

BODA ZOLTÁN: Az emberölés kriminálpszichológiai megközelítése

NYITRAI ENDRE: A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája

JUHÁSZ ANIKÓ: Halálos kimenetelű közúti balesetet okozó rendőr
járművezetési alkalmasságára irányuló vizsgálat tapasztalatai

FOGARASI MIHÁLY – MÁTHÉ IZABELLA: Amikor a kíváncsiság elfogulttá tesz

LIPPAI ZSOLT – KACZVINSZKI BLANKA: A „másképp lesz holnap” ígérete

MAJOR RÓBERT: A közlekedési balesetek alakulása a benzinár függvényében

GÁSPÁR MIKLÓS – REGÉNYI KUND: A hagyományos és modern lökiképzés, illetve a velük
szoros kölcsönhatásban álló lövészportok összehasonlítása

UJHÁZI LÓRÁND: Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában
az új típusú biztonsági kihívások fényében

KÖNYVISMERTETÉS: A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás
a magyar bűnüldözésben

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

69. ÉVF.

2021/2. KÜLÖNSZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bárdos Szabolcs nb. vezérőrnagy, az Alkotmányvédelmi Hivatal főigazgatója
	Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője
	Dr. Kiss Attila r. vezérőrnagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője

2021 / 2. KÜLÖNSZÁM

Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. altábornagy, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző
Központ főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Havasi József Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXIX. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ	<u>Botlik László</u>
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szokolczai Lóránt bv. ezredes

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	8
	TANULMÁNYOK	
BODA ZOLTÁN	Az emberölés kriminálpszichológiai megközelítése	9
NYITRAI ENDRE	A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája	31
JUHÁSZ ANIKÓ	Halálos kimenetelű közúti balesetet okozó rendőr járművezetési alkalmasságára irányuló vizsgálat tapasztalatai	48
FOGARASI MIHÁLY – MÁTHÉ IZABELLA	Amikor a kíváncsiság elfogulttá tesz	66
LIPPAI ZSOLT – KACZVINSZKI BLANKA	A „másképp lesz holnap” ígérete	93
MAJOR RÓBERT	A közlekedési balesetek alakulása a benzinár függvényében	105
GÁSPÁR MIKLÓS – REGÉNYIKUND	A hagyományos és modern lökiképzés, illetve a velük szoros kölcsönhatásban álló lövészportok összehasonlítása	120
UJHÁZILÓRÁND	Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében	138
	KÖNYVISMERTETÉS	
SIVADÓ MÁTÉ	Recenzió Mátyás Szabolcs „A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben” című munkájához	173

BODA ZOLTÁN	Dr. bírósági titkár Debreceni Törvényszék bodazoltan@debrecen.birosag.hu
NYITRAI ENDRE	Dr. PhD, rendőr őrnagy, adjunktus Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar nyitrai.endre@uni-nke.hu
JUHÁSZ ANIKÓ	doktorandusz Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola juhasz.aniko@uni-nke.hu
FOGARASI MIHÁLY	Dr. PhD, egyetemi docens Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar fogarasi.mihaly@uni-nke.hu
MÁTHÉ IZABELLA	rendőr hadnagy, fővizsgáló Budapesti Rendőr-főkapitányság
LIPPAI ZSOLT	rendőr alezredes, mesteroktató Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar lippai.zsolt@uni-nke.hu
KACZVINSZKI BLANKA	egyetemi hallgató Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
MAJOR RÓBERT	Dr. PhD, rendőr ezredes, tanszékvezető, egyetemi docens Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar major.robert@uni-nke.hu
GÁSPÁR MIKLÓS	Dr. rendőr alezredes, mesteroktató Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar gaspar.miklos@uni-nke.hu

REGÉNYI KUND

Dr. PhD, nb. ezredes, adjunktus
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
kund.regenyi@uni-nke.hu

UJHÁZI LÓRÁND

Dr. habil, PhD. tudományos főmunkatárs
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és
Honvédtisztképző Kar
ujhazi.lorand@uni-nke.hu

SIVADÓ MÁTÉ

Dr. PhD, rendőr őrnagy, adjunktus
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
sivado.mate@uni-nke.hu

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

*„A sikerhez csak az emberileg és szakmailag is hibátlanul
megoldott feladat vezethet. A maradéktalan sikernek
a megoldott feladaton kívül azonban
az érzelmi azonosulás is jellemzője.”*

Tulassay Zsolt

Tulassay Zsolt akadémikustól származnak a fenti gondolatok, aki ezekkel a szavakkal méltatta a magyar sportélet egyik kiemelkedő, ikonikus alakját, dr. Szécsényiné dr. Fekete Irént, a hazai ritmikus gimnasztika hazai alapítóját, aki példaértékű hivatástudatával, szakmai profizmusával írta be nevét a magyar sporttörténelembe. A jó eredmények eléréséhez a hibátlan feladatmegoldás, az érzelmi ráhangolódás nemcsak a sportéletben szükséges, hanem az élet minden területén, így a tudomány világában is elengedhetetlen. Az örök kíváncsiság, a kérdésekre keresendő válaszok a mozgatórugói – többek között – a tudományos felfedezéseknek, innovatív tervek megvalósulásának. A Belügyi Szemle küldetése, hogy a szakmai és tudományos élet képviselőinek, elismert szakembereknek, tudósoknak, doktorandusz hallgatóknak, elhivatott kutatóknak lehetőséget biztosítson arra, hogy kutatási eredményeiket, tudományos felfedezéseiket közlétegyék lapunk hasábjain. Ebben az évben ez a második különszámunk, amely ékes bizonyítéka annak, hogy a színvonalas, tudományos igényű elkészített művek tárháza kifogyhatatlan.

Bízunk benne, hogy jelenlegi lapszámunk is elnyeri tetszését, amelynek olvasásához jó szórakozást kívánunk.

Szerkesztőség

Boda Zoltán

Az emberölés kriminálpszichológiai megközelítése

Criminal psychological approach of homicide

Absztrakt

2019. év végén óriási médianyilvánosságot is kapó, közmegebotránkozást keltő győri gyermekgyilkosság kapcsán érdemes lehet azzal foglalkozni, hogy ilyen és akár más hasonló emberölések háttérében mi állhat. Az emberölés bűnügyi lélektanát, az ehhez kapcsolódó pszichológiai és kriminálpszichológiai elméleteket vetettük górcső alá. A kriminális személyiségzavar vagy a kriminális veszélyeztetettség közös sajátosságai a személyiség általános éretlensége (a személyiségfejlődés elakadása, a személyiség sérülése következtében) és a nagy intenzitású agresszív telítettség, valamint annak társadalmilag elfogadhatatlan levezetése. Mindezekhez társul a morális defektus, azaz a viselkedést szabályozó erkölcsi normák hiánya vagy súlyos torzulása.

Kulcsszavak: emberölés, deviancia, erőszak, neurotikus, pszichopata

Abstract

As a result of the scandalous child homicide in Győr (year 2019), which case got a high publicity in the media, we decided to deal with the following question: what reasons could lie behind such homicides. We studied the criminal psychology of homicide and also tried to observe the connecting psychology-related questions. As a result of our study, we identified that the common specialty of criminal personality disorder and criminal endangerment is the general immaturity of personality (as a result of obstruction in personality development and harm of personality) and the high intensity of aggressive behaviour whose deduction is rejected by the society. On the top of the foregoing comes the moral defect of the perpetrator, which means the lack or severe distortion of moral rules governing his or her behaviour.

Keywords: homicide, deviance, violence, neurotic, psychopath

A kriminálpszichológia jelentése, célja, az elkövetők osztályozása

A kriminálpszichológia röviden bűnügyi lélektant jelent (URL1). Részletesebben megfogalmazva a kriminálpszichológia „... olyan alkalmazott lélektani szakágazat, amely a bűnelkövető, a bűncselekmény és a bűnözés elleni harc (megelőzés, bűnüldözés, büntetés-végrehajtás és rehabilitáció, illetve utógondozás) pszichológiai kérdéseivel foglalkozik.” (Popper, 1984). A kriminálpszichológia célja tehát az, hogy a lélektan törvényszerűségeire építve segítse feltárni a bűncselekmény és a bűnelkövető indítékait, valamint a bűncselekmény elkövetésének módozatait és következményeit, vizsgálva a bűnelkövető és a büntett, a büntető igazságszolgáltatás, valamint a bűnmegelőzés egyes kérdéseit. Azonban határozottan meg kell különböztetnünk azt, hogy „a bűnözéssel mint társadalmi tömegjelenséggel” foglalkozunk, vagy pedig „az egyedi bűnelkövetéssel kapcsolatos pszichológiai kérdéseket vizsgáljuk” (Popper, 1984). Az első esetben *szociál-kriminálpszichológiáról* beszélhetünk, amely „a bűnözés társadalomlélektani feltételeit kutatja”, második esetben pedig objektív kriminálpszichológiáról, amely „az egyedi bűnözővé válás pszichológiai folyamatát és jellegzetességeit tárja fel” (Csondorné, 1996), és értelemszerűen magában foglalja a bűnmegelőzés, prevenció pszichológiai kérdéseinek és módszereinek vizsgálatát is. A Popper Péter által kidolgozott szakágazati rendszer szerint a fenti kérdések a kriminológiai pszichológia vizsgálódásának fő tárgyát képezik (Popper, 1984).

A kriminológiai pszichológia Popper Péter rendszerében a kriminálpszichológia első szakágazata. Emellett még két további vizsgálódási területet, szakágazatot érdemes megkülönböztetnünk. A második szakágazatra a következő megnevezések ismertek a szakirodalomból: kriminalisztikai pszichológia (Popper), amely „a bűnüldözés nyomozási és bírói szakaszának, a felderítésnek pszichológiai problémáit kutatja”; szubjektív kriminálpszichológia (Gross), amely „az elkövetett bűncselekményfajták, a felderítés, valamint a bírói eljárás pszichológiai problémáit vizsgálja”; és lényegében hasonló jelentéssel bírnak az igazságügyi pszichológia (Nass) és a bírósági pszichológia (Ratyinov) terminusok is, amelyek „a bűnüldözés nyomozási és bírói szakaszának pszichológiai kérdéseivel, a büntetőeljárás pszichológiájával” kapcsolatos kérdéseket ölelnek fel (Csondorné, 1996). Érdemes kiemelnünk, hogy egyes vélemények szerint a kriminálpszichológia szakágazatai között a kriminalisztikai pszichológia a legkevésbé feltárt terület. A harmadik szakágazatra szintén több megnevezés ismert a szakirodalomból. A reszocializálás pszichológiája (Popper) a különböző büntetési formák, az átnevelés és az utógondozás, a visszaesés megelőzését, prevencióját szolgáló tevékenység pszichológiai kérdéseit és módszereit

vizsgálja. A kriminálpedagógia (Nass) és a büntetés-végrehajtási lélektan (Ratynov) pedig *„lényegében a reszocializálás lehetőségeit és korlátait, valamint ennek pszichológiai összetevőit elemzi”* (Csondorné, 1996). Tanulmányomban a továbbiakban elsősorban a kriminálpszichológia első szakágazatának, a kriminológiai pszichológiának a főbb kérdéseivel foglalkozom.

A kriminálpszichológia ép tudatállapotú, teljes mértékben beszámítható embereket vizsgál, tehát olyan elkövetőkkel foglalkozik, akik tisztában vannak azzal, hogy amit tettek, tesznek vagy tenni fognak, az bűncselekmény, azonban ők mégis elkövetik azt (Ekert, 2014; URL2). Ezek az elkövetők *„értelmi és cselekvőképességük teljes birtokában ismerik és megértik a társadalomban való együttélés és a jog normáit, mégsem ezek szerint élnek”* (Popper 1984), és deliktumokat, bűncselekményeket követnek el. Különösen érvényes ez a bűnözői életvitel vagy életvezetés esetében, amely *„a társadalom írott normáinak többszörös megszegését jelenti. Még az elkövető előtt is nyilvánvaló, hogy a cselekmény ellentétes azzal, amit a társadalom tőle elvár”* (Habony, 1986).

Ezeket az elkövetőket két csoportba oszthatjuk, mivel *„semmiképpen sem lehet pszichológiai szempontból egységes csoportként kezelni az ún. krízis- (eseti) és krónikus (szokásos, konok) bűnözőket”* (Popper, 1984). Az eseti elkövetők vagy krízisbűnözők társadalmi adaptációja és körülményei megfelelőek, általában véve magatartásuk nem hordoz antiszociális jegyeket, és addigi életútjukat tekintve az elkövetett bűncselekmény egyfajta kisiklásként, rendszerint úgynevezett konfliktusfeloldó bűncselekményként értékelhető. Vagyis az eseti elkövető által elkövetett bűncselekményt feltételezhetően az aktuális helyzet, a krízissituáció (például a pszichés stabilitás pillanatnyi megingása, hirtelen indulatkitörés, nagymértékű stressz stb.) váltotta ki, vagyis a bűncselekményhez jól behatárolható események vezettek el. Ezzel szemben a krónikus bűnöző vagy visszaeső elkövető – ahogy azt elnevezése is magában foglalja – élete során számos alkalommal, ismételten követ el bűncselekményeket, amelyek rendszerint ún. szükségletkielégítő bűncselekmények. Az ilyen fajta elkövető magatartásában és személyiségében fel lehet ismerni az antiszociális torzulás jegyeit, valamint esetében a bűncselekmények elkövetése, a kriminalitás életformává, élete mozgatórugójává vált. Napjainkban a börtönlakók 3/4 része a visszaeső elkövetők kategóriájába sorolható (Popper, 1984; URL2).

Deviancia, deviáns viselkedés

A deviancia szó jelentése a társadalmi normáktól való eltérés (URL3), szociológiailag pedig *„úgy határozhatjuk meg, mint olyan normáknak vagy*

normarendszereknek a megszegését, amelyeket egy közösség vagy társadalom jelentős része elfogad” (Giddens, 2003). Kriminológiai értelemben a deviancia az uralkodó normáktól, a társadalom által elvárt magatartási formáktól oly mértékben eltérő viselkedések halmaza, amelyek ön- és közveszélyességük révén az adott társadalmi rendben intézményes reakciókat váltanak ki (Gönczöl, 1991). Ennek megfelelően a deviáns viselkedést vagy cselekvést a közösségi vagy társadalmi normáktól és értékektől eltérő magatartásként definiálhatjuk, amely negatív hatást vált ki az adott közösségből vagy a társadalom többségéből. A társadalom negatív reakciója a deviáns cselekedetekre formálisan különböző társadalmi intézményekben testesül meg. A deviancia, mint a társadalmi beilleszkedés zavara elválaszthatatlan a szocializáció fogalmától, amely *„társas magatartásunk létrejötte és formálódása, az egyén és környezete közötti kölcsönös, aktív folyamat, melynek során az ember társas lényvé válik, kialakulnak személyiségjegyei, elsajátítja az emberi közösségekben való éléshez szükséges normákat, viselkedési szabályokat, értékeket*” (Csondorné, 1996). Ilyen értelemben a deviáns viselkedésformák kialakulásának egyik legfőbb oka a szocializációs folyamat sikertelensége vagy nem megfelelő volta. Különösen veszélyes lehet a szocializáció folyamatának korai megrekedése vagy elégtelensége, amelyet a későbbiekben nem korrigálnak. Ennek egyik lehetséges következménye az, hogy a fiatalok deviáns szubkultúrákba sodródnak, és *„a szubkultúrákban élő normák követése során megindul a deviáns karrier*” (Csondorné, 1996).

Jól ismert deviáns magatartásformák például a bűnözés, az öngyilkosság, az alkoholizmus, a kábítószer-fogyasztás, a lelki betegségek és (nem organikus) mentális zavarok, valamint a gyermekkori magatartási rendellenességek (Csondorné, 1996; Andorka, 2006). A deviancia mértéke és ennek megítélése értelemszerűen számos tényezőtől függ (egyebek közt egy adott közösséghez, kultúrkörhöz, vagy éppen egy adott szubkultúrához való tartozástól). Csak egy adott kultúrát és értékrendet alapul véve tudjuk megállapítani, hogy egy csoportban, közösségben vagy társadalomban mely magatartásformákat tekinthetjük elfogadottnak, normálisnak. Egy társadalomban egyidejűleg, egymással párhuzamosan több normarendszer is létezhet, *„sok olyan viselkedésformát, amelyet egy adott összefüggésben vagy csoportban pozitívan értékelnek, mások negatívan ítélnek meg*” (Giddens, 2003), nem is szólva a lehetséges élethelyzetek és viselkedésformák szinte végtelen változatosságáról. Ezért *„egyetlen társadalmat sem lehet egyszerűen felosztani normaszegőkre és normakövetőkre. Életünkben valamennyien áthágtunk egyszer-kétszer valamiféle általánosan elfogadott viselkedési szabályt*” (Giddens, 2003). A különböző magatartás- és viselkedésformákat akkor minősíthetjük deviánsnak, *„ha egyben a társadalom egészére érvényes jogi és erkölcsi normatívák megszegését is jelentik*” (Habony, 1986).

Az erkölcsi normák azonban egyfajta íratlan szabályrendszert jelentenek, ezért minden modern társadalomban létezik egy, a kormányzatok által kötelezően előírt normarendszer, amely formálisan a jogrendszerben fejeződik ki. Ez teszi lehetővé, hogy a bűnözés, mint deviáns és jogsértő cselekedet megítélése egy adott társadalom esetében a jogrendszer és az igazságszolgáltatás szempontjából a lehetőségekhez mérten egységes legyen. Különösen fontos az egységes megítélés a bűnözői életvitel, a bűnözői szubkultúrák, valamint az olyan súlyos cselekmények esetében, mint például az ön- és közveszélyes viselkedésformák, a durván erőszakos bűncselekmények és az emberölés. Ugyanis „...a bűnözésre adott közösségi vagy csoportválasz megerősíti a bűnre vonatkozó kollektív megállapításokat, hangsúlyosabbá fűzi a közösség tagjai közötti szálakat. Összességében tehát a közösség értékeit és normáit erősíti.” (Rácz, 1989).

A deviancia és a konformitás „ugyanannak az érmének két oldala” (Rácz, 1989). Általánosan elmondható ugyanis, hogy aki nem deviáns, az be tud illeszkedni a társadalomba, annak kultúráját, normáit és értékrendjét el tudja fogadni, és ezek többségével azonosulni is képes. A beilleszkedés szempontjából rendkívül fontos a viszonyosság elve vagy normája, valamint a másokkal szemben tanúsított empátia és tolerancia, amelyek révén egy adott közösség, illetve a társadalom tagjai célkitűzéseiket úgy alakítják ki, hogy azok által (legalábbis szándékosan) másoknak kárt ne okozzanak, és másokban semmilyen kárt ne tegyenek. A társas viszonyosság normája (úgy bánj másokkal, ahogy ők bántanak veled) ugyanis „arra utasít bennünket, hogy viszonyozzuk a javakat, szolgáltatásokat és engedményeket, melyeket mások ajánlanak fel számunkra” (Smith & Mackie, 2001). Az empátia kiemelt jelentőségét pedig az mutatja, hogy „jelenlegi tudásunk szerint a korán kifejlődő, gyakran használt, érett empátia a proszociális, altruista viselkedés alapja”, és „ez szinte az egyetlen biztos pszichológiai lehetőség az antiszociális személyiségtorzulás megelőzésére” (Buda, 1985). A deviáns viselkedésű vagy életvitelű emberek ugyanis empátiára nem, vagy csak korlátozott mértékben képesek, valamint nem tudnak, és gyakran nem is akarnak a társadalmi elvárásoknak megfelelni, a társadalomba beilleszkedni. Mindez, társulva egyéb személyiségjegyekkel, úgynevezett morális defektushoz vezet, amely a kriminális személyiség kialakulásának egyik alapvető tényezője (Popper, 1984). Az ilyen személyiségek által elkövetett deviáns magatartásformák és attitűdök eltérnek az adott társadalom általánosan, mindenki által elfogadott (írott vagy íratlan) normáitól és értékeitől.

A deviáns magatartásnak egyebek közt az alábbi fontosabb típusait különböztethetjük meg:

- bűnözés, bűnöző életmód;
- alkoholfogyasztás, alkoholizmus;

- kábítószer-fogyasztás, drogfüggőség;
- lelki működési zavarok, (nem organikus eredetű) mentális betegségek;
- öngyilkosság;
- egyéb deviáns, vagy egyes esetekben annak tekinthető viselkedésformák (például gyermekkori magatartási rendellenességek, dohányzás, lázadás, politikai tiltakozás, fiatalkori, családon belüli, munkahelyi, politikai stb. erőszak és agresszió, terrorizmus, szexuális devianciák, prostitúció stb.).

Anómia és elidegenedés

A deviancia több-kevesebb mértékben a társadalmi lét szükségszerű velejárója, egyebek közt azért, mert „*minden olyan hirtelen történő változás, amely megbontja a társadalmi rend konvencióját, erkölcsi zavart okoz és a deviancia növekedésével jár*” (Gönczöl, 1991). A változások következtében „*a modern társadalmakban a hagyományos normák és szabályok föllazulnak, újak pedig nem váltják fel őket*” (Giddens, 2003). Ilyen esetekben, Émile Durkheim szerint, a társadalom tagjainak a fejében zavarodottság, anómia alakul ki annak következtében, hogy „*a társadalmi élet egy adott területén nem léteznek világos szabályok, amelyek vezérelnék az emberek viselkedését*” (Giddens, 2003). Robert K. Merton ezt a gondolatot fejlesztette tovább bűnözés- és devianciaelméletében, általánosítva az anómia fogalmát. A társadalom általánosan elfogadott normái, értékei és viselkedési szabályai ugyanis olyan általános kereteket biztosítanak, melyek lehetővé teszik a társadalom egyes tagjai számára a biztonságos, elégedett és sikeres életet. Ha viszont a társadalmi változások következtében az elfogadott normák, értékek és célok, valamint a célok elérését, a társadalmi érvényesülést lehetővé tevő „intézményesített” eszközök között konfliktus alakul ki, az már nemcsak egyszerűen zavart, hanem olyan pszichés feszültséget vált ki a társadalom tagjaiban, amelyet valamilyen formában fel kell oldaniuk. Ez a pszichés feszültség vagy konfliktus az anómia, amely akkor alakul ki, „*ha a civilizáció szabta célok a legális eszközökkel elérhetetlennek tűnnek*” (URL1). Az anómia keletkezhet egyrészt a társadalmilag elvárt értékek és célok elérhetetlenségéből, másrészt a célok eléréséhez a társadalom által (legálisan) biztosított eszközök nem megfelelő vagy elégtelen voltából. Ennek megfelelően „*Merton a társadalmilag elfogadott értékek és a megvalósításukra rendelkezésre álló eszközök korlátozottsága közti konfliktus kezelésének öt fajtáját különbözteti meg*” (Giddens, 2003). A lehetséges társadalmi adaptációs módokat az 1. számú táblázatban tüntetjük fel.

1. számú táblázat: Az anómia kezelésének lehetséges mechanizmusai
Robert K. Merton tipológiája szerint

		A célok megvalósítására rendelkezésre álló (törvényes) eszközök	
		Elfogadottak	Elutasítottak
A társadalmiilag elfogadott értékek és célok	Elfogadottak	KONFORMISTÁK	ÚJÍTÓK
	Elutasítottak	RITUALISTÁK	VISSZAHÚZÓDÓK (nem akarnak, illetve képtelenek változtatni) LÁZADÓK (új célokat és új eszközöket akarnak)

Forrás: Giddens, 2003.

Ami a Merton-féle tipológia és a deviancia, illetve a bűnözés kapcsolatát érinti, a konformisták elfogadják a társadalom értékeit és normáit (az ennek megfelelő korlátozásokat és tiltásokat), és kerülnek a deviáns viselkedést. Ennek azonban ára van – Freud szerint azért, hogy a civilizált emberek internalizálják, a személyiségükbe építik a társadalmi elvárásokat és tiltásokat, „*önkorlátozásukért neurózissal fizetnek*” (Simon, 2009). A ritualisták „*már szem elől veszítették azokat az értékeket, amelyek eredetileg vezérelték a tevékenységüket*”, így céltalanul és ambíciók nélkül, de lelkiismeretesen végzik unalmas, nem különösebben jövedelmező, és karrierrel nem kecsegtető munkájukat (Giddens, 2003). Ennek az attitűdnek a megítélése a társadalmi konformitás (illetve deviancia) szempontjából meglehetősen ellentmondásos, mivel „*egyértelműen eltávolodást jelent attól a kulturális modelltől, amely szerint az emberektől elvárják, hogy aktívan – és lehetőleg intézményesített eszközökkel – törekedjenek előre, ill. felfelé jutni a társadalmi hierarchiában*” (Merton, 1968).

A ritualitás és általánosabban az anómia fogalma szoros kapcsolatban áll az elidegenedés fogalmának általános, modern szociológiai értelmezésével, amely szerint „*a társadalom tagjai idegenül érzik magukat saját társadalmukban, nemcsak munkájuknak, hanem egész életüknek sem látják értelmét, s úgy érzik, hogy ki vannak szolgáltatva nagyobb és sokszor nehezen személyesíthető társadalmi erőknél, tehetetlenek azokkal szemben, s nem képesek saját sorsukat maguk alakítani*” (Andorka, 2006). **Melvin Seeman (1991)** az elidegenedés alábbi dimenzióit különböztette meg:

- 1.) A hatalomnélküliség (powerlessness) a személyes kontrollal (personal mastery) szemben; annak az érzése, hogy valaki nem képes érdemben befolyásolni

- az életét, a sorsa mások kezében van (ha úgy tetszik, az ember minden próbálkozása arra, hogy irányítsa az életét, haszontalanság, hiábavalóság).
- 2.) Az elmagányosodás (social isolation and loneliness) a közösséghez tartozással (community) szemben, amely magában foglalja a családi kapcsolatok széthullását, a társadalmi elszigetelődést, a politikától való elidegenedést stb.
 - 3.) Az önmagától való elidegenedés attitűdje (self-estrangement, self-estranged activity) az elkötelezett és motivált, önmegvalósításként megélt, teljes szívvel végzett tevékenységgel (intrinsic engagement in work) szemben, ami egyebek közt maga után vonja az önértékelés (illetve önbecsülés) elvesztését is. Ez a fogalom nagyon közel áll a ritualitás, a belső cél és motiváció nélkül, önmagáért végzett tevékenység attitűdjéhez (Seeman 1991; Andorka, 2006).
 - 4.) A normanélküliség, a társadalmi értékek és normák, illetve a beléjük vetett hit megrendülése (normlessness and distrust) a közösen elfogadott normákkal és rendezett társadalmi viszonyokkal (consensual order) szemben. Ez a dimenzió közvetlen kapcsolatban áll az anómia fogalmával.
 - 5.) Az élet értelmetlensége, illetve érthetlensége (meaninglessness) egy kiszámítható, értelmes, harmonikus és koherens világgéppel (coherence) szemben. Ez a dimenzió kifejezi, amikor valaki értelmetlennek, céltalannak érzi az életét, és kétértelműnek, kiszámíthatatlannak, perspektívátlanak a jövőjét (ambiguity and unpredictability).
 - 6.) A kulturális elidegenedés (cultural estrangement) a közösen kialakított és elfogadott (kulturális) értékekkel (shared values) szemben.

Az elidegenedés fogalma Erik Allardt háromdimenziós jólét-modelljének harmadik dimenziójában is megjelenik. A modell dimenziói a birtoklás, a szeretet és a létezés, az egyéni élet értelmének érzése. A létezés pozitív oldala az önmegvalósítás, negatív oldala pedig az elidegenedés, amely ilyen értelmezésben a létezés, az önmegvalósítás ellentéte (Andorka, 1994; Andorka, 2006). Az elidegenedés és anómia szoros kapcsolatát mutatja az is, hogy az elidegenedés, mint a társadalmilag elfogadott célok és értékek, ezek értelmének elvetése az 1. számú táblázatban látható – Merton-féle – tipológiának az alsó sorához társítható.

Visszatérve Merton tipológiájára, a táblázat második oszlopában szereplő három attitűd közvetlen kapcsolatba hozható a deviáns viselkedésekkel. Az újítók „elfogadják a társadalom értékeit, de a szokásostól eltérő vagy törvénytelen eszközökkel próbálják megvalósítani azokat” (Giddens, 2003), így egyes bűnözői attitűdök (például lopás, rablás, szervezett bűnözés, prostitúció stb.) ebbe a kategóriába sorolhatók. „A köznap nyelvre lefordítva az újítás a bűnözést jelenti”,

ugyanis „*a bűnöző meg akar gazdagodni, de illegális eszközökkel*” (Andorka, 2006). Merton szerint ez az attitűd a társadalom által elfogadott érvényesülési eszközök lényegi hozzáférhetlensége miatt az alacsonyabb státuszú és fizetésű, szegényebb társadalmi csoportok tagjai esetében jóval valószínűbb. A visszahúzódók esetében például a csavargás, az alkoholizmus, drogfüggőség, neurózis, elmebetegség vagy öngyilkossági hajlam, a lázadók esetében pedig az elfogadott társadalmi normák (és törvényes eszközök) megváltoztatására irányuló erőszakos, agresszív cselekedetek nagyobb előfordulási aránya prognosztizálható (Clinard & Meier, 2008).

A deviáns viselkedés kialakulása

A deviáns viselkedés, ezen belül a bűnöző személyiség kialakulásának kérdésköre társadalmilag kiemelt jelentőséggel bír, és ennek megfelelően sokat és sok szempontból kutatott terület. „*A bűnözés, bűnelkövetés egyfelől összetett, sokoldalúan meghatározott társadalmi jelenség, másfelől adott személyiségstruktúrával rendelkező konkrét egyének normasértő, deviáns cselekményei*” (Virág & Vág, 1990), amelyet a (kriminál)pszichológia és a (kriminál)szociológia neves kutatói a bűnelkövetők személyiségére vonatkozó különböző elméletek segítségével kíséreltek meg leírni. Például a következő elképzelések ismertek:

- biológiai elméletek, amelyek a bűnözés biológiai (fizikai-antropológiai, etológiai, genetikai, evolúciós stb.) okait keresik;
- szociológiai elméletek, amelyek a deviáns és antiszociális viselkedés mélyebb társadalmi okait, összefüggéseit és átfogó magyarázatát keresik.

Néhány ismertebb elmélet:

- anómia (lásd korábban);
- társadalmi dezorganizáció vagy dezintegráció (a nagyvárosi, személytelen, anonim életforma következtében felbomló, meglazuló társadalmi kötelékek, közösségek és szociális kontrollmechanizmusok bűnözésre gyakorolt hatása alapvető);
- szubkultúrák vagy ellenkultúrák kialakulása (a domináns kultúra számukra elérhetetlen céljaival és értékeivel szembe forduló emberek sajátos szubkultúrát kialakító csoportokba tömörülnek, például az alsóbb társadalmi rétegekből származó fiatalok szembe fordulnak a számukra teljesíthetetlen iskolai értékekkel és elvárásokkal, és olyan bandákat hoznak létre, ahol az ő saját értékeik és normáik érvényesülnek);

- differenciális asszociáció (akik gyakrabban kerülnek közelebbi kapcsolatba bűnözőkkel vagy más deviáns viselkedést folytató személyekkel, nagyobb valószínűséggel válnak bűnözőkké, deviáns viselkedésű személyekké, például a bűnöző értékek és bűnözési szakismeretek elsajátítása révén);
- racionális választás (összességében a bűncselekmény haszna nagyobb, mint a várható „költségek”, például a lebukás kockázata, a várható büntetés stb.);
- kulturális elfogadás (azokban a társadalmakban, illetve társadalmi csoportokban lesz egy adott deviancia gyakoribb, ahol azt az adott kultúrában – kimondva vagy hallgatólagosan – elfogadják, eltűrik, jobban tolerálják);
- minősítés, címkézés vagy stigmatizáció (akit a társadalom egyszer megbélyegzett, mint bűnöző vagy deviáns, az már nem képes ettől szabadulni, és idővel maga is azonosul ezzel a minősítéssel, ami megerősíti a deviáns késztetéseket).

Ezekben az elméletekben és elképzelésekben jelennek meg például az alábbi terminusok: anómia, elidegenedés, szociális helyzet (szegénység, hátrányos helyzet, iskolázottság, életmód, foglalkozás, lakhely), demográfiai vonatkozások (népesség, népsűrűség, mobilitás, urbanizáció, egészség, életkor), társas környezet és szocializáció (család, munkahely, óvoda és iskola, kortárs csoportok, szubkultúrák, kulturális és etnikai hovatartozás, nemi identitás) stb.

A pszichológiai elméletek a bűncselekményt kiváltó akut pszichés feszültségeket és stresszhelyzeteket, a bűncselekmény motivációját, a bűnöző személyiségének tulajdonságait vizsgálják, különös tekintettel a személyiség fejlődésének folyamatára. Ilyen elméletek például:

- a frusztráció-agresszió elmélet (a szükségletek kielégítésének sikertelensége vagy akadályozása frusztrációt, ez pedig dühöt és agressziót vált ki);
- a pszichodinamikai vagy pszichoanalitikus elméletek (lásd alább);
- a destruktív agresszivitás elmélete (a pusztítás vágya alapvető emberi ösztön – vesd össze halálösztön, Freud; sadizmus és nekrofilia, Fromm –, azonban a pusztító, destruktív agresszió az emberi karakterben is megjelenhet);
- a bűnözés kognitív elméletei (a bűnöző személyiségre meghatározott kognitív minták, kriminális gondolkodási minták jellemzők, például bizalmatlanság, önzés, manipuláció, impulzivitás, konkrét és kategorikus gondolkodás, kényszeres hazugság, arrogancia stb.);
- a neurotikus, személyiség- vagy karakterzavaros, pszichotikus stb., és a normális bűnöző személyiség tulajdonságaira, ezen belül a pszichopátiára (vagy antiszociális személyiségzavarra) vonatkozó különböző elméletek (például a Cleckley-féle 16 személyiségjellemző és a nem szeret, nem szorong, nem tanul a tapasztalataiból triász);

- a szociálpszichológiai jellegű elméletek (ezek lényege, hogy a bűnözés tanulása révén elsajátított viselkedésforma; korábban például említettük a differenciális asszociáció elméletét).

A pszichológiai elméletekben például a következő terminusok jelennek meg: szükségletek, motiváció, kielégületlenség, frusztráció, agresszió, szorongás, önértékelés vagy önérzet, énkép, attitűd stb.

Korábban már szó volt arról, hogy a deviancia a társadalmi beilleszkedés zavarára, amely elválaszthatatlan a születéstől a felnőtté válásig, vagyis egész életen át (Kósa, 2001) tartó szocializációs folyamattól, pontosabban annak sikertelenségétől, nem megfelelő voltától. Ebben meghatározó szerepe van a személy korábbi élettörténetének, életútjának és személyiségfejlődésének, és ezekkel összefüggésben mindenkori (társas) környezetének. Érdemes külön is kiemelni a családnak (a családstruktúrájának, a családi atmoszférának stb.), a család szocio-demográfiai helyzetének (iskolai végzettség, foglalkozás, lakhely stb.), a közvetlen környezetben levő deviáns személy(ek)nek, az állami, intézményesített gondozási és nevelési folyamatban résztvevő személyeknek (gondozók, óvónők, nevelők, pedagógusok, pszichológusok stb.), a társas környezetnek [barátok, ismerősök és ismeretlenek, (deviáns) csoportok és szubkultúrák, tömegmédiák stb.], és a személyiségkárosító élethelyzeteknek (partnerkapcsolati konfliktusok, elmagányosodás, munkahelyi konfliktusok, betegségek, a választott életpályán ért kudarcok, a sikertelen önmegvalósítás stb.) a szerepét (Csondorné, 1996; Kis, 1996). Az antiszocialitás gyökerei szinte minden esetben a gyermekkorba nyúlnak vissza, ennek megfelelően *„a kriminalitásig súlyosbodó magatartási zavarok okainak kutatását a korai gyermekkorban kell elkezdeni. A deviáns folyamat indulásában elsődleges szerepe van a megzavart érzelmi fejlődésnek”* (Kis, 1996).

A deviáns viselkedésre vonatkozó pszichológiai elméletek kiindulópontja, alapképlete az, hogy *„a bűncselekmény elsősorban meghatározott személyiségtulajdonságok következménye. A potenciális elkövetőt ezeknek a tulajdonságoknak egyedülálló megléte vagy pedig bizonyos mennyiségi szintje jellemzi”* (Virág & Vág, 1990). A pszichoanalitikus, mélylélektani elméletek a bűnözői személyiség háttérében olyan személyiségzavart tételeznek fel, amelyben a psziché szuperego (vagy felettes én) összetevője nem megfelelően kontrollálja az id (vagy ösztön-én) alapvető ösztönkésztetéseit. A szuperego nem megfelelő működésének oka a freudi elmélet szerint *„leggyakrabban a szülővel való sikertelen identifikáció a pszichoszexuális fejlődés ödipális fázisában”* (Virág & Vág, 1990). Ennek következtében a bűnözői személyiség nem képes a realitáselv alapján működni és ösztönkésztetéseit a társadalmilag elfogadható határok és normák közé szorítani.

A deviáns viselkedés a pszichoanalitikus elméletek szerint visszavezethető a személy gyermekkorára, de „*a kora gyermekkori élményvilág későbbi életszakaszokra kiható jelentőségét minden pszichológiai irányzat elismeri, bár különbözőképp értelmezi*” (Ozsváth, 1986). A gyermekkor, és különösen annak kezdeti és korai szakasza alapvetően befolyásolja azt, hogy felnőtt korában bűnöző lesz-e valaki. A szociális fejlődés korai szakaszát két, egymásra épülő fázis jellemzi: a korai kötődés és az ennek talaján kiteljesedő ragaszkodás időszaka (Kósa, 2001). A kisgyerekek szoros érzelmi kötődése az őket gondozó felnőttek felé és „*ennek a kapcsolatnak a milyensége és minősége a legtöbb pszichológiai elmélet szerint a későbbi társas, morális és személyiségfejlődés fontos meghatározója*” (Kósa, 2001). Gabriel Tarde már a század elején, a kriminológia hajnalán kifejtette, hogy „*a gyermek születésekor nem rendelkezik se erényekkel, se eredendő bűnöző tulajdonságokkal. A környezet az, amely eldönti, hogy abból a kis emberből bűnöző vagy erkölcsös ember válik-e*” (Rosta, 2006).

A pszichoanalitikus, mélylélektani iskolák számos szerzője „*a kriminális viselkedést olyan alapvető szükségletek pótlólagos vagy kompenzációs kielégítésének eszközeként tekinti, amely szükségletek normál körülmények esetében a nukleáris családban nyerne kielégülést*” (Virág & Vág, 1990). A John Bolwby által kidolgozott, úgynevezett kötődési elmélet lényege, hogy az anya-gyermek kapcsolat meghatározó a gyermek személyiségének fejlődése és a gyermek sikeres szocializációja szempontjából, és „*jelentősen befolyásolja serdülőkori és felnőttkori érzelmi tapasztalatainkat*” is (Urbán, 2004). Mindamellet nemcsak az anya, hanem az apa szerepe is meghatározó. Néhány tanulmány megállapítása szerint ugyanis „*az apaszerep elégtelen betöltése inkább predisponálja a fiúkat a bűnelkövetésre, mint az anyaszerepé*” (Virág & Vág, 1990).

A kötődési elmélet jelentőségét egyebek közt az adja, hogy a legintenzívebb emberi érzelmek, az emberek közt kialakuló érzelmi kötelékek kialakulásának egyik lehetséges magyarázatát adja. Az érzelmek egyik legalapvetőbb funkciója ugyanis az emberi viszonyok kialakítása, valamint az emberi kapcsolatok és az ezek révén kialakult emberi közösségek összetartása és szabályozása. Az érzelmeknek ez a funkciója „*szinte minden életkorban kimutatható, de talán legjobban csecsemőkorban azonosítható. Ennek az az oka, hogy az anya-gyermek kapcsolat érzelmi szabályozása alapvető*” jelentőségű a személyiség fejlődése szempontjából (Urbán, 2004). A kötődési elmélet szerint az anya nem csupán a táplálék és az alapvető szükségletek kielégítésének forrása, hanem meghatározó funkciót tölt be a csecsemő érzelmeinek kialakulásában, és a gyermek érzelmi fejlődésében. Ezen kívül azt is kiemeli, hogy „*csecsemő- és gyermekkori tapasztalatainkat egész életen át hordozzuk magunkban. Ezek az élmények többé-kevésbé állandóságot biztosítanak, és meghatározzák érzelmeinket, viselkedésünket és emberi kapcsolatainkat*” (Urbán, 2004).

Azonban a szoros anya-gyermek kapcsolat (vagy szimbiózis) jelentőségét nemcsak a mélylélektani, hanem a különböző szociálpszichológiai irányzatok is hangsúlyozzák. Az emberi csecsemő közvetlenül megszületés után önmagában még életképtelen. Ezért a születés után még hosszú ideig utódgondozásra, egyfajta „szociális anyaméhre van szüksége, hogy életben maradjon és fejlődni kezdjen. A kutatók úgy képzelik, hogy a csecsemő számára az anyjával való együttlét valamilyen szavakban nehezen kifejezhető ősn nyugalmat, ősbizalmat jelent” (Ozsváth, 1986). Ez a gondolat végigkíséri az emberi kultúra, az emberi gondolkodás történetét. „A korai anya-gyermek kapcsolat misztériuma az emberiség egész története alatt csodálat tárgya volt” (Kósa, 2001).

Erőszak és agresszió

„Erőszakos bűncselekményen a közfelfogás általában valamely cél érdekében alkalmazott, személy ellen irányuló agressziót, fizikai – ritkábban verbális – támadást ért függetlenül attól, hogy ez önmagáért való vagy instrumentális jellegű-e. A jogi felfogás ezzel nagyjából megegyezik” (Rózsa & Münnich, 1990). Az erőszak embertől eredő és emberre irányuló, fenyegetéssel és/vagy fizikai kényszerítéssel megvalósult, szándékos cselekvés, amely egyaránt lehet fizikai vagy pszichikai jellegű. Az erőszakos magatartás vagy cselekmény következtében a sértett korlátozott választási vagy cselekvési lehetőséggel bír, és olyasmit tesz, enged meg, vagy szenved el, ami akarata ellen való. Erőszakos magatartásoknak minősülnek például az életet vagy a testi épséget veszélyeztető támadások, a személyes szabadságot vagy az emberi méltóságot sértő magatartások, a nemi erkölcs, a köznyugalom, a közrend és a vagyon elleni bűncselekmények (Rózsa & Münnich, 1990; URL2). A büntetőjog azokat az erőszakos cselekményeket tekinti bűncselekménynek, amelyek olyan jogi tárgyak ellen irányulnak, mint a személy vagy a dolog.

Az agresszió fogalma nagyon közel áll az erőszak fogalmához. Az erőszakosság leggyakrabban agresszióval társul, és ennek megjelenési formájában tör a felszínre. „Agressziónak nevezünk minden olyan szándékos cselekvést, amelynek indítéka, hogy – nyílt vagy szimbolikus formában – valakinek vagy valaminek kárt, sérelmet vagy fájdalmat okozzon.” (Ranschburg, 1998) Az agresszió fenti definíciójában az egyik legfontosabb szempont az agresszió szándékosságának jellege. „A szakirodalom általában kritériumként fogadja el a cselekvés szándékosságát az agresszió megítélésében” (Ranschburg, 1998).

Az agresszió számos csoportosítása lehetséges. Például az agresszió lehet nyílt vagy rejtett (fantáziabeli), közvetlen vagy közvetett, fizikai vagy verbális,

aktív vagy passzív, szándékos vagy gondatlan, tudatos vagy tudattalan, és jelenthet fizikai támadást vagy pszichikai sérelmet (Bakóczy, 1984). Az agresszív személyiség által követett attitűdök csoportosítása alapján beszélhetünk például féktelen agresszív, szabályozott agresszív, szadista (vagy szadista agresszív), ragadozó agresszív (vagy pszichopata), rejtett agresszív, valamint passzív agresszív személyiségtípusokról (Simon, 2009). Az agresszív magatartásokat még a következőképpen csoportosíthatjuk:

2. számú táblázat: Az agresszív magatartások csoportosítási lehetőségei

Csoportosítás a viselkedés morális tartalma szerint	
Antiszociális agresszió	Romboló, egyén- és közösségellenes magatartás
Proszociális agresszió (például elfogadott módon és keretek közt végrehajtott, nevelési célzatú büntetés)	Az egyén és a közösség érdekeit szolgáló viselkedés
Csoportosítás az agresszió eszköze vagy célirányultsága szerint	
Instrumentális agresszió	Az agresszív viselkedés valamilyen cél elérését szolgálja
Indulati (vagy öncélú, „önmagáért való”) agresszió	A viselkedés (például a másoknak okozott sérelem) emocionális kielégülést szolgál
Csoportosítás az agresszió védekező vagy támadó jellege szerint	
Támadó jellegű agresszió	Az agresszió valamilyen (rendszerint gátolt, akadályozott) szükséglet kielégítésére irányul
Védekező jellegű agresszió (például önvédelem)	Az agresszió valaminek az elkerülésére irányul
Csoportosítás az agresszió konstruktív vagy destruktív jellege szerint	
Destruktív (romboló jellegű, „rosszindulatú”) agresszió	Másoknak (szándékosan) kárt vagy sérelmet okozó, másoknak ártó viselkedés
Önérvényesítő (asszertív) agresszió	A viselkedés nem irányul mások ellen, nem árt másoknak (legalábbis szándékosan)

Forrás: Ranschburg, 1987; Aronson, 1997.

„Az agresszió eredetével összefüggő álláspontok rendkívül változatosak, s lényegében – ugyanúgy, mint a kriminológiai oksági elméletek – három nagy nézetcsoporthoz szerveződnek.” (Bakóczy, 1984) Az első irányzat képviselői (a mélylélektani iskolák, az etológiai megközelítésmód hívei stb.) az agressziót biológiailag meghatározott ösztönek tekintik. A második irányzat képviselői az agressziót társadalmi-környezeti tényezők által meghatározott, tanult

magatartásformának tekintik. A harmadik irányzat lényegében köztes álláspontot foglal el az előző két irányzathoz képest, és megkísérli felhasználni, illetve magába integrálni azok fontosabb elképzeléseit (Bakóczy, 1984).

Sigmund Freud az agresszió fogalmát a ma szokásosnál jóval szélesebb értelemben használja és (késői írásaiban) az úgynevezett halálösztön megnyilvánulásaként fogja fel. Feltételezése szerint az emberi ösztönöknek két alapvető fajtája van: a legtágabb értelemben vett erotikus ösztönök (vagy életösztönök), és a halálösztönök, amelyek az élő organizmust őseredetű, anorganikus állapotba akarják visszavinni. A halálösztönök „*célja a rombolás, a destrukció megnyilvánulása, az agresszió*” (Bakóczy, 1984).

A gyermekek fejlődéséhez, az önérvényesítéshez elengedhetetlen bizonyos mértékű agresszivitás, azonban a szülőknek és nevelőknek meg kell találni a megfelelő arányt az agresszív cselekedetek tiltása és elfogadása között. Amennyiben ez az arány nem megfelelő, úgy ez később visszaüthet, és az egyén környezete, a többi ember ellen fordulhat. A gyermekkorban elfojtott agresszió viszont megteljedhet az egyénben, ami az évek múlásával egyre gyűlik és felnőttkorban bármikor a felszínre törhet indulat, erőszak vagy akár élet elleni bűncselekmény elkövetésének formájában (Ozsváth, 1986).

A személyiségfejlődés korai szakaszában elszenvedett sérülések egyik következménye az, hogy a megfelelő énkép kialakítása, valamint az énkép felállítása komoly problémát okoz az elkövető számára. Ezek az elkövetők tartós érzelmi kapcsolatok kialakítására képtelenek, senkihez sem kötődnek, valamint indulataikat nehezen, vagy egyáltalán nem tudják kezelni. Ennek legfőbb oka az anya-gyermek kapcsolat sérülése vagy teljes hiánya, valamint azok az esetek, amelyekben a gyermek a családtól sem kapja meg a kellő szeretetet, odafigyelést, amely elvárható volna. Ezek a személyek felnőtt korukban vágynak az ismerésre, igénylik a figyelmet. Továbbá az is elmondható az ilyen elkövetőről, hogy rettegnék az elutasítástól és a kudarctól. Ezekre a jellemvonásokra vezethető vissza az, hogy az ilyen elkövetők csak abban az esetben tekintik sikeresnek tettüket, amennyiben azzal sokan és sokat foglalkoznak (Ekert, 2014). A fentieket úgy foglalhatjuk össze, hogy a kriminális személyiségzavar vagy a kriminális veszélyeztetettség közös sajátosságai a személyiség általános éretlensége (a személyiségfejlődés elakadása, a személyiség sérülése következtében) és a nagy intenzitású agresszív telítettség, valamint annak társadalmilag elfogadhatatlan levezetése. Mindezekhez társul a korábban már említett morális defektus, azaz a viselkedést szabályozó erkölcsi normák hiánya vagy súlyos torzulása (Popper, 1984).

Az emberöléshez vezető agressziót kiváltó tényezők

A szakirodalom számos olyan tényezőről tesz említést, amely közvetve vagy közvetlenül, akár az elkövető, akár a sértett vonatkozásában hozzájárul az emberöléshez vezető agresszió kiváltásához. Ilyen tényező lehet az áldozat által (rendszerint hosszabb idő alatt, többé-kevésbé folyamatosan) kiváltott frusztráció, az alkoholizmus (mind az elkövetői, mind a sértett oldalon), az elkövetők (és ritkábban a sértettek) kedvezőtlen fizikai, egészségi, idegi és elmeállapota, a hirtelen, nagy intenzitással felszínre törő érzelmek (például a félelem vagy a pánik) és az ezekre adott impulzív reakciók, valamint a bűncselekmények feltáratlanságából fakadó, úgynevezett bűnözői sikerélmény (Bakóczy, 1984). Ezek közül az alábbiakban kiemelünk néhány, általunk különösen fontosnak tekintett tényezőt.

Tettesi depresszió, kiterjesztett öngyilkosság

„Kivételes esetekben és bizonyos sajátos élethelyzetekben a depresszió is a végletes agresszió kiváltódását idézheti elő.” (Bakóczy, 1984) A depressziós elkövető agresszióját nem képes kontrollálni és közvetlenül vagy közvetve önmaga ellen fordítja. Az adott élethelyzet valós vagy vélt kilátástalansága első esetben öngyilkosságot eredményez, második esetben viszont az öngyilkossági szándék egy másik, rendszerint az elkövetővel szoros életközösségben levő személy (például nevelt vagy gondozott gyermek, élettárs stb.) meggyilkolásához vezet el. Ebben az esetben úgynevezett kiterjesztett öngyilkosságról beszélünk.

„Pszichodinamikai szempontból a gyilkosság és az öngyilkosság rokon jelenség” (Ozsváth, 1986), s ezt a pszichoanalízis fogalmi körében úgy is kifejezhetjük, hogy „senki sem öli meg magát, akinek nincs szándéka arra, hogy valaki mást öljön meg” (Münnich, 2013). Közös a gyilkosságban és az öngyilkosságban az is, hogy mindkettő az emberi élet kioltására irányul, továbbá sem a gyilkos, sem az öngyilkos nem képes az agresszióját megfelelően kontrollálni, gátak között tartani. Még az a nyilvánvalónak tetsző különbség is, miszerint a gyilkos egy másik ember életét szándékozik elvenni, az öngyilkos viszont a másik ellen irányuló agresszióját önmaga ellen fordítja, sokszor összemosódik. Egyrészt azért, mert „az erőszakos bűnözők előzményi adatai között mind a korábbi öngyilkossági kísérlet, mind az iszákosság gyakran kimutatható” (Ozsváth, 1986), másrészt azért, mert kiterjesztett öngyilkosság esetében a depressziós elkövető ténylegesen is gyilkosságot követ el, és gyakran előfordul, hogy utána „a tettes önmagával azonban már valamilyen oknál fogva nem tud végezni” (Bakóczy, 1984).

Sokszor előfordul az az eset, amikor az elkövető az általa elkövetett gyilkosságot nem előre megfontolt szándékból, hanem hirtelen felindulásból követi el, és ennek köszönhetően nem tudja feldolgozni a történeteket, így az elkövetett gyilkosság után a saját életét is kioltja. Gyakran ez történik azokban az esetekben is, amikor az elkövető a sértett életét nem kívánja elvenni, hanem kizárólag súlyos testi sértést kíván elkövetni vele szemben, azonban a sértett mégis belehal a sérüléseibe. Ilyen eseteknél az elkövető ritkán tudja feldolgozni az eseményeket, valamint szembenézni tettének végzetes következményeivel. Még élesebben jelenik meg a kezelhetetlen érzelmi feszültség a kiterjesztett öngyilkosság elkövetőjében, aki gyilkos tette elkövetésekor mintegy ki akarja vonni az áldozatot az őt (és az elkövetőt) övező létbizonytalanságból, mivel meg van győződve arról, hogy ezzel teheti a legjobbat neki. Gyakran előforduló eset, amikor a szülő megöli gyermekeit, majd magával is végez. Azonban a kiterjesztett öngyilkosságot kiválthatja az évek során felgyülemlett érzelmi feszültségből, frusztrációból származó bosszú is, amely egy olyan családtagra vagy közeli hozzátartozóra irányul, akire a gyilkos tettét nem terjesztette ki. Például egy szülő megöli gyermekét azért, hogy ezzel házastársának borzalmas szenvedést okozzon (Bakóczy, 1984; Ekert, 2014).

Napjainkban gyakran szólnak hasonló bűncselekményekről a híradások, az egyik nagy port kavaráó eset 2015-ben, Balmazújvárosban történt. A helyszínre kirendelt orvosszakértő a helyszíni és halottszemle során elsődleges megállapítása szerint a 36 éves nő, valamint a 8 és 10 éves kisfiúk halálát idegenkezűség okozta, míg a 42 éves férfi önkéntesül vetett véget életének. Meg nem erősített információk alapján a gyilkosságot elkövető férfi és felesége között a gyilkosságot megelőző időkben feszültség keletkezett – a helyiek szerint a feleség a házasság felbontását fontolgatta –, így a bűncselekmény elkövetésére ez az érzelmi feszültség sarkallhatta az apát.

A neurotikus elkövető

Magát a neurózis fogalmát a következők szerint definiálhatjuk: „*A külvilággal való súlyos összeütközésből származó, testi és lelki zavarokban megnyilvánuló anatómiailag ki nem mutatható idegbetegség*” (URL4). A neurotikus személyiséget általában jellemzi a szorongás, az érzelmi labilitás (zűrzavar) és a rendkívüli érzékenység a mindennapi történésekkel szemben, ami könnyen izgalmi vagy gátlásos állapotokhoz vezethet. A neurotikus személyiségek gyakran bizonytalanok saját képességeikről, és túlságosan szoronganak, amikor megkísérik kielégíteni alapvető szükségleteiket. Emiatt a környezethez való alkalmazkodásuk során könnyen sérülnek, és emiatt akár válságos állapot is

kifejlődhet (Pertorini & Horváth, 1972; Simon, 2009). A neurotikus és a személyiség- vagy karakterzavaros (például pszichopata) személyiség között a fő különbség az, hogy a neurotikusok túl sok lelkiismerettől szenvednek, ezért sok esetben félnek kielégíteni egyes szükségleteiket, mivel *„túlzott büntudat vagy szégyenérzet fogja el őket, ha így tesznek”* (Simon, 2009). *„Ezzel szemben a karakterzavaros személyiségekből hiányzik az önkorlátozás, amikor elsődleges ösztöneik kielégítéséről van szó”,* mivel *„ők azok a fajta emberek, akikben túl kevés a lelkiismeret”* (Simon, 2009).

A neurotikus és a karakterzavaros, például pszichopata személyiség a pszichoanalízis szerint alapvetően a szocializációs folyamatban, a személyiségfejlődésben különbözik egymástól. Ez azt jelenti, hogy a neurotikus személyiség rendelkezik egy fejlett felettes énnel (ezáltal személyiségébe építette a társadalmi tiltásokat), miközben a karakterzavaros vagy pszichopata személyiség nincs birtokában a felettes énjének, vagy annak működése erősen korlátozott. Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy *„ha valaki a saját sorsát keseríti, valószínűleg neurotikus, ha pedig másokét, akkor valószínűleg karakterzavaros”* (Simon, 2009). A neurotikus személyiségről (és ezáltal egy neurotikus elkövetőről) általánosságban elmondható, hogy fizikai, lelki vagy mentális terhelés hatására ingerlékennyé válik. Ekkor kap szerepet felettes énje, amely kontrollálja a cselekedeteit. Pszichopata személyiségek és elkövetők esetében ez nem mondható el, indulataikat nem képesek kordában tartani (Ozsváth, 1986).

A személyiség fentiekben körvonalazott belső konfliktusai többnyire visszavezethetők a korai anya-gyermek kapcsolatra, valamint a család és az egyén közötti viszonyokra. Ha a családon belüli szeretetet és figyelmet az egyén megfelelő módon megkapja, abban az esetben kialakul benne a realitáselv, a világot megtanulja reálisan érzékelni és értékelni. *„A legtöbb neurotikus állapot hátterében a szülőkhöz fűződő tisztázatlan, ellentétes, nem is mindig tudatos érzelmi viszony tárható fel.”* (Ozsváth, 1986) A neurotikus személy jellemzője az, hogy a kezdeti konfliktusoktól nem tud elvonatkoztatni, ezek minden új kapcsolatában visszatérnek – a tudta és akarata nélkül. Emiatt *„a neurotikus állapotot sem akarattal, sem jóindulatú tanácsokkal nem lehet megszüntetni”* (Ozsváth, 1986). Ennek oka pedig nem maga a konfliktus, hanem a konfliktushelyzet elől történő kényszeres menekülés.

Antiszociális, pszichopata személyiség

Magát az antiszociális jelzőt már a köznyelvben is meg lehet találni, azonban az *„antiszociális kifejezés nagyon megtévesztő, mivel a köznyelvben antiszociálisnak azokat az embereket szoktuk nevezni, akik kerülik a társasági életet,*

visszahúzódóak, gátlásosak. Szakszerűen azonban ezt az embertípust antiszociálisnak kellene nevezni, az antiszociális elnevezést fenntartva azoknak, akik szembefordulnak a társadalmi normákkal, felrúgják a társadalmi együttélés szabályait, így képtelenek beilleszkedni a közösségbe” (URL5). A pszichiátriában korábban a pszichopátia megnevezést használták, de ezt mára már felváltotta az antiszociális személyiségzavar terminológia.

Az antiszociális személyiségzavar főbb jellemzői:

- 1.) A szociális felelősség semmibevevése és a közömbösség mások érzéseivel szemben. Ez szélsőséges esetben a másik ember gátlástalan kihasználásához vezethet pusztán anyagi előnyökért, nyereségvágyból.
- 2.) A személy magatartása és a társadalmi normák közötti eltérés gyakran jelentős. Ez szélsőséges esetben csaláshoz, bűnelkövetéshez vezethet.
- 3.) A magatartásra jellemző a rossz kudarc-tűrés, az alacsony ingerlékenységi küszöb, az agresszivitás és az impulzivitás.
- 4.) A beteg belső világa érzelemmentes, képtelen a bűnösségérzésre és/vagy beleérzésre, és nem képes tanulni a számára kudarcot jelentő tapasztalatokból (Nyirkos, 2005; Németh & Füredi, 2001).

Az antiszociális személy végtelenül önző és egocentrikus, énképére jellemző a nárcizmus, az eltúlzott önértékelés és önigazolás, nem képes arra, hogy vágyait, véleményét, akaratát ne juttassa érvényre – függetlenül attól, hogy másokat ne sértsen, bántson vagy alázzon meg. Jellemző rá, hogy magát az univerzum középpontjának tekinti, egyfajta felsőbbrendű lénynek, akinek joga van öntörvényűen élni. Kizárólag saját belső késztetései szerint cselekszik, felelősségérzete vagy nagyon kevés, vagy teljesen hiányzik jelleméből. Erkölcsi mércéje eltér az átlagtól, vagy akár teljes mértékben hiányzik, ezért nem képes különbséget tenni a szerinte helyes és a társadalmilag helyesnek tekintett cselekedetek között. Emiatt a bűnelkövetéstől még az a tudat sem tartja vissza, hogy tette büntetendő. Kiválóan jellemzi a pszichopata személyiséget a korábban már említett „nem szeret, nem szorong, nem tanul a tapasztalataiból” Cleckley-féle triász. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy az antiszociális személyiségzavarban szenvedő ember nem érez megbánást, büntudatot vagy lelkiismeret-furdalást a tettei miatt. Ezzel függ össze, hogy nem érez empátiát, nem tud másokkal együtt érezni, ezért gyakran tapintatlan, lenéző és érzéketlen más emberekkel szemben. Másik alapvető jellemzője ennek az embertípusnak, hogy nem szorong. Csak önös érdekei vezérlik, ezért nem riad vissza a krónikus hazudozástól, az álnévhasználatától, a csalástól, mások becsapásától és gátlástalan manipulálásától sem. Mivel nem képes (vagy nem hajlandó) felismerni annak a következményeit, ha bűncselekményen kapják, állandóan ugyanazt a viselkedésmintát

ismétli, ezért sok esetben visszaesőként kerül az igazságszolgáltatás elé (Hare, 2004; Virág & Vág, 1990; [URL5](#); [URL6](#)).

A tömegmédiából különösen jól ismertek azok az élet elleni bűncselekmények, ismételt nemi erőszakok, valamint sorozatgyilkosságok, amiknek az elkövetőinél pszichopátiát (illetőleg antiszociális személyiségzavart) diagnosztizáltak. A pszichopata elkövetők esetében azonban a felismerésük a legnehezebb feladat, tekintve, hogy ezek a személyek külső szemlélőként teljes mértékben átlagosnak mondhatók. Fontos ismertetőjelük, hogy cselekedeteiket a hideg, számító, racionális gondolkodás vezérli, realitásérzékük tökéletesen működik. Ez a tény gyakran okoz fejtörést a hatóságoknak, hiszen egy pszichopata elkövető teljes mértékben tisztában van azzal, hogy mit követ el, így komoly döntés elé állítja a szakértőket, hogy kezelése a mentálhigiénés szakemberek, vagy a büntetés-végrehajtási intézetek feladata-e. Hervey M. Cleckley 16 kritériuma ennek az eldöntésére nem bizonyult megfelelőnek, ezért Robert D. Hare 1980-ban kidolgozta az úgynevezett Psychopathy Checklist (PCL) 22 kritériumból álló rendszerét, majd ennek továbbfejlesztéseként a PCL-Revised (PCL-R) skála 20 kritériumát a pszichopata személyiség jellemzőinek kimutatására. Mindezek alapján a kutatók levonták azt a következtetést, hogy az antiszociális személyiségzavar jellemzői a pszichopátiának csak egy részét fedik le (Hare, 2004; Körmendi & Szklenárik, 2013; Ekert, 2014).

Felhasznált irodalom

- Andorka R. (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó.
- Aronson, E. (1997). *A társas lény*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bakóczi A. (1984). *Az emberölés*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Buda B. (1985). *Az empátia – a beleélés lélektana*. Gondolat Kiadó.
- Clinard, M. B. & Meier, R. F. (2008). *Sociology of Deviant Behavior*. Thomson Wadsworth.
- Csondorné Schüller G. (1996). A kriminálpszichológia tárgya és helye a tudományok rendszerében. In Kis G. (Szerk.), *Pszichológiai Szakismeretek* (pp. 7–14). Rejtjel Kiadó.
- Ekert A. Zs. (2014). *Az élet elleni támadások kriminológiai és kriminálpszichológiai aspektusai*. Szakdolgozat. Miskolci Egyetem Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék.
- Elekes Zs. (1997) Devianciák, mentális betegségek. In Lévai K. & Tóth I. Gy. (Szerk.), *Szerepváltozások: Jelentés a nők helyzetéről*. TÁRKI, 151–169.
- Fromm, E. (2001). *A rombolás anatómiája*. Háttér Kiadó.
- Németh A. & Füredi J. (Szerk.) Lazáry J. & Somlai Zs. (Társszerk.) (2001). *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Medicina Kiadó.
- Giddens, A. (2003). *Szociológia*. Osiris Kiadó.

- Gönczöl K. (1991). *Bűnös szegények*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Gönczöl K. (1996). Devianciák, devianciakontroll, bűnmegelőzési stratégiák. In Gönczöl K., Korinek L. & Lévai M. (Szerk.), *Kriminológiai ismeretek. Bűnözés – Bűnözéskontroll* (pp. 119–134). Corvina.
- Habony J. (1986). *A beilleszkedés és a bűnözés*. Zrínyi Katonai Kiadó.
- Hare, R. D. (2004). *Kimélet nélkül. A köztünk élő pszichopaták sokkoló világa*. Háttér Kiadó
- Kis G. (Szerk.) (1996). *Pszichológiai szakismeretek. Főiskolai jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára*. Rejtjel Kiadó.
- Kolozsi B. (1992). *Deviancia*. Gondolat Kiadó.
- Kósa É. (2001). A szociális fejlődés alapkérdései. In Oláh A. & Bugán A. (Szerk.), *Fejezetek a pszichológia alapterületeiből* (pp. 259-326). ELTE Eötvös Kiadó.
- Körmendi A. & Szklenárik P. (2013). A pszichopátia elméletei. *Alkalmazott Pszichológia*, 13(3), 29–55.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. The Free Press.
- Münnich I. (2013). Az emberölést elkövetett személy lélektanáról. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 50.* (pp. 135-174). Országos Kriminológiai Intézet.
- Nyirkos P. (2005). Antiszociális személyiségzavar. In Nyirkos P. (Szerk.), *Tényeken Alapuló Orvostudomány Módszertani Ajánlások* (pp. 2044-2056). Melania Kiadói Kft.
- Ozsváth K. (1986). A neurózis, a pszichopátia és a bűnözés kapcsolatai. In Polt P. (Szerk.), *A neurózis, a pszichopátia és a bűnözés kapcsolatai. A gondatlan bűnözés kriminálszociológiai problémái* (pp. 6-24). Magyar Kriminológiai Társaság.
- Pertorini R. & Horváth Sz. (1972). *Személyiségzavarok*. Medicina Kiadó.
- Popper P. (1984). Kriminálpszichológia. In Lénárd F. (Szerk.), *Alkalmazott pszichológia* (pp. 453-498). Gondolat Kiadó.
- Ranschburg J. (1987). *Félelem, harag, agresszió*. Tankönyvkiadó.
- Rác J. (1989). *Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák”*. Magyar Pszichiátriai Társaság.
- Remete L. (Szerk.) (1980). *A deviáns jelenségek külföldi könyvtudalmából*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.
- Rosta A. (2006). *Fiatalkori bűnözés és bűnmegelőzés*. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar.
- Rózsa J. & Münnich I. (1990). Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban. In Horváth T. & Lévai M. (Szerk.), *Kriminológiai szakirodalom-gyűjtemény II. kötet (Válogatás a magyar kriminológiai irodalomból.)* (pp. 20-35). Tankönyvkiadó.
- Seeman, M. (1991). Alienation and Anomie. In Robinson, J. P., Shaver, P. R. & Wrightsman, L. S. (Eds.), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes* (pp. 290-371). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-590241-0.50011-3>
- Simon, G. (2009). *Báránbőrben. A nyílt agressziótól a manipulációig*. Háttér Kiadó.
- Smith, E. R. & Mackie, D. M. (2001). *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó.

- Urbán R. (2004). Érzelmek. In N. Kollár K. & Szabó É. (Szerk.), *Pszichológia pedagógusoknak* (pp. 95-118). Osiris Kiadó.
- Virág Gy. & Vág A. (1990). Elméletek a bűnöző személyiségről. In Horváth T. & Lévai M. (Szerk.), *Kriminológiai szakirodalom-gyűjtemény I. kötet (Válogatás a magyar kriminológiai irodalomból.)* (pp. 312-327). Tankönyvkiadó.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Kriminálpszichológia*. <https://idegen-szavak.hu/krimin%C3%A1lpszichol%C3%B3gia>
- URL2: Róka L. (2011). *Kriminálpszichológia. Pszichológiai szakköri előadás*. http://www.budai-rfg.sulinet.hu/joomla_cms/images/cikkek/pszichologia/7kriminalpszichologia.pdf
- URL3: *Deviancia*. <https://idegen-szavak.hu/deviancia>
- URL4: *Neurózis*. <https://idegen-szavak.hu/neur%C3%B3zis>
- URL5: *Pszichopata, szociopata, antiszociális személyiségzavar*. <https://www.webbeteg.hu/cikkek/psziches/11642/antiszocialis-szemelyisegzavar>
- URL6: Boross S. (2008). *Az antiszociális személyiség kialakulása és jellemzői*. Wesley János Főiskola. http://kortefa.x-web.hu/sajat_irasok/antiszocialis.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Boda Z. (2021). Az emberölés kriminálpszichológiai megközelítése. *Belügyi Szemle, 69*(SI2), 9-30. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.1>

Nyitrai Endre

A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája

Methodology for the investigation of serial crimes

Absztrakt

A sorozat-bűncselekmények felderítése és bizonyítása digitális társadalmunkban – véleményem szerint – még nehezebbé vált. Az ország több területén követhetnek el bűncselekményeket, sőt napjainkban már a határok sem jelentenek akadályt. A digitális térben elkövetett bűncselekményeket, akár a világ bármelyik részén el lehet követni. A sorozatok felismerése elősegítheti a releváns múltbeli események megismerését és a bűncselekmény-sorozat megszakítását. A tanulmány célul tűzte ki a sorozat-bűncselekmények megállapításához és felderítéséhez szükséges feladatok végrehajtásának meghatározását, illetve vizsgálatát, amelynek során kitér a profilelemzésre, az e-nyomozás alapjaira és a nyomozócsoport létjogosultságára.

Kulcsszavak: sorozat-bűncselekmények, kriminalisztikai gondolkodás, profilelemzés, e-nyomozás, nyomozócsoport

Abstract

Detecting and proving of serial crimes became even more difficult in our current digital society. Crimes can be committed in many areas of the country, and nowadays, borders are no barriers at all. Crimes, committed in the digital world, can be committed in any part of the world. Detecting the sequences can provide the understanding of the relevant past events and the interruption of the crime series. The aim of the study was to define and investigate the execution of the tasks necessary for the detection of serial crimes, including the profile analysis, the basics of the e-investigation and the justification of the investigation team.

Keywords: serial crimes, criminalistic thinking, profile analysis, e-investigation, investigation team

Bevezetés

A sokak által ismert, közkedvelt regényhős, Sherlock Holmes szerint „*A jó detektív három feladatnak tegyen eleget: rendelkezzen megfigyelő képességgel, legyen alkalmas logikai következtetések levonására és legyen szakmai tudása*” (Barta, 2001). Az idézetben foglaltak valóban elfogadottak, de számos más ismérvnek is jelen kell lennie a kriminalisztikai gondolkodás során. A nyomozási problémák megoldásának sajátos módszere, illetve a kriminalisztikai megismerési módszerek egyike a kriminalisztikai gondolkodás (Lakatos, 2006). Véleményem szerint a kriminalisztikai gondolkodás elemei közül a két legfontosabbként kiemelendő a fantázia és a kételkedés. Ezek az ismérvek a nyomozás fő mozgatórugói, mivel hiába rendelkezik valaki elméleti ismeretekkel (tudással), attól még nem lesz jó kriminalista (például nyomozó), ha nem képes verziók felállítására, vagy rekonstruktív gondolkodásra, következtetések levonására stb. A tévedések kiküszöbölése, elkerülése érdekében a nyomozónak elengedhetetlen kételkednie, és vizsgálnia kell, hogy felhozható-e valóságos ellenérv a megállapított ténnyel vagy konklúzióval szemben (Balláné Füsztér & Lakatos, 2012). Már a nyomozás elején, a kriminalisztikai gondolkodást alkalmazva, vizsgálni kell, hogy az ügy releváns adatai szerepelnek-e egy másik ügyben. (Például egy csalás sorozat-bűncselekmény esetén egy konkrét bankszámlaszámra kellett utalni a pénzüsszeget, vagy egy meghatározott címre, névre kellett küldeni a kérdéses tárgyat stb.) Ellenőrizni kell ezeket a konkrét adatokat az adatbázisban, annak megállapítása céljából, hogy előfordultak-e ezen adatok egy másik szervnél lévő ügyben. Erre kiválóan alkalmas a Net-zsaru adatbázis portál felülete. Más jellegű cselekményeknél az elkövetési hasonlóságok jelezhetik a sorozatba tartozást (Lehoczki, 2014). Ehhez azonban szükséges az ügyelemzés, az elemző-értékelő tevékenység, amellyel lehetővé válhat a sorozatjelleg megállapítása, ezáltal megerősítve, hogy nemcsak egy adott hatóság területén követett el hasonló bűncselekményeket az elkövető vagy az elkövetői kör, hanem több kapitányság illetékességi területén. Érvényesülnie kell a nyomozás gyorsasága alapelvnek, mivel ameddig az összefüggéseket nem tárják fel a bűncselekmények között, addig a bűnelkövetők előnyt élvezhetnek, és újabb bűncselekményeket követhetnek el. Az elemző-értékelő munka elengedhetetlen a sorozat-bűncselekmények felderítéséhez és bizonyításához, amelyhez társulnia kell a kriminalisztikai gondolkodásnak.

A sorozatelkövetés fogalma

Egyes nézetek szerint a sorozatelkövetésről a csapda alkalmazása szempontjából „... akkor beszélünk, ha a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy folyamatos vagy ismétlődő elkövetésről – és nem csupán hasonló, egyedi, egymástól független esetekről van szó.” (Lakatos, 2004). Míg egy másik meghatározás szerint, amely a sorozatbetörések felderítéséhez és bizonyításához kapcsolódik, a sorozatelkövetés „... olyan analóg, szándékos, büntetendő cselekmények ismételt elkövetése, amelyeket egyesít a motiváció és az általános cél egysége, valamint a szoros belső kapcsolat.” (Barta, 2001). Egy harmadik meghatározás szerint „... ha egy vagy több elkövető azonos vagy hasonló módszerrel követ el bűncselekményeket, sorozat ügyről beszélünk, ahol a személyek azonosságán túl (személyi összefüggés) a módszer azonossága adja az ügyek közötti összefüggést.” (Zsigmond, 2018).

Álláspontom szerint Nagy József helyesen határozza meg a sorozatelkövetés ismérveinek az elemzésekor, hogy a sorozathoz tartozás feltétele „az azonos elkövetői kör” (Nagy, 2007). A fenti szempontokat figyelembe véve – véleményem szerint – sorozatelkövetésről akkor beszélünk, amikor az azonos elkövető vagy elkövetői kör több ugyanolyan vagy hasonló bűncselekményt követ el. A 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 28. pontja szerint „üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik”.

A 39/2007. BK vélemény szerint „... a rendszeres haszonszerzésre törekvés megállapítása szempontjából a hasonló jellegű bűncselekményeket egymással összefüggésben kell értékelni, függetlenül attól, hogy az együttesen elbírált valamennyi bűncselekménynek minősített esete-e az üzletszerű elkövetés.” Továbbá a „... rendszeres haszonszerzésre törekvés mellett figyelembe veendő a törvényi tényállások hasonlósága, mely rendszerint a jogvéde érdekek, az elkövetési magatartás és az elkövetési mód összevetése alapján állapítható meg... ”¹ („Az egyes bűncselekmények, úgymint a szexuális visszaélés, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitaratottság, a gyermekprostitúció kihasználása, a gyermekpornográfia, az emberkereskedelem hasonlóságának megállapítását a prostitúcióhoz való szoros kapcsolat indokolja, mint jellemző körülmény.”)²

1 39/2007. BK vélemény.

2 39/2007. BK vélemény.

„Az üzletszerűség az esetek legnagyobb részében a bűncselekmények sorozatos megvalósítása útján valósul meg” (BH 1981.138.), „és nincs alap az üzletszerűség megállapítására, ha az elkövetés alkalomszerű” (BJD 3749., BH 2009.228).³

A sorozatügyek egyesítése

A sorozatba illeszthetőség szempontjából figyelembe kell venni (például a betöréses lopások esetén), hogy a korábban már felderített cselekmények is nagy jelentőséggel bírnak, mivel az elkövetők általában ragaszkodnak a korábban már kipróbált módszerekhez. Ez az úgynevezett perszeverancia-elmélet. Ezért a sorozat gyanúja esetén az összehasonlítást a rendelkezésre álló ügyek tekintetében is végre kell hajtani, mivel előfordulhat, hogy a korábban már megállapított dolgok relevanciával fognak bírni (Lóczy, 2011). „*A perszeverancia (latinosan perseverantia) az elkövetési módhoz való állhatatos és kitartó ragaszkodást jelenti. Olyan felvett magatartásról van szó, amely az alapvető személyiségjegyekre alapozottan éveken keresztül formálódik, majd stabilizálódik, és amelynek során a szokások készségszerűvé, dinamikus sztereotípiává (PAVLOV) alakulnak.*” (Tremmel & Fenyvesi, 2002).

A Be. 146.§ (1) alapján „... a bíróság a vádemelés után, az ügyészség és a nyomozó hatóság a nyomozás során egyesítheti az eljárás azonos szakaszában folyamatban lévő ügyeket, ha azok együttes elbírálása – különösen az eljárás tárgyára vagy a büntetőeljárásban részt vevő személyekre tekintettel – célszerű.” Az ügy, illetve az ügyek egységes elbírálása mind az eljárásjog, mind a büntető anyagi jog alkalmazása szempontjából fontos kérdés. A gyakorlatban a sorozatjellegű vagy elleni bűncselekményeknél „... érdemes vizsgálni az ugyanazon terhelttel szemben indult esetleges párhuzamos eljárásokat, de a több ember sérelmére elkövetett emberölés megállapíthatósága szempontjából az egyesítés szükségessége az azonos terhelttel szemben emberölés miatt indult eljárásokban is felmerülhet...” (Polt, 2008).

Egy betöréses lopássorozat esetén több ügy egyesítésére került sor, azonban az egyik ügyben szereplő hiányos adatot egy másik ügy töredékadata egészítette ki. Mivel az egyik ügyben szerepelt a gépkocsi színe és típusa, míg a másik ügyben egy verzió keretében felmerült egy személy neve, aki a bűncselekményt elkövetette, és a nyilvántartásokban sikerült a beazonosítása, de a rendelkezésre álló adatok alapján a megalapozott gyanú nem volt megállapítható, így gyanúsítására mégsem került sor. Az ügyek egyesítése során azonban megállapítást nyert, hogy

3 Kúria Bfv.752/2018/6. sz. határozat.

az érintett személynek (aki korábban egy verzió keretében a humán hírszerzés adatai alapján került látókörbe) a gépjármű-nyilvántartás alapján a tulajdonában van egy hasonló színű és típusú gépkocsi. Továbbá a bünyügyi nyilvántartásokból, illetve a Net-zsaru adatbázisból megállapítást nyert, hogy hasonló bűncselekmények miatt már elítélték, illetve folyamatban van ellene büntetőeljárás. Az ügy felderítése során az érintett személyt figyelték, majd bűncselekmény elkövetésén tetten érték, amikor egy családi házból jött ki a joggatlanul eltulajdonított (ellopott) értékekkel, majd ezt követően a kihallgatáson a korábban elkövetett bűncselekményeket is beismerte. A példa is jól tükrözi, ha időben egyesítik az ügyeket, a bűncselekmények felderíthetők, megelőzhetők, illetve megszakíthatók, mivel minél több ügyet elemzünk, annál több információ keletkezhet az elkövető(k)re, az elkövetői körre a folyamatos elemző-értékelő tevékenységnek köszönhetően.

Ugyanakkor egyes szerzők szerint az ügyek egyesítésénél, azok előnyein túl figyelemmel kell lenni annak hátrányaira is: „... az egyesített ügy elkerülhetetlenül terjedelmesebbé, áttekinthetlenebbé válik, mivel mind a személyi, mind a tárgyi bizonyítási eszközök, a rögzített iratok száma megnövekszik. Gyakorlati probléma, hogy jelentős nehézséggel jár, ha több lefoglalt tárgyi bizonyítékot kell kezelni. Azzal, hogy több tanú és gyanúsított lesz egy ügyben, nagyobb lesz az esély arra, hogy a tanúk, gyanúsítottak nem minden nyomozati cselekményen fognak megjelenni, mely a nyomozás gyors befejezését veszélyezteti.” (Zsigmond, 2018).

A bűncselekmény-sorozatnak jelentősége van a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéseknél. A bűnisméltés, mint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésének oka mellett szólhat körülményként a szervezeten elkövetett bűncselekmény-sorozat, azonban nem lehet bűnisméltés (veszélye) miatt a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedést elrendelni, ha a terhelt egy speciális helyzetet (például hivatali beosztást) használ ki a sorozatos bűncselekmény elkövetésére, de ebből a pozícióból eltávolítják (Polt, 2008).

A sorozatelkövetés megállapítása esetén az ügyek egymást kiegészíthetik, mivel az egyik ügyben hiányzó adat (mint információs kapocs) a másik ügyben rendelkezésre állhat. Így információáramlás alakulhat ki, amely alapja lehet a nyomozási cselekmények végrehajtásának, a bizonyítékok beszerzésének, valamint a múltbeli releváns esemény megismerésének. Az a nyomozó hatóság lesz illetékes a sorozat-bűncselekmények esetén a nyomozás lefolytatására, amelynek az illetékességi területén a bűncselekmények többségét elkövették.⁴

4 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 3. § (1).

Az ügyelemzés

A sorozatba tartozás feltétele az azonos elkövetési kör. A sorozatelkövetés megállapításához (felderítéséhez és bizonyításához) további összehasonlító ügyelemzésre van szükség, amely nem más, mint „... a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk (adatok) összehasonlítása annak megállapítása érdekében, hogy azok egy részét (esetleg mindegyikét) ugyanazon elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre...” (Nagy, 2007).

Összehasonlító ügyelemzés

A sorozatok felderítése folyamatos összehasonlító ügyelemzést igényel, illetve jelentőséggel bír az eseti nyomozást támogató bűnügyi elemzési formák közé tartozó specifikus profilelemzés. Az összehasonlító ügyelemzés keretében lehetőség adódhat a bűncselekmény elkövetési folyamatának rekonstruálására és a részt vevő személyek tevékenységének (történeti tényállás) megismerésére. Az összehasonlító ügyelemzésnél a meghatározott bűncselekmények (például betöréses lopás) jellemzőinek, adatainak a vizsgálatával meg szeretnénk tudni, hogy az egyes bűncselekmények azonos tettes által elkövetett sorozatba illeszthetők-e. A sorozatok elkövetőinek felderítésére nagyobb az esély, mint egy-egy önálló bűncselekmény esetében, mivel a több bűncselekmény több információt hordoz az elkövetőről.⁵

A Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról szóló 13/2001. (X. 2.) ORFK-utasítás alapján az összehasonlító ügyelemzés célja: „- felismerje a bűncselekmények közti összefüggéseket, az azonos tettes(ek) re utaló adatokat,

- felkutassa azt vagy azokat az elkövetőket ill. elkövető csoportokat, akik felelőssé tehetőek több azonos bűncselekmény elkövetéséért,

- már ismertté vált elkövetők által elkövetett, de ez idáig fel nem derített bűncselekmények felkutatása,

- adatok előkészítése kutatás, elfogás vagy kihallgatás végrehajtásához.”

A sorozat-bűncselekmények megállapításához és felderítéséhez az alábbi feladatokat célszerű végrehajtani, illetve vizsgálni⁶:

5 13/2001. (X. 2.) ORFK-utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról. Megjegyezni kívánom, hogy a jelenlegi hatályos bűnügyi elemzési szabályzat a 23/2018. (VI. 21.) ORFK-utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról.

6 A feladatok meghatározásakor nem lehet a teljesség igényével élni, csak számos jelentős ismertet kiemelni: egyrészt területi korlátok miatt, másrészt minden ügy egyedi, de ettől függetlenül vannak kapcsolódási pontok, olyan ajánlások, amelyek az egyediség mellett érvényesülhetnek, és segítségül szolgálhatnak a sorozat felderítésében.

- Azonos elkövető(k) vizsgálata:
Helyi vagy utazó bűnöző (Mátyás, 2018); egy vagy több személy követte el a bűncselekményt. A specifikus profilalkotás lehetőséget ad egy verzió keretében annak meghatározására, hogy milyen tulajdonsággal rendelkezik az ismeretlen személyazonosságú elkövető; a rendelkezésre álló kép-, kamerafelvétel-elemzéssel – az arcképelemző szoftverek segítségével – az ismeretlen elkövető beazonosítására nyílik lehetőség.
- Az elkövetés módszerének és az elkövetés körülményeinek vizsgálata:
A rendelkezésre álló adatok alapján vizsgálni kell, hogy fellelhető-e hasonlóság az elkövetés módszerében. Fontos szerepe van a szemlének, az adatgyűjtésnek – például a lakásbetörések helyszínein azonos típusú (rendszámú) gépkocsikat, vagy azonos külsejű személyeket láttak, akik figyelő szerepet tölthettek be –, ami a sorozatba illeszthetőséget erősítheti. Az elkövetés módjából következtetés vonható le az elkövető képzettségére, valamint a cselekmény indítékára is.
- Az elkövetés eszközének, továbbá annak vizsgálata, hogy az elkövetők milyen nyomot, anyagmaradványt hagytak hátra, vagy azok hiányának a vizsgálata:
A hátrahagyott nyomokból következtetés vonható le az elkövetők számára, testi, külső ismérveire. Az elkövetés eszköze meghatározhatja az elkövetői kört, illetve szintén utalhat arra, hogy az elkövetők mennyire képzettek. Valószínűleg más eszközt fog alkalmazni a gépkocsi kinyitásához egy jármű önkényes elvételét megvalósító személy, illetve egy gépkocsit eltulajdonítani kívánó személy. A bűnözők felkészültsége is megoszlik, ha például gépjármű eltulajdonítására szakosodott bűnözőkről beszélünk. Más biztonsági zárral vagy funkcióval van ellátva egy húszéves gépkocsi, illetve egy elektromos gépkocsi. Legtöbbször segítségül szolgál a bűnözőknek, ha a gépkocsi-tulajdonosok kiírják vagy matricát ragasztanak a szélvédőre, így jelezve, hogy milyen biztonsági rendszerrel van ellátva a gépkocsijuk. Az elkövető egy laptop segítségével kb. 20 másodperc alatt hatástalaníthatja a biztonsági rendszert, mivel már célirányosan fogja használni a kérdéses programot. Több gépkocsi GPS koordinátákkal jelzi a helyzetét, de a profi elkövetők gondoskodhatnak a jeladás megszüntetéséről úgynevezett leárnyékolással. A rutintalanabb elkövetőre jellemző, hogy nincs technikai (jelkiiktató, jelárnyékoló) eszköze, ezért biztonsági okokból elviszi a gépkocsit egy nyilvános parkolóba, és vár pár napig, hogy a rendőrség megjelenik-e a parkolóban vagy sem. Ha megjelent, akkor volt GPS adattovábbító eszköz a gépkocsiban. Így próbálják a dekonspiráció veszélyét (intézkedések végrehajtását, lebukást) elkerülni.

- Az elkövetések időpontjának, helyszíneinek és az eltulajdonított tárgyaknak a vizsgálata:
A gépkocsilopás (eltulajdonítás) esetén a sorozatba illeszthetőséget erősíti, ha a bűncselekmények időpontjai, helyszínei azonosak (például éjszakai időpontok, lakótelepek parkolói), vagy hasonló típusú gépkocsikat tulajdonítanak el (a vizsgált időszakban például Opel típusú gépjárműveket)⁷. Az elkövetés időpontja a tanú kutatás egyik fontos szempontja, illetve a későbbiekben az alibi ellenőrzésének is.
- Díjkitűzés, sajtó, tömegkommunikációs eszközök igénybevétele, a szemtanúk, illetve további sértettek feltérképezése érdekében:
Sokszor szolgáltatnak releváns információt a tömegkommunikációs eszközök, azonban figyelni kell arra, hogy a kriminalisztikai értelemben vett „védtett adat” ne sérüljön, és elkerüljük a dekonspiráció veszélyét.
- A tanúk vallomásából származó információk elemzése és vizsgálata:
Az eltulajdonított tárgyak értékesítésében segítséget nyújthatnak a tanúk, főleg, ha az adott tárgy jellegzetes, az értékesítési helyek ellenőrizhetők. Azonban a digitalizáció következtében abba az irányba haladunk, hogy akár otthonról vagy más objektumból is le tudunk bonyolítani egy értékesítést, és nem kell találkoznia az eladónak és a vevőnek. Lehet, hogy az eladó (birtokos) nem is érintkezik a tárggyal, mivel mindent egy laptopon az interneten keresztül bonyolít le. (A jövőben az 5G hódításával és az automata drónok megjelenésével az áruszállítás formái is jelentősen meg fognak változni.)
- Az ismeretlen tetteses ügyek, illetve a már felderített (lezárt vagy folyamatban lévő) ügyek vizsgálata:
Vizsgálni kell a hasonló ügyeket, az azokban elkövetőként szereplő személyeket, az elkövetési módszereket, valamint az eltulajdonított tárgyakat.
- A technikai eszközök nyújtotta lehetőségek vizsgálata:
Hívásforgalmi adatok (cellapozíciók) bekérése és összehasonlítása a bűncselekmények helyszínein, valamint a megközelítési és távozási útvonalakon. Hol vásárolt pályamatricát, ennek függvényében a közútforgalmi térfigyelő kamerák ellenőrzése, bankkártyával történő fizetés esetén a bankkártya adatok feltérképezése.
- Nyomozati cselekmények közötti logikai kapcsolat megteremtése:
Az elkövető a kihallgatáson nem egyszer nem emlékszik pontosan a helyszínekre. Ez főleg a sorozatban elkövetett bűncselekmények esetén jellemző, azonban meg tudná mutatni, illetve odatalálna a helyszínre (Lakatos, 2005).

7 A gépjárműtípusok legtöbbször aszerint változnak, hogy mire van leginkább kereslet, miből van hiány a piacon.

Ha az elkövető újabb bűncselekményeket tár fel, de az adatbázisban (például a Net-zsaruban) nem találunk feljelentést, annak különböző okai lehetnek: a sértett valamilyen okból a hatóságnál még nem tett feljelentést, vagy nem észlelte, hogy sérelmére bűncselekményt követtek el (például a lakásbetörés időpontjában a tulajdonos külföldön tartózkodik, és a hatóságtól értesül, hogy betörték a lakásába), vagy nem látta értelmét a feljelentésnek. Ha a vallomás adatai hiányosak, mert az elkövető csak részben emlékszik a múltbeli releváns eseményre, akkor helyszíni kihallgatás keretében lehetőség adódik, hogy újabb helyszíneket mutasson meg, valamint a vallomásban szereplő ellentmondások feltárára kerüljenek. A beszerzett adatok elemzése és értékelése hozzásegíthet a sorozat-bűncselekmény megállapításához. Leggyakoribb változata a helyszíni kihallgatásnak az, amikor az elkövető a sorozat-bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében megmutatja a helyszínt (helyszínrészletet), útszakaszt, illetve a tárgyi bizonyítási eszköz helyét (Lakatos, 2005). Az elkövető a helyszíni kihallgatás során olyan adatokat is elmondhat, amelyeket csak az tudhatott, aki a bűncselekményt elkövette, a helyszínhez való kötődése erősebb lesz, az adott területen nyomok, anyagmaradványok rögzíthetők.

- Folyamatos szűrő-kutató munka a hiteles és nem hiteles nyilvántartásokban: Az elkövető elfogásáig célszerű a Net-zsaru adatbázisban a hasonló bűncselekmények elkövetési módjait vizsgálni, és a felmerülő ügyeket a sorozathoz egyesíteni. Például csalássorozat esetén az elkövetők az esetek többségében az utaláshoz egy adott bankszámlaszámot adtak meg, majd a későbbiekben a bankszámlaszámot módosították, de a számlaszám tulajdonosa mindig ugyanaz a hajléktalan személy volt, akinek az adataival visszaélve nyitottak bankszámlát. Azonban a sorozatba beillettek a kérdéses adatok, így az országosan elkövetett bűncselekményeket egyesíteni lehetett.
- A sértett(ek) vizsgálata, valamint a sértett(ek), illetve a sértett és az elkövető közötti kapcsolatrendszer tisztázása:
A nyomozás során vizsgálni kell, hogy a sértettek között van-e összefüggés, kapcsolat, valamint a sértett kiválasztásánál lehetett-e valamilyen meghatározó szempont. Továbbá vizsgálni kell az elkövető és a sértett közötti kapcsolatot, amiben segíthetnek a szemle adatai (a helyszín összképe arra utalhat, hogy az elkövető ismerős volt a helyszínen – hozzátartozó, barát stb. –, mivel kutatás nélkül, célirányosan tulajdonította el a kérdéses tárgyat). Egy verzió keretében figyelembe kell venni, hogy kik lehetnek tippadók.
- Csapda alkalmazása:
A Be. 215. § (3) bek. alapján a csapda célja a bűncselekmény megszakítása, a bűncselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás. Azonban

a csapda az előkészítő eljárásban nem alkalmazható. Csapdát általában a leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szerv a sorozat-bűncselekmény megszakítására, elkövetőjének azonosítására és bizonyítására alkalmaz.

- Egyezség a bűnösség beismeréséről:

A nemrég hatályba lépett büntetőeljárás törvény bevezette az egyezség jogintézményét, amelynek eredményeként a terhelt enyhébb szankcióra számíthat, mivel a beismerő vallomásával, esetleg más elkövetők cselekményének feltárásával, addig még fel nem tárt részletek előadásával segíti, gyorsítja és előmozdítja a büntetőeljárás sikeres befejezését (Bárándy & Dávid, 2019).

A Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. CX. törvényhez is kiemeli az egyezség kriminalisztikai jelentőségét, „... hiszen a gyorsabban és a beismérés révén részletesebben feltárt tényállás segíthet más bűncselekmények felderítésében, új bűnözési módok és taktikák megismerésében...” (Polt, 2008).

Véleményem szerint a közeljövőben az elkövetők már nem hengerzártörő szerszámmal fognak betörni a lakásba és nagyobb értékeket eltulajdonítani, hanem az interneten keresztül fogják kinyitni az elektromosan, online módon (akár a telefonon keresztül) is működtethető lakásajtókat. A tulajdonosnak a telefonjára érkező jeleket (legyen az értesítés vagy kamerafelvétel) befolyásolni és manipulálni fogják. Lehet, hogy az elkövető be sem fog lépni a bűncselekmény helyszínére, hanem egy drónt fog bejuttatni, és a kérdéses, eltulajdonítani kívánt tárgyat azzal fogja kihozni. A digitalizáció következtében egyre többen kamerázzák be otthonukat, amelyet online módon figyelhetnek a világ bármelyik részéről. De nemcsak a tulajdonosok, hanem az elkövetők is, akik ezen a területen jártasak, és feltörik a védelmi rendszereket, ezáltal a privát szféránk is sok lehetőséget, információt szolgáltat a bűnözőknek. A digitalizáció által meg fog növekedni az így elkövetett bűncselekmények száma, és a felderítéshez, az elkövetők elfogásához szintén a digitális adatok fognak segítségül szolgálni. A digitalizációnak számos előnye lesz a jövőben, de ezzel együtt számos hátránya is. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy a bűnildőzés lépést tud-e tartani az előnyökkel és a hátrányokkal. Azt kijelenthetjük, hogy a jogszabályalkotás nem képes a technikai fejlődést követni: mire megalkotnak egy jogszabályt, már a technikai, tudományos fejlődés egy szinttel előrelépett. Véleményem szerint a bűnelkövetők a jövőben a digitális térben könnyebben meg tudnak valósítani egy bűncselekményt (például az otthonukba betörni). Ugyanilyen okból azonban az elkövetők beazonosítása és elfogása még nehezebb lesz, mivel a bűncselekményt a világ másik részéről is el lehet majd követni.

A profilelemzés

A profilelemzés a pszichológia, a pszichiátria, a pszichopatológia és a szociológia ismereteit használja fel az ismeretlen tettes felderítésének támogatására. A profilalkotás során pszichológiai jellegű adatok kiemelése, rendszerezése, elemzése és értékelése történik, amelyek segítségével a profilalkotó meghatározza az elkövető demográfiai és személyiségbeli jellemzőit (Lehoczki, 2014). Számos pszichológiai kutatás irányult az elmúlt évtizedekben arra, hogy a viselkedésmintázatokat elemezve a sorozat-bűncselekmények felderítését elősegítse. Meg kell állapítani azokat a feltételeket (szempontokat, módszereket), amelyek ugyanazon elkövetőhöz vagy elkövetőkhöz rendelik a bűncselekményeket, mivel különböző elkövetőknek különböző viselkedési formákat kell tanúsítaniuk a bűncselekmény elkövetése idején, máskülönben mindegyik bűncselekmény pontosan ugyanolyan lenne (Ivaskevics, 2017).

A technika fejlődése, a különböző elemző és értékelő szoftverek alkalmazása nagymértékben elmozdíthatja az azonos elkövetőre vagy elkövetői körre vonatkozó viselkedési formák és ismérvek összehasonlítását és elemzését. A jövőben egy profil megalkotásában – véleményem szerint – nagy segítségül fog szolgálni a mesterséges intelligencia igénybevétele, amelynek adatbázisaként, egy alapként fog megjelenni a Net-zsaru adatbázis. Ám nem szabad elfelejteni és ki kell emelni azt is, hogy az emberi tényezőnek, jelenlétnek és irányításnak is nélkülözhetetlen szerepet kell képviselnie a jövőben is, függetlenül attól, hogy a tudományos-technikai fejlettség (a mesterséges intelligencia) milyen szintet fog elérni.

Specifikus profilelemzés

A specifikus profilelemzés során az elkövető tulajdonságainak leírása történik, amely tulajdonságok lehetnek fizikaiak, szellemiek, érzelmiek. A profilalkotás célja az elkövetői kör lehető legszűkebb meghatározása, nyomozási stratégia, kihallgatási stratégia, valamint bűnüldözési stratégia kidolgozása (Lehoczki, 2014). A specifikus profilelemzés használható sorozat-bűncselekmények esetében is, különösen emberölésnél vagy szexuális bűncselekményeknél, bár napjainkban nemzetközi területen rablások, betörések, cyber-bűncselekmények és terrorizmus esetében is alkalmazzák (Lehoczki, 2011). A profilalkotás választ adhat az alábbi kérdésekre: Milyen az elkövető személyisége? Hogyan tudjuk elfogni? Az eljárás során miképpen tudunk vele leginkább együttműködni (a kihallgatási technika megtervezésében nyújthat segítséget).⁸

8 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról.

A profilozó kiválasztja az ügy lényeges elemeit, kitölt egy adatlapot, amely több mint 200 db információra kérdez rá, figyelembe véve, hogy hasonló sértettek sérelmére, hasonló bűncselekményt, hasonló módon, feltehetően hasonló tettesek követnek el. Ezt követően „... kiválasztja a leghasonlóbb ügyeket és az így leválogatott esetekből, szintén egy számítógépes program segítségével a statisztikai jellegű motívumokból és az elkövetések körülményeiből leszűkít egy elkövetői kört. Ebből hozza létre a profilalkotó az adott ügynek leginkább megfelelő profilt...” (Nagy & Elekesné, 2004).

A profilozó a kriminalisztikai alapkérdések közül nem a „ki” kérdésre keresi a választ, hanem a „milyen” kérdésre, azaz arra kíváncsi, hogy milyen lehet az elkövető. (A „milyen” kérdésre a választ a profil segít megválaszolni, a „ki” kérdésre azonban a válasz megszerzése a nyomozó feladata.) A specifikus profilelemzés vonatkozásában, különösen emberölés vagy szexuális bűncselekmények esetén, a nyomozó a 7+1 kriminalisztikai alapkérdést kiegészítheti a „milyen” kérdéssel is. Tekintettel arra, hogy az elkövető személyisége, mint egy önálló halmaz meghatározása lényegesen hozzájárul a múltbeli esemény megismeréséhez, a nyomozás eredményességéhez (Nyitrai, 2015).

A profilról készült jelentés, mint segédeszköz van jelen a nyomozás során, amely hipotézisként, feltételezés formájában, valószínűségként jelenik meg. Eredménye kizárólag egy verzióként szolgálhat a nyomozáskor, amely a nyomozási tervet kiegészítheti, módosíthatja, továbbá nyomozási cselekmény(ek) foganatosításához, illetve később egy láncfolyamatként kényszerintézkedés végrehajtásához is vezethet (Nyitrai, 2015). A profilalkotás általában az utolsó lehetőségként jelenik meg, amikor a nyomozás holtpontra jutott. Ám sok helyen nem ismerik, így nem is élnek az alkalmazásával a nyomozás során. Egy verzió felállításában azonban segítségül szolgálhat, ami egy információszerző folyamatot indíthat el.

Az e-nyomozás alapjai

A büntetőeljárások során a személyi adatforrásokból nyert bizonyító tények (a vallomások) egyeduralkodók voltak hosszú időszakon át, azonban a tudomány fejlődése feltárta az érzékelés, észlelés és felidézés buktatóit, a vallomások pszichológiai hátterét, továbbá a technika rohamos fejlődése bővítette a tárgyi környezetből nyert adatokra alapozott bizonyítás lehetőségeit (Bócz, 2017). Az észlelés és felidézés buktatói mellett problémát jelenthetett a kihallgató által történő befolyásolás a vallomásra, valamint az egyes nyomozási

cselekményekre.⁹ A digitális (elektronikusan) rögzített adatok egyre nagyobb szerepet kapnak a múltbeli releváns, vagy a jelenben zajló, illetve a jövőben elkövetni kívánt büntetendő esemény megismerésében, vagy az elkövetők megismerésében.

A sorozat-bűncselekmények felderítésében és bizonyításában elengedhetetlen szerepet képvisel az interoperábilis e-nyomozás, amely a kriminalisztika új kutatási területének tekinthető, és amelynek alapja a raszter nyomozás. Az interoperabilitás a különböző informatikai rendszerek együttműködésre való képességét jelenti (URL1). Az elektronikus eszközök nélkül már el sem tudjuk képzelni az életünket. Lassan kijelenthető, hogy a mindennapok során digitalizáljuk magunkat, úgynevezett elektronikus-digitális nyomokat hagyunk magunk után. Ezekről egyrészt saját magunk gondoskodunk (például egy vásárlásnál, vagy a közösségi oldalak használatával), másrészt a jogalkotó, amely megteremti a lehetőséget, hogy a hatóságok, különböző szervek adatbázisokat, nyilvántartásokat hozzanak létre (például bünyügyi nyilvántartások, Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő nyilvántartásai stb.). Kijelenthető, hogy napjainkban nélkülözhetetlen szerepet tölt be az elektronikus térben végzett szűrő-kutató tevékenység a bűnüldöző szervek munkájában is. *„Az e-nyomozás azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság a közvetlenül vagy a közvetetten elérhető adatbázisokból kér információt a felderítés és a bizonyítás érdekében, amelynek alkalmával taktikai ajánlásokat alkalmaz a nyomozás sikeressége érdekében. A közvetlenül elérhető nyilvántartások olyan nyilvántartások, melyekbe a nyomozó hatóság tagjai belépési jogosultsággal rendelkezhetnek, és a rendszerbe bármikor lehetséges a belépés anélkül, hogy megkereséssel kellene fordulni a nyilvántartást létrehozó – természetes vagy jogi – személyhez. A közvetetten elérhető nyilvántartások olyan adatbázisok, melyekhez a nyomozó hatóság (rendőrség) tagjai nem rendelkeznek belépési jogosultsággal, így külső megkeresés útján érhetik el az adatbázisban rögzített információkat.”* (Nyitrai, 2018a).

A nyomozócsoporthatóságok létjogosultsága

A sorozat-bűncselekmények felderítése esetén szükséges egy nyomozócsoporthatóság felállítása, mivel így hatékonyabban és gyorsabban felderíthetők az elkövetett, illetve az elkövetni kívánt cselekmények. A nyomozási tervek készítését elengedhetetlennek tartom a sorozat-bűncselekmények felderítésekor. Ezekben a nyomozócsoporthatóságok feladatait, az azok végrehajtásáért felelős személyeket, illetve

9 E kérdés tárgyalását lásd részletesebben Nyitrai Endre (2018b).

a határidőket szintén fel kell tüntetni. Lakatos János jegyzetében, véleményem szerint, helyesen tárja fel, rögzíti a csoportmunka sajátosságát, miszerint a „... *nyomozócsoport tagjainak rendszerint nincs áttekintésük az egész ügyről: részfeladatokat látnak el és az ügyben rendelkezésre álló adatoknak csupán az ehhez szükséges részét ismerik. Ennél fogva nem dönthetik el, hogy az adat fontos-e, releváns-e vagy sem. A beszerzett információkat tehát torzulásmentesen, maradéktalanul kell rögzíteniük és továbbítaniuk...*” (Lakatos, 2004). Fontosnak tartom, hogy torzulásmentesen kell rögzíteni az adatokat, illetve adott esetben szóban is az információt. Azonban elfogadhatatlannak tartom azt a gyakorlatot, hogy egyes esetekben a nyomozócsoport tagjai csak a részfeladat ellátásához szükséges (töredék) adatokat ismerjék meg, mivel ez a releváns döntések meghozatalára vagy fontos megállapításokhoz kevés lehet. A nyomozócsoportban dolgozó és részfeladatokat ellátó tagok számos esetben a feladattól függően csak rész (töredék) információt ismernek meg a nyomozás rendelkezésre álló adataiból, így információvesztés állhat be. Például egy zsarolás felderítésekor, a belső konspiráció érdekében a figyelésbe bevont nyomozócsoport-tagokkal csak annyi információt osztottak meg, hogy ha a megfigyelt területre (a parkolóba) megérkezik az adott rendszámú gépkocsi, akkor jelezzék rádión a vezetőnek, és vonják intézkedés (igazoltatás) alá a gépkocsi utasait. A figyelők arra lettek figyelmesek, hogy egy irreleváns rendszámú gépkocsi érkezik a parkolóba, amelynek utasai kiszállva a gépkocsiból gyanúsán viselkednek. A figyelők relevánsnak vélt információt jeleztek a rádión, majd a nyomozócsoport vezetője közölte a figyelőkkel, hogy jó, hogy szóltak, mivel azok a célszemélyek, és az élettárs gépkocsijával érkeztek. Kérdésként merül fel, hogy ha nem észlelik a gyanús viselkedést, vajon elmaradt volna-e az intézkedés (igazoltatás stb.), mivel csak töredék, részinformációt (a gépkocsi rendszámát) közöltek a figyelésbe bevont tagokkal? Véleményem szerint nemcsak a gépkocsi rendszámát kellett volna megosztani a figyelőkkel, hanem az odaérkező célszemélyek fotóit is (illetve olyan gépkocsi-rendszámokat is meg lehetett volna adni, amelyek valamilyen módon kötődnek az elkövetőkhöz, például az élettárs által használt gépkocsi rendszáma stb.).

Egy másik tipikus eset, amikor a részfeladatot ellátó nyomozócsoport tagjának megadnak egy listát, hogy ezt a személyt ellenőrizni kell a közhiteles (bűnügyi nyilvántartásban), és a nem hiteles (például közösségi oldalakon lévő) adatbázisokban. A priorálást, szűrő-kutató munkát végző személy nem ismeri az ügyet, kizárólag a kérdéses személyről gyűjt információt, majd a későbbiek során megállapítást nyer, hogy további elkövetőket is be tudott volna azonosítani, ha ismerte volna az ügyet, és azokról a személyekről is megkapta volna a töredékinformációkat. A példákat még lehetne sorolni, azonban véleményem

szerint, egyes esetekben csak úgy tudja eredményesen ellátni a részfeladatot a nyomozócsoporthoz tagja, ha minél több releváns adatot ismer az ügyről, hiszen az általa végzett szűrő-kutató munka során olyan ok-okozati összefüggések feltárására is lehetőség nyílik, amelyekre a feladatmeghatározás során a nyomozócsoporthoz vezetője, illetve annak tagjai sem gondoltak volna. Megjegyzendő azonban, hogy vannak olyan részfeladatok, amelyek valóban csak szűkkörű tájékoztatást igényelnek, ami elegendő a részfeladat ellátásához, és nem szükséges a teljeskörű vagy részletes ügyismeret.

Összegzés

A sorozat-bűncselekmények elkövetése nem mindig kizárólag egy kapitányság illetékességi területét fedheti le, hanem túlléphet a megyei határon, így a bűnözők több megyében is elkövethetnek bűncselekményeket. Sőt, az országhatárt átlépve, vagy a digitális térben a világ bármelyik pontján.

Digitális társadalomban élünk, mindennapjaink során rengeteg digitális adatot hagyunk magunk után, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy egyre több bűncselekmény-sorozat valósul meg az elektronikus térben. A bűncselekmény-sorozatok felderítésében és megelőzésében kulcsfontosságú szerepet tölt be a jelenben és a jövőben is az e-nyomozás (raszter nyomozás). A virtuális világban tevékenykedő elkövetők beazonosításában, a viselkedési formák meghatározásában nyújthatnak segítséget az adatbázisok. Egyre nagyobb szükség lesz a jövőben az elkövetői profilokra, mivel ezek az elkövetők beazonosításában adhatnak támpontot, illetve a kihallgatásra történő felkészüléshez sok hasznos adatot. A sorozat-bűncselekmények felderítésében előrelépést jelenthet a jövőben a mesterséges intelligencia adta lehetőségek igénybevétele, mivel az értékelő-elemző munka hatékonyságát növelhetik. Véleményem szerint az eredményes felderítéshez és bizonyításhoz nagymértékben hozzájárulna a hazai és az uniós nemzeti adatvagyon újrahazaszosítása, valamint a hazai bűnügyi nyilvántartásokkal párhuzamosan az uniós bűnügyi nyilvántartás létrehozása. Az uniós bűnügyi nyilvántartás létrehozása során számos feladat, illetve akadály leküzdésére van szükség: az interoperabilitás, az egységes nyelvezet (például angol nyelvű adatbázis) megteremtése, a tagországok hazai bűnügyi nyilvántartásának integrálása a rendszerbe, valamint a garanciális elemek megteremtése a jogszabályi háttér és a nemzeti együttműködések kidolgozásakor.

Felhasznált irodalom

- Balláné Füsztér E. & Lakatos J. (Szerk.) (2012). *Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései*. Nemzeti Közszerológáti Egyetem.
- Barta E. (2001). *A sorozatbetörések felderítésének, bizonyításának elmélete és gyakorlata*. Rejtjel Kiadó.
- Bárány G. & Dávid F. (2019). Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 8(2), 10–15.
- Bócz E. (2017). Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága. *Belügyi Szemle*, 65(7–8), 5–37. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.7-8.1>
- Ivaskevic K. (2017). Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában. *Belügyi Szemle*, 65(4), 69–88. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.4.4>
- Lakatos J. (Szerk.) (2004). *Krimináltaktika I*. Rejtjel Kiadó.
- Lakatos J. (Szerk.) (2005). *Krimináltaktika II*. Rejtjel Kiadó.
- Lakatos J. (Szerk.) (2006). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Lehoczki Á. (2011). Irányzatok a bűnügyi profilalkotásban. *Belügyi Szemle*, 59(6), 62–81.
- Lehoczki Á. (2014). Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában. *Magyar Rendészet*, 14(2), 51–62.
- Lóczy Zs. (2011). *A betöréses lopás nyomozása*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Mátyás Sz. (2018). Az utazó bűnözés és szervezett bűnözés kapcsolatrendszere. In Frigyer L. (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból I.* (pp. 189–204). Nemzeti Közszerológáti Egyetem.
- Nagy E. & Elekesné Lenhardt Zs. (2004). A specifikus elkövetői profilalkotás elmélet és gyakorlata. *Belügyi Szemle*, 52(6), 51–65.
- Nagy J. (2007). *A kriminálmetodika általános kérdései*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Nyitrai E. (2015). Bűnelemzés a nyomozásban. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (pp. 141–147). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Nyitrai E. (2018a). Az interoperabilitás e-nyomozás alapjai. *Belügyi Szemle*, 66(10), 108–121. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.7>
- Nyitrai E. (2018b). *A szervezett bűnözés elleni küzdelem kriminálisztikai és büntetőjogi eszközei*. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem.
- Polt P. (Szerk.) (2018). *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez: kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. 1-2. kötet*. Wolters Kluwer Hungary.
- Tremmel F. & Fenyvesi Cs. (2002). *Kriminalisztika tankönyv és atlasz*. Dialóg Campus.
- Zsigmond Cs. (2018). A párhuzamos nyomozások gyakorlati problémái. In Frigyer L. (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból I.* (pp. 8–33). Nemzeti Közszerológáti Egyetem.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Interoperabilitás*. <https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Interoperabilit%C3%A1s>

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról

25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről

23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról

Alkalmazott jogesetek

39/2007. BK vélemény

Kúria Bfv.752/2018/6. sz. határozat

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nyitrai E. (2021). A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 31-47. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.2>

Juhász Anikó

Halálos kimenetelű közúti balesetet okozó rendőr járművezetési alkalmasságára irányuló vizsgálat tapasztalatai

Experiences with testing driving ability of a police officer who previously caused a fatal road accident

Absztrakt

Jelen tanulmányban egy eseten keresztül bepillantást nyerhetünk a hatósági pszichológiai pályaalkalmassági vizsgálatba, a mérőeszközök értékelésébe és értelmezésébe. A protokollt, kutatásom témájához illesztve, kibővítettem olyan kérdőívekkel, amelyek segítségével átfogóbb képet kapunk a trauma kiváltotta faktorokról is. Érdekesnek véltem közelebbről megvizsgálni, hogy egy, a közrendet védő rendészeti tagja, miképpen értelmezi és éli át azt, hogy ezúttal ő sértette meg a jogszabályt. Az, aki munkája során a közbiztonságot tartja szem előtt, állandó kapcsolatban áll az emberekkel, szinte minden nap találkozik gondjaikkal, nehéz helyzetekben lévő állampolgároknak nyújt segítséget, munkaidőn kívül jogsértő magatartást tanúsító személyként viselkedhet. Kíváncsivá tett, mennyire képes felelősségteljesen viselni tettének következményeit, illetve hogyan képes megküzdeni a traumatikus élménnyel. Miután ugyanazt a szituációt egy másik szerepben tapasztalta meg, ezáltal saját élményt szerzett, vajon változás érzékelhető-e a személyiségében vagy inkább egy korábbi fejlődési szintre csúszik vissza, regrediál?

Kulcsszavak: közúti közlekedési balesetek, rendőrség, járművezetési alkalmasság

Abstract

In this study, one case illustrates the regulatory psychological aptitude assessment, evaluation and interpretation of measurement tools. I extended the protocol

by questionnaires matching to my research, which give a more comprehensive view of the factors caused by trauma. I found it interesting to prove closer how a member of the police, who defends public order, interprets and experiences the fact that he has violated the law this time. The man, who works for public safety, is in constant contact with people, meets their problems almost every day, helps citizens in difficult situations, behaves as an offender during off-time. I examined how he was able to bear the consequences of his actions responsibly and how he could cope with a traumatic experience. After experiencing the same situation in a different role, did he gain own experiences and due to them became his personality perceptible to change or rather he regressed to an earlier stage of development?

Keywords: road traffic accidents, police, driving ability

Bevezetés

Kultúránkban az emberi élet kioltása a legnagyobb bűn, még akkor is, ha azt nem szándékosan tesszük. Az Európai Unió célul tűzte ki, hogy 2010-hez viszonyítva 2020-ra a felére csökkenjen a közúti balesetek halálos áldozatainak száma, de ez egyelőre még elérhetetlennek tűnik. A baleset okozás viszont többletköltséget jelent az egészségügy számára. Miközben a mérnökök és az autógyárak számtalan technikai fejlesztéssel állnak elő, addig az emberek szélsőségesen megbíznak a külső támogatásban és nem módosítanak attitűdjeiken. A biztonságos gépjárművezetéshez a pszichomotoros készségeken túl a helyes attitűd és az ideális személyiségvonások egyaránt szükségesek. A pszichológusok felelőssége annak megállapítása, hogy a halálos kimenetelű baleset okozója továbbra is alkalmas-e vezetésre. A döntést azonban jelentősen megnehezíti a trauma okozta krízisállapot. Hiába vesszük figyelembe a torzító hatást, az aktuális teljesítményt kell értékelni. A közlekedési balesetek főként emberi tényezőkkel, méghozzá a közlekedési előírások be nem tartásával függenek össze. Ugyanakkor megállapítható, hogy a végzetes közúti események döntő többsége magatartáshibából fakad, s ezek kiküszöbölésére – a tapasztalatok szerint – a büntetés nem elegendő. A problémát ott kell kezelni, ahol kialakult, vagyis a sokat emlegetett emberi tényezőre kell visszatérnünk, mint a közlekedési beválás alapfeltételére. A büntetés általában elkerülő aktivitást eredményez és a személyiség valamely részfunkcióját érinti. A valódi változás a személyiség egészét érintő pszichológiai beavatkozás lehetőségének megteremtésétől várható, mely az ember személyiségére, beállítódására, attitűdjeire koncentrálna

próbalná a közlekedési részt vevőket alkalmassá tenni a közlekedésben való helyes részvétellel (Aranyos & Major, 2005). A legtöbb ütközésnél a gépjárművezetők figyelmetlensége érhető tetten, ugyanakkor a gyalogosoknak, segédmotor-kerékpárosoknak, kerékpárosoknak, mint egyenrangú partnereknek szintén szerepük van a baleset megvalósulásában. Ezért elengedhetetlen a minél korábbi szocializáció, a gépjárművezetői továbbképzések, a KRESZ-szabályok betartatása, pszichológusok alkalmazása a vezetői engedélyek megszerzésekor és a vezetési gyakorlat során, valamint a hatékony és biztonságos közlekedési szolgáltatás biztosítása.

Halálos kimenetelű baleset során legalább egy személy a baleset helyszínén, vagy később, a közlekedési balesettel ok-okozati összefüggésben életét veszítette (URL1). Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz, a közúti baleset okozásának vétségét valósítja meg. A büntetés egytől akár nyolc évig terjedhet a bűncselekmény súlyosságának függvényében [Btk. 235. § (1), (2)].

2011-ben a 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet szabályozta, hogy aki halálos közúti közlekedési baleset okozásával gyanúsítható, azt kötelező elküldeni pályaalkalmassági vizsgálatra. Tekintetbe kell venni azt, hogy felmerülhetnek olyan negatív magatartásjegyek, mint például túlzott kockázatvállalási vagy reagálási hajlam, felelősségtudat hiánya, túl alacsony szintű reakcióképesség, megnövekedett reakcióidő stb., amelyek – ha nem is teszik az egyént véglegesen alkalmatlanná a gépjárművezetésre – már a vezetői engedély megadása előtt érdemes volna kiszűrni, elkerülve a balesetokozást. Az ilyen személyek potenciálisan súlyos veszélyt jelenthetnek a társadalomra. A megfelelő képességek, személyiségvonások meglétéről egy későbbi vizsgálat keretében lehetne döntést hozni.

A pályaalkalmassági vizsgálat eredményét a vizsgálaton részt vevőkkel határozat formájában, mintegy két héten belül közlik postai úton. Minősítései:

- 1.) Alkalmatlan határozatlan ideig.
- 2.) Alkalmatlan meghatározott (1-5 év) időre korlátozva.

Ebben az esetben vagy elfogadja a vizsgált személy a döntést, vagy másodfokon fellebbez, vagy bírósági felülvizsgálata iránt keresetet terjeszthet elő, attól függően, hogy a hatóság milyen jogorvoslati lehetőséget nyújt számára.

- 3.) Nem alkalmatlan.

Amennyiben elfogadja a döntést, azonos vagy magasabb pályaalkalmassági kategóriában a határozatban feltüntetett időpontot követően kezdeményezhet újabb vizsgálatot. Alacsonyabb és magasabb kategóriába is bárki, bármikor jelentkezhetsz vizsgálatra. Ha nem fogadja el, szintén fellebbezhet vagy keresetet terjeszthet elő.

Ha valaki alkalmatlan minősítést kap, vagy ha alkalmas minősítése időtartamra korlátozott, akkor a minősítés alapjául szolgáló kizáró okok az indokolásban szerepelnek. A kizáró vagy korlátozó okokat számok jelzik (URL2).

Az alkalmasság alatt azt értjük, hogy az egyén képes legyen egy tevékenységet hosszú időn keresztül, legalább közepes szinten egészségkárosodás nélkül végezni. Sokáig tudja folytatni a vezetői tevékenységet magának és másnak okozott jelentéktelen kárral vagy a nélkül. Rendelet foglalja magába, hogy a vizsgálat eredménye utáni döntés a határozat alapja. Jogi alaptételként értelmezendő, hogy az állampolgárok alkotmányos jogait csak a hatóság korlátozhatja. Az állampolgárok az elsőfokú vizsgálatok után jogorvoslattal élhetnek. A fellebbezési kérelmeket a másodfok bírálja el.¹

„A vizsgálat célja, annak megállapítása, hogy a gépjárművezető:

a) rendelkezik-e azokkal az egyéni pszichológiai jellemzőkkel, amelyek szükségesek a biztonságos járművezetési tevékenységhez, a közlekedési helyzetekhez való alkalmazkodáshoz, a járművezetés közben jelentkező terheléselviseléséhez,

b) rendelkezik-e a jármű biztonságos vezetéséhez szükséges észlelési, döntési és cselekvési képességgel,

c) képes-e elsajátítani a járművezetéshez szükséges ismereteket és készségeket.”²

A pszichológusok tehát igyekeznek azon gépjárművezetőket távol tartani a közúti forgalomtól, akiknek mentális vagy fizikai állapota megakadályozza őket a helyes közlekedési magatartás tanúsításában, így veszélyt jelentenek a közlekedésbiztonságra.

A baleset körülménye

39 éves, egészséges, érettségivel rendelkező rendőr, TEK kiképző. Kilenc éve van vezetői engedélye, amit két héttel a halálos kimenetelű baleset után bevontak. Korábban volt már egy szabályszegése, mivel nem tartotta be a követési távolságot. Bevállása szerint elengedett egy autóst, egy kamion fékezett, majd hátratulatott, mégis őt hozták ki hibásnak.

207 nappal a balesetet követően pályaalkalmassági vizsgálaton vett részt a halálos kimenetelű közúti baleset okán.

Az exploráció (pszichológussal folytatott dialógus) során elhangzottak összefoglalója: Saját autóval vitte közeli hozzátartozóját a kórházba, aki súlyos beteg. Lakott területen belül történt a baleset. A kereszteződésben volt egy

1 41/2004. (IV.7.) GKM rendelet a közúti járművezetők pályaalkalmassági vizsgálatáról.

2 444/2017. (XII. 27.) Korm. rendelet a közúti járművezetők pályaalkalmassági vizsgálatáról.

traktor, így kerülő úton akart továbbmenni. Balra kanyarodott, jobb oldalon a gyalogos lelépett az útra, ekkor ő hirtelen megállt a gépkocsival a szembejövő sávban. Pár másodperc múlva elindult. Hozzá tartozója már ekkor mondta, hogy nekik fog menni egy motoros. Amikor észrevette a motorost, az már beléjük csapódott és a motoros már nem volt a motoron. Ők az autóban nem sérültek. A motorosnak szívinfarktusa volt, lehet, hogy az eszméletvesztése miatt eshetett le a motorról. A motoros kb. 70-nel jött, 50-nel csapódott beléjük. A nyomozás még nem zárult le. Nem érzi felelősnek magát. A rendőrségi jegyzőkönyvben a következő állt: Kanyarodás közben nem biztosított elsőbbséget a vele szemben egyenesen, az elsőbbségi helyzetben közlekedő motorkerékpárnak, amellyel az útkereszteződés területén összeütközött. A balra kanyarodást továbbá nem nagy ívben, hanem a keresztezés középpontja előtt elhaladva, a kanyar ívét levágva hajtotta végre. A motorkerékpáros a helyszínen életet vesztette, a járművekben anyagi kár keletkezett. Ha összevetjük a két beszámolót, jól érzékelhető, hogy a vizsgált személy abba próbál belekapaszkodni, hogy a másik közlekedőnek szívproblémája volt, és elsősorban nem a baleset miatt halt meg. Az igazságügyi orvosszakértő azonban megállapította, hogy a balesettel ok-okozati összefüggésbe hozható sérüléseket szenvedett a motoros, ami a halálához vezetett.

Az eredmények fényében tekintsük át, hogy milyen módszereket használtam kutatásomhoz.

Képességvizsgálatok

A műszeres képességvizsgálatok a protokoll szerint az ART2020 technika segítségével történnek, amelyet az osztrák Közlekedésbiztonsági Tanács szakemberei fejlesztettek ki (Bencs, 2011).

A számítógépes laboratóriumi közlekedépszichológiai vizsgálatok előnyét elsősorban a standardizáltságban, gyors adatfeldolgozásban és adattárolásban látom. Felvetődik azonban a kérdés, hogy a kísérleti helyzetben ugyanúgy viselkednek-e a személyek, mint a közúton, vagy a megfelelési vágy hajtja őket. Itt biztonságban vannak, hiszen nem következhet be se baleset, se ütközés. Az ART2020 alkotói pontoszták a gépjárművezetők vezetési teljesítményét a forgalomban, majd bevitték őket a teszthelyzetbe, és csak azt a feladatot hagyták benne a tesztorozatban, amelyik korrelált a vezetéssel.

Egyik ilyen, a közlekedés-specifikus tachisztoszkóp teszt (TT15), amely a közlekedési áttekinthetőséget vizsgálja. A közlekedési helyzetek fontos részleteit is észlelő képesség jelentős aspektus a járművezetésben, az optikus

tájékozódási teljesítmény keretében. A tesztanyag 8 perc alatt 15 tesztképet tartalmaz, amelyekben közlekedési helyzetek láthatók. A képek tartalma néhány jelentős részletben különbözik egymástól. Minden képhez három kérdés tartozik. Az egyes tesztképek exponálási ideje 0.75 másodperc.

A jó válaszok száma és a hozzátartozó százalékos arány megmutatja, mennyire erős és pontos a személy áttekintőképessége a közúti forgalom komplex helyzeteiben. A teszt teljesítmény tartalmazza az egyes szituációelemek észrevételét, amely szubjektíve különböző relevanciákat mutat.

A magas tesztmutató, a 32 feletti jó válasz a 45-ből, a helyes válaszok számában utal arra a képességre is, hogy milyen a bonyolult közlekedési helyzetek rövid idő alatti és részletgazdag észlelése a feltételezett relevancia bebizonyosodására való várakozás nélkül. Ezért a helyes válaszok számában az észlelési kapacitás és az észlelési gyorsaság konkrét közlekedési helyzetekről időközny-szer alatti áttekintés szerzése jut kifejezésre (Weninger & Krupan, 2003).

Esetünkben a vizsgált személy először 30, majd 37 helyes választ adott, ami 84%-os teljesítmény. Erre azonban csak az ismétlés során volt képes.

Az átlagtól eltérő teljesítmény individuális okainak tisztázásához segít a reaktív megterhelhetőséget vizsgáló eszköz (RST3) mérése. 6 perc 45 másodperc alatt 7 optikus jelet (5 színíngert: zöld, piros, sárga, kék és fehér), valamint 2 pedálfényt (fekete mezőben fehér jobbra és balra), és 2 akusztikus ingert (magasabb és mélyebb hang) tartalmaz.

Normális esetben az első fázisban (alacsony terhelés) a helyes válaszok száma nagyobb, mint a másodikban (magas terhelés) és a harmadikban (közepes terhelés).

Amennyiben a teljesítmény mindhárom terhelési fokozatban folyamatosan esik, az egyértelmű jelzés lehet a növekvő túlterheltségre, ebből következően a kifáradásra.

Minél alacsonyabb a terhelési fok, annál feltűnőbb a késedelmes válaszadás, kihagyás és a hibás reakciók megjelenése, és ez a terhelhetőség csorbulásaként értékelendő.

Gyakori reakciókésés: meglassúbbodás jelei a tesztelt személynél.

Gyakori válaszkihagyások: a személy az ingerkínálattól túlterhelt, nem válaszol már, vagy mindig előlről kezdve próbál belépni az inger-válasz folyamatba.

Számos egyszerű hibázás: a reakciók koordinálása a megjelenő ingerre nem jön létre adekvát módon. A tesztelendő személy számára túl bonyolult az adott inger mennyiség.

Számos többszörös hiba: ha sok helyes válasszal jár együtt, akkor a személy bár pontatlan, mégis gyorsan képes reagálni, a hibát rögtön felismeri és újabb reakció segítségével korrigálja is.

A tesztelt személy kevésbé bírta jól a feladatokat, reaktív terhelhetősége gyengének mondható, ezért kellett megismételnie. A sok többszörös hiba általában csökkent minőségi és mennyiségi színvonal mellett jelentkezik, túlterheltségre utalhat, koordinálatlan, irány nélküli reagálással kapcsolódva. Második alkalommal már összeszedettebb volt, így korrigálta hibáit.

Személyiségvizsgálatok

A pszichológussal folytatott személyes beszélgetés, az úgynevezett exploráció a következőket járja körbe: munkahelyek, pályaszocializációk, közlekedési előélet, családi és egészségi állapot, életmód, hobby, büntetett előélet. A balesetet a gépjárművezető oldaláról is megismeri, amit összevethet a rendőrségi jegyzőkönyvvel, illetve tanúvallomásokkal.

A vizsgált személy empatikusnak és segítőkésznek véli magát. Bevallása szerint biztonságosan és nyugodtan vezet. Ugyanakkor azt is megemlítette, hogy rendőrként, főként pályakezdőként, olykor felhatalmazva érezte magát és sokszor elmulasztotta – többek között – a biztonsági öv használatát.

Kiemelném a számítógépen kitöltendő, osztrák fejlesztésű közlekedés specifikus tesztet, a VPT.2-t, amely a közlekedési stílust 70 adattal térképezi fel. Egyik példája az 1. számú ábrán figyelhető meg.

1. számú ábra: Közlekedésspecifikus teszt

Szerintem a balsikerek nagy része pechre vezethető vissza.

szinte soha néha gyakran majdnem mindig

Forrás: VPT.2 (Wenninger & Krupan, 2003).

A teszt lehetővé teszi, hogy átfogó képet kapjunk a közlekedési magatartáshoz szükséges jegyekről: az önértékelési nyíltságról (OS), az expresszivitás-magabiztosság (ES) fokáról, a beilleszkedési készségről (AP), az érzelmi elérhetőség (AS), mindemellett az önuralom (SK) mértékéről és az önismeretről (SR). 25% alatti, illetve 75% feletti mutatók alul- vagy éppen túlbecslésre engednek következtetni (Wenninger & Krupan, 2003).

2. számú ábra: Közlekedésspecifikus teszt eredményei

Skála	Skála megnevezése	%
OS	Önértékelési nyíltság	48
ES	Expresszivitás-Magabiztosság	36
AP	Beilleszkedési készség	93
AS	Érzelmi elérhetőség	32
SK	Önuralom	78
SR	Önismeret	30

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Az OS (azaz az önértékelési nyíltság) kontroll skála jelzi, mennyire értékelhetőek a teszteredmények. Az osztrák leírás alapján a skála korlátozott értékű mind a nagyon magas (90%), mind pedig a nagyon alacsony (10%) értékek tekintetében. Az alacsony (25% alatt) OS értéket adó személyek alacsony ösztönzési szinttel jellemezhetőek, és magukat szociálisan kívánatosnak mutatják be. A közlekedésben az alacsony értékek veszélyeztető tendenciát jeleznek.

Az ES skála (expresszivitás-magabiztosság) fontos diagnosztikai értékű a közlekedésben, mert a vezetés szociális viselkedés is, a társas magatartás elemeit öleli át. Alacsony értéke szorongást és csökkent önállóságot takar, magas befolyárolhatósággal (például rábeszélhető, hogy alkoholos befolyásoltság alatt is vezessen).

Az AP skála a beilleszkedési készséget mutatja. A magas értékek alacsony belső tartásra, határozatlanságra utalnak, nagyobb teret engedve a környezeti behatásoknak.

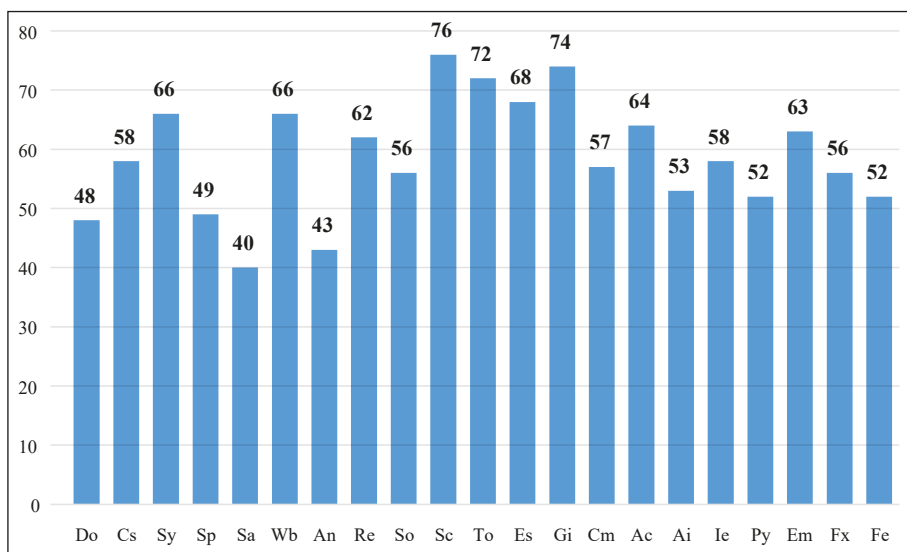
Az AS skála azt méri, mennyire feszült, szorongó és bizonytalan egy személy. Az érzelmi elérhetőség alacsony értékei magas frusztráció- és stressztűrő képességnek felelnek meg, tehát ezek a személyek erősek, stabilak, nyugodtak. Az igen alacsony értékek viszont arra engednek következtetni, hogy ezek az egyének érzelmeiket elnyomják, közömbösek, főleg viselkedésük negatív következményeivel szemben.

Az SK skála rövid neve: önkontroll. Szabálytisztelet, megbízhatóság, önfegyelem, ami a skála mögött áll. A közúti közlekedésben az igen alacsony értékek a veszélyeztetők, mert ezek a személyek hajlamosak a következtelenségre. Ők azok, akik nem tartanak be szabályokat, alacsony normatudattal rendelkeznek. A magas értékek adói megbízhatók, fegyelmezettek, hosszú távú célok vezetnek őket, lelkiismeretesek.

Az SR az önismeret skálája. Az alacsony értéket adók kritikátlanok és kevésbé öntudatosak, szűk érdeklődéssel és érzelmi irányítással rendelkeznek. Az alacsony értékek a veszélyeztető jelek, hiszen ebben az esetben a személyeket a hiányos készenlét jellemzi, alacsony fokú a motivációjuk a tanulásra.

A Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív (továbbiakban CPI) a személyiség pozitív, kívánatos tulajdonságainak diagnosztizálására használható, a normális személyiség tartományon belüli különbségeket méri (Oláh, 1985). A teszt 300 kérdéses rövidített változatát alkalmaztam a rendőr esetében a belső protokollt követve. Kitöltési ideje kb. 30 perc. Az ezeken kapott értékeket egy profillapon összesítjük, s a felrajzolt profil lesz az értelmezés alapja (3. számú ábra).

3. számú ábra: Kaliforniai Pszichológiai Kérdőív eredményei által felrajzolt profil

Forrás: A szerző saját szerkesztés.

A 21 skála négy csoportba osztható.

I. skála csoport: dominancia-szubmisszió (az interperszonális hatékonyság, kiegyensúlyozottság, szociális ügyesség, önbizalom mutatói). Dominancia (Do), státus elérésére való képesség (Cs), szociabilitás (Sy), szociális fellépés (Sp), önelfogadás (Sa), jó közérzet (Wb), szorongás (An).

II. skála csoport: szocializáltság, szociális érettség, kiegyensúlyozottság, felelősségérzet, a személyiség értékrendszerének mutatói. Felelősség tudat (Re), szocializáltság (So), önkontroll (Sc), tolerancia (To), én-erő (Es), jó benyomás keltése (Gi), közösségiesség (Cm).

- III. skála csoport: a teljesítmény motivációs háttérének és az intellektuális hatékonyságnak a mutatói. Teljesítményelérés konformizmus útján (Ac), teljesítményelérés függetlenség útján (Ai), intellektuális hatékonyság (Ie).
- IV. skála csoport: az érdeklődés irányultságának, az intellektus jellemzőinek, a személyiség plaszticitásának mutatói. Pszichológiai érzék (Py), empátia (Em), flexibilitás (Fx), nőiesség (Fe).

Az alacsony dominancia (Do) és magas szociabilitás (Sy) skálák kölcsönhatásaiból kiderül, hogy az egyén dependens, egyetért, kooperabilis. Kapcsolatigénylő, azonban a társas kapcsolatok kezelésében kevésbé hatékony. Magas a feszültség szintje.

Alacsony dominancia (Do) és magas önmegvalósítás (Sc) szerint az alany önálló, kissé magának élő személy. Interperszónálisan inkompetens, szerény.

A magas státuszképesség (Re) és a magas felelősségtudat (Cs) skálák kölcsönhatása alapján az egyén hatékony, ambiciózus, kitartó, kiegyensúlyozott és felelősségteljes.

A magas önkontroll (Sc) és magas tolerancia (To) skálák interakciója arról informál, hogy az érintett stabil, kiegyensúlyozott, frusztrációs toleranciája magas, empátiás készsége átlagon felüli.

A szocializáltság (So) és az önkontroll (Sc) magas értékei nyugodt, komoly, határozott, kiegyensúlyozott, jól kontrollált személyre vallanak.

A konformista (Ac) és a független teljesítményelérés (Ai) skálák értékeinek viszonyából arra lehet következtetni, hogy a vizsgált alany intelligens, lényeglátó, hatékony, érett, kiegyensúlyozott, magabiztos, szervezőkészsége átlagon felüli.

Nagyon fontos viszont megemlíteni a jó benyomás (Gi) skála szerepét, amely segít felismerni a disszimulációs törekvéseket, vagyis azonosítani azt, aki önmagát szándékosan kedvező fényben próbálja feltüntetni. A nagyon magas (74) pont arra utal, hogy a tesztet a kitöltő hamisította, tehát szándékosan letagadja a negatív tulajdonságait, kedvezőtlen attitűdjeit, így a többi skála által jelzett személyiségkép is nyilvánvalóan hamis.

A közúti balesetek pszichés konzekvenciái

A halálos balesetben résztvevő gépjárművezető, amikor ott fekszik előtte az áldozat, szembesül bűnével, ami lássuk be, rendkívül szörnyű érzés. Ugyanakkor fontos tisztázni, hogy nem arra születünk, hogy egy másik ember életét elvegyük. Amit ilyenkor átél egy ember, az komoly próbatétel, és nehéz túllépni rajta. Különösen azért, mert önmagát okolja. Még ha figyelmenlenségből

történt is vagy nem akarta, mégis megtörtént, meghalt miatta egy ember, amin már nem képes változtatni.

A komoly trauma hatására krízishelyzet alakul ki, és sok múlik az adott elkövető személyiségétől, szocializációjától, megküzdési sémáitól, mennyi idő és milyen módszer az, ami célravezető lehet.

Krízishelyzet

Akcidentális krízisnek nevezzük az olyan véletlenszerűen előforduló eseményt, amely váratlanul, hirtelen, sorscsapásszerűen éri az alanyt. Lényeges eleme a tárgyvesztés és a kudarc, veszély jellegzetességei. Ebből kifolyólag a biztonság, a bizalom, a javak, az emberi kapcsolatokba vetett hit mind-mind meginog. Kifejezett lehet az érzelmi, indulati labilitás, a regresszió. Bizonyos esetekben a túlzott és irreális büntudati feszültség dominál, depresszivitással kísérve. Az események egymásra épülése olyan mérvű beszűkülést eredményez, hogy a meglévő konfliktusmegoldási technikák átmenetileg megbénulnak, és az egyén nem a problémát, hanem önmagát akarja megszüntetni (Hajduska, 2008).

A kezdeti érzések (kiüresedtség, magány, szomorúság, boldogtalanság, tehetetlenség) rövidesen haraggal, büntudattal és önváddal társulnak. Felerősödhet a félelem és a szorongás, amely részben az elhagyatottság, a magány érzéséből, az új élethelyzethez való alkalmazkodás nehézségeiből, a perspektívátlan-ságból, részben a haláleset által csökkent biztonságérzetből, az egyedüllétből, a betegségek, és a haláltól való (általában kevésbé tudatosított) szorongásból eredhet. A gondolkodásban regresszív, a gyermekekre jellemző jegyek jelenhetnek meg. Ilyenek a mágikus gondolatok (például: „*Berepült a szobámba egy lepke, s éreztem, hogy ő jött vissza hozzám lepke formájában.*”), az onnipotens fantáziák (például: „*Én vagyok a felelős a haláláért, mert kívántam azt.*”), és a szimplifikációs elemek (például: „*A kezelőorvosa tehet mindenről.*”) jelennek meg (Pilling, 2012).

Traumatizált állapot

A viselkedést a markáns személyiségjegyek határozzák meg, s ez nehezített alkalmazkodási feltételek esetén sincs másképp. Baleseti sérüléseknél gyakorta jelentkeznek különféle pszichiátriai szimptomák és rendellenességek.

A kockázatos vezetési magatartás mögött ugyanis nemcsak szenzációkeresés, toleranciahiány, stressztolerancia, impulzivitás, erőszak és érzelmi instabilitás

húzódik meg, hanem maga után vonja a depressziót és a pesszimista gondolatokat (Elander, West & French, 1993). Azért is érdemes erre odafigyelni, mert a depresszió a baleset előrejelzője, megnövelheti a balesetek esélyeit (Ryb, Dischinger, Read & Kufera, 2009).

A Beck-féle, 21 tételes Depresszió Kérdőív a vizsgált személynél normál értéket mutat. Jelentős mértékű hangulatváltozásról nem számolt be a kitöltő. Reménytelenség, öngyilkossági veszély szintén nem fedezhető fel.

A halálos baleset olyan súlyos stresszt okoz a legtöbb emberben, hogy azonnali (akut stresszrendellenesség, röviden ASD: legfeljebb négy hétig) vagy akár hosszabb távú hatások (poszttraumásstressz-szindróma, rövidítve PTSD) is fennállhatnak.

Meg kell jegyezni, hogy a poszttraumásstressz-szindróma (továbbiakban PTSD) nem pszichiátriai betegség, hanem olyan szindróma, szorongásos zavar, amely az egyébként egészséges egyéneknél külső esemény következtében alakulhat ki (URL3). Számos tünetét három fő csoportra oszthatjuk: hiperarousal (állandó veszélytartás); emlékbetörés (a traumatikus esemény kitörölhetetlen bevéődése); beszűkülés (megadás okozta tompultság) (Herman, 2011).

A súlyos baleset után a PTSD tünetei magukban foglalhatják az alábbiakat is:

- a trauma pszichológiai átélése (például balesettel kapcsolatos gondolatok, álmok),
- a balesettel kapcsolatos gondolatok vagy helyzetek tartós elkerülése (például vonakodás vagy a vezetés megtagadása, a balesettel kapcsolatos gondolatok aktív megkerülése),
- az érzelmi reagálódás zsidbadása (például az érzelmek nagymértékű csökkenése vagy hiánya, másoktól való elszigetelődés),
- fokozott fizikai izgalom (például túlzott megrázkódtatás, ingerlékenység, zavaró alvás).

A nemzetközi szabvány (DSM-V) szerint a PTSD-t négy kritérium határozza meg:

1. kritérium: Az egyénnek olyan súlyos katasztrofális vagy traumatikus incidenst kellett tapasztalnia, amelyet általában úgy tartanak, hogy meghaladja a normális emberi állóképesség korlátait, ennek eredményeképpen traumatikus válság következhet be.
2. kritérium: Az egyénnek később ismétlődő emlékei vannak az eseményről, ami többé-kevésbé reális lehet.
3. kritérium: Az egyén következetesen elkerüli a traumával járó ingereket és/vagy elakadt, vagy csökkentett általános reakciókapacitás érhető tetten.
4. kritérium: Az egyén az érzelmi aktiváció ismétlődő tüneteit mutatja, amelyek nem voltak jelen a trauma előtt.

A PTSD Diagnosztikai Skálával a lehetséges tünetek mindegyike 0–3 között értékelhető gyakoriság, illetve súlyosság szempontjából (Foa, 1995). Az összpontszám közepes mértékre utal. Nyugtalanító gondolatok, emlékképek jutottak eszébe, zaklatottnak érzi magát, újra átélte az eseményt, mintha ismét megtörtént volna vele a baleset. Azóta olyan testi reakciókat él át, mint például izzadás, szapora szívverés. Megpróbált nem gondolni, nem beszélni róla. Olyan tevékenységeket, embereket, helyeket is elkerül, amelyek emlékeztetnék az eseményre. Fontos dolgok iránti érdeklődése alább hagyott. Úgy érzi, jövődó tervei, reményei nem valósulnak meg.

Az Életesemény Hatás Felmérés (Impact of Events Scale) az angolszász szakirodalomban széles körben elterjedt módszer a traumatikus életeseményeket követő szubjektív stressz mérésére (Horowitz, Wilner & Alvarez, 1979). Az emlékbetörés skálája (12/28) arra vonatkozik, hogy traumatikus esemény milyen gyakorisággal jut a személy eszébe, az akarata ellenére arra emlékeztető tényezők következtében. Az elkerülés (19/32) arra utal, hogy a személy mennyire próbálja magát távol tartani a traumát felidéző helyzetektől. A 8,6–19 pont közepesnek tekinthető.

A stresszel való megküzdés vizsgálatára a CISS-48 (Coping Inventory for Stressful Situations) kérdőívet használtam, mely a három megküzdési módot (feladatirányú 61/80, emócióirányú 37/75, elkerülésre irányuló 42/80) feltáró diszpozicionális kérdőív (Endler & Parker, 1994). A vizsgált személy feladat-központúnak véli magát, mikor egy problémahelyzettel szembesül. „*Abban voltam biztos, hogy nem én vagyok a bekövetkezett balesetért a hibás, valamint a családom segített*” – állítja. A baleset óta a munkahelyén pszichológiai segítséget vesz igénybe, más munkakörbe helyezték át.

A poszttraumás növekedés kérdőívet (PTGI – Tedeschi & Calhoun, 1996) a súlyosan stresszkeltő, traumatikus életeseményekkel való megküzdésből fakadó pozitív változások azonosítására dolgozták ki. Öt tényezőt emeltek ki: a másokhoz való viszonyulást (31/35), új életlehetőségeket (18/25), személyes erőt (15/20), spirituális fejlődést (4/10) és az élet érékelését (13/15). A vizsgálat személy úgy véli, képes alkalmazkodni a változásokhoz. Nagyon céltudatosnak tartja magát. Dolgozik azért, hogy elérje céljait.

A pszichológiai immunrendszer a stresszhatások tartós elviselésére és a megküzdésre képessé tevő személyiségtényezőknek az egységes rendszere, amelynek segítségével a személyiség károsodása helyett annak gazdagodása következik be (Oláh, 2004). Három nagy alrendszerre oszthatók.

A megközelítő-monitorozó alrendszer elemei magukba foglalják a világhoz való pozitív viszonyulást, a környezet pozitív, kontrollálható, érthető és értelmes egészként való értelmezését (pozitív következményekre való kognitív

ráhangelődés). Önmagunk célorientált és folyamatos fejlődésre képes egyénként való definiálása is ide sorolandó.

Pozitív gondolkodás: pozitív következmények elvárása, sikerorientáltság és optimizmus (15/20 pont, átlag: 14,3).

Koherenciaérzék: az összefüggések megértésére és megérzésére való képesség, összefüggés a belső és külső környezet között, annak előrejelezhetőségébe vetett hit, az élet értelmének érzése és életcélok keresése. Az élet nehéz pillanatai nem értelmetlen szenvedések, hanem leküzdendő kihívások, menekülés helyett a helyzetek értelmének keresése (17/20 pont, átlag: 16).

Kontrollérzés: meggyőződés arról, hogy az élethelyzetek kimenetele befolyásolható, aktív erőfeszítések a kontroll megszerzésére és megtartására (13/20 pont, átlag: 13,9).

Rugalmasság, kihívásvállalás: a változás, fejlődés igénylese, kihívások vállalása, új iránti fogékonyság. A személyes fejlődés keresése minden változásban (14/20 pont, átlag: 16,5).

Öntisztelet: önmagunk értékes emberként való definiálása és megbecsülése, értékeink megóvása, önjutalmazás, az eddig létrehozott értékek reális értékelése (11/20 pont, átlag: 13,6).

Empátia, társas monitorozás képessége: a társas környezet információinak érzékeny és szelektív észlelése, és adekvát felhasználása a célok megvalósítása érdekében (12/20 pont, átlag: 13,8).

Növekedésérzés: önkiteljesedésre és önmegvalósításra való motiváltság, ennek érdekében új tapasztalatok asszimilálása (19/20 pont, átlag: 16,5).

Énhatékonyság-érzés: szilárd meggyőződés arról, hogy képesek vagyunk olyan viselkedésre, amely szükséges a kitűzött cél megvalósításához (15/20 pont, átlag: 14,7).

Leleményesség: a jég hátán való megélés művészete. Tervek, alternatív megoldások, eredeti ötletek kimunkálása. A tanult ismeretek átstrukturálására való képesség a problémamegoldás érdekében (11/20 pont, átlag: 13,1).

A mobilizáló-alkotó-végrehajtó alrendszer elemei a nehéz körülmények, önmagunk megváltoztatására képessé tevő személyiségjegyek összessége.

Kitartásképesség: az elhatározott viselkedés folytatása akadályok keletkezése esetén is. Frustrációs tolerancia magas szintje, és a szükségletek elhagyásának képessége (17/20 pont, átlag: 17,6).

Társas mobilizálás képessége: mások adottságainak sikeres felhasználása saját célok érdekében motiválás és irányítás által. Sikeresség meggyőzésben és kapcsolatteremtésben (17/20 pont, átlag: 13,4).

Szociális alkotóképesség: másokban szunnyadó rejtett képességek sikeres feltárása és hasznosítása (csoportok, mozgalmak, társulások szervezése) (11/20 pont, átlag: 14,8).

Az önszabályozási alrendszer eleme a figyelem és tudati működés feletti kontroll. A stressz hatására fellépő feszültségek és az azt követő érzelmek szabályozásában fontos.

Szinkronképesség: a környezeti változásokkal való együttműködés képessége. Figyelem és a tudati működés feletti kontroll képessége (20/20 pont, átlag: 12,7).

Impulzivitáskontroll: a viselkedés megfontolt vezérlésére való képesség. Gondolkodunk, mielőtt cselekszünk (erős racionális kontroll) (19/20 pont, átlag: 15).

Érzelmi kontroll: a veszteségek és kudarcok keltette negatív érzelmeken való uralkodás képessége és azok konstruktív viselkedésbe transzformálása (20/20 pont, átlag: 13,8).

Ingerlékenységgtálas: az indulatok, düh és harag érzelme feletti racionális kontroll képessége. Indulatlevezetési mód; a düh konstruktív módon való felhasználásának képessége. Magas frusztrációs tolerancia (15/20 pont, átlag: 13,9).

A vizsgált személy a pszichológiai pályaalkalmassági vizsgálaton végül alkalmas minősítést kapott, eleget tett a követelményeknek mind a képesség, mind a személyiségjegyek vonatkozásában.

Összegzés

A vizsgált személy fatalisztikus érzések birtokában van a balesetet követően, sorscsapásként írja le a vele történeteket. A súlyos, megrázó életeseményekre adott emberi reakciói egyfelől a tagadás, megdermedés, elkerülés, másfelől pedig a betörő emlékképek, gondolatok, érzelmi hullámok. Jól látszódott, hogy nehezen dolgozza fel a traumát, hátrítja a felelősséget. Személyisége beszűkült állapotot tükröz, egyfajta regresszió lépett fel, amely ilyen esetekben igen gyakori. Nem beszélve arról, hogy még csak kb. fél év telt el a baleset óta. A trauma feldolgozása viszont ritkán zárulhat le egy évnél rövidebb idő alatt, hiszen a bírósági eljárás, a tanulás újra és újra felerősítik a trauma érzéseit. Mindezeket figyelembe véve – időtartamtól függetlenül – akkor tekinthetjük feldolgozottnak, ha az adaptációra jellemző jegyek együttesen fennállnak, vagyis az egyén az emlékeivel együtt élve képessé válik életének adaptív folytatására. A vizsgálati alanynál egyelőre még közepes súlyosságú jelek mutatkoztak.

A traumás események pszichológiai következményeként regisztrálható kognitív zavar, koncentrációhiány és különböző gyakorlati hibák mind közrejátszottak abban, hogy a képességvizsgálatok közül kettőt elsősre nem sikerült abszolválnia. Mindezek károsíthatják munkateljesítményét, valamint a magánélet optimális működésének képességét. Az egyéni és a társadalmi érdek ellentmondásából fakadó feszültségek elaborálására introvertált viselkedésjegyek figyelhetők meg. Szorong, egyedül érzi magát a problémájával.

Nagyon ideális képet próbált lefesteni magáról. A tesztek egyértelműen jelezték, hogy minél jobb benyomást szeretett volna kelteni, ez viszont egy hamis, torz képhez vezetett. Valószínűsíthetően kevésbé határozott, mint amilyennek gondolja vagy szeretné látni magát, és könnyebben befolyásolható a környezete által. Negatív érzéseit igyekszik elnyomni, távol tartani magától. Gyanítható, hogy önuralma és frusztráció-tolerancia szintje sem annyira magas, mint ideális esetben, a balesetet megelőzően. Dominancia és önmegvalósítási igényének kiélésében akadályozva van.

Céltudatos, ambiciózus, büszke tulajdonságai azonban lelki erőforrásként szolgálhatnak számára a jövőben, ha nem csap át kontrollálatlan hatalomfitogatásba, mint ahogy korábban tette, és nem érezte a szabályok betartását érvényesnek magára vonatkoztatva.

Mivel sok esetben nem őszinte válaszokat adott személyisége jellemzése során, így még inkább indokolt a pszichológiai megsegítés önismeret céljából is, ami a munkahelyén biztosított.

Azt is támogató és jó ötletnek vélem, hogy más munkakörbe helyezték, hiszen eggyel kevesebb olyan helyzet adódhat, amely emlékeztetné tetteire. Mivel nem veszítette el munkahelyét, fizetése stabil maradt, ez jelenthet egyfajta biztos pontot ebben a krízisben. A belső motivációs erői (kíváncsiság, ambíció, önmegvalósítási igény), és a feladatvállalásra, munkára ösztönző külső szociális hatások (jutalmazás, elismerés) jelentős mértékben meghatározzák teljesítménymotivációját, így az új feladatkör és megfelelés kihívások elé állítják, értelmet és új célt adnak hétköznapijaiban.

Az is pozitív, hogy szívesen megosztaná közlekedési tapasztalatait, a baleset kiváltotta érzéseit egy elfogadó, megértő közegben. Annak ellenére, hogy még a tagadás fázisában van, motiválnak tűnt a trauma feldolgozása iránt.

Korábban ugyan több mindent megengedett magának, s a rendőri szerep mögé bújva felhatalmazva érezte magát a szabályok áthágására, közeli hozzátartozójának betegsége azonban nagy felelősséget rótt rá. Igen szerencsétlen egybeesés, hogy a kórházba szállítás során történt ez a szörnyű baleset. Így mondhatni duplikálódik a trauma súlya. Nem beszélve arról, hogy vezetői engedély nélkül már e feladatra nem képes. A büntetőeljárás kimenetele miatti bizonytalanság mellett jelen van tehát az a tény, hogy otthoni kötelezettségeinek nem tud eleget tenni. Egy férfinak pedig a család fenntartása, az egzisztencia az egyik legfontosabb érték.

Ami pedig a rendőrök képzését illeti, elengedhetetlennek tartanám már a tanulmányuk során lehetőséget teremteni arra, hogy minél több gyakorlati tapasztalatra tegyenek szert, ahol pszichológiai nyomás alá helyeződnek. Szerezzenek saját élményt arról, milyen a baleset okozó szerepében lenni. Egy extrém

stresszhelyzet szimulálásával képesek volnának önmaguk reflektálására. Önismeretük fejlesztésével pedig sokkal tudatosabban közlekednének munkaidőn kívül is, amellyel elkerülhetővé válnának a figyelmetlenségek, a baleseti szituációk. Tovább bővíülhetne lelki ellenállóképességük és megküzdési stratégiájuk repertoárja. Pszichológiai immunrendszerük stabilizálódásával könnyebben kezelhetnék a konfrontatív helyzeteket.

Felhasznált irodalom

- Aranyos J. & Major R. (2005). Kezelő jellegű intézkedések megalkotása a közlekedési bűncselekmények körében. *Belügyi Szemle*, 53(4), 32-52.
- Bencs Zs. (2011). Az osztrák kockázatvállalási kérdőív (FRF.2) magyar adaptációja. *Alkalmazott Pszichológia*, (3), 81-93.
- Bukasa, B., Kissler, R. & Wenniger, U. (1990). Computergestützte Leistungsdiagnostik bei verkehrspsychologischen Eignungsuntersuchungen. *Diagnostica*, 36(2), 148-165.
- Endler, N. S. & Parker, J. D. (1994). Assessment of Multidimensional Coping: Task, Emotion and Avoidance Strategies. *Psychological Assessment*, 6(1), 50-60. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.6.1.50>
- Elander, J., West, R. & French, D. (1993). Behavioral correlates of individual differences in road-traffic crash risk: an examination method and findings. *Psychological Bulletin*, 113(2), 279-294. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.2.279>
- Foa, E. B. (1995). *Posttraumatic Diagnostic Scale Manual*. National Computer Systems.
- Hajduska M. (2008). *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Horowitz, M., Wilner, N. & Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A Measure of Subjective Stress. *Psychosom Medicine*, 41(3), 209-218. <https://doi.org/10.1097/00006842-197905000-00004>
- Herman J. (2011). *Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Háttér Kiadó – NANE Egyesület.
- Oláh A. (1985). *A Kaliforniai Pszichológiai kérdőív [California Psychological Inventory - CPI] tesztkönyve: pszichológiai vizsgálóeszközök országos regisztere*. Munkaügyi Kutatóintézet.
- Oláh A. (2004). A megküzdés személyiség tényezői. A pszichológiai immunrendszer és mérésének módszere. In Boross A. & Pléh Cs. (Szerk.), *Bevezetés a pszichológiába: Olvasmányok és feladatok a lélektan alapkérdéseinek tanulmányozásához* (pp. 631-664). Osiris Kiadó.
- Pilling J. (2012). *A gyász hatása a testi és a lelki egészségi állapotra*. Doktori értekezés. Semmelweis Egyetem.
- Ryb, G. E., Dischinger, P. C., Read, K. M. & Kufera, J. A. (2009). PTSD After Severe Vehicular Crashes. *Association for the Advancement of Automotive Medicine*, 53, 177-193.

- Tedeschi, R. G. & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455–471. <https://doi.org/10.1002/jts.2490090305>
- Weninger, U. & Krupan, C. L. (2003). *Használati utasítás az ART 2020 Standard tesztkészülékhez*. Kézirat. Fordította: Jávorszky K. Wien: Kuratorium für Verkehrssicherheit. DRIVE Sicherheit-Service.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *ORFK Tájékoztató 2010/34. szám*. <http://www.police.hu/sites/default/files/ot34.pdf>
- URL2: *Közlekedési Hatóság*. <https://www.kozlekedesihatosag.kormany.hu/hu/a-hatosagrol>
- URL3: *American Psychiatric Association (2000). What Is Posttraumatic Stress Disorder?* <https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd>

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
326/2011. (XII.28.) Korm. rendelet a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról
41/2004. (IV.7.) GKM rendelet a közúti járművezetők pályaalkalmassági vizsgálatáról
444/2017. (XII.27.) Korm. rendelet a közúti járművezetők pályaalkalmassági vizsgálatáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Juhász A. (2021). Halálos kimenetelű közúti balesetet okozó rendőr járművezetési alkalmasságára irányuló vizsgálat tapasztalatai. *Belügyi Szemle, 69*(SI2), 48-65. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.3>

Fogarasi Mihály – Máthé Izabella

Amikor a kíváncsiság elfogulttá tesz¹

When curiosity makes you biased

Absztrakt

Nyomozókkal végzett kísérletünk eredményeiből kiderült, hogy a csak kognitív élményként megélt intenzív kíváncsiság gátolja a gyanúsított nézőpontjának figyelembe vételét. A nyomozók ekkor azt gondolják, hogy amit ők tudnak, azt a gyanúsított is tudja. Az elfogultság e formája a nyomozati információk értékelését torzíthatja.

Kulcsszavak: rendőrség, nyomozás, elfogultság

Abstract

The intensive curiosity not accompanied by physiological reaction has been found to be a causal factor for the “curse of knowledge”, according to our empirical research with crime investigators. This kind of bias of investigative information processing can disfigure the evaluation of forensic information.

Keywords: police, investigation, partiality

Bevezetés

A szociális kogníció egyik legfontosabb szegmensét képezi a tudatelméleti működés. Ez utóbbi egyik alapvető funkciója a vélekedéstulajdonítás. A vélekedéstulajdonítás során annak a helyes felmérése, hogy a partner (vagy a tanú, sértett, gyanúsított) mit tud/tudhat alapfeltétele, hogy a megítélő sikeresen tudja felmér-

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001. azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kiemelt Kutatóműhely működése során, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

ni a partner nézőpontját, úgynevezett perspektíváját. A partner perspektívájának sikeres felvétele megköveteli, hogy a megítélő képes legyen elszakadni a saját nézőpontjától, figyelmen kívül tudja hagyni a saját perspektíváját. Sokszor fordul elő, hogy a nyomozó a megtörténekről ugyan jól informált, ám azt kell feltárnia, hogy az ügy érintettjei mit tudhatnak, ők mennyire informáltak. Ez csak úgy lehetséges, ha a nyomozó képes az eljárásban szereplő személy – sajátjától adott esetben gyökeresen eltérő – perspektíváját felvenni. Ellenkező esetben a bünyügyi szakember – tévesen – saját magából indul ki, a saját perspektívájára hagyatkozik. Mint azt korábban írtuk, *„Utóbbi fejlemény a perspektíva-felvétel torzulását és ezen keresztül a másik személy nem valóság-hű vélekedésének a figyelmen kívül hagyását idézi elő. Mindez pedig a vallomások tartalmának téves értelmezéséhez vezethet, az előadottak tévesként vagy megtevesztésként való címkézését valószínűsíti. Ennek következtében már nem meglepő, ha a nyomozó a tanút hazugnak, egy ártatlan gyanúsítottat bűnösnek tart.”* (Fogarasi & Máthé, 2018.)

Elsőként Wimmer és Perner (1983), majd nyomukban Baron-Cohen és munkatársai (Cohen, Leslie & Frith, 1985) mára klasszikussá vált kutatásaikban igazolták, hogy az ép, négyévesnél idősebb gyerekek már sikeresen oldják meg a téves vélekedés feladatát. Rendelkeznek azzal a tudatelméleti képességgel, hogy különbséget tudjanak tenni aközött, amit ők maguk tudnak – ez a saját perspektívájukból következő tudásuk, vélekedésük –, illetve, amit ugyanarról a helyzetről egy másik személy tudhat, ahogyan ő vélekedhet – a megítélőétől eltérő perspektívája alapján. Tehát a hivatkozott kutatási eredmények szerint, ha az ember elmúlt négy éves, akkor általában képes a másik perspektívájának sikeres felvételére.

Azonban az azóta eltelt bő három évtizedben a kutatások a mindenkori partnerek perspektívájának sikeres felvételét akadályozó vagy torzító feltételek olyan szerteágazó körét azonosították, amelynek alapján a szemlélődőben inkább az a kérdés fogalmazódik meg, hogy vajon nem azok a társas helyzetek számítanak-e kivételnek, amelyek során a vélekedéstulajdonítás, a partner perspektívájának felvétele sikeresen megy végbe? Amikor a saját tudásunk irányában nem vagyunk elfogultak, amikor nem áll elő a tudás átka jelenség (Camerer, Loewenstein & Weber, 1989). Márpedig, miként azt Birch és Bloom (2004) a mások tudásáról alkotott elfogult feltevések kapcsán kifejtette, a szociális kogníció és a viselkedés számos lényegi területén az egocentrikus perspektíva-felvétel (Epley, Keysar, Van Boven, & Gilovich, 2004; Galinsky, Magee, Inesi & Gruenfeld, 2006; Keysar, Barr, Balin & Brauner, 2000, 1998, 2003; Krienen, Tu & Buckner, 2010; Lin, Keysar & Epley, 2010; Overbeck & Droutman, 2013; Piaget & Inhelder, 1956; Savitsky, Keysar, Epley, Carter & Swanson, 2011; Schneider, Lam, Bayliss & Dux, 2012; Todd, Hanko, Galinsky & Mussweiler, 2011; Wu, Barr, Gann & Keysar, 2013; Wu & Keysar, 2007; Ames, 2004; Birch & Bloom,

2007; Baron-Cohen, Leslie & Frith, 1985; Birch & Bloom, 2004) – így a tudás átka is – elhibázott várakozásokat eredményez: a partnernek tulajdonított érzésektől, a rá vonatkozó attitűdök alakulásán keresztül, a tőle várt viselkedés mikéntjéig terjed az elfogultság e formájának torzító hatása. Ezért is tartjuk fontosnak, hogy a nyomozati cselekmények során megjelenő egocentrikus vélekedéstulajdonítás kiváltó okait minél teljesebben ismerjük meg.

Újabbán az érzelmek perspektíva felvételt befolyásoló hatásait kezdték feltárni. Todd és munkatársai rávilágítottak, hogy az incidentális szorongás és meglepetés növeli a saját nézőpont elfogult alkalmazásának valószínűségét (Todd, Brooks, Forstmann, Burgmer & Galinsky, 2015).

Egy nemrég lebonyolított kísérletünk (Fogarasi & Máthé, 2018) pedig azt támasztotta alá, hogy egy morális értelemben súlyos megítélés alá eső (Cullen, Fisher & Applegate, 2000; Hanley, 2008) fiktív bűncselekmény elkövetőjével összefüggésben kapott elfogult vélekedéstulajdonításért a kontroll alatt tartott négy különböző érzelmi minőség közül vagylagosan két faktor a felelős: amennyiben a rendőri résztvevőkben nem jött létre a morális felháborodás intenzíven átélt, primer (valódi) érzelme (Harris & Katkin, 1975), akkor az erős meglepetés a döntő. Ellenkező esetben a meglepetés hatástalannak bizonyult, és a tudás átka jelenség éppen az erős, elsődleges felháborodás következtében jelent meg.

Egy további kísérlet (Fogarasi, Gerzsenyi & Varga, 2018) során a morálisan enyhébb közmegítélésű helyzetet magában foglaló ingeranyag nem váltott ki egocentrikus hatást. Ebben a kísérletben nem vizsgáltuk az érzelmek szerepét, de az utóvizsgálatból kiderült, hogy a megítélők szerint az ingeranyag leggyakrabban a kíváncsiság élményét keltette fel (80%), miközben felháborodást egyáltalán nem generált. A kíváncsiság révén nyitottan, valódi érdeklődéssel fordulunk a másik ember felé. Így vélhetően megnövekszik annak az esélye is, hogy megtudjuk a másik ember mit észlelhetett és mit nem. Minél intenzívebben van jelen az őszinte, valódi, tehát az autonóm idegrendszer működésében is változást eredményező kíváncsiság, az annál szorosabban járhat együtt a másik ember, a partner nézőpontjának elfogulatlan felvételével. Annál nagyobb esély kínálkozik arra, hogy a perspektíva felvétele során a megítélő ne a saját észleléséből származó informáltságot, tudást, vélekedést tulajdonítsa az övéhez képest gyökeresen eltérő észlelői perspektívából informálódó partnerének. E megfontolás felveti annak kérdését, hogy az utóbb hivatkozott kísérletben a kíváncsiság átélt intenzitása milyen hatást gyakorolhatott a vizsgált csoport összességében sikeres perspektíva felvételére? Vajon azon résztvevők perceptuális perspektíva felvétele lehetett elfogulatlan, akikben az ingeranyag hatására erőteljes és őszintén megélt kíváncsiság ébredt fel? Nem zárható ki az a lehetőség, amely szerint talán éppen ez lehetett az a tényező, amely hozzájárulhatott a vizsgált csoport egészének sikeres

perceptuális perspektíafelvételéhez, más szóval az elfogulatlan vélekedéstulajdonítás megőrzéséhez. A most ismertetésre kerülő kísérletünk e felvetés kontrollját célozza meg: kérdésfeltevése az arousal² változása által kísért, ekképpen érzelmileg színezett kíváncsiság élményének a nyomozók és vizsgálók perceptuális perspektíafelvételére gyakorolt hatásának feltárására irányul. Tudomásunk szerint ezt az összefüggést empirikusan korábban nem tették még vizsgálat tárgyává.

Az aktuális kísérlet

A kísérletben egy nyomozókból és vizsgálókból összeállított kísérleti, és az NKE Rendészettudományi Kar akkori hallgatói által alkotott kontrollcsoport vett részt. A kísérleti elrendezés pontosan megegyezett a korábban lebonyolított, súlyos morális jelentésű helyzet perspektíafelvételére gyakorolt hatását vizsgáló kísérletével (Fogarasi & Máthé, 2018). Ennek megfelelően a kísérleti csoport esetében az elrendezés három fázisból állt. Az első a habituáció szakasza, a második a tesztfázis volt. A habituáció és a tesztfázis során az arousal általános szintjét jelző galvános bőrellenállást (GBR) kontroll alatt tartottuk. A harmadik fázisban a résztvevők nyilatkoztak a perceptuális perspektíafelvételük és az átélt érzelmeik intenzitásának alakulásáról. A résztvevők a kíváncsiság élménye mellett megítélték, hogy az ingeranyag hatására milyen erősen élték meg a meglepetés, a zavarodottság és a felháborodás érzelmeit. Mivel ugyanezt a négyféle érzelmi minőséget vizsgáltuk a korábbi, súlyos morális jelentésű ingeranyaggal elvégzett kísérletünk során, így arra is mód nyílt, hogy a két kísérletben az érzelmi intenzitás alakulására vonatkozó eredményeket összehasonlíthassuk. A kísérleti csoportnak a tesztfázisban, valamint a kontrollcsoportnak egy-egy olyan videófelvételt mutattunk be, amelyek befejezésekor az egymást láthatóan ismerő két szereplő egyike meglehetősen távolságból egy rövid, egymondatból álló üzenetet kiált a másik személy felé. A kísérleti csoport számára elhangzó üzenet részét alkotja az a mozzanat, amelyik a másik szereplőt bolti lopással vádolja meg. Ez az üzenetrész az ingeranyagba ágyazott kritikus inger. A kontrollfeltételben az üzenet nem foglalta magában a kritikus ingert (szövegrészt). A résztvevők az üzenetet virtuálisan, mintegy közvetlenül a beszélő melletti pozícióból, jelentős hangerővel, csendes környezetben elhangzóként hallhatták. Ugyanakkor az üzenet címzettjének észlelői perspektívája az övékétől (egyben a megszólaló karakterétől) jól érzékelhetően jelentősen eltérő volt: közte és a beszélő között jelentős távolság

2 Az arousal a külvilág felfogott ingereinek általános ébresztő hatása az agyra, ami a belső feszültségi szint változásában mutatkozik meg.

húzódott, valamint a címzett zajos utcai környezetben tartózkodott. A perceptuális perspektíva felvételét kontrolláló kérdésünk arra irányult, hogy a résztvevők szerint az üzenet címzettje mekkora valószínűséggel hallhatta meg a felé intézett szöveget. A hallhatóság becsült valószínűségi értéke jelölte ki azt a virtuális pozíciót, amelyből az adott résztvevő perceptuális perspektíva felvétele ténylegesen megtörtént. A 12,5%-os valós hallhatósági átlagértéket figyelembe véve³ a már inkább a saját perspektívából származó tudás alapján történő vélekedéstulajdonítás (a perspektíva felvétel egocentrikus irányú eltolódása) alsó határa a becsült 56,25%-os meghallhatósági valószínűségi értéktől felfelé kezdődik.

A kísérleti csoportnál alkalmazott habituációs fázis során azt kívántuk elérni, hogy a habituáció folyamata ne terjedjen ki az ingeranyagokra a saját/másik eltérő észlelői perspektíváját meghatározó elemekre. A résztvevők ezeket csak a tesztszakaszban ismerhessék fel. Ezért a habituáció fázisában ismételt bemutatásra kerülő ingeranyagból nem derült ki, hogy valójában egy üzenetről van szó: nem lehetett tudni, hogy a szöveg célzottan, egyvalakinek szól. A tesztfázisban bemutatott ingeranyaghoz képest az utolsó eltérést az utcai háttérzaj kiszűrése jelentette annak érdekében, hogy ez az eltérő észlelői perspektíva felismeréséhez hozzájáruló sajátosság – a csendes vs. zajos akusztikus környezet – is kizárólag a tesztszakaszban fejthesse ki hatását. Így a perceptuális perspektíva felvétel helyzetét ténylegesen megteremtő teljes ingeranyag bemutatására csak ekkor, egyetlen alkalommal került sor.

Módszerek

Személyek

A kísérleti csoportot az NKE RTK kihallgatási gyakorlattal rendelkező, hivatásos állományú akkori hallgatói, valamint budapesti kerületi rendőrkapitányságokon dolgozó nyomozók és vizsgálók alkották. A kontrollcsoport mindegyik résztvevője az NKE RTK valamely rendvédelmi szakának akkori hallgatójaként vállalta a részvételt. A kísérletben összesen 102 személy vett részt. A kísérleti csoportot 52 személy (életkori átlag = 30,08 év, $s^4 = 4,35$; minimum 23, maximum 44 év; ebből férfi 33 fő [63,5%]); a kontrollcsoportot 48 fő (életkori átlag = 28,94 év; $s = 4,14$; minimum 19, maximum 42 év; ebből férfi 36 [75%]) alkotta.

3 Egy további utóvizsgálatunk során a videófelvétel eredeti helyszíni feltételeinek pontosan megfeleltetett modellhelyzetben a megvádolt személy pozícióját felvett résztvevők (N=15) az üzenetből átlagosan 12,5% (s=15,3) szövegrészt hallottak. Tehát a szöveget valójában nem lehetett érteni.

4 s = szórás

A kísérleti csoportból két személyt ki kellett zárunk. A kísérleti és kontrollcsoport korra és nemre egyaránt illeszkedett (korra: $t^5 = 1,34$; $p^6 = 0,183$, nemre: $\chi^2 = 1,554$; n. sz⁷). A személyek Magyarországon élő, magyar anyanyelvű kaukázusi jellegűek voltak. Részvételükért nem kaptak semmilyen díjazást.

Ingerek

A habituáció szakaszának ingeranyaga

A habituáció fázisának ingeranyaga egy 21 másodperc hosszúságú videófelvételből állt, amelynek főszereplője egy férfi. Az arcát kitakartuk. Az utcán játszódo, háttérzajmentes jelenetben néhány járókelő szintén felbukkant. A jelenet elején a férfi elsétál egy forgalmas útkereszteződéstől, majd attól mind jobban eltávolodik. A kamera követi őt, szemből látjuk a férfit. Így a forgalmas útkereszteződés mindvégig látható marad, de a forgalom zaja továbbra sem hallható. A szereplő 26 méter megtétele után megáll, majd az útkereszteződés felé fordulva a zsebéből egy videokazettát vesz elő, felemeli azt, és a következőket mondja: „*Erre a kazettára felvettem*”. Az elhangzó mondat hangereje a hangszóróknál 85 decibel volt.

A tesztszakasz ingeranyaga

Az ingeranyag megegyezett Fogarasi és munkatársai (2018) korábban lebonyolított egyik kísérletének lopási feltételéhez használt ingeranyaggal; vagyis egy 34 másodperc időtartamú videófelvétel alkotta, amely a habituációs fázisban bemutatott ingeranyag módosított és kibővített változata volt. A felvételnek két férfi szereplője van, akik közül az egyik megegyezik a habituációs fázisban a résztvevők által már többször látott karakterrel. A teszt fázisban e szereplő alakítja a vádló szerepét. A másik férfi a jelenet megvádolt karaktere. A videó nyolcadik másodpercéig a két férfi beszélget egy forgalmas nagyvárosi útvonal mellett húzódo járdán. Beszélgetésük nem hallható. Az arcukat kitakartuk. A kilencedik másodperctől kezdve a felvétel látható anyaga megegyezik a habituáció fázisában bemutatott jelenettel, egészen a vádló karakter által elmondott szöveg első négy szaváig.

5 t = számított különbségi értékek statisztikai jele.

6 P = valószínűség.

7 n. sz. = nem szignifikáns.

A felvétel 0-10. másodperce között a természetessel megegyező, 81 decibel hangerővel hallatszik az utcai háttérzaj, amely a szereplő utcasaroktól történő eltávolodásával párhuzamosan, fokozatosan és teljesen elhalkult. Majd a videó perspektíva felvételre kritikus, befejező részletében, a 30-34. másodperc között hangzik el a megvádolt szereplőnek címzett egyszólamos üzenet. Az elhangzó mondat a következő: „*Erre a kazettára felvettem, amikor egy hete az üzletből loptál.*” Hangereje a hangszóróknál 85 decibel volt. A habituációs fázis során már megszokott háttérzajmentes indító jelenetnek a tesztszakaszban bekövetkező váratlan zajossá válása – vélhetően a szereplők közötti kapcsolat meglepő felismerésével együtt – ugyan többnyire határozott GBR-t generált, amely azonban már jóval a kritikus inger megjelenése előtt lecsengett.

A kontrollcsoport ingeranyaga

A kontrollcsoportnak prezentált ingeranyag mindössze egyetlen mozzanatában különbözött a kísérleti csoportnak a tesztszakaszban bemutatott videófelvételtől. Az egyetlen eltérés abban érhető tetten, hogy a felvételen elhangzó „vádát” megfogalmazó mondat utolsó három szavát (a kritikus ingert) nem foglalta magában. A kontrollcsoport résztvevői tehát az alábbi üzenetrészt hallhatták: „*Erre a kazettára felvettem, amikor egy hete*”.

Eszközök

Az ingeranyagot egy 44 centiméter (17,32”) átmérőjű számítógép-monitoron mutattuk be. A hangszórók közvetlenül a monitor két oldalán helyezkedtek el.

A bőrellenállást egy EM-05.62 (GSR – galvanic skin-response meter) típusú készülékkel rögzítettük.

Eljárás

A kísérleti csoportnál követett eljárás

A kísérletben a személyek egyenként vettek részt. A résztvevők egy karosszékben ültek, testtartásuk függvényében megközelítőleg 80–100 centiméter távolságból láthatták-hallhatták az ingeranyagot.

Az instrukció a következőképpen hangzott:

„A kutatás annak feltárását tűzte ki céljául, hogy valamely morális értelemben is megítélhető eset kapcsán az emberben létrejövő különböző érzelmek befolyásolják-e azt a jelenséget, amikor egy másik személy nézőpontját igyekszünk figyelembe venni. Elsőként egy húszmásodperces videójelenetet fog látni, amelyet ismételten addig játszunk le, amíg a galvanos bőrellenállást mérő készülék azt nem jelzi, hogy a videó önből már nem vált ki semmilyen reakciót, már megunt a jelenetet. Ezután ugyanennek a videónak egy pár másodperccel kibővített változatát fogja látni, de csak egy alkalommal. Ennek megtekintése után kétféle szubjektív becslést kérünk majd Öntől. A becsléseknek nincs se jó, se rossz megoldása, a személyes véleményére vagyunk kíváncsiak.”

A habituációs szakasz

Az ingeranyag ismételt bemutatása alatt a GBR-t folyamatosan rögzítettük. Az egyes bemutatások közötti szünetidő a reakciók lecsengési idejének függvényében mintegy 10-15 másodperc volt. A videófelvételt annyiszor játszottuk le, ameddig a megelőző expozícióra kapott válaszokkal összehasonlítva az elhangzó üzenetre megjelenő GBR már nem csökkent tovább.

A tesztszakasz

A habituációt követően, a tesztfázis előtt a résztvevőknek ismételten elmondtuk: *„Ahogy már szó volt róla, most ugyanennek a videónak egy pár másodperccel kibővített, és kissé módosított változatát fogja látni.”* A tesztfázisban a kritikus ingerre adott GBR-t a kritikus inger elhangzása – vagyis a beszélő karakter által elmondott mondat vége –, és az azt követő, többnyire 2-6 másodperc közötti időintervallumban az arra adott legnagyobb válaszkülönbség $k\Omega^8$ -ban rögzített abszolút (*GBR -d* változó) és százalékos értékben (*GBR-%* változó) kifejezett adata adta meg.

A becslési fázis

Az ingeranyag bemutatása után tízfokú, Likert-típusú skálákon kifejezve a résztvevők megítélték, hogy közvetlenül az üzenet elhangzását követően mekkora intenzitással tapasztaltak kíváncsiságot, meglepetést, zavarodottságot és felháborodást. Az 1-es érték az egyáltalán nem éreztem, a 10-es a nagyon erősen éreztem opciót jelentette. Személyeink a válaszlapon továbbá azt is megjelölték,

8 $k\Omega$ = Kiloohm; az elektromos ellenállás egyik mértékegysége.

hogy becslésük szerint a tesztszakasz ingeranyagában szereplő megvádolt személy mekkora valószínűséggel hallotta meg a felé intézett egymondatos üzenetet. A mérési tartomány 0-100% között volt értelmezett, 10%-os valószínűségi léptékű skálán megadva. Az érzelmi intenzitás, valamint a perceptuális perspektíva felvételi skálák kitöltési sorrendjét, valamint az egyes érzelmek megítélését szolgáló skálák bemutatási sorrendjét kiegyensúlyoztuk.

A kontrollcsoportnál követett eljárás

A kísérleti feltétel során alkalmazott instrukció értelemszerűen módosított változata után bemutattuk az ingeranyagot, majd a kísérleti csoport tagjai által is kitöltött perspektíva felvételi skálán kértük a videó felvételen elhangzott mondat meghallhatósági valószínűségére vonatkozó becsléseket. A kontrollfeltétel tehát nem foglalta magában a habituáció fázisát, valamint nem történt GBR-mérés sem. Az ingeranyag bemutatásának feltételei egyebekben megegyeztek a kísérleti feltétel tesztszakasza során követett elrendezéssel.

Kizárási szabályok

1. Nem vettük figyelembe azon személyek GBR-adatait, akik az utolsó habituációs próba során a tesztszakasz kritikus ingerére adott GBR-értékkel összevethető intenzitású választ adtak. E feltétel sértése miatt az adatfeldolgozásból egy személyt zártunk ki.
2. Mellőztük azon GBR-adatok feldolgozását is, amelyeket nem lehetett ellentmondásmentesen értelmezni. Ennek következtében további egy személy kizárására került sor. Így összesen két résztvevővel (3,7%) nem számolhattunk az adatelemzés során.

Kísérleti alcsoportok

Annak tesztelése, hogy személyeink a kritikus ingerre bennük keletkezett érzelmi minőségeket vajon tényleges autonóm aktivitásnövekedés által kísért érzelem vagy pusztán kognitív jelenség formájában élték-e át, szükségessé tette, hogy – miután a GBR-adatok már rendelkezésre álltak – a résztvevőket két, ennek megfelelő alcsoportba soroljuk. A kritikus ingerre megjelent alacsony

intenzitású autonóm választ adó személyekből a LOP⁹ alacsony alcsoportot (LOP-A); a magas intenzitású autonóm választ adó résztvevőkből a LOP magas alcsoportot (LOP-M) hoztuk létre.

Eredmények

Leíró statisztikai eredmények

A kísérleti és a kontrollcsoport alapstatisztikai eredményeit az 1. számú táblázatban foglaltuk össze.

1. számú táblázat: *A kísérleti és kontrollcsoport leíró statisztikai eredményei*

	Kísérleti csoport N = 52		Kontroll N = 47	
	átlag	s	átlag	s
Perspektívaelfelvétel	60,40%	25,82	48,20%	23,85
GBR -d %	-1,60%	3,17	-	-
GBR -d (kΩ)	-5,66	14,24	-	-
Átlagolt érzelmi intenzitás	4,14	1,34	-	-
Felháborodás	2,18	1,33	-	-
Meglepetés	4,76	2,44	-	-
Zavarodottság	3,13	1,88	-	-
Kíváncsiság	6,26	2,17	-	-

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

(Megjegyzés: s = szórás, Perspektívaelfelvétel = a perceptuális perspektívaelfelvétel operacionalizált változója. Annak a becsült értékét fejezi ki, hogy az ingeranyagban elhangzó üzenetet a megvádolt karakter mekkora valószínűséggel hallhatta meg. GBR -d % = a kritikus ingerre kapott GBR-változás százalékos arányát tükröző változó, GBR -d = a kritikus ingerre kapott GBR-változás abszolút értékét kifejező változó.)

A kritikus ingerre adott GBR-ek abszolút értékeinek megoszlása alapján kiszámítottuk az alacsony, illetve kifejezett fiziológiás reakciókat adó résztvevőkből összeállítani kívánt alcsoportok releváns övezethatárainak küszöbértékeit. Ennek alapján a LOP-A alcsoportba tartozó személyek GBR -d változója $\geq -1,0$

9 LOP alcsoportok = a bolti lopási kísérleti feltétel résztvevőiből kialakított alcsoportok.

k Ω ; a LOP-M alcsoportba sorolt résztvevőké $\leq -7,6$ k Ω ; a két alcsoport egyikét sem alkotó személyeké $< -1,0$ k Ω ; $> -7,6$ k Ω értékeket vehetett fel. A LOP-M alcsoportot 20 (életkori átlag: 30,65 év, s = 5,59, 13 férfi, 7 nő [férfiak aránya 65 %]); a LOP-A alcsoportot szintén 20 fő alkotta (életkori átlag: 30,3 év, s = 5,6, 10 férfi, 10 nő). A két kísérleti alcsoport a demográfiai ismérvek mentén megegyezett (életkori megoszlásra: t = -0,251; p = 0,803, nemre: $\chi^2 = 0,921$; n. sz.). Az alcsoportok leíró statisztikai eredményeit a 2. számú táblázatban követhetjük nyomon.

2. számú táblázat: A kísérleti alcsoportok leíró statisztikai eredményei

	LOP-M N = 20		LOP-A N = 20	
	átlag	s	átlag	s
Perspektíva felvétel	62,00%	24,84	58%	27,45
GBR -d %	-4,90%	1,45	1,57%	1,9
GBR -d (k Ω)	-20,48	10,36	6,15	7,34
Átlagolt érzelmi intenzitás	4,68	1,98	3,75	1,43
Felháborodás	2,53	1,55	2,15	1,31
Meglepetés	5,53	2,22	4,15	2,62
Zavarodottság	3,53	2,27	2,6	1,43
Kíváncsiság	6,73	1,89	5,65	2,5

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

(Megjegyzés: s = szórás, LOP-M = LOP magas alcsoport, LOP-A = LOP alacsony alcsoport, Perspektíva felvétel = a perceptuális perspektíva felvétel operacionálizált változója. Annak a becsült értékét fejezi ki, hogy az ingeranyagban elhangzó üzenetet a „megvádolt” karakter mekkora valószínűséggel hallhatta meg. GBR -d % = a kritikus ingerre kapott GBR-változás százalékos arányát tükröző változó, GBR -d = a kritikus ingerre kapott GBR-változás abszolút értékét kifejező változó.)

A perspektíva felvételi eredmények páros összehasonlítása

A kontrollcsoporttól nyert perspektíva felvételi adatokkal megtörtént páros összehasonlítások eredményeit mutatjuk be a 3. számú táblázatban.

3. számú táblázat: *A kísérleti csoport, valamint az alcsoportok perspektíva felvételének összehasonlítása a kontrollcsoporttal*

	Kontroll/ Kísérleti csoport		Kontroll/ LOP-A		Kontroll/ LOP-M	
	z^{10}	p	z	p	z	p
Perspektíva felvétel	2,44	0,015	1,725	0,084	1,916	0,055

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

(Megjegyzés: LOP-A = LOP alacsony alcsoport, LOP-M = LOP magas alcsoport, Perspektíva felvétel = a perceptuális perspektíva felvétel operacionalizált változója.)

Az eredményekből látható, hogy a kontrollcsoporttal összehasonlítva a kísérleti csoport egésze szignifikánsan ($z = 2,44$; $p = 0,015$), a két kísérleti alcsoport tendenciaszinten magasabb perceptuális perspektíva felvételi értékekkel írható le (LOP-A: $z = 1,725$; $p = 0,084$, LOP-M: $z = 1,916$; $p = 0,055$).

4. számú táblázat: *A változók alcsoportok közötti páros összehasonlításainak eredményei*

	LOP-A/ LOP-M	
	z/t	p
Perspektíva felvétel	$z = 0,219$	0,841
GBR alapszint	$t = 0,856$	0,398
GBR -d ($k\Omega$)	$t = 9,381$	0,000
GBR -d %	$t = 12,066$	0,000
Érzelmi intenzitásátlag	$t = -2,215$	0,033
Kíváncsiság	$z = -1,382$	0,174
Meglepetés	$z = -1,657$	0,102
Zavarodottság	$z = -1,13$	0,277
Felháborodás	$z = -0,69$	0,512

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: LOP-A = LOP alacsony alcsoport, LOP-M = LOP magas alcsoport, Perspektíva felvétel = a perceptuális perspektíva felvétel operacionalizált változója, GBR -d % = a kritikus ingerre kapott GBR-változás százalékos arányát tükröző változó, GBR -d = a kritikus ingerre kapott GBR-változás abszolút értékét kifejező változó.)

10 Standardizált érték.

A LOP-A és LOP-M alcsoportok GBR értékei között megjelenő számottevő különbség (GBR -d% $t = 12,066$; $p = 0,000$; GBR -d: $t = 9,381$; $p = 0,000$) természetesen nem meglepő, mivel éppen a GBR -d változó adatsorai mentén alakítottuk ki alcsoportjainkat. Ezzel szemben a két alcsoport nem tér el egymástól a kritikus inger megjelenését közvetlenül megelőző GBR (alapszint) átlagértékeiben ($t = 0,856$; $p = 0,398$). A kritikus ingerre adott autonóm reakciók mentén kapott markáns különbség mellett csak az érzelmek átlagolt intenzitásváltozója tér el szignifikáns mértékben a két alcsoport között ($t = 2,215$; $p = 0,033$), jelezve, hogy az ingeranyag a LOP-M alcsoport résztvevőit párjához viszonyítva fokozottabb arousal-reakció kíséretében, érzelmileg intenzívebben érintette meg.

5. számú táblázat: Az autonóm reakció- és a releváns érzelmi intenzitásváltozók alcsoportokon belüli összehasonlítása

	Kísérleti csoport		LOP-A		LOP-M	
	z/t	p	z/t	p	z/t	p
GBR alapszint/ GBR maximum	$t = 2,065$	0,044	$t = 3,76$	0,001	$t = 8,702$	0,000
Kíváncsiság/ Meglépetés	$z = -3,50$	0,000	$z = -2,19$	0,028	$z = -1,86$	0,063
Kíváncsiság/ Zavarodottság	$z = -5,97$	0,000	$z = -3,76$	0,000	$z = -3,54$	0,000
Kíváncsiság/ Felháborodottság	$z = -5,98$	0,000	$z = -3,53$	0,000	$z = -3,84$	0,000
Meglépetés/ Zavarodottság	$z = -3,96$	0,000	$z = -2,49$	0,013	$z = -2,67$	0,007

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: LOP-A = LOP alacsony alcsoport, LOP-M = LOP magas alcsoport, GBR alapszint/GBR maximum = az alapszinthez viszonyított abszolút értékben kifejezett ($k\Omega$) változások alapján számított eredmények.)

Mind az autonóm válaszok tekintetében, mind az egyes érzelmi minőségek terén meglehetősen egységes kép rajzolódik ki. A kísérleti csoport egészére, valamint a két alcsoportra egyaránt igaz, hogy a kritikus inger hatására az inger megjelenését közvetlenül megelőző alapszinthez képest a GBR jelentősen megváltozott (kísérleti csoport: $t = 2,065$; $p = 0,044$, LOP-A: $t = 3,76$; $p = 0,001$, LOP-M: $t = 8,702$; $p = 0,000$). A LOP-A alcsoport esetében a változás az autonóm válasz szignifikáns mértékű csökkenését jelenti, egyfajta megnyugvási, relaxációs hatást tükröz.

Az átélt érzelmek és élmények intenzitásviszonyai a vizsgált mintákon belül szintén egyöntetűek: a kíváncsiság élménye mindhárom elemzett csoportban messze a legmeghatározóbb minőség. Az élménybeli erősségét tekintve utána következő meglepetéssel összehasonlítva a kíváncsiság csak a LOP-M alcsoportban bizonyult a szignifikanciaszintnél kevésbé intenzívnek ($z = -1,86$; $p = 0,063$). A meglepetés viszont a már viszonylag alacsony átlagos intenzitással jelenlévő zavarodottság (intenzitásértékei: 3,13; 3,53; 2,6) élményéhez képest számít jelentősen erősebben megélt érzelemnek (kísérleti csoport: $z = -3,96$; $p = 0,000$, LOP-A: $z = -2,49$; $p = 0,013$, LOP-M: $z = -2,67$; $p = 0,007$). A felháborodás ebben a kontextusban marginális szerepet játszik: a LOP-M alcsoportban kaptuk a legnagyobb átlagos intenzitásértékét, amely a 10 fokú skálán mindössze 2,53 értékű volt.

A változók korrelációi

A kísérleti csoport, továbbá a LOP-M és a LOP-A alcsoportok változói közötti együtt járás eredményeit a 6. számú táblázatban foglaltuk össze.

6. számú táblázat: A kísérleti csoport és az alcsoportok változóinak korrelatív kapcsolatai

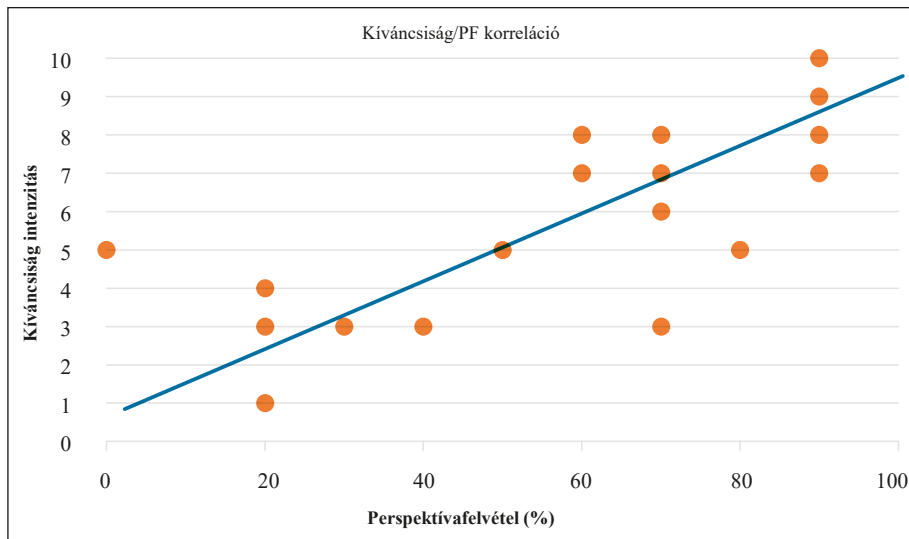
			PF	F	M	Z	K	Érzelmi-intenzitás-átlag
Kísérleti csoport	PF	r =	1,0	0,081	0,174	0,183	0,287	0,263
		p =		0,285	0,108	0,097	0,019	0,03
	GBR -d %	r =	-0,05	0,079	-0,19	-0,08	-0,16	-0,201
		p =	0,706	0,058	0,181	0,572	0,251	0,153
	GBR -d	r =	-0,002	-0,03	-0,19	-0,276	-0,27	-0,34
		p =	0,988	0,85	0,181	0,048	0,054	0,014
LOP-M	PF	r =	1,0	0,169	-0,16	-0,02	-0,31	-0,136
		p =		0,238	0,252	0,475	0,187	0,283
	GBR -d %	r =	-0,037	0,309	0,289	0,283	0,129	0,29
		p =	0,878	0,186	0,216	0,226	0,589	0,215
	GBR -d	r =	0,329	0,002	0,08	-0,31	-0,43	-0,345
		p =	0,156	0,995	0,737	0,185	0,061	0,137
LOP-A	PF	r =	1,0	-0,05	0,319	0,274	0,672	0,398
		p =		0,417	0,085	0,121	0,001	0,041
	GBR -d %	r =	-0,007	0,418	-0,04	0,283	-0,31	0,089
		p =	0,976	0,066	0,869	0,227	0,183	0,708
	GBR -d	r =	0,004	0,392	-0,20	0,182	-0,37	-0,064
		p =	0,986	0,087	0,392	0,443	0,105	0,787

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés F = felháborodás, M = meglepetés, Z = zavarodottság, K = kíváncsiság, LOP-A = LOP alacsony alcsoport, LOP-M = LOP magas alcsoport, PF = perceptuális perspektíva felvétel, GBR -d % = a kritikus ingerre kapott GBR-változás százalékos arányát tükröző változó, GBR -d = a kritikus ingerre kapott GBR-változás abszolút értékét kifejező változó.)

Az átlagolt érzelmi intenzitás-változó mind a kísérleti csoportban, mind a LOP-A alcsoportban ugyancsak szignifikánsan jár együtt a perceptuális perspektíva felvétel változójával (rendre: $r = 0,263$; $p = 0,03$, $r = 0,398$; $p = 0,041$). Úgy tűnik e kapcsolat háttérben mindenekelőtt a kíváncsiság élményének a perceptuális perspektíva felvételi változóval azonosított szoros együttmozgása állhat (a kísérleti csoportban: $r = 0,287$; $p = 0,019$, a LOP-A alcsoportban: $r = 0,672$; $p = 0,001$). Ugyanakkor a kíváncsiság és a perspektíva felvétel a LOP-M alcsoportban nem korrelál ($r = -0,308$; $p = 0,187$). Érdeemes felfigyelnünk arra az összefüggésre, mely szerint az alacsony szintű autonóm reakcióval jellemzett alcsoportban a korrelatív viszony pozitív előjelű. A zavarodottság és a perceptuális perspektíva felvétel között egyedül a kísérleti csoport egészen belül kapunk gyenge, tendenciaszintű korrelációt ($r = 0,183$; $p = 0,097$).

1. számú ábra: A kíváncsiság intenzitása és a perceptuális perspektíva felvétel kapcsolata a LOP-A alcsoportban

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: PF = perceptuális perspektíva felvétel)

Az ábra azt a szoros korrelatív kapcsolatot mutatja be, amely a kritikus ingerre érdemi GBR-növekedést nem adó résztvevők (LOP-A alcsoport) által átélt kíváncsiság intenzitása és az ingeranyagban elhangzó üzenet meghallhatóságának becsült valószínűségi értékei között azonosítható. Minél intenzívebb kíváncsiságról számoltak be e személyek, annál nagyobb valószínűséget tulajdonítottak az ingeranyagban elhangzó üzenet meghallhatóságának ($r = 0,67$, $p = 0,001$). Az üzenet meghallhatósági valószínűségét kifejező becslések a perceptuális perspektíva felvételének operacionalizált értékei.

A perceptuális perspektíva felvétel értékeivel a kísérleti csoportban, valamint a LOP-A alcsoportban szignifikánsan korreláló összesített érzelmi intenzitás-változó csak a kísérleti csoport elemzési szintjén jár együtt a GBR abszolút értékekben kifejezett adataival ($r = -0,34$; $p = 0,014$). A kíváncsiság viszont, túl a kísérleti csoporton belül megfigyelhető kapcsolatán ($r = -0,27$; $p = 0,054$), a LOP-M alcsoportban a négy vizsgált érzelem közül egyedülként, tendenciaszintű, negatív korrelatív viszonyban áll az autonóm válaszok mértékében bekövetkezett változásokat tükröző GBR -d változóval ($r = -0,426$; $p = 0,061$). A négy érzelmi minőség között a zavarodottság intenzitásértékei azok, amelyek a legszorosabban mozognak együtt az autonóm reakciókkal ($r = -0,276$; $p = 0,048$), de az összefüggés csak a kísérleti csoportban figyelhető meg.

A hierarchikus regresszióanalízis eredményei

Amint azt az imént bemutattuk, úgy a kísérleti csoportban, mint az alcsoportokban a perceptuális perspektíva felvétel alakulásával a kontroll alatt tartott érzelmek közül a kíváncsiság intenzitásértékei járnak a legszorosabban együtt. Ez az összefüggés indokolta, hogy a hierarchikus regresszióanalízis elvégzése során a kíváncsiság változója mellé léptessük be szisztematikusan a további érzelmi intenzitás-változókat. Arra vártunk választ, hogy a kíváncsiság élményét magában foglaló, az érzelmi intenzitás-változók egyre bővülő körét felölelő modellek a perceptuális perspektíva felvétel értékeinek varianciáját hogyan és mekkora arányban képesek megmagyarázni. A 7. számú táblázat a kísérleti csoporton belüli, a 8. számú táblázat a LOP-M, a 9. számú táblázat a LOP-A alcsoport változóira épülő hierarchikus regresszióanalízis eredményeiről ad számot.

7. számú táblázat: *A hierarchikus regresszióanalízis eredményei a kísérleti csoporton belül*

Coefficiens signif.								ANOVA			
K		Z		M		F		R	R ²	F	Signif.
β	p	β	p	β	p	β	p				
0,287	0,039*	-		-		-		0,287	0,082	4,494	0,039*
				-		-		0,296	0,087	2,346	0,106
						-		0,308	0,095	1,673	0,185
								0,308	0,095	1,229	0,311

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: K = kíváncsiság, Z = zavarodottság, M = meglepetés, F = felháborodás, = modellből kihagyott változó, R² = a perspektíva felvételi változó értékeiben bekövetkezett variancia értelmezési aránya, F értékek szignifikanciaszintjei = az egyes modellek értelmező erejének (jelentőségének) értékei, β értékek szignifikanciaszintjei = az egyedül a kíváncsiságot bevonó modellben a kíváncsiság perspektíva felvételi variancia értelmező erejét kifejező érték.)

A kísérleti csoport résztvevői perceptuális perspektíva felvételi adatainak variációját a modellek egyike sem képes értékelhető módon megmagyarázni. Az egyetlen számításba vehető konstelláció (modell: a kíváncsiságváltozó önmagában; F = 4,494; p = 0,039) is a függő változó variációjának pusztán elhanyagolható töredékét (R² = 0,082), azaz 8%-át értelmezi. Amint a kíváncsiság mellé további érzelmi változókat léptettünk be, a variancia magyarázatára a mind inkább kibővülő modellek egyikét sem vehettük figyelembe, sőt, a helyzet fokozatosan romlott (modell: kíváncsiság + zavarodottság, F = 2,346, p = 0,106; modell: kíváncsiság + zavarodottság + meglepetés, F = 1,673, p = 0,185; modell: kíváncsiság + zavarodottság + meglepetés + felháborodás, F = 1,229, p = 0,311). E fejlemény indokolta, hogy az első modell kivételével a modelleken belüli egyes érzelmi intenzitás-változók β értékeit és a hozzájuk tartozó valószínűségi eredményeket a táblázatban már nem tüntettük fel (mindre: p > 0,1).

8. számú táblázat: *A hierarchikus regresszióanalízis eredményei a LOP-M*

Coefficiens signif.								ANOVA			
K		F		M		F		R	R ²	F	Signif.
β	p	β	p	β	p	β	p				
		-		-		-		0,308	0,095	1,880	0,187
				-		-		0,366	0,134	1,315	0,294
						-		0,438	0,192	1,263	0,320
								0,438	0,192	0,889	0,494

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: K = kíváncsiság, Z = zavarodottság, M = meglepetés, F = felháborodás, - = modelltől kihagyott változó, R^2 = a perspektíva felvételi változó értékeiben bekövetkezett variancia értelmezési aránya, F értékek szignifikanciaszintjei = az egyes modellek perspektíva felvételi variancia értelmező erejének (jelentőségének) értékei.)

A LOP-M alcsoport eredményei lényegében megegyeznek a kísérleti csoport esetében látottakkal. Azzal a különbséggel, hogy az alcsoporton belül a kíváncsiság változó még önmagában sem rendelkezik értelmező potenciállal. Vagyis a hierarchikus regresszióanalízis ebben az elemzési metszetben semmilyen értékelhető eredményt nem hozott.

9. számú táblázat: A hierarchikus regresszióanalízis eredményei a LOP-A alcsoporton belül 1.

Coefficiens signif.								ANOVA			
K		M		Z		F		R	R^2	F	Signif.
β	p	β	p	β	p	β	p				
0,672	0,001**	-		-		-		0,672	0,452	14,848	0,001**
0,653	0,004**	0,046	0,820	-		-		0,674	0,454	7,060	0,006**
0,736	0,005**	0,086	0,682	-0,178	0,445	-		0,688	0,474	4,804	0,014*
0,727	0,009**	0,099	0,675	-0,172	0,482	-0,029	0,891	0,689	0,475	3,387	0,037*

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: K = kíváncsiság, Z = zavarodottság, M = meglepetés, F = felháborodás, - = modelltől kihagyott változó, R^2 = a perspektíva felvételi változó értékeiben bekövetkezett variancia értelmezési aránya, F értékek szignifikanciaszintjei = az egyes modellek perspektíva felvételi variancia értelmező erejének (jelentőségének) értékei, β értékek szignifikanciaszintjei = az egyes modellek-be bevont különböző érzelmi változók perspektíva felvételi variancia értelmező erejének (jelentőségének) értékei.)

Az eddigi majdnem semmi eredmény helyzettel összevetve, a LOP-A alcsoportban elvégzett hierarchikus regresszióanalízis épp ellenkező előjelű kimenetelhez vezetett. Kiderült, hogy a perspektíva felvételi adatok varianciájára az összes olyan modell érdemi válasszal szolgál, amelyben a kíváncsiság változója szerepet kap (1. modell: kíváncsiság; $F = 14,848$; $p = 0,001$, $R = 0,672$, $R^2 = 0,452$; 2. modell: kíváncsiság + meglepetés; $F = 7,06$; $p = 0,006$, $R = 0,674$, $R^2 = 0,454$; 3. modell: kíváncsiság + meglepetés + zavarodottság; $F = 4,804$; $p = 0,014$, $R = 0,688$, $R^2 = 0,474$; 4. modell: kíváncsiság + meglepetés + zavarodottság + felháborodás; $F = 3,387$; $p = 0,037$, $R = 0,689$, $R^2 = 0,475$).

Figyelemreméltó, hogy az egyes modellek varianciaértelmezési ereje a csak a kíváncsiságváltozót tartalmazó első modellel összehasonlítva érdemben semmit sem javult, amikor a további érzelmi intenzitásváltozókat szisztematikusan beléptettük (az R^2 45,2%-ról maximum 47,5%-ra emelkedett).

Az egyes modelleken belül ismét kizárólag a kíváncsiság intenzitásváltozója az, amely a függő változó értékeiben megfigyelhető varianciát értelmezni képes (modell: kíváncsiság, $\beta = 0,672$, $p = 0,001$; modell: kíváncsiság + meglepetés, $\beta = 0,653$, $p = 0,004$; modell: kíváncsiság + meglepetés + zavarodottság, $\beta = 0,736$, $p = 0,005$; modell: kíváncsiság + meglepetés + zavarodottság + felháborodás, $\beta = 0,727$, $p = 0,009$). Mindez együttesen azt igazolja, hogy a LOP-A alcsoporton belül önmagában a kíváncsiságváltozó a perceptuális perspektíva felvételi adatok varianciaértelmezésének elégséges feltételét testesíti meg. E fejleményből azonban nem következik, hogy a kíváncsiságváltozót nélkülöző, valamely egyéb konstelláció vajon ne lenne alkalmas ugyanerre. A kérdés vizsgálata érdekében, egyfajta ellenpróbaképpen, a LOP-A alcsoporton belül elvégeztünk egy további hierarchikus regresszióanalízist. Ennek során a perceptuális perspektíva felvétellel a kíváncsiság után a sorban második legszorosabb (de már nem szignifikáns) korrelációt felmutató meglepetésváltozó mellé léptettük be egyenként a többi érzelmi intenzitásváltozót. Az így kapott eredményeket tükrözi a 10. számú táblázat.

10. számú táblázat: *A hierarchikus regresszióanalízis eredményei a LOP-A alcsoporton belül 2.*

Coefficiens signif.								ANOVA			
M		Z		F		K		R	R ²	F	Signif.
β	p	β	p	β	p	β	p				
0,319	0,171	-	-	-	-	-	-	0,319	0,102	2,037	0,171
0,247	0,338	0,169	0,510	-	-	-	-	0,354	0,125	1,215	0,321
0,321	0,248	0,180	0,488	-0,207	0,415	-	-	0,402	0,162	1,029	0,406

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: M = meglepetés, Z = zavarodottság, F = felháborodás K = kíváncsiság, = modellből kihagyott változó, R^2 = a perspektíva felvételi változó értékeiben bekövetkezett variancia értelmezési aránya, F értékek szignifikancia-szintjei = az egyes modellek perspektíva felvételi variancia értelmező erejének (jelentőségének) értékei, β értékek szignifikanciaszintjei = az egyes modellek-be bevont különböző érzelmi változók perspektíva felvételi variancia értelmező erejének (jelentőségének) értékei.)

Az eredmények arról tanúskodnak, hogy a kíváncsiságváltozót kihagyó modellek egyike sem alkalmas a függő változó értékeiben tapasztalt variancia

értelmezésére (modell: meglepetés, $F = 2,037$, $p = 0,171$; modell: meglepetés + zavarodottság, $F = 1,215$, $p = 0,321$; modell: meglepetés + zavarodottság + felháborodás, $F = 1,029$, $p = 0,406$).

Az érzelmesen átélt alacsony és magas intenzitású kíváncsiság hatása a perceptuális perspektíva felvételére

Az elvégzett hierarchikus regresszióanalízis eredményeiből tehát kiderült, hogy a pusztán kognitív élmény formájában megjelenő kíváncsiság önmagában magyarázza a perceptuális perspektíva felvételi eredmények variabilitását. Ez a tényette lehetővé, hogy azt is megvizsgáljuk, vajon e nem érzelmesen megélt kíváncsiság egyúttal oki tényezője-e az egocentrikus irányba eltolódott perceptuális perspektíva felvételének? Ennek érdekében a LOP-A kísérleti alcsoporton belül az alacsony és a magas szubjektív intenzitású kíváncsiságértékekről beszámoló személyekből két almintát alakítottunk ki. Az elrendezésben az alcsoport azon résztvevőinek perspektíva felvételi adatait hasonlítottuk össze, akik kíváncsisági intenzitásértékei a LOP-A alcsoport átlagától (5,65) legalább 0,5 szórással kisebbnek (<4,4), illetve legalább 0,5 szórással nagyobbak (>6,9) bizonyultak. Így a kíváncsiság alacsony alminták értékei az 1-4; a kíváncsiság magas almintáké a 7-10 intenzitástartományba estek. Az alminták leíró statisztikai jellemzői a 11. számú táblázatban láthatóak.

11. számú táblázat: *Az eltérő intenzitású kíváncsiságértékek mentén kialakított alminták leíró statisztikai eredményei*

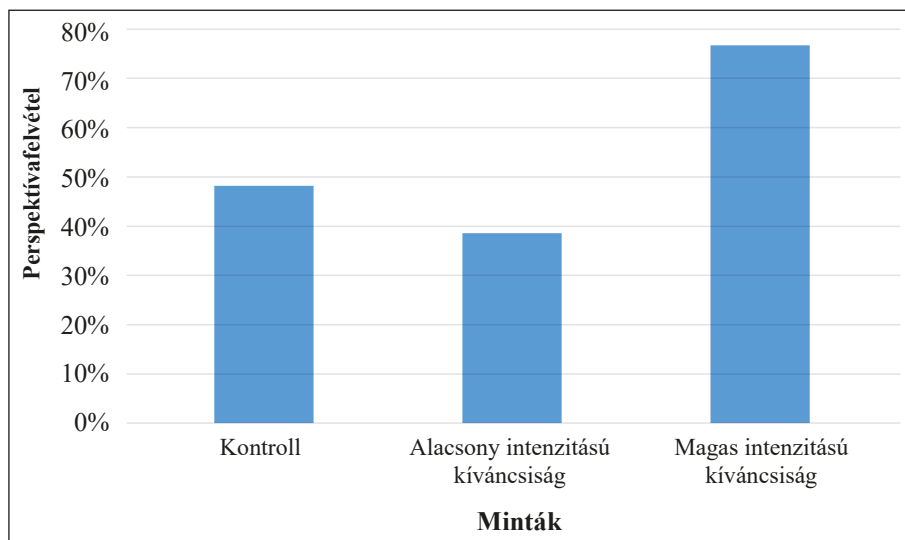
ALMINTÁK	LOP-A			
	Kíváncsiság alacsony (N=7)		Kíváncsiság magas (N=9)	
	átlag	s	átlag	s
Kíváncsiság intenzitása	2,86	0,9	8	1
GBR-változás	2,43%	2,32	1,11%	1,78
	9,07 kΩ	8,1	3,28 kΩ	6,22
Perspektíva felvétel	38,57%	22,68	76,67%	13,23

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

(Megjegyzés: LOP-A = LOP alacsony alcsoport, s = szórás, GBR-változás = a változás százalékban és abszolút értékben kifejezett mértéke.)

A LOP-A alcsoporton belüli alminták, valamint a kontrollcsoport vélekedéstulajdonítási valószínűségeinek átlagértékeit a 3. számú ábrán hasonlíthatjuk össze.

3. számú ábra: A LOP-A alcsoport almintái és a kontrollcsoport perspektíva felvételi átlagértékei

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Az ábrán látható, hogy a kritikus ingerre érdemi GBR-növekedést nem adó személyek (LOP-A alcsoport) közül azok, akik ugyanakkor az ingeranyag hatására bennük felébredt intenzív kíváncsiságról számoltak be (magas intenzitású almintá) a kontrollcsoporttal összehasonlítva átlagosan jelentősen magasabb valószínűséggel vélték úgy, hogy a „megvádolt” személy meghallotta a felé intézett üzenetet ($p = 0,001$). Ezzel szemben a kíváncsiság mérsékelt szintjéről számot adó résztvevők (alacsony intenzitású almintá) a kontrollal megegyező meghallhatósági valószínűséget becsültek ($p = 0,392$). Mivel az üzenet meghallhatósági valószínűségét kifejező becslések a perceptuális perspektíva felvétel operacionalizált értékei, így ebből következik, hogy a fokozottan kíváncsi almintá résztvevőinek perceptuális perspektíva felvétele határozottan eltolódott az egocentrikus pólus felé, azaz inkább a saját észlelésükből származó tudásukat tulajdonították az ingeranyag megvádolt szereplőjének. Míg a kontrollcsoport és a kevésbé kíváncsi almintája között a függő változó alakulásában nincs különbség ($z = -0,885$; $p = 0,392$), addig az intenzív kíváncsiságról beszámoló almintá személyei a perceptuális perspektíva felvétele terén mind a kontrollhoz viszonyítottan, mind az alacsony kíváncsiság intenzitású párjaikhoz képest

egyaránt jelentősen magasabb valószínűségi értékeket adtak (rendre $z = -3,338$; $p = 0,001$, $z = -2,663$; $p = 0,008$).

Megvitatás

A kutatás eredményei a kíváncsiság élménye és a perceptuális perspektíva felvétele között húzódó összefüggés meglétét támasztják alá. Amennyiben a kíváncsiság intenzív élményét nem kíséri autonóm aktivitás (a LOP-A alcsoport alacsony arousal-választ adó személyei), akkor a szóban forgó élmény a tudás átka jelenségét idézte elő. Ez utóbbi összefüggés, túl a szoros együtt járási kapcsolaton, egyszer s mind okságinak bizonyult. Az ilyen formában, intenzíven, ugyanakkor érdemi autonóm aktivitásváltozás hiányában megélt kíváncsiság hatására a rendőröknek nem sikerült felvenniük az ingeranyagban szereplő megvádolt karakter perceptuális perspektíváját. Nem sikerült helyesen megítélniük informáltságát, más szóval, az érintett résztvevők a saját informáltságuk irányában elfogultan tulajdonítottak a lehetséges, fiktív gyanúsítottak vélekedést. A kíváncsiságnak ez az önattribúción alapuló élménye, amikor is valaki pusztán elhiteti magával, hogy nagyon kíváncsi, valójában csökkenti annak lehetőségét, hogy valódi érdeklődéssel forduljon egy másik ember aktuális vélekedéseit, informáltságát hordozó mentális reprezentációinak megismerése felé. Csökken annak az esélye, hogy megtudja, a másik ember mit észlelhetett és mit nem. Azonban a kíváncsiságnak a perceptuális perspektíva felvételben betöltött szerepével összefüggésben nem feledkezhetünk meg a már többször hivatkozott, súlyos morális tartalmú ingerfeltételt alkalmazó, korábban lebonyolított kísérletünk (Fogarasi–Máthé) egyik eredményéről. Akkor a jelen kísérlettel megegyező, négy, kontroll alatt tartott érzelmi minőség közül a résztvevők egy része a kíváncsiságot – a LOP-A alcsoport erősen kíváncsi almintájához hasonlóan – csekély mértékű autonóm válaszok kíséretében élték meg, ám a perceptuális perspektíva felvételre mindez semmilyen hatást sem gyakorolt: e résztvevők perspektíva felvétele nem mozdult el az egocentrikus pólus felé. Mindeközben, amint azt bemutattuk, a LOP-A alcsoportban épp a kíváncsiság bizonyult e téren meghatározónak. Kérdés, hogy a két, merőben eltérő morális súlyú tematikát megtestesítő ingeranyaggal végzett kísérleti helyzetben miképpen értelmezhető a kíváncsiság ellentmondásosnak tűnő szerepe? Úgy véljük, az ellentmondás pusztán látszólagos. A válasz megtalálása érdekében arra van szükség, hogy a szóban forgó mindkét kísérletben generált intenzív kíváncsiság élményét a további, kontroll alatt tartott érzelmi minőségek átélt intenzitásértékeivel együttesen elemezzük. Ebből kiderül, hogy a korábban le-

bonyolított kísérlet morális értelemben súlyos megítélésű helyzetének ugyan-csak rendőri résztvevői által megélt kíváncsiság bár kifejezett volt, ám mellette további két érzelm intenzitása is statisztikailag vele megegyezőnek bizonyult. A LOP-A alcsoporton belül viszont a kíváncsiság intenzitása lényegesen meghaladta a többi vizsgált érzelmét; domináns érzelmeként jelent meg. Mindezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, mely szerint az autonóm válasz hiányában megélt intenzív kíváncsiság abban az esetben vezet egocentrikus perceptuális perspektíva felvételhez, ha annak intenzitása lényegesen meghaladja a vele együttesen átélt, másodlagos (Harris–Katkin, 1975) felháborodás és/vagy meglepetés élménybeli erejét. A most ismertetett kísérlet eredményei abba az irányba mutatnak, hogy az alacsony, illetve magas autonóm válasszal reagáló két kísérleti alcsoportban a kíváncsiság és a perceptuális perspektíva felvétel között húzódó kapcsolat eltérő jellegű. A két alcsoport kapcsán született eredmények mindössze egyetlen ponton egyeznek meg: mindkét alcsoport résztvevői körében a legerősebben megélt élmény a kíváncsiság volt. Az eddigiek alapján azt mondhatjuk, hogy a kíváncsiság korrelatív vagy oksági kapcsolat formájában, de lényegi összefüggésben áll a vizsgált vélekedéstulajdonítási folyamattal. Ugyanakkor a tudás átka és a kíváncsiság között az oksági kapcsolat meglétét csak az erős, de autonóm reakciót nem eredményező élmény formájában megjelent kíváncsiság esetében tudtuk alátámasztani. Bizonyíték nem áll rendelkezésünkre, mindazonáltal nem zárhatjuk ki annak lehetőségét, hogy mindkét kísérlet tesztszakaszában bemutatott ingeranyag meghatározott részeinek a habituációs fázisban megtörtént ismételt expozíciója tette mindkét kísérlet résztvevőit valóban vagy csak mintha jelleggel kíváncsivá. A tesztszakaszban végre kiderült számukra, mit is tartalmaz az a bizonyos videófelvétel. Érthető, ha ezek után a résztvevőkben talán fokozottabban ébredt fel a kíváncsiság: miért vette fel a szereplő azt, amiről beszél, mi vezérelhette abban, hogy a nyílt utcán a másik szereplő után kiabálva szembesítse őt a váddal, és így tovább. Úgy tűnik, hogy a kutatások mind több érzellemmel összefüggésben tárják fel azok egocentrikus perspektíva felvételt eredményező hatását. Ma már tudni véljük, hogy ebbe a sorba illeszkedik az incidentális szorongás és meglepetés (Todd, Brooks, Forstmann, Burgmer & Galinsky, 2015), az intenzív, primer felháborodás (Fogarasi & Máthé, 2018) és a csak kognitív jelenséggént megjelenő kíváncsiság. Az ellentétes irányú összefüggés felől közelítve eddig az incidentális undorról bizonyították, hogy nem okozója a tudás átkának (Todd, Brooks, Forstmann, Burgmer & Galinsky, 2015). Az egocentrikus perspektíva felvételt generáló további helyzeti tényezőkkel együttesen szemlélve mind inkább bizonyosabbnak tűnik, hogy hiába az ember négy éves korától rendelkezésre álló képessége arra, hogy – elvileg – különbséget tudjon tenni a saját, akár közvetlen

észlelésből, akár más forrásból származó tudása, vélekedése, és valamely embertársa ugyanazon helyzetről nyert informáltsága között, mégis a kutatások alapján egyre szűkülni látszik azon élethelyzetek és szubjektív állapotok köre, amikor elfogultságtól mentesen, hatékonyan működik e nagyon is humán performancia. Másként fogalmazva: mind inkább bővülni látszik azon élethelyzetek és érzelmi állapotok halmaza, amelyek mellett nem vagyunk képesek arra, hogy másoknak elfogulatlanul tulajdonítsunk vélekedést.

Következtetések

Kutatásunk rávilágított arra, hogy valójában egyáltalán nem mindegy, vajon a bűnügyi munkát végző hivatásos szakemberek természetes kíváncsisága érzelmileg átszínezett formában jelenik-e meg vagy sem. Az előbbi kíváncsiság-élmény az igazi: ekkor a nyomozó/vizsgáló őszintén nyitott a másik emberre, amely elősegíti nézőpontjának megértését vagy rekonstrukcióját, perspektívájának sikeres felvételét. Ellenkezőleg az olyan, pusztán kognitív jelenségként felbukkanó kíváncsiság esetében, amelyet nem kísér semmilyen érzelmi töltés, valójában nem fordul a másik felé, ezért nem is helyezkedik bele az ő helyzetébe, nem veszi fel a perspektíváját. Nem tudjuk, hogy ez utóbbi mennyire személyiségfüggő és mennyire a helyzet hozza létre. Gondolhatunk egyszerűen a fáradtság, kimerültség okozta fásultságra, amikor a szakmai rutin ugyan lehetővé teszi a figyelem fenntartását, sőt, a szakember még azt is gondolhatja, hogy érdeklődik a másik fél nézőpontja iránt, de valójában erre már nem képes. Igazából nem kíváncsi. Most már bizonyítékok állnak rendelkezésre arra is, hogy a szorongás (félelem az ügytől, annak valamely szereplőjétől, az esetleges hibázás lehetséges következményeitől stb.), a meglepetés, az erős és valódi morális felháborodás mellett az erősnek érzett, de érzelmesen mégsem átélt kíváncsiság szintén alááshatja a rendőrök (és bárki más) perceptuális perspektíva felvételét, amely az eljárásban szereplő felek informáltságának téves megítélésén keresztül akár a bűnfelderítő tevékenység egészét is tévútra viheti.

A kutatás korlátai

Tekintettel arra, hogy kísérletünkben integrált érzelmek alkották vizsgálatunk tárgyát, így az oksági reláció elemzésének előfeltétele, hogy – esetünkben – a kíváncsiság a függő változó varianciáját kizárólagos érvénnyel legyen képes megmagyarázni. Ekkor, és csak ekkor nyílik meg a lehetőség az ok-okozati összefüggés

kontrolljára. Azonban a LOP-M alcsoportban végzett hierarchikus regresszió-analízis eredménye mindezt kizárta: a kíváncsiság változóját magában foglaló egyetlen vizsgált modell sem bizonyult alkalmasnak a variancia értelmezésére. Az arousal-növekedéssel együtt járó, valódi érzelmeket átélt alcsoport tagjai körében ekképpen nem kontrollálhattuk, vajon valóban a kíváncsiság viszonylagos hiányára vezethető-e vissza az alcsoporton belül megfigyelt, az egocentrikus pólus felé eltolódott perceptuális perspektíva felvétel jelensége. Ugyanezen megállapítás vonatkozik a meglepetés, a zavarodottság és a felháborodás folyamatban betöltött lehetséges oki szerepére is. Nem tartjuk kizártnak, hogy ezen a ponton óhatatlanul kiütközhetett a kísérlet elrendezésének egy megkerülhetetlen kötöttségből fakadó hátránya: annak a követelménye, amely a korábban lebonyolított, a súlyos morális tartalmú ingerhelyzet hatását vizsgáló kísérlettel megegyező elrendezést követelt meg. Márpedig kevésbé valószínű, hogy éppen az a négyféle érzelmek, amely e korábbi, a pedofil elkövetési tematikát felölelő ingerhelyzetben relevánsnak bizonyult, a most elemzésünk tárgyát képező kísérlet bolti lopási kontextusában ugyanúgy teljes körűen lefedje a kiváltott érzelmeket. Éppen ezért a kutatás jövőbeli folytatásakor a kontroll alatt tartandó érzelmi minőségeket az alkalmazott ingeranyag által kiváltott összes lényegi érzelmek kellene, hogy alkossa. Fontosnak tartjuk, hogy a fiziológiai reakciókban bekövetkező változások teljesebb körű feltárása érdekében a GBR kontrollálása mellett legalább a szívválaszok nyomon követése is megvalósuljon. A bemutatott kísérlet a perspektíva felvétel perceptuális formáját vizsgálta. Ugyanakkor szükség lenne annak tanulmányozására, hogy a kíváncsiság miképpen hat a fogalmi szinten végbemenő perspektíva felvételi folyamatokra.

Felhasznált irodalom

- Ames, D. R. (2004). Inside the mind-reader's toolkit: projection and stereotyping in mental state inference. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(3), 340–353.
- Baron-Cohen, S., Leslie, A. M. & Frith, U. (1985). Does the autistic child have a "theory of mind"? *Cognition*, 21(1), 37–46.
- Birch, S. A. J. & Bloom, P. (2004). *Understanding children's and adults' limitations in mental state reasoning*. Trends in Cognitive Sciences, 6, 255–260.
- Birch, S. A. J. & Bloom, P. (2007). The Curse of Knowledge in Reasoning About False Beliefs. *Psychological Science*, 17(5), 382–386.
- Camerer, C., Loewenstein, G. & Weber, M. (1989). The curse of knowledge in economic settings: an experimental analysis. *Journal of Political Economy*, 97(5), 1232–1254.

- Cullen, F. T., Fisher, B. S. & Applegate, B. K. (2000). Public opinion about punishment and corrections. *Crime and Justice*, 27, 1–79.
- Epley, N., Keysar, B., Van Boven, L. & Gilovich, T. (2004). Perspective taking as egocentric anchoring and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(3), 327–339.
- Fogarasi M., Gerzsenyi E. & Varga L. Cs. (2018). A morálisan elítélt viselkedésmódok perspektíva-felvételre gyakorolt hatásai rendőrök és civilek körében. *Belügyi Szemle*, 66(10), 122–144.
- Fogarasi M. & Máthé I. (2018). A „tudás átka” és a nyomozati cselekmények. *Belügyi Szemle*, 66(1), 5–40.
- Galinsky, A. D., Magee, J. C., Inesi, M. E. & Gruenfeld, D. H. (2006). Power and perspectives not taken. *Psychological Science*, 17(12), 1068–1074.
- Hanley, J. (2008). The Death Penalty. In Persily, N., Citrin, J. & Egan, P. J. (Eds.), *Public Opinion and Constitutional Controversy* (pp. 108–138). Oxford University Press.
- Harris V. A. & Katkin, E. S. (1975). Primary and secondary emotional behavior: An analysis of the role of autonomic feedback on affect, arousal, and attribution. *Psychological Bulletin*, 82(6), 904–916.
- Keysar, B., Barr, D. J., Balin, J. A. & Brauner, J. S. (2000). Taking perspective in conversation: The role of mutual knowledge in comprehension. *American Psychological Society*, 11(1), 32–38.
- Keysar, B., Barr, D. J., Balin, J. A. & Paek, T. S. (1998). Definite reference and mutual knowledge: Process models of common ground in comprehension. *Journal of Memory and Language*, 39(1), 1–20.
- Keysar, B., Lin, S. & Barr, D. J. (2003). Limits on theory of mind use in adults. *Cognition*, 89(1), 25–41.
- Krienen, F. M., Tu, P. C. & Buckner, R. L. (2010). Clan mentality: Evidence that the medial prefrontal cortex responds to close others. *Journal of Neuroscience*, 30(41), 13906–13915.
- Lin, S., Keysar, B. & Epley, N. (2010). Reflexively mindblind: Using theory of mind to interpret behavior requires effortful attention. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(3), 551–556.
- Overbeck, J. R. & Droutman, V. (2013). One for all: Social power increases self-anchoring of traits, attitudes, and emotions. *Psychological Science*, 24(8), 1466–1476.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1956). *The child's conception of space*. Routledge–Kegan Paul.
- Savitsky, K., Keysar, B., Epley, N., Carter, T. & Swanson, A. (2011). The closeness communication bias: Increased egocentrism among friends versus strangers. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(1), 269–273.
- Schneider, D., Lam, R., Bayliss, A. P. & Dux, P. E. (2012). Cognitive load disrupts implicit theory-of-mind processing. *Psychological Science*, 23(8), 842–847.
- Todd, A. R., Brooks, A. W., Forstmann, M., Burgmer, P. & Galinsky, A. D. (2015). Anxious and Egocentric: How Specific Emotions Influence Perspective Taking. *Journal of Experimental Psychology*, 144(2), 374–391.
- Todd, A. R., Hanko, K., Galinsky, A. D. & Mussweiler, T. (2011). When focusing on differences leads to similar perspectives. *Psychological Science*, 22(1), 134–141.

- Wimmer, H. & Perner, J. (1983). Beliefs about beliefs: Representation and constraining function of wrong beliefs in young children's understanding of deception. *Cognition*, 13(1), 103–128.
- Wu, S., Barr, D. J., Gann, T. M. & Keysar, B. (2013). How culture influences perspective taking: Differences in correction, not integration. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7(822), 1-7. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00822>
- Wu, S. & Keysar, B. (2007). The Effect of Culture on perspective taking. *Psychological Science*, 18(7), 600–606.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Fogarasi M. & Máthé I. (2021). Amikor a kíváncsiság elfogulttá tesz. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 66-92. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.4>

Lippai Zsolt – Kaczvinszki Blanka

A „*másképp lesz holnap*” ígérete

The promise that “tomorrow will be different”

*„A legyőzhetetlenség rajtunk múlik,
de a legyőzhetőség az ellenségén”*

Szun-Ce

Absztrakt

A COVID-19 vírus okozta világjárvány alapjaiban változtatta meg a mindennapok biztonságáról eddig kialakított gondolatainkat. A vírus bel- és külpolitikai, világgazdasági, az emberek mentális egészségére gyakorolt valamennyi negatív hatásait még megjósolni sem lehetséges. Tanulmányunkban statisztikai, vallási, tudományos és hétköznapi aspektusból vizsgáljuk meg a vírus hatásait, a másképp lesz holnap ígéretével.

Kulcsszavak: koronavírus, COVID-19, világjárvány, idegenellenesség, mentális egészség

Abstract

The COVID-19 pandemic has fundamentally changed the way we think about everyday safety. All the negative effects of the virus on internal and foreign policy, the world economy, and people’s mental health are not even predictable yet. In our study, we examine the effects of the virus from a statistical, religious, scientific, and everyday perspective, with the promise that it will be different tomorrow.

Keywords: coronavirus, COVID-19, pandemic, xenophobia, mental health

Egy kis statisztika

A Földön majd 8 milliárd ember él (2020. július 30-án 22.14 órakor pontosan 7 801 610 630 fő) ([URL2](#)), melyből a koronavírus következtében világszerte

17 352 061 a fertőzöttek, 673 354 az elhunytak és 10 833 576 a gyógyultak száma (URL3). A magyar kormány által az új koronavírus elleni küzdelem érdekében létrehozott operatív törzs adatai szerint Magyarországon 542 honfitársunk aktív fertőzött, 3346 gyógyult meg és 596 ember hunyt el (URL4). Jelen tanulmány megírásakor a PubMed (URL5) adatbázisában – amely valószínűleg a világ legnagyobb multidiszciplináris tudományos adatbázisa – 36 312 olyan tudományos publikáció lelhető fel, aminek címében vagy absztraktjában (összefoglalójában) előfordul a COVID-19 kifejezés. Haller József, „*A félelem vírusa*” című, 2020. június 3-án írt tanulmányában, ugyanezen oldal alapján a fenti publikációs szám még ennek csak kevesebb mint a fele, mindösszesen 16 263 volt (Kondorosi, 2020). Annak tényén elgondolkodva, hogy az első ilyen témájú publikáció 2020. márciusában jelent meg, öt hónap alatt – a vírus eredményeként – naponta több mint 240, a COVID-19-cel foglalkozó lektorált, tudományos igényességgel elkészített írásmű látott napvilágot. További rendkívül érdekes – és véleményünk szerint csak igen nehezen megbecsülhető – szám lehetne a napilapokban és egyéb híradásokban megjelent cikkek, blogok, kommentek, posztok, városi legendák száma. Ennek alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy a számos emberéletet követelő – a kaliforniai Scripps Intézet kutatója, Kristian G. Andersen által vezetett nemzetközi kutatócsoportot Nature Medicine-ben közölt tanulmánya alapján természetes eredetű (URL6) – emberi megbetegedést okozó új típusú koronavírus (SARS-CoV-2), melyet az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2020. március 11-én világjárvánnyá nyilvánított, jelentősen megmozgatta a tudományos világ írástudóit, és közvetve vagy közvetlenül talán valamennyi embertársunk életére hatást gyakorolt.

Mi is az a COVID-19?

Az alapvetően az állatoknál előforduló koronavírus törzsek, melyek némelyike képes emberben is fertőzést okozni, az elektronmikroszkóppal látható, koronára emlékeztető felszíni kitérkedéseik miatt kapták nevüket. Az 1960-as évektől már kórokozóként ismert koronavírusok állatról emberre, vagy akár emberről emberre is terjedhetnek. A jelenlegi adatok szerint általában 5–6 nap (2–14 nap) lappangási idejű, emberről-emberre, jellemzően cseppfertőzéssel és a fertőzött váladékokkal történő direkt vagy indirekt kontaktussal terjedő koronavírusok lipid burokkal rendelkező, egyszálú RNS vírusok. Napjainkra hét koronavírusról ismert, hogy képes humán változó – a hétköznapi náthától a súlyosabb légúti megbetegedésekig terjedő súlyosságú – fertőzéseket és megbetegedéseket is előidézni. Négy humán koronavírus általában enyhe, mérsékelt súlyos felső

légúti tüneteket okoz, míg a Közel-Keleti légúti korona-vírus (MERS-CoV) és a súlyos akut légúti tünet-együttest okozó koronavírus (SARS-CoV) súlyos, akár életveszélyes légúti megbetegedésekhez is vezethet. Az új koronavírus elnevezése „*súlyos akut légúti tünetegyüttest okozó koronavírus 2*” (SARS-CoV-2), az általa okozott megbetegedés pedig a „*koronavírus-betegség 2019*” (Coronavirus Disease 2019), melynek rövidített elnevezése a COVID-19. A WHO adatai szerint a megbetegedés jellemzően lázzal (a betegek 88%-ánál), száraz köhögéssel (68%), fáradékonysággal (38%) jár. Előfordul produktív köhögés (33%), nehézlégzés (19%), torokfájás (14%), fejfájás (14%), izom- vagy ízületi fájdalom (15%), hidegrázás (11%). Ritkább tünet a hányás (5%), hasmenés (4%) (URL7).

A vírus felületeken történő fertőzőképessége egyelőre ismeretlen, azonban teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy azt már az egyszerű fertőtlenítőszer is elpusztítja. Ellene védőoltás, hatékony kezelési mód, gyógyszer pedig még nem áll az általa közvetlen veszélynek kitett emberiség rendelkezésére. A vakcinafejlesztés megkezdődött, de a védőoltás előállítása akár még további egy-másfél évig is eltarthat (URL8). A vírus okozta enyhe eset kezelésekor a panaszok csillapítása a cél, míg súlyos állapotú betegnél az immunrendszert, a légzést, a keringést támogató kezeléseket alkalmazzák (például oxigénterápia, folyadékegyensúly helyreállítása, egyéb vírusok ellen korábban kifejlesztett gyógyszerek, szükség esetén légzéstámogatás) (URL7).

Az európai országok vírus elleni stratégiájának lényege a járvány terjedésének lassításában és az egészségügyi rendszerek gyors felkészítésében fogalmazódott meg. Időt kell nyerni a várhatóan nagyszámú beteg ellátásának megszervezésére. Amíg nincs ellenszer, addig csak a tömeges szűrés, a kiszűrt fertőzöttek elkülönítése, kontaktjaik felkutatása, és az a tájékoztatás adhat megoldást, amely megérteti az emberekkel a vírus által okozott veszély nagyságát, és elfogadtatja velük a végrehajtandó biztonsági intézkedéseket (Skorka, 2020).

Világjárvány (pandémia)

A pandémia szó a görög pan (összes) és demos (emberek, nép) szavak összefűzéséből ered, arra utalva, hogy a betegség minden földrajzi területet érint. Nagy embertömegeket érintő, több országra vagy földrészre, sőt akár az egész világra kiterjedő járvány. Az, hogy mikortól számít egy járvány pandémiának, a WHO hatáskörébe tartozik (URL9). A WHO fogalmi meghatározása alapján pedig a járvány egy új betegség világméretű elterjedése. A Magyar Országgyűlés Hivatalának infó jegyzete alapján a COVID-19 példa nélküli világjárvány, amely felhívja a figyelmet arra, hogy mennyire függünk egymástól és mennyire sérülékenyek vagyunk a globalizált világban (URL10).

Véleményünk szerint egyértelműen bebizonyosodott, hogy igenis sérülékenyek vagyunk, az emberi faj mindenhatóságába vetett hitünk pedig tétova ábrándként foszlott szét a világjárványos mindennapok valóságában. Dr. Beer Miklós nyugalmazott váci megyés püspök szerint, ennek a helyzetnek köszönhetően, talán még soha nem volt ekkora lehetősége az emberiségek, hogy ilyen mélységében feltegye a kérdést, hogy jó úton jár-e? A helyes kérdésfeltevés tehát az, ha ebben a világrendben keressük a helyünket és tudomásul vesszük, nekünk kell alkalmazkodni a világ rendjéhez és nem a világnak a mi elképzelésünkhöz (Kondorosi, 2020). A világ pedig napról napra formálja elképzeléseinket, alkalmazkodásra kényszerít és ezidáig ismeretlen módszerekkel tanít minket, így a 2020-as év még hosszú ideig rendkívül emlékezetes és csak nehezen fukuló megpróbáltatásokkal szembesítő időszakként fog szerepelni mindannyiunk memoárjaiban. Példátlan történelmi, egészségügyi, társadalmi, hatósági, gazdasági, jogi intézkedéseknek lehettünk, lehetünk tanúi. Sajátságos élményként figyelhetjük meg a közigazgatási határok, a vallási és társadalmi különbségek elmosódását, az eddig halaszthatatlannak vélt életesemények megkérdőjeleződését, hétköznapijaink átalakulását abból a szempontból, hogy senkinek és semminek nincs hatalma és kontrollja a vírus okozta hatások felett.

Korábban elképzelhetetlennek tűnt, vagy legalábbis csak valami távoli absztrakt elméletben szerepelhetett volna, hogy világszerte elmaradnak a megszokott egyházi, nemzeti vagy egyéb nagy létszámú ünnepek, koncertek, fesztiválok, bezárnak a színházak. Felmerült az érinthetetlennek vélt országos érettségi vizsgák elhalasztásának lehetősége (URL11), megismerkedtünk az online oktatás próbatételeivel. Szinte még mindig a fülemben cseng, mikor a korlátozási időszakon túli gyors bevásárlás során a szülők maszkjuk alatt, csillogó szemmel dicsekedtek el egymásnak: „*Ötöst kaptam matematikából!*” Az egyházi vezetők pedig – vallástól függetlenül – otthonmaradásra hívták fel a hívek figyelmét, eltűnt a szenteltvíz a templomok kapuiból, egészségügyi korlátozás alá esett az áldozás szentsége, Szaúd-Arábiában felmerült a Haddzs zarándoklat elhalasztásának gondolata (URL12), bezártak a templomok.

Nemzetközi szintű összeesküvés-elméletek kaptak szárnyra, melyek már Európai Bizottsági szintű döntéseket követeltek (URL13), egekbe szökött, aztán normalizálódott a vírusok elleni fertőzést megakadályozó arcmaszkok ára (URL14), miközben az idegenforgalom vált a COVID-19 járvány által leginkább sújtott ágazatoknak egyikévé (URL15). A beutazási korlátozásokat jelölő színekkel ellátott, üres turiszaparadicsomokról készített képszerkesztő programokkal manipulált képeslapok emberek nélküli, apokalipszist sugalló valósággá váltak. Olyan, eddig legfeljebb fantasztikus, illetőleg katasztrófa filmekben látott kihívásokkal és körülményekkel szembesültünk, melyekre csak a vészforgatókönyvek voltak – elméletben – felkészülve.

Idegenellenes érzelmek, zavargások

A különböző országok kormányainak pedig a COVID-19-hez kapcsolódóan végrehajtott intézkedések és egészségügyi kockázatok mellett, a polgári zavargások és az ideggyűlölet okozta kockázati tényezőkkel is világszerte szembesülniük kellett (URL16). Az amerikai kontinensről számos erőszakos cselekményről és az ideggyűlöletről szóló nyugtalanító hírt olvashattunk. A brazíliai São Paulo három börtönében kialakult börtönlázadás során legalább 1350 fő fogva tartott személy tört ki erőszakos módszerek alkalmazásával, amikor a vírus elleni küzdelemre hivatkozva felfüggesztették a látogatási és a börtönelhagyási ideglenes engedélyeiket (URL17). A mexikói és a kolumbiai börtönök lakói is szintén erőszakosan reagáltak a fogva tartó intézmény, általuk nem megfelelőnek ítélt, járvány elleni védekezési protokolljaira. Mexikóban egészségügyi ápolók tiltakoztak a nem megfelelő mennyiségű és minőségű védőeszközök miatt (URL16), az Egyesült Államokban pedig jelentős számú erőszakos cselekményt hajtottak végre a világjárvány okozóinak kikiáltott kínai állampolgárok sérelmére (URL18). Ázsia-szerte is számos további példa sorolható fel. A Hongkong, India, Indonézia, Kazahsztán, Pakisztán, Sri Lanka, valamint Thaiföld területén kijelölt karanténközpontok elleni tiltakozások során a kormányaik járványkezeléssel kapcsolatos, elégtelennek ítélt intézkedéseit kifogásolták, illetőleg a kínai állampolgárok beutazásának megtiltását követelték. Japánban, Indonéziában és Szingapúrban Kína elleni online kampányok jelentek meg, míg Ausztrália a kínai ausztrálok elleni rasszizmustól lett hangos. Indonéziában tüntetéseket tartottak a kínai utazók beutazása ellen, ugyanakkor a fent említett országokban, valamint Dél-Koreában és Vietnamban számos vállalkozás és étterem utasította vissza a kínai állampolgárok számára történő szolgáltatások nyújtását (URL16). Amikor pedig Európában, Ukrajnában, Lviv és Poltava városok egészségügyi intézményeibe Kínából evakuált személyeket akartak kényszerűen karanténba elhelyezni, akkor a vírustól rettegő helybéliek között pánik tört ki, rendőrökkel csaptak össze, útblokkadokat állítottak, az eset rendkívül komoly kül- és belpolitikai visszhangot eredményezett (URL19). Az Egyesült Királyságból is számos, az ázsiai állampolgárokkal szembeni fizikai bántalmazásról szóló esetet jelentettek. Olaszországban szintén fogva tartottak tiltakoztak az általuk nem megfelelőnek ítélt egészségügyi és elhelyezési körülményeik ellen, Franciaországban pedig a vírus miatti gyülekezési korlátozások ellenére is igen heves, elhúzódó időtartamú civil megmozdulások tanúi lehettünk. A ciprusi polgárok érzelmeit pedig a határain erőszakosan behatoló cselekményei borzolták fel (URL16). Az izraeli Tiberias városában két férfi támadott meg egy indiai származású izraeli állampolgárt, mert tévesen azt gondolták róla, hogy az egy

vírussal fertőzött kínai ember, és miközben rúgták, ütötték, azt kiabálták, hogy „Corona, Corona!” (URL20). Egy népszerű összeesküvés-elméletre hivatkozva utasította el az amerikai humanitárius segítséget Ali Hámenei, Irán legfelsőbb vezetője, aki erősen utalt arra, hogy szerinte az Egyesült Államok állhat a vírus mögött – írja a Guardian (URL21). Az említett kijelentés pedig nem feltétlenül csillapítja a térség nyugati világgal kapcsolatosan viseltetett érzelmeit. Egyiptom, Izrael, Tunézia és Törökország polgárai pedig szintén az utcákra vonulva kifogásolták kormányuk COVID-19-cel szembeni biztonsági előírásait, intézkedéseit. Afrikában, Kenya, Etiópia, Kamerun, Elefántcsontpart és Szenegál területén is megfigyelhetjük a kínai utazók elleni tiltakozásokat, valamint az ázsiaiak elleni verbális zaklatással párosuló erőszakos eseményeket. Az erőszak mára kiterjedt az európaiaknak tűnő emberek zaklatására is, ugyanis sok afrikai országban a COVID-19-et egyre inkább a fehér emberek által terjesztett, Európából behozott betegségnek tekintik. A teljes kép érdekében viszont nem mehetünk el Kína mellett sem, ahol szintén publicitást kapott a COVID-19 világjárvány elleni fellépéssel magyarázott, az afrikai származású emberekkel szemben megvalósuló diszkrimináció, a Guangzhou-ban elutasított vendéglátói és egyéb szolgáltatások, a kikényszerített karanténok, kitoloncolások államilag elrendelt intézménye (URL22).

A „*másképp lesz holnap*” ígérete

Horváth László kultúrakutató szerint a világjárványról alkotott egyik domináns álláspont alapján, a világ pedig már soha nem lesz olyan, mint ahogyan eddig volt, ugyanis a vírus nagy változásokat hoz az életünkben. Sokkal érdekesebb dolog a nagy változások mellett érvelni és egy átalakult világ eljövételét hirdetni, mint a dolgok folytonossága mellett bizonyítékokat felsorakoztatni. A társadalmi kommunikáció kedvelt fordulata, hogy a változásokra teszi a hangsúlyt; a véleménymondók a lineáris folyamatokat kedvelik és a befogadók is erre nyitottak, az állandóságot tükröző tendenciák pedig unalmasak. A különféle bajok, katasztrófák, konfliktusok és veszélyek idején szinte kötelező toposzá vált a „*másképp lesz holnap*” ígérete. Sok minden várhatóan azonban ugyanúgy marad a veszély elmúltával is, és igazán csak azokon a területeken várható változás, amelyeken a ránk szabadult veszedelem nélkül is megváltozna az életünk (Kondorosi, 2020).

Egyvalami azonban biztosan más lett, legalább is az eddig megszokottól eltérő tartami értelmezéssel egészült ki. A biztonság Rendészettudományi szakszavak lexikonban meghatározott többtényezős komplex fogalma, mely az állam és

társadalom érdekeinek, értékeinek, az ország területének és lakosságának külső és belső veszélyektől, fenyegetésektől mentes állapotát fejezi ki, és amely napjainkban hallatlan mértékű, dinamikus tartalmi változáson megy keresztül (Boda, 2019). A fogalom részét képező fenyegetettség, kockázat és veszélyhelyzet, melyet a segílyt kérő természetes személy, illetve a környezetében lévők a készenléti szervek helyszíni segítsége nélkül önállóan megoldani nem képesek, pedig jelentősen átértékelődik. Mára mindenki tudja mi az az operatív törzs és ki az országos tiszti főorvos, kik a rendőrségi szóvivők és mindenki még álmából felköltve is ismeri a Győrfi Pál által tolmácsolat egyszerű, de nagyon fontos kérését: Maradj otthon! Rendőrség, határellenőrzés, reptéri vámvizsgálat, katonai rendészet, beléptető mágneskapuk, biztonsági kamerák, munkavédelmi tanfolyam, tűzvédelmi előírások, különleges karakterekből álló jelszó, ujjlenyomat azonosítás, GDPR. 2020 tavasza előtt, főleg ezek a fogalmak jutottak volna eszünkbe, ha arra a szóra gondoltunk, hogy biztonság. Ma viszont már nem feltétlenül az imént felsorolt benyomások fogalmazandónak meg bennünk elsőre. Előtérbe kerültek olyan dolgok, melyek eddig talán még csak eszünkbe sem jutottak, de központi szerepet semmiféle képen sem játszottak volna. Abszurd, túlzó, paranoid, kényszeres és hipochonder sztereotípiákkal illettünk – de minimum megbámultunk – volna olyan embereket, akik a lakásuk elhagyása előtt orvosi gumikesztyűt, sebészi vagy munkavédelmi maszkot húznak magukra, a mobiltelefonhoz hasonló szinten kihagyhatatlan kellékké vált az alkoholos kézfertőtlenítő vagy az antibakteriális törlőkendő. Önkéntesen lemondunk a tömegközlekedés használatától, elővesszük a bicikliket, rollereket, akár még gyalogosan is bevállaljuk a távokat, mindezt az újonnan elsajátított, kezdő mikrobiológiai ismereteink miatt. Karanténba vonulunk önkéntesen vagy hatóságilag, több méteres távolságot is hajlandók vagyunk tartani egymás között és elhagyjuk a személyes kontaktussal járó üdvözlési formákat (már tudjuk mi az a könyökpacs), lemondjuk a szokásos családi eseményeket, futárral intéztetjük a bevásárlást a személyes jelenlét helyett, tradicionálisan szép magyar kifejezés lett a „hómofisz”. Korábban gondolkodás nélkül megfogtuk a járművek kapaszkodóit pusztá kézzel, ez ma kifejezetten felelőtlen, magas kockázatvállalású lázadásnak minősülne. Ezidáig nem társítottunk különösebb magyarázatot a bemutatkozáskor illendő kézfogáshoz, ma ez egy kitüntetett bizalom vagy a meggondolatlanság jele lehet. Napjainkra ez lett a biztonság.

Személyes életterünkben, az említett területeken tapasztalt változások mellett, a jogalkotás területén is a tudományos világhoz hasonló, soha nem látott aktivitást figyelhetünk meg. Az egészségügyi válsághelyzettel kapcsolatosan igen jelentős számú törvény, kormány, miniszteri rendelet, ajánlás meghozatalára került sor (URL23). A bevezetett különleges veszélyhelyzeti jogrend pedig

lehetőséget adott olyan intézmények módosított működéséhez, melyek békeidőben elképzelhetetlenek lennének. Már nem lepődünk meg, ha egy kórház vagy idősothton vezetésében hivatásos állományú kórházparancsnokkal találkozunk, illetőleg a híradások figyelői számára is egyértelművé vált a hazai, úgynevezett kritikus infrastruktúrák köre. A honi védelempolitikát meghatározó tényezők békeidőtől eltérő alkalmazásba kerültek, a jelenlegi nemzeti célok, stratégiák, haderőalkalmazási doktrínák, katonaszakmai kérdések, erőforrások és döntéshozatali folyamatok mind a koronavírus teremtette egészségügyi vészhelyzet és annak hatásainak mérséklésére optimalizálódnak. Biztonságpolitikai stratégiánk folyamatosan kommunikált céljává a vírus formálta egészségügyi veszélyhelyzet stabilizálása, a jelenlegi és a várható közvetett hatások enyhítése lett. Politikai, közigazgatási, gazdasági, oktatási, kulturális, közlekedési kérdések esetében mind a járványügyi szempontok lettek az elsődlegesen meghatározók. A világijárvány által fertőzöttek száma pedig napról napra emelkedik és világgazdasági hatása – egyes vélemények szerint – a nagy gazdasági válsághoz lesz hasonló (URL10). Munkahelyek szüntenek/szűnnek meg, gazdaság- és munkahelyvédelmi intézkedésekkel ismerkedünk, aggódunk és remélünk. Lisztet vásárlunk, de kenyeret sütni még nem is tudunk. Kétségbeesetten és iszonyatos mértékben felhalmozunk, mert ugye az a tiéd, amit megeszel – takarékoskodunk vagy pazarolunk – majd, ami megromlott azt rövidesen kidobjuk. Tolakodunk, válságra készülünk, majd megnyugszunk. Ugye nem lesz baj? Biztosan nem lesz baj. Nem lehet baj. A halasztható műtétek elmaradnak, a kórházakban csak a legszükségesebb ellátásokat hajtják végre, csak két negatív COVID-teszt után nyílnak meg az ajtók, kórházi férőhelyek (ágyak) tartalékolódnak. Járványkórházak épülnek, mindenki számára ismertek a naponta változó fertőzési és elhalálozási számok, a lejárt okiratok pedig továbbra is elfogadhatók. Módosulnak az érettségi, felvételi, vizsgáztatási protokollok, online oktatunk, online okulunk, online misét hallgatunk, kételkedünk, hiszünk, remélünk, bízunk. A példátlan pénzügyi támogatások, akciótervek bevezetését, fizetési határidők kitolását, az iskolák, egyetemek, óvodák, oktatási intézmények bezárását tapasztalhatjuk meg a sikeres védekezési stratégia reményében.

Honvédjeink egy részét rendészeti feladatokra csoportosítják át, ezzel támogatva a rendőrség közbiztonság fenntartásával kapcsolatos tevékenységét. A katonaság támogatási céllal a stratégiai fontosságú magáncégek irányításába is bekapcsolódik, ezzel biztosítva azok folyamatos működését (URL24). A kihirdetett veszélyhelyzetben pedig a települések polgármesterei gyakorolják a települési önkormányzat képviselő-testületeinek feladat- és hatáskörét. Gazdasági szempontból elsődleges célként kerül megjelölésre a munkahelyek megmentése, elvesztésük esetén azok mielőbbi pótlása, és a családok támogatása (URL25).

A honvédség fertőtleníti, a készleteinket feltöltöttük, mindenkinek van az orrot és a száját eltakaró egészségügyi maszkja – aminek viselése a SARS típusú betegség beltéri helyiségben történő terjedésére tekintettel, még a bankokban is(!), de az üzletekben mindenféleképpen kötelező – és antibakteriális fertőtlenítője, egyszerűen készülünk a második hullámra.

Áldott légy

„*Ha világgal való kapcsolatunkban többé nem beszélünk a testvériség és a szépség nyelvén, akkor az erőforrások uraként, fogyasztójaként vagy pusztán kizsákmányolójaként fogunk viselkedni, és képtelenek leszünk határt szabni közvetlen érdekeinknek*” (URL26) írja Ferenc pápa „*Laudato si'*” kezdetű, közös otthonunk gondozásáról enciklikájában. A *Laudato si'* – azaz Áldott légy – Ferenc pápa első önálló enciklikájának a természet értékének megbecsülésével foglalkozik, és sajátos jelentősége abban áll, hogy ráirányítja a hívők figyelmét a környezet elemeivel való bánásmódra, amiben még mindig a pénz játsza a főszerepet. A pápa mindezzel arra kíván rávilágítani, hogy Földünkön nem pusztán a természeti környezet vesz körül bennünket, hanem az emberi környezet is (Kondorosi, 2020). Beer szerint egy olyan ember által alkotott környezet, ahol a nagyvárosok mesterséges fénye elvakítja a csillagok fényét, és csak egy amolyan üres égboltot csodálhatunk a flaszterről, ahol nézünk, de nem látunk. Ez csak egy kicsi példa arra, miközben az emberek egymást próbálják leigázni, megsemmisíteni, legyőzni, Káintól kezdve a holokausztig, az emberiség egyre inkább pusztítja a Földet, a saját életterét. Ahelyett, hogy harmóniában élne a természet csodálatos rendjével, saját civilizációs tevékenységével felborítja élőhelyének egyensúlyát, az ökoszisztémát (Kondorosi, 2020).

Tönkre tesszük a világunkat és önmagunkat is, pedig ahogyan a tanulmányunk elején Szun-Ce mondta „*A legyőzhetetlenség rajtunk múlik, de a legyőzhetőség az ellenségén.*” (URL1). Az ellenséget pedig helyel-közzel, szépen lassan, már-már megismerjük, viszont magunkkal még mindig képtelenek vagyunk egyesbe jönni. Haller említett írásában mutat rá arra, hogy a világhátrány időszakában a betegség terjedése fokozza a szorongás és a depresszió gyakoriságát, az utóbbi pedig tovább gyengíti az immunválaszt, ezáltal fokozva a fertőzés terjedését, mely a további szorongás és depresszió – felmérésekkel igazolt – ördögi spiráljához vezet. A társadalom különböző rétegeiben a járvány hatására megnőtt a stresszérzet és ezzel párhuzamosan növekedett a szorongásos hangulati zavarok gyakorisága (Vindegaard & Benros, 2020; Wu et al., 2020). További érdekes tényként állapítható meg, hogy a mentális egészség romlása

nem kötődik szorosan a vírusfertőzéshez, mert az a meg nem fertőzötteknél is tapasztalható volt, ugyanakkor a zavar tartósságára való tekintettel a poszt-traumásstressz-zavar aggasztó gyakorisága is megnőtt. Ami pedig még több hosszú távú problémát okozhat, hogy a világjárvány hatására felfeslenni látszanak a társadalmunk tagjait összekötő szálak (Kondorosi, 2020).

Hétköznapi varázslat

Annyi már most bizonyosan elmondható, hogy életünk, létünk sok kérdése még kidolgozásra és fejlesztésre szorul, de elképzelhetetlennek tartjuk, hogy az egészségügyi vészhelyzet lecsengésével minden ugyanolyan állapotba állna vissza, mint korábban. A humanitárius katasztrófa megélésével, pótolhatatlan, jóvátehetetlen veszteségeket szenvedünk el, azonban e szörnyűségek mellett nem elhanyagolhatók annak pozitív hatásai sem. A jelenlegi helyzet mindnyájunkat türelemre, tudatosságra, lemondásra tanított és tanít, valamint lehetőséget biztosít felismerni és mérlegelni a valódi értékeket és a tényleges szükségleteket. Átértékelhetjük, hogy mi az, ami igazán fontos és mi az, amihez csak kényelemből hozzászoktunk. Azok átmeneti hiányában felértékelődnek a személyes kontaktussal járó emberi kapcsolataink. Azon szerencsések pedig, akik még aggódhatnak a járvánnyal veszélyeztetett korú szeretteik egészségéért, keserűen módon becsülik meg a távolságtartó közös pillanatokat. Egészségesen ébredhettünk rá annak megfizethetetlen fontosságára és láthattuk tisztulni vizeinket, levegőnket, és talán megpróbálhatnánk megbecsülni azt, amit eddig csak hétköznapiak hívtunk.

Felhasznált irodalom

- Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi szaklexikon*. Dialóg Campus.
- Kondorosi F. & Sereg A. (Szerk.) (2020). *Noé Galambja, Megjavul-e az emberiség a járvány után?* Bíbor Kiadó.
- Skorka T. (2020). Rendőrség a koronavírus ellen. *Magyar Rendészet*, 20(4), 173-192.
- Vindegaard N. & Benros, M. E. (2020). COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence. *Brain, Behavior, and Immunity*. 89, 531-542. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.048>
- Wu, W., Zhang, Y., Wang, P., Zang, L., Wang, G., Lei, G., Xiao, Q., Cao, X., Bian, Y., Xie, S., Huang, F., Luo, N., Zhang, J. & Luo, M. (2020). Psychological stress of medical staffs during outbreak of COVID-19 and adjustment strategy. *Journal Medical Virology*, 92(10), 1962-1970. <https://doi.org/10.1002/jmv.25914>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Szun-Ce: A hadviselés törvényei.* <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>
- URL2: *Current World Population.* <https://www.worldometers.info/world-population/>
- URL3: *COVID-19 Coronavirus Pandemic.* https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdvegas1
- URL4: *Tájékoztató oldal a koronavírusról.* <https://koronavirus.gov.hu/#/>
- URL5: *National Center for Biotechnology Information.* <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/?term=covid+19>
- URL6: *The proximal origin of SARS-CoV-2.* <https://www.nature.com/articles/s41591-020-0820-9>
- URL7: *Emberi Erőforrások Minisztériuma, (2020.) A 2020. évben azonosított új koronavírus (SARS-CoV-2) okozta fertőzések (COVID-19) megelőzésének és terápiájának kézikönyve.* https://koronavirus.gov.hu/sites/default/files/sites/default/files/imce/magyar_koronavirus_kezikonyv.pdf
- URL8: *Gyakran Ismételt Kérdések.* <https://koronavirus.gov.hu/gyik>
- URL9: *Pandémia fogalma.* <https://lexiq.hu/pandemia>
- URL10: *Világjárványok története. Infojegyzet 2020/22.* https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_22_vilagjarvanyok_tortenet.pdf/800b12d7-cb54-5c75-7453-d690046fcf60?t=15879744617899
- URL11: *Mi lesz az érettségivel? Négy lehetőség áll a döntéshozók előtt.* https://eduline.hu/erettsegi_felveteli/20200323_erettsegi_alternativak
- URL12: *If Saudi Arabia is forced to put the Hajj on hold, it will not be without precedent.* <https://www.arabnews.com/node/1653191/saudi-arabia>
- URL13: *Fellépés a koronavírussal kapcsolatos dezinformáció ellen.* https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation/tackling-coronavirus-disinformation_hu
- URL14: *Maszk húzza föl az embert.* https://nepszava.hu/3073346_maszk-huzza-fol-az-embert
- URL15: *Koronavírus-járvány: uniós támogatás a turizmusnak.* <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200429STO78175/koronavirus-jarvany-unios-tamogatasa-turizmusnak>
- URL16: *Max security.* <https://www.max-security.com/>
- URL17: *At least 1,350 prisoners escape from São Paulo prisons.* <https://www.archyde.com/at-least-1350-prisoners-escape-from-sao-paulo-prisons/>
- URL18: *Spit On, Yelled At, Attacked: Chinese-Americans Fear for Their Safety.* <https://www.nytimes.com/2020/03/23/us/chinese-coronavirus-racist-attacks.html>
- URL19: *Panic In Ukraine Over Coronavirus As Evacuees Arrive From China.* <https://www.forbes.com/sites/katyagorchinskaya/2020/02/20/panic-in-ukraine-over-coronavirus-as-evacuees-arrive-from-china/#4576e0713224>

- URL20: *Indian Jewish immigrant to Israel attacked in racist incident in Tiberias*. <https://www.jpost.com/israel-news/indian-jewish-immigrant-to-israel-attacked-in-racist-incident-in-tiberias-621124>
- URL21: *The Guardian. Coronavirus news, coronavirus live updates*. <https://www.theguardian.com/world/live/2020/mar/22/coronavirus-news-coronavirus-live-updates-deaths-uk-italy-lockdown-spain-us-new-york-south-america?page=with:block-5e77225b8f08dcc95cc20e8e#block-5e77225b8f08dcc95cc20e8e>
- URL22: *China: Covid-19 Discrimination Against Africans*. <https://www.hrw.org/news/2020/05/05/china-covid-19-discrimination-against-africans>
- URL23: *Net jogtár, egészségügyi válsághelyzet*. <https://net.jogtar.hu/veszelyhelyzet>
- URL24: *Újabb stratégiai fontosságú vállalatoknál biztosítják a működést a Honvédelmi Irányító Törzsek*. <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/ujabb-strategiai-fontossagu-vallalatoknal-biztositjak-a-mukodest-a-honvedelmi-iranyito-torzsek.html>
- URL25: *Munkahelyteremtő bértámogatás*. https://nfsz.munka.hu/cikk/936/Munkahelyteremto_bertamogatas
- URL26: *Ferenc pápa „Laudato si” kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról*. https://regi.katolikus.hu/konyvtar/ferenc_papa_laudato_si_enciklika.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lippai Zs. & Kaczvinszki B. (2021). A „másképp lesz holnap” ígérete. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 93-104. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.5>

Major Róbert

A közlekedési balesetek alakulása a benzinár függvényében

The effect of petrol prices on the frequency of road accidents

Absztrakt

A közúti közlekedési balesetek lényegesen több halálos áldozatot követelnek, mint a személy elleni bűncselekmények, ami már önmagában indokolja a hatékony fellépést a balesetek megelőzése érdekében. A balesetek megelőzésének alapfeltétele, hogy ismerjük a balesetek bekövetkezésének okait, a balesethez vezető körülményeket. Az elmúlt évtizedekben többször, több helyen lehetett hallani, hogy a magas benzinár miatt lényegesen csökkent a közlekedési balesetek száma. Jelen összeállítás arra vállalkozik, hogy matematikai módszerekkel feltárja, van-e összefüggés a motorbenzin árszintje és a bekövetkezett személyi sérüléssel közlekedési balesetek száma között.

Kulcsszavak: közlekedésbiztonság, balesetmegelőzés, közlekedési baleset, objektív felelősség, közlekedési balesetek száma

Abstract

Road traffic accidents demand considerably more lives than criminal offences against persons, that gives already a reason for adequate actions in order to prevent traffic accidents. The basic criteria of accident prevention are knowledge of the causes of and circumstances leading to accidents. In the previous decades it was mentioned several times from several sources, that the high petrol prices had caused a significant decrease in the number of road traffic accidents. This study aims to explore by mathematical methods if there is a causal link between petrol price levels and the number of road traffic accidents.

Keywords: traffic safety, accident prevention, traffic accident, objective responsibility, number of traffic accidents

Problémafelvetés

Magyarország közútjain az elmúlt huszonkét évben¹ (1998–2019) több mint 370 000 személyi sérüléses közúti közlekedési baleset történt (URL1). A közúti közlekedési balesetek lényegesen több áldozatot követelnek, mint az élet, testi épség elleni bűncselekmények együttvéve.² A közlekedési balesetet a hagyományosan ember-jármű-környezet hármásával jellemzett közlekedési rendszer valamelyik elemének hibája okozza. Köztudott, hogy a személyi sérüléses közlekedési balesetek 98%-a emberi hibára vezethető vissza.³ Mindemellett számos állami és társadalmi szervezet dolgozik azon, hogy a balesetek számát a lehető legnagyobb mértékben szorítsák vissza egy elfogadható szintre. Az elfogadható szint definíciója az elmúlt évtizedekben jelentős változáson ment keresztül, és mára egyre több szakember gondolja úgy, hogy az egykoron utópisztikusnak tartott, „vision zero” elnevezéssel illetett célkitűzés, mely szerint az elfogadható szint nem más, mint a baleseti halálozástól mentes közlekedés, valós jövőkép lehet. Az Európai Unió 2011-ben kiadott úgynevezett második Fehér Könyve kimondja, hogy „a közúti baleseti halálozást 2050-re szinte nullára kell csökkenteni”.⁴ Alapvetés, hogy a közlekedési balesetek megelőzése nem nélkülözheti a balesethez vezető okok feltárását. Hatékony baleset-megelőzési munka elképzelhetetlen megfelelő szintű és színvonalú adatelemzés nélkül: „a balesetmegelőzés alapja az egzakt balesetanalízis” (Irk, 2003). A technika fejlődése az adatfeldolgozás, elemzés és értékelés területén egyre kisebb kapacitással, egyre pontosabb és szélesebb körű elemzést tesz lehetővé. Ugyanakkor a balesetek okainak felkutatásakor elengedhetetlen, hogy elvégezzük azokat a mozzanatokot is, melyek meghaladják a baleset büntetőjogi vagy szabálysértési jogi értékeléséhez szükséges mértéket. Praktikusan: nemcsak azt kell megvizsgálni, hogy a baleset melyik közlekedési résztvevő szabálysze-gő magatartása miatt következett be, hanem azt is, hogy milyen körülmények vezettek a szabályszegéshez (Major, 2012a). A szabályszegések megelőzése

1 Annak magyarázatát, hogy miért éppen ezt az időszakot vizsgáljuk, a későbbiekben adjuk meg.

2 Például 2019. évben a Btk XV. fejezetében sorolt élet, testi épség és egészség elleni bűncselekményeknek összességében 8051 sértettje volt, miközben 22 198 személy sérült meg közúti közlekedési baleset miatt. Ugyancsak példaként: ebben az évben, az 58 szándékos befejezett emberölés mellett, 602 személy veszítette életét közúti balesetben (URL1; URL2).

3 2019. évben a bekövetkezett 16 627 személyi sérüléses közúti közlekedési baleset közül az emberi hibára visszavezethető balesetek száma 16 361 volt, ami 98,4%-ot jelent. Természetesen a statisztikai adatok mögött gyakran meghúzódnak olyan tények, körülmények, melyek csak egy baleseti mélyelemzésnél kerülhetnek felszínre és amelyek magyarázatot adnak az emberi hibára, sőt adott esetben a hiba forrását is megváltoztatják. Ilyen lehet például a jogilag egyértelműen az emberi hibák közé sorolt azon baleset, ami valószínűleg nem történt volna meg, ha az aszfalt burkolatú pálya nem olyan mértékben nyomvályús.

4 EU COM(2011), 11., mely gondolat megerősítése megjelenik: EU SWD(2019) 2.

a balesetmegelőzési tevékenység egyik alappilére, mely a forgalomfelügyeletben ölt testet. „*A forgalomfelügyelet állami feladat, melyben több állami szerv, köztük a rendőrség vesz részt, célja a közlekedési rendszerben, a közlekedés biztonságában bekövetkező zavarok észlelése, és természetesen a bekövetkezett zavarok esetén az elhárításhoz szükséges intézkedések megtétele.*” (Major, 2012b)

Érdekes azonban, hogy amikor úgy néz ki, hogy a szabályok betartatásának terén jelentős előrelépést elérve javulnak a baleseti mutatók, sokan kétségbe vonják, hogy ezen eredmény elsősorban a rendőrség által végzett forgalomfelügyeleti tevékenységnek köszönhető. A fent említett több mint két évtizedes időszakban volt egy jelentős közlekedésbiztonsági javulást mutató szakasz 2008-2013 között. Ezen eredmény tekintetében a közvélemény – gyakran a szakmai közvélemény is – tényként kezeli, hogy a gazdasági válság miatti magas benzinárral függ össze a balesetek számának csökkenése. Bár e sorok szerzőjének meggyőződése, hogy ez a kijelentés mentes minden tudományos igényű alátámasztástól, mégis hipotézisként megfogalmazható, hogy minél magasabb a benzin ára, annál kevesebb baleset történik. Országok közötti összehasonlításban kimutatható, hogy azon államokban, ahol nagyon alacsony az üzemanyag árszintje, mint például Venezuelában vagy Iránban, a legmagasabb a baleseti halálozás, míg a magasabb üzemanyagárakkal bíró államokban, például Hollandiában vagy Franciaországban fajlagosan lényegesen kevesebb halálos baleset történik (Burke & Nishitateno, 2014). A kimutatott összefüggés mellett nem lehet azonban szemet hunyni más társadalmi és gazdasági jellemzők fellett, melyek figyelembevétele nélkül hamis következtetésekre juthatnánk. Jelen tanulmányban arra vállalkozunk, hogy a Magyarországon történt személyi sérüléssel közúti közlekedési balesetek számának alakulását vizsgáljuk az ESZ-95 motorbenzin árának függvényében⁵ matematikai módszerekkel. A vizsgálat célkitűzése, hogy a közlekedési balesetek számát befolyásoló számos körülményt figyelmen kívül hagyva, tisztán matematikai módszerek segítségével feltárjuk, hogy egyáltalán van-e kapcsolat a benzinár és a balesetszám, mint adatsorok között. Természetesen az esetlegesen kimutatott kapcsolat még nem jelent okozati összefüggést, annak megállapítása további vizsgálatot igényel. Azonban, ha az eredmény alapján korreláció nem mutatható ki, egyértelműen megdönthető a jelzett hipotézis. A korrelációs vizsgálat, mint matematikai módszer alkalmazásával eldönthető, hogy van-e kapcsolat két mennyiségi változó között, és ha igen, az mennyire szoros. A korrelációs együttható értéke -1 és

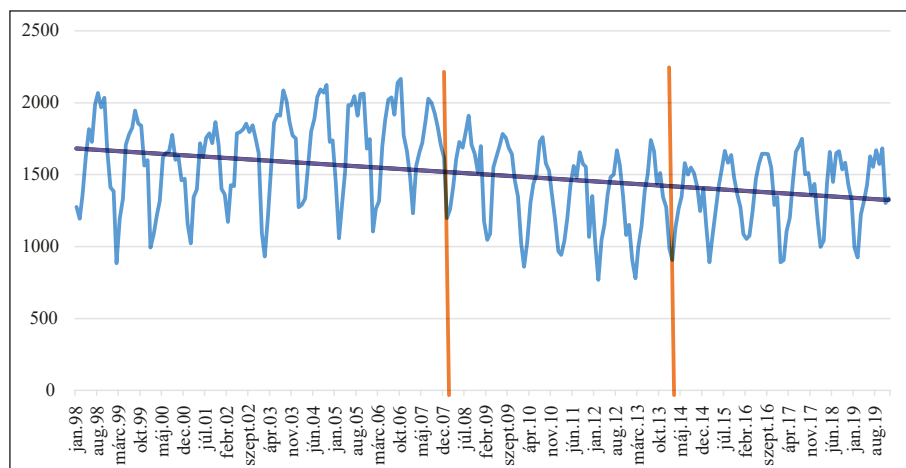
5 Természetesen hasonló módszerrel vizsgálható lenne a gázolaj árszintje is, de figyelemmel arra, hogy a balesetek döntő többségét személygépkocsik, motorkerékpárok és segédmotoros kerékpárok vezetői okozzák (2019. évben e három kategória 74%-ot tett ki), és ezen járművek többsége benzinüzemű, jelen keretek között csupán a benzin árával kapcsolatos vizsgálatot végezzük el.

+1 között mozoghat. Egyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy amennyiben a korrelációs együttható értéke 0, akkor a két változó között nincs kapcsolat, ha +1, akkor igen szoros, ha -1, akkor szintén igen szoros, de ellentétes irányú kapcsolat van a két változó között. Esetünkben a hipotézis igazolására a korrelációs együtthatót -1-hez közeli értékre várjuk, ez bizonyítaná a szoros és ellentétes irányú összefüggést, azaz, hogy minél magasabb a benzin ára, annál kevesebb baleset történik. Amennyiben a korrelációs együttható 0 körüli értékre adódik akkor a hipotézis cáfoltnak tekinthető. A vizsgálat során az említett huszonekét év adatait elemezzük havi bontásban, azaz 264 adatpár elemzésére kerül sor.

Baleseti adatok

Kiindulásként elemezni szükséges az elmúlt két évtized személyi sérüléssel közúti baleseteinek alakulását.⁶ Utalnunk kell arra is, hogy a közúti balesetek között jelentős számban fordulnak elő olyan közlekedési eszközökkel bekövetkezett balesetek, melyek működtetéséhez nincs szükség tüzelőanyagra (Felföldi, 2020). A baleseti konkrét számadatoknak jelen vizsgálat szempontjából nincs jelentősége, így nem számszakilag mutatjuk be, csupán grafikonon ábrázoljuk azokat, havi bontásban, lásd 1. számú ábra.

1. számú ábra: Személyi sérüléssel közlekedési balesetek 1998–2019.

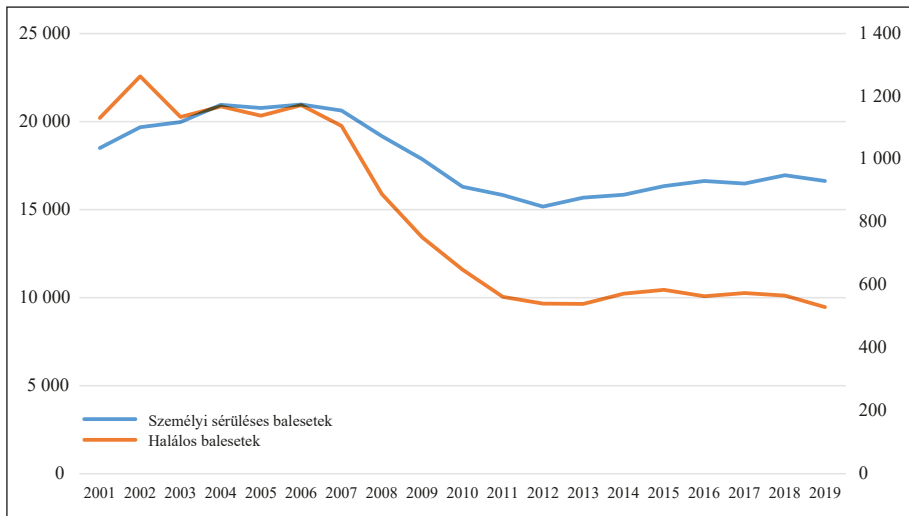
Forrás: URL1 alapján a szerző saját szerkesztése.

6 Megbízható statisztika ugyanis csupán a személyi sérüléssel járó balesetekről áll rendelkezésre. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a rendőrség adatai alapján készülő statisztikai mutatók eltérhetnek a bírósági ítéletek alapján utólag megállapítható számoktól (Mészáros, 2017).

Lineáris regressziós módszerrel felvehető a legjobban illeszkedő egyenes, mely az $f(x) = -1,3591x + 1683,7$ képlettel adható meg.

A függvény alapján nem túl jelentős mértékű, de egyértelmű csökkenő tendencia állapítható meg. A diagram adataiból levonható az a következtetés is, hogy a vizsgált két évtized jól elkülönülő három szakaszra bontható. 2007-ig stagnálás, enyhe romlás, 2008-2013 között jelentős javulás, majd 2014-től ismét stagnálás, enyhe romlás figyelhető meg. A balesetek számának szezonális ingadozása is egyértelműen leolvasható, melyre a későbbiekben visszatérünk. A korreláció analízis tehát választ adhat két változó matematikai értelemben vett összefüggésére, kapcsolatára. Például a személyi sérüléssel közlekedési balesetek száma és a halálos kimenetelű közlekedési balesetek száma között feltehetően erős korreláció van, mely feltevés igazolható vagy cáfolható a módszer alkalmazásával. A két változót közös diagramban ábrázolva mutatja a 2. számú ábra, amelynek képe sejteti az eredményt.

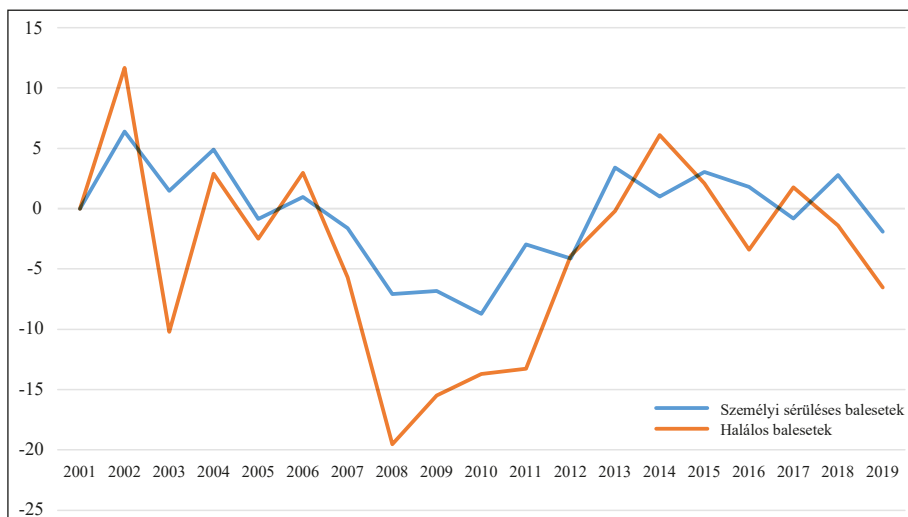
2. számú ábra: Személyi sérüléssel és halálos közlekedési balesetek 2001–2019.

Forrás: URL1 alapján a szerző saját szerkesztése.

A két adatsor tekintetében a korrelációs együttható 0,9376 értékre adódik, ami azt jelenti, hogy igen szoros pozitív kapcsolat van a két változó között.

3. számú ábra: Személyi sérüléses és halálos közúti közlekedési balesetek számának százalékos változása az előző évekhez viszonyítva

Forrás: URL1 alapján a szerző saját szerkesztése.

Hasonlóan elvégezhető a számítás a fenti adatok százalékos változását mutató adatsorok tekintetében is. Mind a személyi sérüléses balesetek, mind a halálos kimenetelű balesetek számának az előző évi adathoz viszonyított százalékos változása is diagramban ábrázolható, melyet a 3. számú ábra mutat.

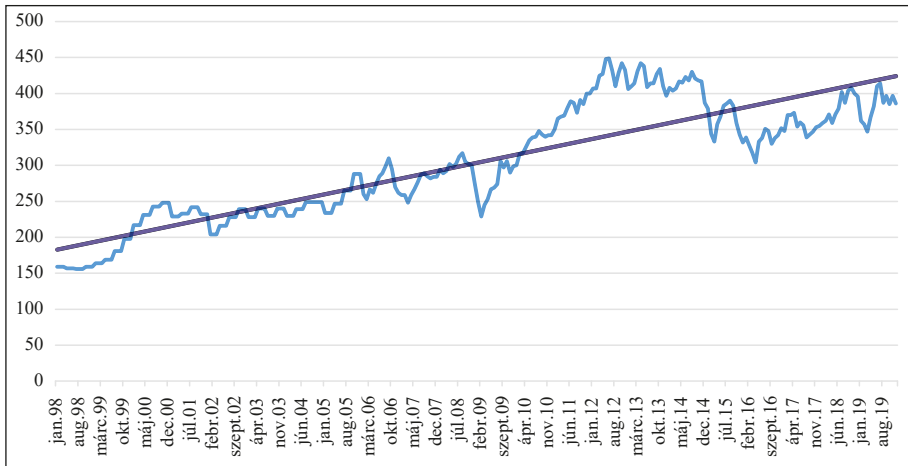
Ezen adatsorok esetében a korrelációs együttható értéke 0,8261, ami szintén szoros pozitív korrelációt jelent.

Üzemanyagárak

Az üzemanyagok árszintjét az ESZ-95 motorbenzin árával jellemezzük. Figyelemmel arra, hogy a benzin nagykereskedelmi és kiskereskedelmi árát a MOL Zrt. szenzitív adatnak minősítette és kutatási célból nem bocsátotta rendelkezésre, az adóhatóság által közzétett havi üzemanyagnorma értékét használjuk az elemzésekhez.⁷ A vizsgált időszakban a benzin árát, szintén havi bontásban, a 4. számú ábra diagramja mutatja.

⁷ Az a körülmény, hogy az adatok csupán 1998-ig visszamenőleg állnak rendelkezésre, a vizsgálat időkeretét lekorlátozta, pedig valószínűleg érdekes eredmények születtek volna az 1990-1998 időintervallum adatsorainak elemzésekor is.

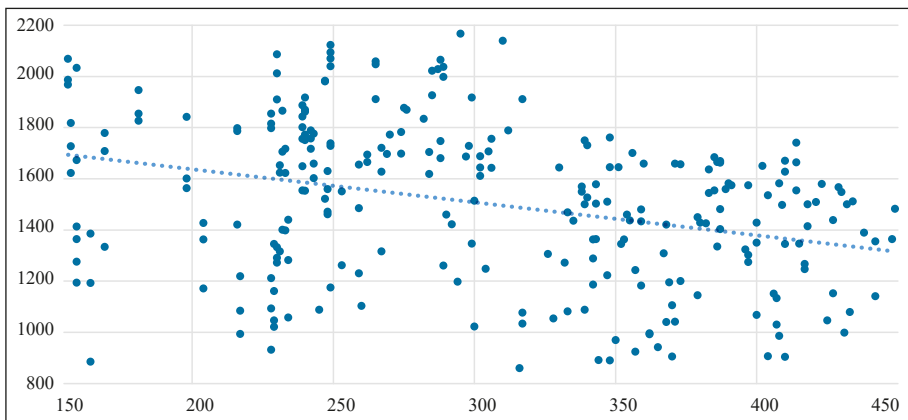
4. számú ábra: ESZ-95 benzín ára 1998–2019.

Forrás: URL3 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A legjobban illeszkedő egyenes képlete: $f(x)=0,8817x + 198,84$. Ha a balesetek számát mutató és a benzín árát leíró két egyenest egy diagramban ábrázolnánk, egy csökkenő és egy emelkedő függvényt látnánk. A korrelációvizsgálathoz azonban érdemes más megközelítésben vizualizálni az adatokat. Ábrázoljuk ténylegesen, a benzínár függvényében a bekövetkezett balesetek számát, amit könnyen megtehetünk, hiszen minden hónapból rendelkezésre állnak az adatpárok (összesen 264 adatpár) lásd 5. számú ábra.

5. számú ábra: Személyi sérüléssel közúti közlekedési balesetek száma a benzínár függvényében 1998–2019.

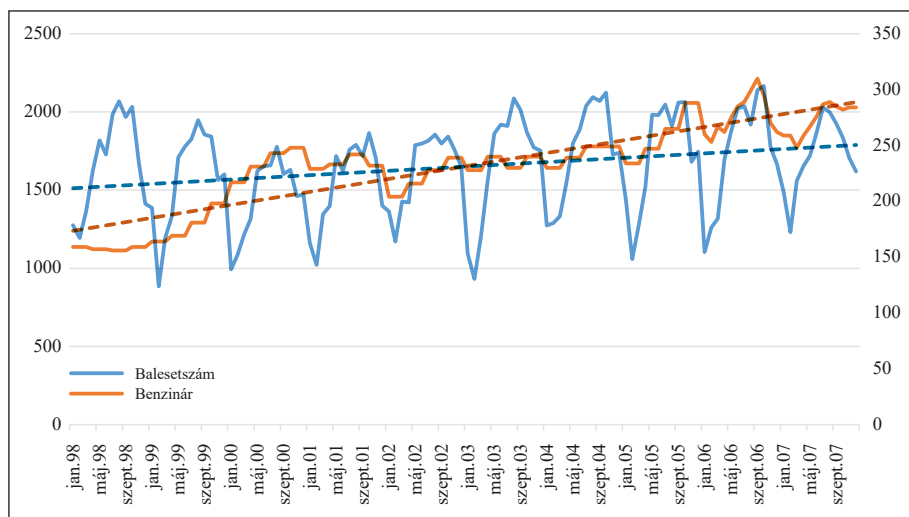
Forrás: URL1 és URL3 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A számított korrelációs együttható értéke: -0,31254, ami gyenge, ellentétes előjelű összefüggést mutat. Ez az érték alátámasztani látszik a hipotézisben megfogalmazott tételt. Ugyanakkor egy ilyen jellegű ponthalmazra csak nagyon halványan merünk lineáris regressziószámítást végezni – mely alapján: $f(x) = -1,2903x + 1895,2$ egyenlet adódna –, hiszen az értékek egyértelműen véletlen, szabálytalan fluktuációt mutatnak. Egy-egy abszcissa értéknél megfigyelhető torlódás annak az eredménye, hogy egy adott benzinárszint a vizsgált időszakban többször is előfordult. Visszatérve ugyanakkor a korábban említett közlekedésbiztonsági szempontból jól elkülöníthető szakaszokra, a megalapozott következtetés levonásához szükséges ezen időintervallumok esetében is elvégezni a korrelációvizsgálatot.

1998–2007 időszak

Ezen időszakra közlekedésbiztonsági szempontból a stagnálás, enyhe romlás volt jellemző. A baleseti adatokat leíró lineáris egyenlete: $f(x) = 2,3295x + 1509,5$, míg az üzemanyagárak változását leíró közelítő egyenes képlete: $f(x) = 0,9698x + 172,48$, melyeket a 6. számú ábra szemléltet.

6. számú ábra: Balesetszám és benzinár 1998–2007.

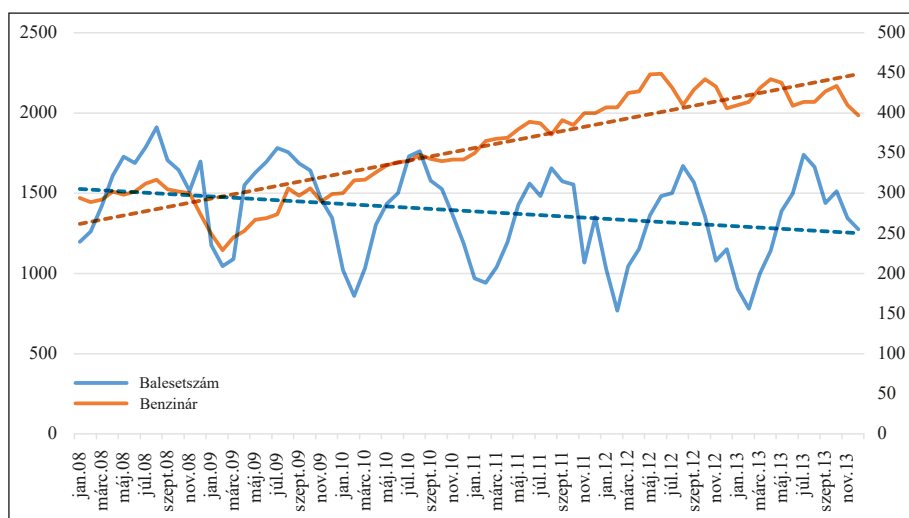
Forrás: URL1 és URL3 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A korrelációs együttható számított értéke: 0,27751, azaz igen enyhe, de azonos irányú összefüggés adódik, praktikusán: minél magasabb az üzemanyag ára, annál több baleset történik.

2008–2013 időszak

Ebben az időintervallumban jelentős javulás volt megfigyelhető Magyarország közlekedésbiztonsági adataiban (Holló, 2014, 4.). Ennek megfelelően a baleseti adatokra illeszkedő egyenes képletében negatív meredekség szerepel: $f(x) = -3,893x + 1531,5$, míg az üzemanyagárak emelkedő tendenciát mutattak: $f(x) = 2,6336x + 259,03$. A grafikonok a 7. számú ábrán láthatók.

7. számú ábra: Balesetszám és benzinár 2008–2013.

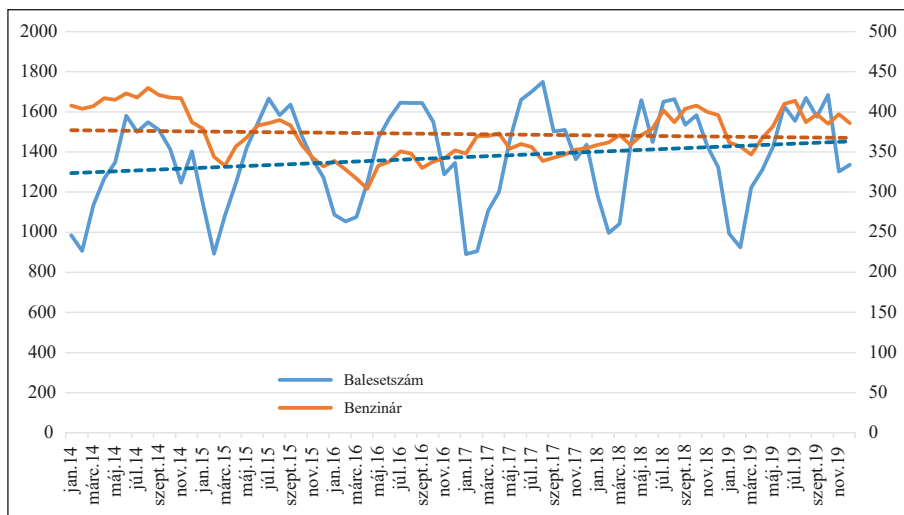
Forrás: URL1 és URL3 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A korrelációs együttható számított értéke a diagram képe alapján várhatóan negatív: -0,2312, azaz az előző időszakhoz képest még enyhébb, de ellentétes irányú az összefüggés, vagyis a hipotézis szerinti eredményt kaptuk, minél magasabb a benzinár, a balesetek száma annál kisebb.

2014–2019 időszak

A harmadik időszak közlekedésbiztonsági helyzetét ismét a stagnálás, enyhe romlás jellemezte, így a számított függvény meredeksége pozitív előjelű, de alacsony értékű: $f(x) = 2,2253x + 1292$. Ugyanakkor ezen időszakra az üzemanyagárak – ugyan csekély mértékű, de – csökkenése volt jellemző: $f(x) = -0,1347x + 377,13$. A diagramok a 8. számú ábrán láthatók.

8. számú ábra: Balesetszám és benzinár 2014–2019.

Forrás: URL1 és URL3 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

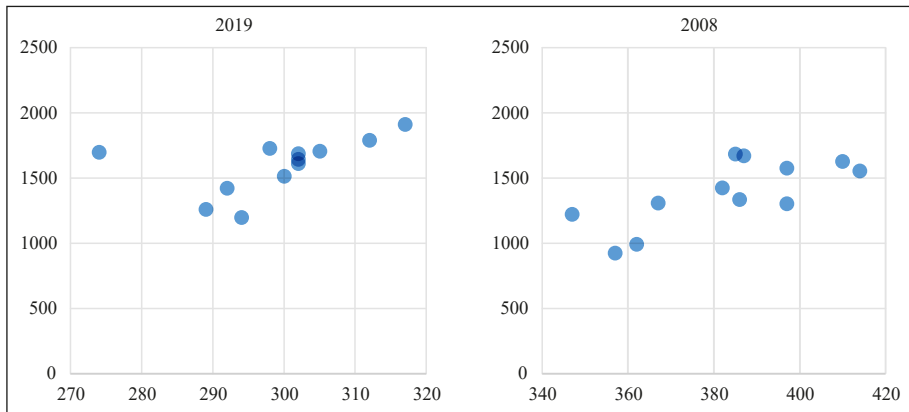
A korrelációs együttható számított értéke: 0,191087, ami gyakorlatilag az összefüggés hiányára utal.

A három időszak korrelációs számítása már árnyaltabb képet ad, mint a teljes időszakra végzett számítás. Egyértelműen megállapítható ugyanis, hogy amikor jelentős javulás volt kimutatható a közlekedésbiztonság területén, azaz a közlekedési balesetek száma jelentős mértékben csökkent, ugyan a benzinár emelkedett, de a további időszakok adataiból megállapítható, hogy a balesetek számának csökkenése nem lehetett az üzemanyagár emelkedésének a következménye, hiszen akkor más időszakokban is ki lehetett volna mutatni ezen összefüggést.

Évközi ingadozás

Érdeemes megvizsgálni – a korábban már említett – évközi ingadozás problematikáját is. Minden évben megállapítható, hogy február környékén van a legkevesebb baleset és június-szeptember között a legtöbb. Erre az időintervallumra is végezzük el a korrelációvizsgálatot, terjedelmi korlátok miatt, csupán a 2019-es és a 2008-as év tekintetében (az eredmény nagymértékű hasonlóságot mutatnak minden esztendőben). Az adatokat a 9. számú ábra szemlélteti.

9. számú ábra: A balesetek havi száma a havi benzinár függvényében

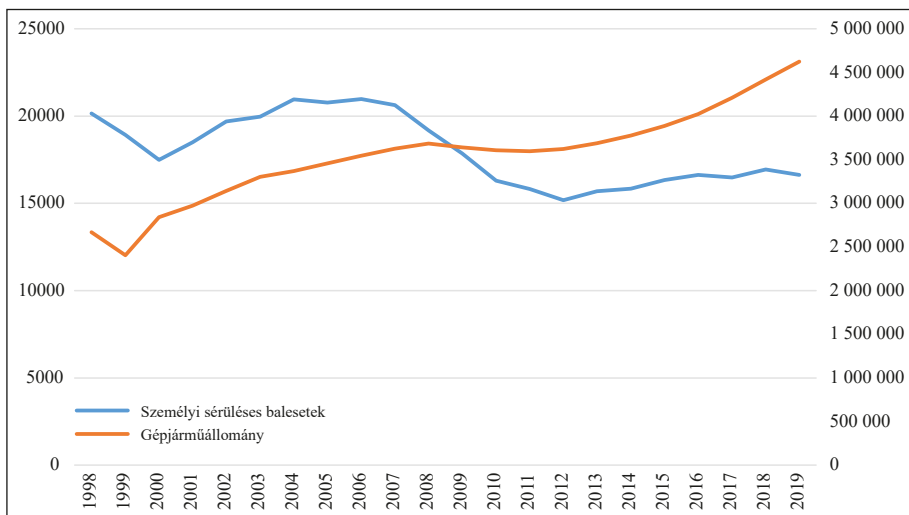
Forrás: [URL1](#) és [URL3](#) adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

2019-ben a korrelációs együttható 0,505442, míg 2008-ban 0,727083 értékre adódik, ami azt jelenti, hogy a balesetek száma erőteljes mértékben követi a benzin árát. Az adatokat megfigyelve megállapítható, hogy bármely évben is végeznénk el ezt a számítást, hasonló eredményt kapnánk: a benzinár növekedésével a balesetek száma is növekszik. Ezen eredményre tekintettel a hipotézisként megfogalmazott tétel egyértelműen cáfolható: az alacsony benzinár nem okozhat több balesetet, hiszen a korrelációs számításal nem lehet kimutatni a két változó közötti ellentétes kapcsolatot. Mint már utaltunk rá, a két mennyiség között kimutatott összefüggés nem jelent oksági kapcsolatot. Az összefüggés hiánya viszont kizárja az okozatosságot. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a benzinár szezonális növekedése nem generál balesetszámnövekedést. Mindkét változó külön-külön, más-más okokból követi a szezonális ingadozást. A közlekedési balesetek számát tekintve egyértelműen kijelenthető, hogy a szezonális ingadozás a forgalom nagyságával és összetételével magyarázható, míg a benzinárra a gazdasági környezet gyakorol hatást.

Összegzés

A fentiekben két változó mennyiség közötti kapcsolatot vizsgáltuk tisztán matematikai módszerrel, melynek eredményeképpen megállapítható volt, hogy a benzin árszintje és a személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek száma között közvetlen és szoros összefüggés nem mutatható ki. Természetes, hogy találunk olyan periódusokat, melyekben a korreláció bizonyos foka fellelhető, ám nem hagyható figyelmen kívül, hogy jelen esetben nem egy vagy több, jól definiálható fizikai mennyiség adta a vizsgálat alapját. A két vizsgált változó rendkívül sok társadalmi-gazdasági körülménytől függ, melyek hatását nem lehet figyelmen kívül hagyni. Érdekes megvizsgálni a közlekedési balesetek számának és a gépjárműállomány alakulásának esetleges összefüggését is (URL4). A diagramokat a 10. számú ábra szemlélteti.

10. számú ábra: Személyi sérüléses közúti közlekedési balesetek és a gépjárműállomány 1998–2019.

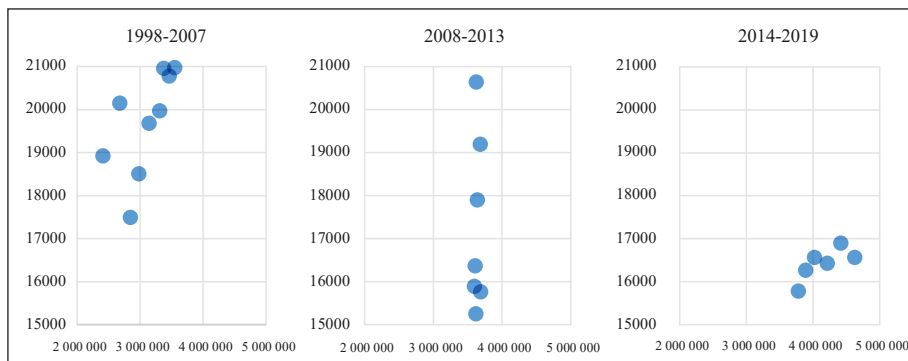

Forrás: URL1 és URL4 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A számítás eredményeképpen a korrelációs együttható értéke: $-0,4666$, ami közepes mértékű, de negatív korrelációt jelent, ezáltal matematikailag cáfolható az a hipotézis, miszerint a járműállomány növekedése a balesetek számának növekedését eredményezi. Ugyanakkor a diagramok alapján szembetűnő, hogy ebben az esetben is érdemes legalább három szakaszt elkülöníteni, melyek a 2008 előtti időintervallum, a 2008–2013 időintervallum és a 2014–2019

időintervallum. A három szakasz tekintetében a balesetek számát a gépjármű-állomány függvényében a 11. számú ábra tábláin ábrázoltuk.

11. számú ábra: *A balesetek száma a gépjárműállomány függvényében*

Forrás: URL3 és URL4 adatai alapján a szerző saját szerkesztése.

A számított korrelációs együttható a 1998-2007 időszak tekintetében 0,6542, ami viszont már pozitív korrelációt mutat. A 2007-2013 időintervallum esetében a korrelációs együttható számított értéke: 0,19325, ami pedig gyakorlatilag az összefüggés hiányára utal.⁸ Végül a 2014-2019. évek tekintetében számított korrelációs együttható 0,75301 értékre adódik, ami ugyancsak erőteljesebb pozitív összefüggést mutat.⁹ A társadalmi-gazdasági környezet változásaira visszatérve, ha a 2008-2013 időszak javuló közlekedésbiztonsági helyzetére gondolunk, és megvizsgáljuk a közlekedést érintő társadalmi-jogi változásokat észrevehetjük, hogy 2008-ban olyan jelentős változás állt be a magyar közlekedési jog rendszerében, mely drasztikusan növelte a járművezetők szabálykövetési hajlandóságát, így nyilvánvalóan csökkent a balesetek száma. Ez a társadalmi-jogi változás pedig nem más, mint az objektív felelősség elvének bevezetése egyes közlekedési szabályszegések esetén.¹⁰ A jogalkotáshoz kapcsolódott persze a rendőrség ellenőrző tevékenysége is. Mindezek következménye, és nem a gazdasági válság okozta magas üzemanyagár következménye

8 Ebben az időintervallumban a gépjárművek száma gyakorlatilag nem változott.

9 2013-tól a gépjárműszám lassú növekedése is megindult, ami nagy valószínűséggel hozzájárulhatott a balesetek számának növekedéséhez, melyre a magas korrelációs együttható is utal. Továbbá eddig tartott a – később bemutatandó – 2008. évi jogszabályi környezetváltozás hatása.

10 Az objektív felelősség elvének lényege, hogy az ellenőrző hatóság nem köteles felderíteni a szabályszegést elkövető személyét, hanem beazonosítás hiányában a jármű üzemeltetőjének felelőssége állapítható meg. E jogintézménnyel gyakorlatilag megszűnt a „felelősség alóli kibújtás” lehetősége és ezáltal a sérthetlenség mítosza.

volt, hogy 2012-ben, a 2008–2012 évek alatt nyújtott teljesítményével, Magyarország érdemelte ki azt a PIN díjat, melyet az Európai Közlekedésbiztonsági Tanács ítél oda minden évben a közlekedésbiztonság javításában kimagasló eredményt elért uniós tagállamoknak. Összegzésképpen ki kell emelnünk, hogy az olyan sokváltozós rendszerek esetében, mint amilyen a közúti közlekedés, egyetlen bemeneti változó módosulása csak nagyon ritkán és csak jelentős mértékű módosulás esetén válthatja ki a kimeneti érték mérőszámának, jelen esetben a személyi sérüléssel járó balesetek számának változását. Alapvetően három terület tekintetében képzelhető el lényeges baleset-megelőzési célzatú beavatkozás. E három terület: mérnöki tevékenységként a közlekedési környezet és a járművek biztonságának fokozása, jogi és rendészeti tevékenységként a jogi környezet alakítása és a jogszabályi előírások betartásának biztosítása, valamint a közlekedési résztvevők oktatása-nevelése (Major, 2014). Globálisan ilyen jelentős mértékű változás lehet a jogszabályi környezetben a sebességhatárok lényeges megváltozása, vagy biztonsági berendezések kötelező használatának előírása¹¹, illetőleg lokálisan, egy közúti biztonsági audit javaslatai alapján megvalósított forgalomtechnikai beavatkozás.

Felhasznált irodalom

- Burke, P. J. & Nishitateno, S. (2014). *Gasoline Prices and Road Fatalities: International Evidence*. Australian National University. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2490162>
- Felföldi P. (2020). Mikromobilitás és balesetek a budapesti közutakon. In Marton Zs., Németh K., Pelesz P. & Péter E. (Szerk.), *IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet* (pp. 120-129). Pannon Egyetem.
- Holló P. (2014). Trendek a hazai közúti biztonság alakulásában. In *Közúti Közlekedésbiztonsági helyzetkép* (pp. 4-5). KTI Közlekedéstudományi Intézet Nonprofit Kft.
- Irk F. (2003). *Közlekedésbiztonság és bűnözéskontroll*. KJK.
- Major R. (2014). A közlekedésrendészet. In Korinek L. (Szerk.), *Értekezések a rendészetéről* (pp. 227-252). Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Major R. (2012a). Az oktatás és a nevelés szerepe a közlekedésbiztonság megteremtésében. In Hautzinger Z. & Verhóczki J. (Szerk.), *Sodorvonalon: Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére* (pp. 189-206). Magyar Rendésztudományi Társaság.

¹¹ Rendkívül erőteljes jogszabályi beavatkozásnak lehet tekinteni például a 2020. év tavaszán – az egészségügyi veszélyhelyzetre tekintettel – elrendelt kijárási korlátozást, melynek hatására a balesetek száma valószínűsíthetően drasztikusan csökkent, azonban ennek vizsgálata a későbbiek feladata lesz.

Major R. (2012b). Rendészet, közlekedésrendészet. In Barabás A. T. (Szerk.), *Tanulmányok Irk Ferenc professzor 70. születésnapjára* (pp. 191-210). Országos Kriminológiai Intézet.

Mészáros G. (2017). A közlekedési baleset-megelőzés információs folyamatai. *Magyar Rendészet*, 17(2), 129–139.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: Személy sérüléssel közúti közlekedési balesetek. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_ods001.html

URL2: BSR- Bűnügyi Statisztikai Rendszer. <https://bsr.bm.hu/>

URL3: 2009. december 31-éig hatályos alapszabályok. https://nav.gov.hu/nav/archiv/szolgaltatasok/uzemanyag_elszamolas

URL4: A közúti gépjárművek száma járműnemenként, az év végén (2001–). http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ode008.html

Alkalmazott jogszabályok

Az Európai Közösségek Bizottsága által elfogadott és megjelentetett Fehér Könyv: Útitervezés az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé. Brüsszel, 2011. 3. 28. COM(2011)144.

Az Európai Közösségek Bizottsága által elfogadott és megjelentetett munkadokumentum: A 2021–2030 közötti időszakra vonatkozó uniós közlekedésbiztonsági szakpolitikai keret – Következő lépések a „Vision zero” felé. Brüsszel, 2019. 6. 19. SWD(2019) 283.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Major R. (2021). A közlekedési balesetek alakulása a benzinár függvényében. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 105-119. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.6>

Gáspár Miklós – Regényi Kund

A hagyományos és modern lökiképzés, illetve a velük szoros kölcsönhatásban álló lövészsportok összehasonlítása

Comparison of traditional and modern firearms trainings and the
closely interacting shooting sports

Absztrakt

A cikk a modern lökiképzés és a szituációs lövészportok kialakulását és egymásra hatását vizsgálja. Bemutatja a modern lökiképzés megalkotójának munkásságát, vázolja a modern lökiképzés és a szituációs lövészportok szoros kölcsönhatását, összeveti a klasszikus és szituációs lövészportokat. Összehasonlító elemzés során érvel a modern lökiképzés megkerülhetlensége és hasznossága mellett. Bemutatja és kifejti a Cooper-színskála és a fegyver készenléti helyzet fogalmát, ezek helyét és szerepét a lökiképzésben és a szituációs lövészportokban. Kitér a magyar rendészeti lökiképzés helyzetére. Említést tesz a magyar lökiképzés megújítóiról, illetve a rendészeti szféra képviselőiről a szituációs lövészportok terén. Ajánlást fogalmaz meg a szolgálati maroklőfegyverek hordmódjával kapcsolatban.

Kulcsszavak: modern lökiképzés, rendészeti és honvédelmi lökiképzés, klasszikus lövészport, szituációs lövészport, fegyver készenléti helyzet, Cooper-féle színskála, maroklőfegyver hordmódja

Abstract

The article examines the evolution of modern firearms training and practical shooting and their impacts on each other. It presents the life and work of the founder of modern firearms training, gives an outline of the close interaction between modern firearms training and practical shooting, and compares classical and practical shooting sports. It argues for the unavoidability and usefulness of modern firearms training through a comparative analysis. Sets out and explains

the definitions of the Cooper Color Code and the handgun ready position, their role and position in firearms training and practical shooting. It covers the current situation of firearms training in Hungarian law enforcement. It mentions the reformers of firearms training in Hungary as well as the representatives of Hungarian law enforcement forces in practical shooting. It makes recommendations how to carry service handguns.

Keywords: modern firearms training, firearms training of law enforcement and military, classical sport shooting, practical shooting, handgun ready position, Cooper Color Code, handgun carry

A modern lőkiképzés atyja – Jeff Cooper

Jeff Cooper ezredes a második világháború és koreai háború veteránja, egyetemi oktató, számos szakkikk szerzője.

Úttörő tevékenysége főleg a professzionális és a civil lőfegyvertartók pisztolyal és hosszú lőfegyverekkel történő lövészeti technikáinak újragondolásában csúcsondott ki, megalkotva ezzel saját képzési rendszerét, amelyet később az FBI is átvett. Innen indult el megalapozni szerte a világban a katonai-rendészeti lőkiképzés reformját.

Cooper Kaliforniában született, ahol fiatal korában puskával kezdte el lövészkarrierjét, főként vadászattal foglalkozott.

Középiskolás korában csatlakozott a tartalékostiszt-képző alakulathoz, mivel az 0,22 kaliberű lőszerrel támogatta a lövészcsapatát. Később a Stanford Egyetemen szerzett államtudományi diplomát.

1941-ben az amerikai tengerészgyalogság tisztje lett és a második világháborút a csendes-óceáni hadszíntéren, a Pennsylvania csatahajón töltötte. A háború után a quanticoi haditengerészeti kiképző bázison kezdetben hallgatóként, később kiképzőként tevékenykedett, ahol a pisztoly alkalmazásával kapcsolatos komoly kutatómunkába kezdett. Munkatársai segítségével kidolgozták az úgynevezett haladó katonai pisztoly tréninget, amely a korabeli kiképzési gyakorlathoz képest radikálisan új elemeket tartalmazott.

A koreai háború során fedett műveletekben vett részt és 1955-ben vonult vissza alezredesi¹ rendfokozattal.

Arra jött rá, hogy a pisztolylövészet harci körülmények között történő szimulálásának a legmegfelelőbb helyszínei a lövészversenyek. A versenyeken

1 Ebből lett köznapi pongyolással az „ezredes”.

változatos feladatokat kellett a versenyzőknek megoldaniuk teljesen szabad stílusban, a biztonsági szabályok betartása mellett, bármilyen egyéb megkötés nélkül. Így alakult ki a marokfegyveres lövészet modern gyakorlata, melynek részei az úgynevezett Weaver-állás², a gyors fegyverelővétel a tokból, a célkép kialakítása, a préselt, „meglepetésszerű” elsütés, továbbá a biztonságos fegyverkezelés és a biztonsági rendszabályok, a gyors tárcsere, az akadályelhárítás, de mindenekfelett az úgynevezett „combat mindset”, ami talán a harcrakészség kifejezésünkkel fordítható magyarra a legkézzelfoghatóbban.

Miután az általa kidolgozott elemeket egységes fegyverkezelési doktrínaként rendszerbe foglalva írásban is megjelentette, több helyre hívták kiképzést tartani Latin-Amerikától, Európán keresztül Afrikáig. 1975-ben megalapította a Gun-site Akadémiát, amely a kézi fegyverek teljes skáláját lefedő képzést biztosított érdeklődő civilek és professzionális felhasználók részére. Ezzel párhuzamosan az általa elindított szituációs lövészsport olyan népszerűsége telt szert mind az Egyesült Államokban, mind más földrészeken, hogy 1976-ban nemzetközi szövetség alakult International Practical Shooting Confederation néven, melynek rövidítése, az IPSC, a világon jelenleg legnépszerűbb lövészsportot jelöli. Megjegyzendő, hogy Cooper a versenyzésre főleg az önvédelem és a harci készségek fejlesztési eszközöként tekintett. Az IPSC-ben és más szituációs lövészsportokban is megjelentek később azok az elemek, amelyek egyre kevésbé a „védelmi” funkció, sokkal inkább a játék, a sport irányába terelték a szabályrendszerüket.

Cooper fontos megállapításokkal gazdagította a vadászat ismeretanyagát, különösen a nagyvadak elejtése terén. Saját tervezésű puskái máig gyártásban vannak különböző észak-amerikai fegyvergyártók kínálatában.

Termékeny íróként főleg publicisztikákban volt erős, határozott véleményével gyakran ostorozta a politikai korrektséget, vitakozott, kritizált³.

Kétségtelen tény, hogy Cooper fektette le a modern lövészet alapjait, melyet sokan mások is tovább építettek és fejlesztik a mai napig, de az ő úttörő szerepe elvitathatatlan ([URL1](#)).

Az út a modern lőkiképzésig

A kézi lőfegyverek megjelenése és elterjedése, tehát Európában a 16. század óta eltelt időszakban kialakult egyfajta lőkiképzési rendszer, kialakultak az arra

2 Nevét Cooper munkatársáról, Jack Weaver seriffről kapta.

3 Lásd például az amerikai Guns And Ammo magazinban 1958-tól 2002-ig írt több mint 200 cikkét, saját rovatát.

épülő lövészportok⁴, melyek egyes elemei mind a mai napig velünk élnek, alakítva a laikus és szakmai közönség lövészetéről és lőkiképzéséről alkotott képét. Ezt a helyzetet változtatta meg és alakította át a modern lőkiképzés és a dinamikus vagy szituációs lövészportok megjelenése a második világháborút követően, illetve a múlt század hetvenes éveiben. Kijelenthető, hogy a két irányzat között szinte több a különbség mint a hasonlóság, azonban még szakmai körökben is gyakran összemossák azokat, illetve előítéletek alapján alkotnak véleményt egyikről vagy másikról. Ez a dolgozat arra vállalkozik, hogy egyes releváns szempontok alapján összehasonlítsa a két irányzatot, és állást foglaljon azok hasznáról vagy káráról a 21. századi magyar rendészeti (és honvédelmi) lőkiképzésben.

A modern lőkiképzés és a belőle kinövő lövészportok kialakulása

A második világháború alatt és után érett meg az a felismerés, hogy a hagyományos lőkiképzés nemcsak hogy nem készíti fel a harcost a tűzharc eredményes megvívására, hanem arra kifejezetten káros beidegződéseket is kialakít benne.⁵ Ez a felismerés már a háború alatt életre hívott alternatív kiképzési megoldásokat (természetesen elsősorban az elit alakulatok⁶ körében), melyek azonban nem váltak átfogó rendszerré.

Ez az átfogó rendszer a második világháború után az Egyesült Államokban alakult ki, Jeff Cooper és a köré csoportosulók, például Jack Weaver munkása alapján. Cooper és társai nagyon hamar felismerték, hogy a versenyzés – megfelelő szabályrendszer mellett – nagyon jól felkészít az éles helyzetekre, illetve nagyban hozzájárul az újfajta lőkiképzés népszerűsítéséhez, ismertségének és elismertségének növeléséhez. A kezdeti, írott szabályrendszer nélküli versenyeket a hetvenes évektől két átfogó, mind a mai napig élő és alakuló szabályrendszer megalkotása követte, az International Practical Shooting Confederation-é, majd az International Defensive Pistol Association-é (URL2). Mára mindkét szituációs vagy dinamikusnak nevezett sport tiszta versenysporttá vált, melyek

4 Hagyományos lövészportok alatt ebben a dolgozatban az International Shooting Sport Federation szabályrendszere alapján folytatott lövészetet, illetve annak elemeiből építkező lőkiképzést értjük. Magyarországon a hagyományos lövészportokat a Magyar Sportlövő Szövetség (MSSZ) fogja össze.

5 Sokszor idézett példa, hogy a lövő a lövés leadását követően nem a találatot igyekszik megfigyelni, hanem azt nézi, hogy a kiismételt hüvely hova repül – hiszen azokat a lövészetet követően össze kell majd gyűjteni.

6 Itt elsősorban a brit Special Operation Executive-t és Special Air Service-t, illetve az egyesült államokbeli Office of Strategic Services-t kell említeni.

azonban eltérő mértékben, de őrzik gyökereiket, azaz a rendőrségi és katonai lökiképzést. Az átfogó, nemzetközi sportágak mellett léteznek kisebb, nemzeti vagy regionális szabályrendszerek is, melyek a modern lökiképzésből nőttek ki.⁷ Az ezredfordulóra a modern lökiképzés a konzervatív katonai szervezetekben (például a német Bundeswehr) is meghatározóvá és megkerülhetetlenné vált.

Magyarországon az új lökiképzés megjelenésére a rendszerváltásig kellett várni. Az 1990-es években mindmáig vagy a közelmúltig aktív rendőrök, elsősorban Simonyi Ottó és Varga Károly, a két vetélytárs voltak azok, akik német és egyesült államokbeli példák alapján megreformálták a rendészeti lökiképzést, és részesei voltak a szituációs lövészportok meghonosításának is.

Civil lövészport nehezen létezhet civilek nélkül: az alapító atyák közül az IPSC vonatkozásában Horváth Ede és Hídvégi Attila, az IDPA vonatkozásában pedig Belme Attila nevét kell megjegyeznünk. Mindkét szakágnak (és persze a korábban lábjegyzetben említett gyors kombinálnak is) a Magyar Dinamikus Lövészport Szövetség ([URL3](#)) ad keretet és otthont.

De miben is más, mennyivel több a modern lökiképzés (ideértve a modern szituációs lövészportokat is) a hagyományosól? A kialakulás vázlatos ismertetése után következzen az összehasonlítás – kiválasztott, releváns szempontok alapján.

1. számú ábra: Egy sportlövő felszerelése az övön

Forrás: A képet Fehér József készítette.

⁷ Magyarországon ilyen például az úgynevezett gyors kombinált lövészport, mely a korábbi rendőrségi lökiképző, Szikszay Tamás nevéhez fűződik.

Az 1. számú ábrán egy IPSC öv, tártartó és fegyvertok együttes látható, szakmai kifejezéssel „rig”. A pisztoly egy M1911, tehát classic divízióról van szó. Figyelmet érdemel a tártartók és az öv, valamint a tok és az öv távolsága – ilyen övvel nyilván nem lehet autóba ülni vagy emellett nem lehet más felszerelést viselni. A fegyvertok parányi felületen (a sátorvason) rögzíti a pisztolyt, ez a rögzítés a mindennapokban elégtelen és még versenyen sem kellőképpen megbízható. A mágnes az úgynevezett „asztali rajtot” könnyíti meg, a használni kívánt tára-
kat lehet ide gyorsan felrögzíteni, más funkciója nincs. Az öv rendkívül merev, ami a gyors elővételt és tokba tételt könnyíti meg.

Biztonságos fegyverkezelés

A hagyományos lökiképzésben és lövészsportokban a biztonságos fegyverkezelés paradox módon nincs jelen rendszerszinten, nem képez központi gondolatot. A biztonságot ad hoc jellegű, tiltásokon alapuló parancsok révén érik el, melyek lényege, ha mégis megpróbálunk bennük rendszert találni, hogy a fegyver töltésére és a kezelés egyes fogásaira minden körülmények között csak közvetlen utasításra, időben és térben a lövés leadását közvetlenül megelőzően kerülhet sor. Biztosító vagy fesztelenítő alkalmazására így nincs szükség, az a hagyományos sportfegyverekbe gyakran nincs is beépítve. A löfeladatok úgy vannak megalkotva, hogy azok során a fegyvert üresre lőjék.

Jól látható, hogy ezek a „szabályok” távolról sem segítik a töltött fegyver biztonságos hordását és kezelését, a jogszabályokkal és belső utasításokkal összhangban saját elhatározásból történő jogszerű fegyverhasználatot.

A modern lökiképzésben a biztonságos fegyverkezelés központi, rendszerező és rendszerelvű gondolat, mely szinte minden mozzanatban tetten érhető. Az alapelvek legismertebb nyelvi megfogalmazása az úgynevezett „fegyverkezelési hitvallás”, mely szintén Jeff Cooper nevéhez fűződik. A szerző által használt szövegvariánsa a következő:

- Minden lőfegyvert töltöttnek kell tekinteni, amíg az ellenkezőjéről személyesen és közvetlenül meg nem győződünk.
- Csak azon személy vagy tárgy irányába fordítsuk a lőfegyvert, akit/amit el akarunk találni.
- Ujjunkat csak a lövés leadását megelőzően (amikor a fegyver már a cél irányába mutat) helyezük az elsütő billentyűre, a lövés leadását követően pedig vegyük el onnan.
- Ismerjük (azonosítsuk) a célt, és azt is, ami mögötte van.

A „hitvallás” önmagában hosszabb elemzés tárgya lehetne, ehelyett vázoljuk fel, hogyan érvényesül ez a modern lökiképzés és a szituációs versenyek során a lőtéren.

A lőtéren külön szabályok vonatkoznak a tágabb értelemben vett lőtérre (ahol csak közlekedünk, de nem lövünk – nevezzük ezt mögöttes területnek) és a löfeladat helyszín(ei)ére.

A mögöttes területen a fegyver ürítve és tokban hordható, onnan kivenni csak bíró felügyelete mellett vagy az ügynevezett biztonsági zónában lehet. Táratat tölteni a lőtéren bárhol lehet. A biztonsági zónában lőszert kezelni tilos.

A löfeladat helyszínén a bíró utasítást ad a fegyver töltésére és a készség kialakítására. A löfeladat kezdetét hagyományosan sípjel jelzi, ez utal az időmérés kezdetére és felhatalmazást ad a fegyverkezelésre. A lövések leadására a pályán mindig saját elhatározásból kerül sor, a célra leadandó lövések száma nincs meghatározva, az újratöltés, a tárcsere a lövő felelőssége. A löfeladat végén precíz lépésekre bontva, felügyelet mellett, de a lövő saját felelősségére építve kerül sor a fegyver ürítésére és tokba helyezésére. A szabályrendszer a biztonságos fegyverkezelés elveit kibontja és rendkívül következetesen, szigorúan szankcionálja is.

A biztonságos fegyverkezelés elvének és gyakorlatának sikeres összhangját, gyakorlatban történő alkalmazhatóságát jól mutatja, hogy azokat több fegyveres szerv és különleges egység is átvette a szituációs lövészsportoktól.

Célok elhelyezése

A hagyományos lökiképzésben (ideértve az erre épülő ISSF-diszciplinákat is) általában egy lövő, egy célra ad le lövéseket. A célok elhelyezése ismert, azok a lövő előtt, a fő löirányban állnak, a lövőtől viszonylag nagy távolságban (10, 25, 50, 100 méter) helyezkednek el. A célok mérete igen kicsi, szélsőséges példaként említhetjük a légpuska lőlapjának 10-esét, mely többszörösnyi, átmérője a jövedék átmérőjének töredéke. Valamennyi cél teljes felülete látható, valamennyi cél löhető.

Ez a célelhelyezés egyedül a roppant pontos lövés leadását segíti. Nagyon káros mellékhatása, hogy a lövőt arra neveli, miszerint a cél – a támadó – mindig vele szemben, jól láthatóan helyezkedik el.

A modern szituációs lövészetben egy lövő több és többféle (papír, fém, álló, mozgó) célra ad le lövést, melyek mérete nagyobb, elhelyezkedése előre nem ismert. Távolságuk a lövőtől 1 és 50 méter között bármi lehet (maroklófegyver esetében). Elhelyezésükre általában egy teljes térfélben (180 fokban), kiképzés

során ideális körülményeket feltételezve 360 fokban bárhol sor kerülhet. Leküzdésük sorrendjét a lövő választja. A célok közül nem mindegyik lőhető, a célok gyakran csak részlegesen látszanak.

A gyakorlati relevancia szemmel látható, kommentárt nem igényel.

Értékelés

A hagyományos lökiképzésben csak a minél pontosabb találat számít. Az egyes feladatokra jutó idő igen hosszú, lényegében korlátlan (egy lövésre általában kb. egy perc jut). A löfeladatok során előre ismert számú lövést kell leadni, mely lövésszámtól eltérni nem lehet.

A modern lökiképzésben a találati pontossággal egyenrangú a löfeladatra szánt idő is, melyet századmásodperc pontossággal mérnek. Az értékelés alapja vagy a találatok és az idő hányadosa vagy a hibákért adott büntetőidő. Másként fogalmazva: a minél rövidebb idő alatt elért, minél pontosabb találat az értékelés alapja. A lövésszám kötetlen, természetesen a több lövés több időbe telik. A célok leküzdésének sorrendjét a lövő választja, a pályára adott eligazítás („briefing”) keretei között, melytől az eltérést szintén büntetőponttal vagy büntetőidővel szankcionálják.

A vázolt kettős értékelés igen keskeny egyensúlyi sávot eredményez, melyet keveseknek sikerül mindig megtalálnia. A pályán való tájékozódás – az optimális leküzdési sorrend megtalálása, végtelen kímélése – szintén kritikus tényező. Az időkorlát önmagában stresszfaktor. Mindez együtt a kiképzés élet-szerűségét nagyban növeli.

Testhelyzet és fegyverfogás

A hagyományos lökiképzés három testhelyzetet ismer (álló, térdelő, fekvő), melyből maroklőfegyverrel csak az állót használja. A testhelyzeteket, azok egymásutániságát a versenyszám mindig egyformán tartalmazza, arra gyakran névben is utal. Testhelyzet változtatására csak igen ritkán vagy egyáltalán nem kerül sor, annak ideje kötött, előre ismert.

A maroklőfegyvert a hagyományos lökiképzésben – alapvetően a törvívás, illetve a pisztolypárbajok hagyományaira építve – egy kézzel kell fogni.

A modern lökiképzésben maroklőfegyverrel és hosszú fegyverrel egy pályán belül is több testhelyzetet lehet és kell elfoglalni, melyet a briefing, illetve a lövő választása határoz meg a pálya kialakításának függvényében. Másként

szólva, hosszú fegyverrel mindig mérlegelni kell egy több időt igénylő, de nagyobb pontossággal kecsesgető alacsony (ülő, guggoló, fekvő) testhelyzet, és egy álló helyzetben leadott gyors, de esetleg nem kellően pontos lövés között. Vannak pályák, ahol a pályaépítő kikényszeríti bizonyos testhelyzetek – például maroklőfegyverrel a fekvő testhelyzet – használatát.

A maroklőfegyvert általában a hatékony fegyverkontrollt lehetővé tévő kétkezes (napjainkra a szimmetrikus, úgynevezett Isoscles) fegyverfogással kell kezelni, de egykezes és gyenge kezes gyakorlatok is előfordulnak a gyakorlatok és a versenyek során.

A testhelyzetek és a fegyverfogás terén is jól látható, hogy a modern lökiképzés összehasonlíthatatlanul nagyobb variációs lehetőséget, helyzetfelismerési képességet és döntési felelősséget követel meg és sulykol be, mint a hagyományos.

Felhasznált lőszer

A hagyományos lökiképzés kis hatóerejű lőszeret használ, mely révén segíti a pontos lövés leadását, kíméli a lövő pénztárcáját (avagy a szolgálat urának költségvetését), egyszerűsíti a lőtér kialakítását. Ezek a lőszerkegyéb célra azonban nem vagy csak erős korlátozásokkal használhatók. Hátralökő erejük kisebb, a fegyver kontrollja lényegesen könnyebb mint a szolgálati (katonai, vadászati) céllal használt lőszerkegyében.

A modern lökiképzés teljes erejű, szolgálati (katonai, vadászati) célra alkalmas lőszerkegyet használ. A szabályrendszerek előírják minimális kalibereket, illetve meghatározzák az egyes divíziók minimális faktorát (ez lényegében egy, a tömeg és sebesség szorzatával kifejezhető lendületviszonyszám, angolszász mértékegységekben meghatározva). A faktorszámra építve értékelési kategóriákat (major, minor) határoznak meg, a major értékelési kategóriákban az egyes találati zónák pontértéke nagyobb. (Ez ellensúlyozza a major, tehát nagyobb kaliberű lőszerkegye nehezebb uralhatóságát, illetve azt, hogy egy tárba kevesebb fér belőlük.)

A versenyeken használt lőszer faktorát a verseny során a rendező ellenőrizheti, de kontinens- és világbajnokságon ellenőrizni kötelek. Az esetleges eltéréseket a szabályrendszer szigorúan szankcionálja.

A modern lökiképzés tehát a lőszerkegy kiválasztásával is az életszerűséget tartja szem előtt.

Felhasznált fegyverek

A hagyományos lökiképzésben használt fegyverek csak erre a célra készültek, másra nem is használhatók. Szélsőséges példaként megemlíthető a szabad pisztoly.

A modern lökiképzésben a fegyvereket a fair play érdekében divíziókra osztják. Természetesen itt is megtalálhatók a kizárólag versenycélra kifejlesztett, egyedileg, kézzel gyártott fegyverek (IPSC Open Division – „race gun”), de megtalálhatók, mi több a legnagyobb és legnépesebb divíziót alkotják a szolgálati célra alkalmas fegyverek. Megtalálhatók, ha egyre kisebb számban is azok a versenyzők, akik szolgálati fegyverükkel indulnak a versenyeken és érnek el eredményeket.

A szituációs löversenyek és a modern lökiképzés tehát a fegyverek kiválasztásával is az életszerűséget tartja szem előtt.

Az összehasonlítást még ki lehetne terjeszteni további részletekre is, a különbségek azonban jól láthatók. Nem véletlen a modern lökiképzés térnyerése, nem véletlen a szituációs lövészsportok folyamatosan növekvő népszerűsége.

A dolgozatban még két járulékos kérdést kívánunk megválaszolni:

A rendészeti-katonai felkészítés szempontjából van-e létjogosultsága a hagyományos lökiképzésnek, illetve van-e hátránya a modern lökiképzésnek és szituációs löversenyeknek?

Ha a modern szituációs lövészsportok ennyire életszerűek, egyáltalán mennyire tekinthetők sportnak? Nem egyfajta kiképzésről van-e szó? Tud-e a kiképzés többletet adni a szituációs lövészsportokhoz képest?

Az érem másik oldala – hagyományos előnyök, modern hátrányok

A dolgozattól jól látható az a meggyőződés, miszerint a modern lökiképzés és a szituációs lövészsportok előnyben vannak a hagyományossal szemben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy utóbbinak ne lenne létjogosultsága.

Vitathatatlan a hagyományos („pont”) lövészet jelentősége, amikor nagy távolságra leadott pontos lövések oktatásáról, gyakorlásáról van szó. Ilyenekre a gyakorlatban (vadászok, mesterlövészek felkészítése során) elsősorban puskával kerül sor. A billentyűkontroll, a légzéskontroll jelentősége óriási, az idő jelentősége kisebb, hiszen a cél messze van. Azonban az alapokat, ha megvan, ki kell egészíteni, például a távméréssel, a támasztékok használatával, az optika – változó – beállításával, a körülmények dokumentálásával. És persze van, hogy nagy távolságra is viszonylag gyorsan kell löni.

A hagyományos módszerek még egy másik, sajnos gyakori helyzetben is megkerülhetetlenek: amikor tudniillik kevés embernek kell rövid idő alatt sok embert megtanítani a lövészet alapjaira. Ilyenkor csak az egyszerű gyakorlatok végrehajtása, a lőtéri szabályok betartatása, a parancsra történő fegyverkezelés jelenti a megoldást.

Azonban tisztában kell lenni azzal, hogy az ily módon végrehajtott lövészetek hozadéka csekély, és azt a keveset a résztvevők általában gyorsan el is felejtik. Másként fogalmazva: a rövid sorozattal vezényszóra fekvő testhelyzetben kilőtt hat lőszer lehet kellemes emlék, azonban senkiből nem csinál képzett lövészt (legfeljebb annak téves és veszélyes képzetét).

A modern lökiképzés ezzel szemben sokat ad, de sokat is követel. Helyből (öblökre osztott lőterek, sok-sok kicsi golyófogóval, sokfajta és sok cél és paraván)⁸; emberből (egy lövész, két bíró, 2–4 segítő); lőszerből (az IPSC puska VB lőszerigénye ca. 600 db .223 lőszer); ezzel összefüggésben időből. Ennek költségigényét magánemberként kevesen vállalják fel, ezt a szintet a katonai vagy rendőri szervezet keveseknek, túl keveseknek biztosítja.

A megoldást kiképzési szempontból az jelentheti, hogy a modern lökiképzés minél több elemét kell a hagyományos kiképzésbe integrálni, elsősorban a biztonságos fegyverkezelést és az időkorlátot. A többi már – a feladatrendszer függvényében – a parancsnok és az egyén felelőssége. A ténylegesen hatékony lökiképzés azonban csak – legalább részben – modern lehet.

Nehezen vitatható, hogy a szituációs lövészsporthoz közelebb állnak a gyakorlati lőfegyveralkalmazáshoz, mint a hagyományos lövészsporthoz. Az is tény, hogy eleinte gyakran, de helyenként napjainkban is találkozhatunk a vélekedéssel, hogy ezek a sportok egyfajta kiképzési ágat jelentenek.

Ez a vélekedés azonban figyelmen kívül hagyja, elhanyagol több fontos mozzanatot. Felsorolásszerűen:

- Védő- és egyéb felszerelés (sisak, gázálc, lövedékálló mellény, rádióadóvevő, télikabát, bakancs, hátizsák, bilincs, elsősegélynyújtó felszerelés) a szituációs löversenyen nem fordul elő, a gyakorlatban annál inkább.
- A szituációs löversenyen a versenyző a pályán mindig egyedül van, a valóságban ez ritka kivétel; csoportos végrehajtást, társbiztosítást, taktikát stb. csak a kiképzés adhat.
- Egyéb támogató fegyver (gránátvető, golyószóró stb.) a szituációs versenyeken nem fordul elő.

8 Lőtérre a legjobb példa a francia lövészsövetség chateauroux-i lőtere, melyen eddig két IPSC világbajnokságot bonyolítottak le, és amely a 2024-es párizsi olimpia lövészversenyeinek is helyt ad majd ([URL4](#)).

- A megismételhetőség és a bíraskodás megkönnyítése érdekében a fejlődés egyre inkább a sport felé mutat, például hibavonalak használata, taktikai sorrend eltörlése az IDPA-ban.
- A legfontosabb: a löfeladat, a „course of fire” előtt lehetőség van annak megismerésére, sőt begyakorlására is.

Fentiekre tekintettel kézenfekvő a nem olimpiai sportágak nemzetközi szövetségének, a GAISF-nek azon döntése, hogy az IPSC-nek megfigyelő státust biztosít, mintegy hivatalosan is elismerve annak sportjellegét. Magyarországon a szituációs lövészsportokat összefogó MDLSZ analóg módon teljes jogú tagja a Nemzeti Versenysport Szövetségnek.

A szituációs lövészsportok tehát olyan sportok, melyek támogatják a szolgálati fegyverhasználókat. Fontos szerepük lehet a hazafias nevelésben. Megalapozzák a gyors és pontos lövést, kinevelik a biztonságos fegyverhasználatot, azonban döntő módon különböznek a modern lökiképzéstől, és semmilyen körülmények között nem helyettesíthetik, pótolják azt.

2. számú ábra: Egy felkészült rendőr felszerelése az övön

Forrás: A képet Fehér József készítette.

A 2. számú ábrán egy rendőr tiszthelyettes saját igényei szerint összeállított szolgálati rigje látszik. A tok a szánt és a fegyvertokot takarja, mechanikusan

rögzíti. Jól láthatók a szolgálatellátáshoz szükséges egyéb eszközök, felszerelések, és a képen korántsem látszik mindegyik. Az is látható, hogy a rig nyílt, egyenruhás feladatvégrehajtásra lett összeállítva – civil ruhán, rejtve ennyi és ilyen felszerelés már nem hordható.

Jeff Cooper munkásságának további elemei, hatásuk a modern lökiképzésre

Cooper a lövészetrel összefüggésben a védelem-önvédelem területén is kutatásokat végzett, melynek során kidolgozta a Cooper-színskálát, amely a mai napig alapját képezi sok ország rendészeti és honvédelmi szervezetei kiképzésének, és azokat a tudati-pszichés állapotokat írja le, amelyeket támadás esetén átél a megtámadott. A kezdeti gondolatok persze mind általa, mind a később a témával foglalkozók által kiegészítést, pontosítást kaptak (Pagano, 2018), álljon itt egy általa 2005-ben írt egyszerűsített leírás:

A fehér állapotban (Condition White) az ember felkészületlen, nem áll készen esetleges halálos erő alkalmazására. Akit ebben az állapotában ér támadás, várhatóan meghal, hacsak az ellenfele (támadója) nem teljesen alkalmatlan (ti. a támadás véghezvitelére – a szerző megjegyzése).

A sárga állapotban (Condition Yellow) az ember felfogja azt, hogy veszélyben van és lehet, hogy ez ellen tennie kell valamit.

A narancs állapotban (Condition Orange) meghatározott és felismert ellenféllel néz szembe, és felkészült arra, hogy esetleg halálos kimenetelű cselekedetet hajtson végre, de még nincs „halálos üzemmódban”.

A piros állapotban (Condition Red) az alany „halálos üzemmódba” kerül, és lő, ha a körülmények adottak (Cooper, 2005).

A színskála (eredeti fordításban: színkódok) gyakorlati célja az, hogy mentális és fizikális felkészültséget biztosítson a veszélyek, (halálos) fenyegetések felismerésére és kezelésére. A narancs állapot megértése hozzásegíthet ahhoz, hogy időben felismerjük és elkerüljük a személyünk ellen irányuló halálos veszélyeket ([URL5](#)).

Az Amerikai Tengerészgyalogság (United States Marine Corps) képzési rendszerében a fentiekén túl a Fekete állapot (Condition Black) is használatos, a félelemtől pánikba esett ember helyzetének leírására ([URL6](#)).

A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar nappali tagozatos tisztjelöltjei részére a Cooper-színskála az egész intézkedéstaktikai képzést átható tananyag ([Erdős & Gáspár, 2019](#)).

Fegyverkondíciók

Cooper a használatuk során a lőfegyvereket készülségi állapotuk alapján több csoportra osztotta, ezek az úgynevezett fegyver kondíciók, melyek a mai napig szintén meghatározó elemei a dinamikus lövészsportoknak, tudniillik így írják le, hogy egy adott lőfeladatot milyen kiinduló helyzetből kell végrehajtani. Emellett a haladó rendészeti-katonai lökiképzésben is használatos a terminológia főként szituációs kiképzési gyakorlatok, valamint egy-egy lövészeti elem drillként történő gyakoroltatása során.

Az eredeti verzió Cooper kedvenc pisztolya, a Colt M1911 pisztoly szerkezeti elemeit figyelembe véve született meg. A technikai fejlődés, előbb a double action/single action rendszerű elsütőszerkezetek, majd napjainkra az ütőszeg típusú (kakas nélküli) elsütőszerkezettel ezt némileg túlhaladta.

- 3. kondíció: a töltényűr üres, a töltött tár a fegyveren kívül van, a kakas nyugalmi helyzetben, előreengedve;
- 2. kondíció: a töltött tár a fegyverben, töltényűr üres, a kakas nyugalmi helyzetben, előreengedve;
- 1. kondíció: a fegyver csőretöltve, a töltött tár a fegyverben, a kakas megfeszítve, biztosítva („cocked&locked”);
- 0. kondíció: a fegyver csőretöltve, a töltött tár a fegyverben, a kakas megfeszítve, nincs biztosítva.

A 0. kondíció a teljesen tűzkész állapot, így az ilyen fegyvert a véletlen elsütés miatt nem lehet viselni (kivéve az ütőszeg típusú elsütőszerkezettel rendelkezőket).

3. számú ábra: Tűzkész maroklőfegyver

Forrás: A képet Fehér József készítette.

A 3. számú képen a Condition One látszik bal oldalról. Tár a fegyverben, egy lőszer a töltényürben. Látható, hogy a biztosító karja a hüvelykujj felett felfelé mutat, a kakas megfeszítve, mutatóujj a képen nem láthatóan, a pisztoly jobb oldalán, nyújtott állapotban található. Az alsó képen a Condition Zero látható. Tár a fegyverben, egy lőszer a töltényürben, a biztosító karja lenyomva (a hüvelykujj csak a jobb láthatóság érdekében van a biztosító alatt, helyes pozíciója a biztosító felett van, ahol azt lenyomva tartja). A kakas megfeszítve. Mutatóujj az elsütő billentyűn. A lövő ezt követően vagy a lövés leadása mellett dönt vagy a fegyver visszabiztosítása, készenléti helyzetbe hozása és tokba tétele felé indul el, a feladattól vagy a szituációtól függően.

Magyarországon a fegyverkultúra meglehetősen elmaradottságából és a társadalom egy jelentős részének fegyverellenes hozzáállásából adódóan (sajnálatos módon egyes belügyi, rendőrségi, illetve honvédségi munkatársak is ide sorolhatók) nehéz feladat a modern lökiképzés vívmányainak elterjesztése. Noha az egyes fegyveres szervezetek ágazati törvényei nem rendelkeznek róla, a vonatkozó alacsonyabb szintű normatív szabályozók, komoly szakmai elmentmondásokat tartalmazva⁹ ugyan, de kimondják, hogy a rendőr, pénzügyőr, büntetésvégrehajtási őr stb. köteles a fegyverét töltetlen állapotban, biztosítva viselni (URL7). Ez a fentiek közül a 2. kondíciónak felel meg, a szakirodalom „izraeli hordmódként” ismeri. Ezen hordmód előnye a biztonság, a vétlen elsütés és a véletlen elsülés elleni szinte 100%-os védelem. Hátránya, hogy a kezelőnek a lövést megelőzően a fegyver zárszerkezetének manuális mozgásba hozásával (pisztolyoknál a szán hátrahúzásával) csőre kell tölteni a fegyvert (0. kondíció), így hozva azt tűzkész állapotba. Azonban ez stresszhelyzetben, illetve, ha a segítő kéz valamilyen oknál fogva foglalt, nehézségekbe ütközhet, amellett, hogy értékes másodpercekbe kerül egy olyan szituációban, ahol néha centimétereken múlik élet vagy halál. Ezen viselési módból történő lövést sok szárazgyakorlásnak kell megelőznie a kiképzés során.

9 Lásd 13/2013. ORFK utasítás 67. és 68. pontjaiban rejlő súlyos ellentmondást. A 67. pont szerint „Amennyiben a rendőr szolgálaton kívül viseli személyi felszerelésként kiadott szolgálati lőfegyverét, a rejtett módon hordható fegyvernek csőretöltés nélküli állapotban kell lennie.” Joglogikai értelmezés (argumentum a contrario) alapján a 1) szolgálatban, vagy 2) nem személyi felszerelésként, hanem például alegységkészletben kiadott, vagy 3) rejtett módon nem viselhető lőfegyverét a rendőr csőre töltve is viselheti.

Ehhez képest a következő, 68. pont a következőket írja elő: „A rendőr szolgálati lőfegyverét abban az esetben veheti elő és töltheti csőre, ha a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 54. §-a szerinti lőfegyverhasználat feltételei, valamint az Rtv. 55. § b) pontjában meghatározottak fennállnak.” Ily módon az előző pontban valamiért szabályozás alá vont csőre töltve történő lőfegyverviselést egyértelműen lehetetlenné teszi azzal, hogy azt a rendőrségi törvényben meghatározott lőfegyverhasználati szabályok fennálltához köti.

Ezzel szemben a modern fegyvertervezés és -gyártás szinte kizárólag arra törekszik, hogy a használó az általa viselt kézfegyvert, különösen, ha pisztolyról van szó, a fenti 1. kondícióban viselje, mivel az a technika (ideértve a tokok fejlődését is) és kiképzési módszertan fejlődésének következtében biztonságosan megvalósítható. Ez a hordmód a 2. kondícióhoz képest rendkívül nagy előnyöket biztosít (URL8). A modern lökiképzés magyarországi jelenléte, elterjedtsége révén a rendőrség, különösen annak magasabb szinten képzett és gyakoroltatott egységei felkészültek arra, hogy fegyverüket 1. kondícióban viseljék. Indokolt és szükséges tehát, hogy ez a szabályozókban is megjelenjen, ha másként nem, bizonyos feltételekhez (például sztenderdizált vizsga letétele vagy parancsnok engedélye) kötött lehetőségként.

Összeségében elmondható, hogy a modern lökiképzés meghatározó a magyar rendészeti szervek lökiképzése során. A rendészeti szervek munkatásai, időtől és divíziótól függően, változó mértékben ugyan, de meghatározó szereplői a szituációs lövészversenyeknek. Eddig nem említett példaként álljon itt Batki György, Bakonyi András, Baranyai Ernő, s végül, de nem utolsósorban Salamon Tímea neve. Abban a tekintetben is szerencsésnek mondható a helyzet, hogy a Nemzeti Közszerződési Egyetem Sportegyesület lövészszakosztálya megteremtette azt a platformot, szellemi műhelyt, ahol a szituációs lövészversenyzők és a modern lökiképzés – autonómiájukat megőrizve – kölcsönös előnyöket biztosító folyamatos kölcsönhatásban lehet egymással.

4. számú ábra: Maroklófegyverek tokjai

Forrás: A képet Fehér József készítette.

A 4. számú ábra bal oldalán egy modern, formára készített műanyag, úgynevezett kydex tok, jobb oldalt egy, a második világháború szintjét idéző, de még mindig rendszerben lévő bőrtok látható. Nyilvánvaló, hogy melyik biztosítja a fegyver hatékony rögzítését gyorsabb elővétel és kevesebb működtető fogás mellett. Nyilvánvaló az is, melyik tok képes nagyobb (teljes) biztonsággal megakadályozni, hogy a tokba tett fegyver elsütő billentyűjét erőhatás érje.

Felhasznált irodalom

Cooper, J. (2005). Cooper' Commentaries. *Gunsight Gossip*, 25(7), 526–527.

Erdős Á. & Gáspár M. (2019). A lökiképzés szerepe a magyar rendészeti felsőoktatásban. *Magyar Rendészet*, 19(4), 53–60. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.3>

Pagano, K. (2018). Situational awareness for the good guy – with or without a gun. *The Counter Terrorist*, 11(1), 8–12.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Jeff Cooper: The Man Behind the 'Modern Technique'*. <https://www.americanriflemans.org/articles/2020/4/1/jeff-cooper-the-man-behind-the-modern-technique/>

URL2: *International Practical Shooting Confederation*. www.ipsc.org

URL3: *Magyar Dinamikus Lövészsport Szövetség*. www.mdlsz.com

URL4: *Centre National De Tir Sportif*. www.cntir.com

URL5: *Self-Defense Awareness: What is Condition Orange?* NRA family. <https://www.nrafamily.org/articles/2019/12/15/self-defense-awareness-what-is-condition-orange/?NRARelatedContent=true>

URL6: *Managing Stress Arousal for Optimal Performance: A Guide to the Warrior Color Code*. Art of Mainless. <https://www.artofmanliness.com/articles/managing-stress-arousal-for-optimal-performance-a-guide-to-the-warrior-color-code/>

URL7: *Viselhetjük-e csőre töltve önvédelmi fegyverünket?* <http://www.kaliberinfo.hu/cikkek/viselhetjuk-e-csore-toltve-onvedelmi-fegyverunket/>

URL8: *The theory and practice-of israeli carry*. <https://www.ammoman.com/blog/the-theory-and-practice-of-israeli-carry/>

Alkalmazott jogszabályok

13/2013. (IV. 11.) ORFK utasítás a szolgálati lőfegyverek, lőszer, robbanóanyagok és pirotechnikai eszközök tárolásának és biztonsági követelményeinek meghatározásáról, a lőfegyverek, lőszer és fegyverzeti tartozékok kezelésének, nyilvántartásának, őrzésének és ellenőrzésének szabályozásáról

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Gáspár M. & Regényi K. (2021). A hagyományos és modern lőkiképzés, illetve a velük szoros kölcsönhatásban álló lövészportok összehasonlítása. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 120-137. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.7>

Ujházi Lóránd

Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében

The place and role of papal nuncios in the peace missions of the church as reflected by new types of safety challenges

Absztrakt

A katolikus egyház egyedülálló lehetőségekkel rendelkezik a nemzetközi válságkezelés és a béke előmozdítása területén. A katolikus egyház, amellett, hogy vallási közösség a Szentszék a nemzetközi jog alanya. A jelenlegi pápa igyekszik az egész dikaszterialis rendszert úgy pozicionálni, hogy a béketeremtésnek eleget tudjon tenni. A dolog természete okán, ebben a misszióban a pápai követek és a szentszéki diplomáciai missziók eminens módon vesznek részt. Különösen nagy szerep jut a válságövezetekben és a nemzetközi szervezetekben tevékenykedő diplomatáknak. Az Egyházi Törvénykönyv csak röviden mutatja be és főképp jogi szempontból a pápai követek kánoni helyzetét. A CIC emellett a klasszikus felosztási rendszert követi: a követek részegyházak és az országok irányába való feladatairól beszél. A békemisszió azonban az egész követi küldetést átjárja, a jogi megközelítésnél sokkal összetettebb, ugyanakkor nagyon izgalmas sokrétű tevékenység. Erre a sokszínűségekre mutat rá ez a tanulmány.

Kulcsszavak: egyházi diplomácia, Szentszék, pápai követek, béke misszió

Abstract

The Catholic Church has exclusive opportunities in international crisis management and peacekeeping. The Catholic Church is – beside being a religious congregation – an international legal entity of the Apostolic See. The present pope tries to position the whole dicastery system as a peacemaker. Due to the nature of the situation papal nuncios and diplomatic missions of the Apostolic See play outstanding roles in these missions. The diplomats in conflict areas and

in international organisations play especially important roles. The Church Law Code presents only briefly and first of all from legal point of view the place of nuncios in the Canon. In addition to that CIC follows the classical distribution system: it writes about tasks of nuncios in connection with partial churches and countries. But a peace mission interlaces the whole mission of a nuncio, it is much more complicated than a simple legal approach and simultaneously an exciting and versatile activity. This diversity is presented in this paper.

Keywords: church diplomacy, Apostolic See, papal nuncios, peace mission

Bevezetés

A vallási közösségek többsége elkötelezett a béke regionális és globális megszilárdításában, amelyet saját mozgásterüknek, hagyományuknak és kapacitásuknak megfelelően mozdítanak elő. A katolikus egyház nemzetközi karaktere és az Apostoli Szentszék különleges nemzetközi jogalanyiséga különleges lehetőségeket biztosít a béketeremtésre. Az Apostoli Szentszék, mint a katolikus egyház legfőbb vezetésirányítási szerve a vallási közösségek között egyedülálló diplomáciai kapacitással rendelkezik. Informális és formális eszközökkel él a nemzetközi közösségekben. Az előbbi számos területet ölel fel a pápai beszédektől, a pápai buzdításokon és találkozókön keresztül, az egyéb humanitárius és jelképes lépésekig. A formális diplomáciai rendszer is összetett, amelynek legmarkánsabb megjelenése a szentszéki államtitkárság, illetve „a terepen” tevékenykedő pápai követek. Az egyház a pápai követeken keresztül unikális módon vesz részt a nemzetközi közösség életében, és így a regionális és globális biztonság előmozdításában, illetve az ezzel szorosan összefüggő háború- és biztonságpolitikai kérdések értékelésében. Más vallási közösség ilyen, a nemzetközi jognak megfelelő követküldési lehetőséggel nem rendelkezik. Az egyházjogban alkalmazott „pápai követ” terminológia tágabb fogalom, mint a nemzetközi jog által használt „nagykövet” kifejezés. A pápai követek történetét és kánonjogi karakterét számos kiváló monografikus munka és tanulmány feldolgozta (Alvarez, 1989; Balvo, 2000; Benelli, 1972; Binchy, 1946; Broglio, 2015; Cardinale, 1962; Cavalli, 1969a; Convay, 1979; De Marchi, 1957; Erdő, 1990; Esposito, 2006; Martin, 1970; Melnyk, 2009; Migliore, 1999; Mucci, 1989; Oliveri, 1981; Paro, 1947; Rónay, 2006; Troy, 2018; Walczak, 2016; Walf, 1966; Walf, 2003).

Jelen írásomban csak kifejezetten a pápai követek béketeremtő, a válságkezelésben, illetve a háborúpolitikai problémák értékelésében betöltött szerepének elméleti és gyakorlati aspektusát vizsgálom. A hangsúlyt dominánsan a jelenlegi

válságokra és fegyveres konfliktusokra helyezem. A Szentszék világbéke előmozdítása érdekében tett legújabbkori erőfeszítései – amelyekben a pápai követek szerepvállalása eminens – vitán felül állnak. Erről a tevékenységről a diplomáciatörténeti vagy biztonságpolitikai értekezések is elismeréssel nyilatkoznak (Cortright, 2008; Musto, 1986). Ezek a tanulmányok azonban a Szentszék válságkezelésben betöltött effektivitására helyezik a hangsúlyt. Hasonlóképpen napjaink híradásai is a szentszéki követek humanitárius és béketevékenységeinek eredményeit mutatják be. A biztonságpolitikai munkáktól nem várható el, hogy az egyház válságkezelésben való részvételének mélyebb teológiai alapú reflexióit adják (Follo, 2020). Céljuk mindössze a nemzetközi aktorok súlyának, szerepének, feladatának és eredményének lehetőleg objektív szemléltetése. A pápai követek tevékenységét taglaló legtöbb kánonjogi írás is beéri a követek kettős – ad intra – a részegyházak, és – ad extra – az államok és a nemzetközi szervezetek felé való feladatait bemutató jogszabályok elemzésével. Munkahipotézisem ezzel szemben az, hogy a szentszéki diplomácia és a pápai követek válságkezelésben való részvétele a maga teljességében csak teológiai reflexión keresztül érthető meg. Ebből kiderül, hogy a béke támogatása, a lokális és a globális biztonsági és háborúetikai kérdések értékelése nem egy, hanem lényegi feladata a pápai követeknek. Ami a pozitív jogi szabályozást illeti – véleményem szerint –, az új típusú válságok azt is bizonyítják, hogy a pápai követek klasszikus ad intra és ad extra feladatainak szinte mindegyike rendelkezhet biztonsági aspektussal. A béketevékenység így egyfajta kohéziós erő is jelent a követek jogalkotó által akár a részegyház, akár a fogadó ország, illetve nemzetközi szervezet irányába meghatározott feladatai között. Így a globális és regionális biztonság előmozdítása érdekében végzett tevékenységük az ad intra és ad extra feladatok közötti határ esetenként el is mosódik. Ez a jogszabályhelyek pusztá elemzéséből valóban nem derül ki, de egyéb pápai üzentekből és a követek válságkezelésben kifejtett erőfeszítéseinek vizsgálatából igen.

A pápai követek – illetve munkatársaik – állomáshelytől függetlenül sokat tehetnek a béke ügyéért, a háború és biztonsági kérdések helyes etikai értékeléséért. Azonban a válságövezetekben, illetve a nemzetközi szervezetekben ez a fajta szerepvállalásuk eminens módon jelenhet meg.

A pápai követek missziója és a béke előmozdítása

A hatályos Egyházi Törvénykönyvből (továbbiakban Kódex) nem tűnik ki, hogy a szentszéki követ vagy a szentszéki diplomácia „békemissziója” kiemelt jelentőséggel rendelkezne. A CIC (Codex Iuris Canonici) ugyan sokoldalú, de

semmiképpen sem kimerítő listáját adja a pápai követek feladatainak (364-365. kk.). Röviden a pápai követ többi feladatai között említi, hogy „*igyekezzen előmozdítani azokat az ügyeket, amelyek a békét, a fejlődést és a népek együttműködését szolgálják*” (364. k. 5.). A jogszabályhely kellően általános azonban ahhoz, hogy a gyakorlatban minden pozitív kezdeményezést, illetve a háború és biztonsági kérdés katolikus doktrína szerinti értékelését ilyen tevékenységnek fogadjuk el. Más jogszabályhelyek közvetve utalnak a pápai követek béketevékenységére. Tipikusan ilyen az állami hatóságokkal való együttműködés (365. k. 1), illetve a felekezet vagy vallásközi párbeszéd előmozdítása (364. k. 6.). Utóbbi különösen hangsúlyos a jelenlegi pápa kül- és biztonságpolitikájában (Vukićević, 2015). A CIC visszafogottsága érthető. Műfaji sajátosság, hogy a Kódex a jogintézmények rövid, frappáns összefoglalására törekszik. A pápai követek tevékenységére vonatkozó kapcsolódó joganyagból, a pápa és a Szentszék prominens képviselőinek a megnyilatkozásaiából, az elemző tanulmányokból, de leginkább a praxisból azonban kitűnik, hogy a béke előmozdítása a legszorosabban kapcsolódik a pápai követek tevékenységéhez (Fischer & Köck, 1980).

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai maguk is csak marginálisan foglalkoztak az egyházi külkapcsolatokkal, és az egyházi diplomáciában szolgálatot teljesítő személyekkel. A zsinat inkább a püspöki szolgálatra összpontosított. A zsinat utáni „jogalkotásra” várt, hogy a zsinat egyházkormányzatra vonatkozó általános elveit és a követekre vonatkozó új joganyagot harmonizálja. A zsinati dokumentumok visszafogottsága érthető, hiszen sem a zsinatot megelőző időszakban, sem a zsinat évei alatt nem volt egyetértés abban a kérdésben, hogy a „megújulás” után a pápai követek milyen szerepet töltsenek be az egyház és a nemzetközi közösség életében (Walf, 2003). Nem hiányoztak azok a ma már egyértelműen szélsőségesnek nevezhető elképzelések, melyek a pápai követek feladatát jelképes, ceremoniális és diplomáciai funkciókra redukálták volna. Joachim Ammann (OSB – Ordo Sancti Benedicti – bencés rendi) püspök például úgy gondolta, hogy a követi rendszer azt a benyomást kelti a hívekben, hogy az egyház ugyanolyan politikai szervezet, mint az összes többi világi hatalom. Ezért véleménye szerint a pápai követi rendszer inkább akadályozza az egyház igazi természetének megértését (Congar, 1964; Walf 2003).¹

A zsinat 1963. november 16-án tartott általános ülésén például konkrétan elhangzott, hogy bár a pápai követi rendszer régi és tiszteletreméltó hagyománnyal rendelkezik, de nem a II. Vatikáni Zsinat által formált, XXIII. János, illetve VI. Pál-béli egyházképet tükrözi vissza. Sőt, ismét megfogalmazódott, hogy a követi rendszer a politikai aktorok érzetét kelti (Caprile, 1966). Általános igyekezet volt

1 Különösen Ammann püspök megjegyzései.

az is, hogy növeljék a laikusok szerepét a pápai külképviseletekben (bővebben lásd alább). A szélsőséges vélemények azonban nem találkoztak sem a többség, sem VI. Pál véleményével (Balvo, 2000). Ezek a megközelítések ugyanis sem teológiai, sem diplomáciai szempontból nem illeszkedtek sem az egyház hagyományához, sem a realitásokhoz. Azt el kell ismerni, hogy a követi rendszer valóban nem elengedhetetlen feltétele az egyháznak, de nagyon nehéz lenne helyettesíteni a pápa legfőbb pásztori gondoskodásának ezt a formáját a részegyház felé, illetve az egyház érdekképviseletét az állami hatóságok és a nemzetközi szervezetek irányába. Az is tény, hogy más módjai is vannak a szentatyával való kapcsolattartásnak (pápalátogatások, zarándoklat, pápai üzenetek, ad limina látogatás stb.). Ezek természetükből adódóan békemissziók is, ami a vallások, a felekezetek, a népek közötti béke előmozdítását illeti. Különösen a pápalátogatások, amelyek alkalmával – és ez a jelenlegi pápára különösen is igaz – rendre előkerülnek az általános érdeklődésre igényt tartó vagy regionálisan kiemelkedő háborúetikai és biztonsági kérdések.² A követi rendszer mindemellett a pápa jelenlétének állandó, stabil módja. A követ elmélyül az adott részegyház és társadalom mindennapi életében, kihívásaiban és problémáiban (Oliveri, 1981). Ami pedig mindennek kifejezetten a béketeremtés szempontjait illeti, már a zsinati atyák is érezték, hogy a pápai követek szerepe a hidegháborús környezetben felértékelődik. A zsinat végül nem bocsátkozott részletekbe. A Christus Dominus kezdetű dekrétum a római kúriával és azok munkatársaival kapcsolatban általános elvet fogalmaz meg: „*kapjanak a kor, a terület és a szertartások igényeinek – főként számuk, nevük, illetékességük, ügyvitelük és egymásközi összehangoltságuk szempontjából jobban megfelelő szervezetet.*” (CD 9). A figyelmeztetést a római pápa követeire is kiterjesztette a zsinat. David Alvarez tanulmányában, amelyben feldolgozta a pápai diplomácia 1909 és 1967 között végbement fejlődését, rámutatott, hogy a szentszéki külkapcsolatban a modernkori pápaság egyik egyedülálló kettősségét figyelhetjük meg. A Szent-szék igyekszik egyrészt a „pápaság” lelki karakterét hangsúlyozni, másrészt emellett törekszik megteremteni a „diplomatak” képzéséhez és a feladatvégrehajtáshoz – a nagy nemzetközi aktorokhoz hasonlóan – azokat a feltételeket, amelyek segítségével a Szentszék a globális és a regionális biztonság, illetve az egyes biztonságokhoz kapcsolódó etikai kérdések kezelésével a nemzetközi

2 Ezek a látogatások számos lehetőséget kínálnak a lokális fegyveres konfliktusok, vagy nagyobb horderejű és az egész világ biztonsági környezetét érintő kérdések értékelésére. Számtalan példát lehet hozni erre a huszadik század második feléből. Ferenc pápa látogatásai alkalmával szinte kivétel nélkül előkerülnek a nagy biztonsági és háborúetikai kérdések: így a migráció (mind európai, mind azon kívüli utazásainál), a vallásközi párbeszéd (dominánsan a közel-keleti utazásai alkalmával), de specifikusan a nukleáris fegyverek jelentette veszélyt érthetően Japánban tett látogatása alkalmával értékelte.

tér valós alakítójává válik (Alvarez, 1989). Tény, hogy fellelhető ebben némi „kettősség”, minthogy az egyház biztonsági és háborúetikai kérdéseket értékelt teológiai módszerekkel, miközben az effektivitás érdekében a legprofánabb diplomáciai eszköztárat is felhasználja. Ez a „kettősség” azonban – véleményem szerint – lényegében semmilyen ellentmondást nem eredményez. VI. Pál pápa maga is hangsúlyozta, hogy a diplomácia nem mond ellent, az egyház lelki természetének, hanem előmozdítja az egyház nagy békeküldetését a nemzetközi környezetben. Emellett VI. Pál tisztán látta, hogy a diplomácia csak egy eszköze a béke megteremtésének (VI. Pál, 1969). Ebben az értelemben kell szemlélni a jelenlegi pápa kúriareformját is, amely a Szentszéki Államtitkárság harmadik szekciójának létrehozására vonatkozik. A cél ugyanis a szentszéki diplomaták professzionálisabb képzésének, továbbképzésének, személyi ügyeinek előmozdítása, annak érdekében, hogy feladatukat, amelynek szerves része a jelenkori biztonsági kihívások és fegyveres konfliktusok kezelése, még eredményesebben tudják végrehajtani (Ujházi, 2019).

El kell fogadni azt a tényt is, hogy a pápai követekre vonatkozó joganyagot a II. Vatikáni Zsinat általános társadalomelméletéhez (LG 1)³, és a püspökökre vonatkozó koncepcióhoz kellett igazítani. A zsinat nagy figyelmet szentelt az egyház aktív szerepvállalásának a társadalmi problémák, a szociális kérdések kezelése és a (nemzetközi) közjó előmozdítása terén. A zsinati elvek magukkal hozták, hogy megerősödött a katolikus egyház globális vagy regionális biztonság előmozdítására vonatkozó szerepének hangsúlyozása és az ennek megfelelő szerepvállalás. A zsinati koncepciónak a Szentszéket képviselő pápai követek vonatkozásában is meg kellett jelennie (Fabris, 2006). Az általános zsinati elveket a pápai követekre vonatkozóan VI. Pál által kiadott *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű motu proprio (VI. Pál, 1969; Cavalli, 1969b; De Rosa, 1998), majd az Egyházi Törvénykönyv (362-367. kk.) foglalta össze⁴. Az új Egyházi Törvénykönyv életbelépéséig a régi törvénykönyv (265–270. kk.), és a követek

3 „Mivel Krisztus a nemzetek világossága, ez a Szentlélekben összeült szent Zsinat Krisztusnak az Egyház arcán tükröződő fényességével minden embert meg akar világosítani azáltal, hogy minden teremtménynek hirdeti az evangéliumot (vö. Mk 16,15). Mivel pedig az Egyház Krisztusban mintegy szentsége, azaz jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének, a korábbi zsinatok nyomában járva híveinek és az egész világnak jobban ki akarja nyilvánítani a maga egyetemes természetét és küldetését. Korunk sajátos körülményei sürgőssé teszik az Egyháznak e feladatát, hogy a társadalmi, technikai és kulturális kapcsolatokban egymáshoz egyre közeledő emberek Krisztusban is megtalálják a teljes egységet.” (LG 1).

4 Nincs egyetértés a szerzők között, vajon a CIC abrogálta-e, vagyis teljesen hatályon kívül helyezte-e a motu propriót. Logikusabbnak tűnik, ha elfogadjuk, hogy a CIC nem rendezte át teljesen a joganyagot és ezért az motu proprio továbbra is hatályban maradt, kiegészülve a CIC vonatkozó néhány kánonjával. A szerzők többségének is az a véleménye, hogy a pápai követekre vonatkozó joganyag speciális, amelyet egészében nem rendez a Kódex, amely egyébként is inkább kontinuitást mutat a motu proprióval, és a II. Vatikáni Zsinat koncepciójával (Melyk, 2009).

fakultásaira vonatkozó kiegészítő szabályok voltak hatályban. Még kevés idő telt el azonban a zsinati dokumentumok és a motu proprio⁵ kiadása között. Ez érezhető a dokumentum megfogalmazásán, hiszen amellett, hogy igyekezett átvenni a zsinat koncepcióját (Hübler, 2004), még az akkor hatályos (1917-es) Egyházi Törvénykönyv személete is érződik. A zsinat fő egyháztani és társadalmi koncepciója azonban már tetten érhető a szövegben, minthogy a követ karaktere szerint sem a fogadó egyházi, sem a világi hatóságokkal szemben nem passzív szemlélő, hanem hatékony, aktív szerepet vállal a részegyház, a társadalom és a nemzetközi szervezet életében (Cavalli, 1969a). Mindebből pedig egyenesen következik, hogy a béke előmozdítása a háborúetikai és biztonsági kérdések értékelése a pápai követ újkori feladatának integráns részét alkotja.

A motu proprio a Kódexhez képest bővebb, hiszen a tételes szabályozáson túl a zsinat tanításához igazított teológiai alapú jogdogmatikai megjegyzéseket is tesz, amelyek – ma már egyértelműen állítható – számos biztonságpolitikai aspektussal is rendelkeznek. Ilyen például: a püspökök egyházban betöltött pásztori szolgálata (CD 58); az egyház mai világban betöltött szerepe (GS 58); az egyház missziós tevékenysége (AG 5); az ökumenizmus, a keresztények együttműködése (UR 2, 364. k. 6); az egyház és a nem keresztény vallások közötti kapcsolat fejlesztése (NA, 364. k. 6). Mindezeket az Egyházi Törvénykönyv is tételesen felsorolja (364. k.), de műfaji sajátosság miatt csak röviden, lényegre törően. Később a joganyag kiegészült a II. János Pál pápasága alatt, 1994. február 22-én az államtitkárság által a pápai követekre vonatkozó 80 cikkelyből álló *Regolamento per le Rappresentanze Pontificie* dokumentummal (Szentzéki Államtitkárság, 1994). Az időlegesen szánt dokumentumot lényegében 2003-ban kisebb módosításokkal megerősítették. A dokumentum 10 fejezetben, 80 cikkelyben tartalmazza a pápai követek feladataira, kinevezésére, áthelyezésére, hivatalvesztésére vonatkozó előírásokat.

Bár az egyházi diplomácia béketevékenységének történelmi gyökerei vannak, de ennek teológiai vetülete főképp a II. Vatikáni Zsinat társadalom- és államelméletének a fényében vált hangsúlyossá. A követek békeépítése ebben a kontextusban különösen kapcsolódik a pápa legfőbb pásztori küldetésének támogatásához. Végül is minden diplomáciának az a célja, hogy az államok között elkerülje a háborút és megőrizze a békét (Padányi & Tomolya, 2017). Azonban az államtól vagy a nemzetközi szervezetektől eltérően az egyház a békeépítést nemcsak a hangzatos biztonság-, kül- vagy közpolitikai célnak tekinti. Egyes szerzők ezért a Szentszék békemisszióját jogosan „érték- vagy hitalapú”

5 Saját kezdeményezésből; a pápa saját kezdeményezésére (nem valakinek a kérvénye alapján) kiadott törvény.

misszióknak nevezik, szemben az államok „célorientált” feladatvégrehajtásával (Follo, 2020; Hertzke, 2005). Bár ez kétségtelenül igaz, de az egyház békemissziója emellett mélyebb, teológiai alapokkal rendelkezik. A béke megőrzésének és „kiterjesztésének” a szándéka a legmélyebben kapcsolódik az alapító élethez és az evangélium hirdetéséhez. Jézus születésekor a jó hír első hírnökei, az angyalok „békét hirdettek a földnek” (Lk 2, 7–9.). Jézus az utolsó vacsorán többek között a következő szavakkal búcsúzik a tanítványaitól: „Békességet hagyok rátok. Az én békémet adom nektek” (Jn 14; 27.). A feltámadt Krisztus pedig így köszönti a tanítványait: „Békesség nektek.” A nyolc boldogságban, amelyet XVI. Benedek pápa Jézus lelki önéletrajzának nevez, Jézus külön kiemeli: „Boldogok a békességszerzők, mert őket Isten fiainak fogják hívni” (Mt 5,9).⁶ Ennek tükrében az egyház mindig is a megváltás egyik fontos gyümölcseként aposztrofálta a békét. A pápai követ küldetésének ezért nem járulékos eleme a globális és a regionális béke előmozdítása, nem is a jól felfogott diplomáciai érdekérvényesítés egyik eszköze, hanem legmélyebben kapcsolódik az egyház missziós küldetéséhez, amelyben a „követ” kitüntetett módon vesz részt.⁷

A követek békemissziója a klasszikus ad intra és ad extra feladategyüttes fényében

A Kódex röviden summázza a római pápa követküldési jogát: „született és szuverén joga, hogy követeket nevezzen ki és küldjön” (362. k.), akár a részegyházakhoz, akár az államokhoz.⁸ A kánon tömören érzékelteti a követ küldetésének klasszikus kettősségét 1) a részegyházak – *ad intra* (364. k.); illetve 2) a világi hatóságok, nemzetközi szervezetek – *ad extra* (365. k.) irányába. A feladatok ilyen markáns funkcionális alapú bináris megkülönböztetése – véleményem szerint – az új típusú biztonsági kihívások tükrében nehezen tartható. A pápai diplomácia regionális és globális béke érdekében kifejtett konkrét tevékenysége éppúgy érinti a követek egyes klasszikus ad intra, mind ad extra feladatait.

6 Pál apostol pedig Jézus áldozatát az egyetemes béke motívumaként használja. „A kereszten kiontott vérével békességet szerzett mindenkinek.” (Kol 1,20).

7 A Szentszék vezetése részéről több alkalommal is megfogalmazódott az elmúlt években, hogy a pápai követek tevékenységének sarokköve a nemzetközi béke előmozdítása. Az államtitkárság részéről: [URL1](#), [URL2](#), [URL3](#). Az együttműködés jelentőségéről, a válságkezelés előmozdítása érdekében: „*Sempre disponibile a collaborare con quanti si impegnano per porre fine ai conflitti in corso e a dare sostegno e speranza alle popolazioni che soffrono.*” ([URL4](#); Squicciarini, 2005).

8 Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv még nem jognak, hanem „lehetőségnek” tekintette az államokhoz való követküldést (1917-es Egyházi Törvénykönyv, 265. k.).

A pápai követekre vonatkozó tételes joganyagot a követ ad extra és ad intra feladatainak szétválasztása vonatkozásában már a zsinat után is kritika érte. Egyesek sérelmezték, hogy a követek – ad intra – feladatai túlhangsúlyozottá váltak, a nemzetközi szerepvállalás pedig háttérbe szorult (Walf, 2003). Strukturális szempontból elemezve a Sollicitudo omnium ecclesiarum kezdetű muto propriót, az valóban csak a második fejezetben tárgyalja a követekre vonatkozó nemzetközi jogi szempontokat. Ez azonban a teológia és az egyház zsinat utáni jogalkotása szempontjából érthető. A tételes jogalkotás ugyanis elsődlegesen a zsinat részegyház és az egyetemes egyház közötti teológiai (ekkleziológiai) elvek jogi szövegekbe való átültetésére törekedett. Így ez az egyházkormányzat a pápai követek szabályozásánál a dolog természete miatt különösen jelentős volt (Arrieta, 1997). Mindez meglátásom szerint azonban csak didaktikai kérdés, még akkor is, ha a későbbiekben egyes pápai üzenetekben újra megerősítésre került, hogy a pápai követ elsődleges küldetése a részegyházak felé szól, hogy az egy és egyetemes egyház elválaszthatatlan kapcsolatát demonstrálja.⁹ A gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy a biztonsági kérdések területén nagyon is elmosódnak az ad intra és ad extra tevékenység határai. A legjobb példa erre az üldözött keresztény (katolikus) közösségek helyzete. Nehéz azt mondani ugyanis, hogy az ilyen hányattatott sorsú közösségek lelki, anyagi, diplomáciai és egyéb segítése a pápai követ tisztán ad intra vagy ad extra feladatait érintené. Ellenkezőleg, a válságövezetben – jól szemlélteti ezt a szíriai háború – a keresztény közösség segítése kihat a pápai követ tevékenységének minden szegmensére (URL5).

A határok elmosódását jól demonstrálja a részegyházakhoz, de nem az állami hatóságokhoz küldött pápai követ, az úgynevezett apostoli delegátus intézménye is. Főképp II. János Pál pápa aktív külpolitikájának köszönhetően napjainkra a legtöbb országgal, ahol régebben a Szentszék „csak” apostoli delegátussal, vagyis csak a részegyházhoz, de nem az állami hatóságokhoz küldött követtel rendelkezett, kiépült a bilaterális nemzetközi kapcsolat. A régi „delegátusi” rendszer sok esetben olyan, nem katolikus többségű vidékeken funkcionált, amelyek napjainkban a gazdasági, a politikai, a biztonsági kihívások miatt (nem kizárva a fegyveres konfliktust) úgynevezett „válságövezetnek” számítanak. Ezekben a területeken a krízis kísérőjelenségeként nem ritka a keresztényekkel szembeni vallási alapú üldöztetés és (vagy) diszkrimináció sem. Így a követ feladataihoz, még ha nem is volt nemzetközi jogi értelemben az állami

9 „Voi siete, in effetti, Rappresentanti del Papa presso i Governi nazionali o presso le Istituzioni sovranazionali, ma in primo luogo siete testimoni del Suo ministero di unità presso le Chiese locali, ai cui Pastori assicurate la possibilità di un contatto costante con la Sede Apostolica.” (URL6).

hatóságokhoz is akkreditált követ, hozzátartozott a keresztény közösség biztonságának az előmozdítása. A Szentszék az első – még nem a mai mögöttes jogi értelemben vett – delegátusnak nevezett követét a Közel-Keletre küldte.¹⁰ Az 1761. június 27-én Aleppóban alapított delegátusi rendszer feladata nem korlátozódott a katolikus hívek lelkipásztori gondozására, hanem kapcsolatot kellett kialakítani a keleti pátriárkákkal és az iszlám vallási vezetőkkel (Corral, Paolis & Ghirlanda, 1993). A „delegátus” sajátos és korabeli „békemissziójáról” átfogó képet fest Fernando Filoni az Egyház Irakban című könyvének vonatkozó része (Filoni, 2015). Azonban más olyan országokban is, ahol a Szentszék nem rendelkezett hosszú ideig az állami hatóságok irányába is delegált követtel, mint Laosz, Líbia, Malajzia, Brunei, Mauritánia, Mozambik, Mianmar, Kambodzsa vagy Vietnám, az apostoli delegátus fontos szerepet töltött be a keresztény kisebbség, és így lényegében az osztársadalom békéjének előmozdításában. Súlyos egyházüldözés, az egyház vagy a kereszténység biztonsági helyzete miatt előfordulhat, hogy a pápa a részegyházakhoz sem tud követet, apostoli delegátust küldeni. Ez történt lényegében a volt szocialista országokban vagy jelenleg Észak-Koreában (Salát, 2019). Ilyen esetben a Szentszék más csatornákon keresztül tartja a kapcsolatot a helyi egyházzal (levelek, püspökök, papok, laikusok vagy szerzetesek), és így próbál segíteni. Tehát az is látható, hogy a pápai követ fontos szerepet tölt be a részegyház és az egyetemes egyház közötti kapcsolattartásban, a béke előmozdításában, de nem ő jelenti a kapcsolattartás és az egyház békemissziójának egyetlen eszközt.

A pápai követ béke előmozdítása érdekében végzett tevékenysége, a biztonsági kérdések etikai értékelése nem elsősorban nemzetközi közjogi vagy akár kánonjogi alapelvekre vezethető vissza. Az alapító az apostolfejedelmet a következő küldetéssel ruházta fel: „*erősítsd meg testvéreidet*” (Lk 22, 32). Amellett, hogy az utasítás lelki, spirituális megerősítésre vonatkozik, számtalan történelmi példa árulkodik arról, hogy a pápák nem viseltettek érzéketlenül a helyi egyház szenvedéseivel és megpróbáltatásaival szemben. Igyekeztek valóban az élet minden területén „megerősíteni testvéreiket”.¹¹ Szent Péter utódja számára azonban fizikai képtelenség, hogy mindenhol jelen legyen. Ezért legfőbb pásztori gondoskodását¹² a követi rendszeren keresztül gyakorolja (Mamberti, 2007). A pápai követi szolgálat – akármennyire is a diplomáciai testületekre és

10 A pápai delegátus jogi terminológiájának a tisztázására a Szentszéki Államtitkárság 1916. május 8-án kiadott kommunikációjával kerül sor.

11 XV. Benedek közel-keleti keresztények érdekében végzett tevékenységének a bemutatásához lásd *De Dreuzy, 2016-os The Vatican and the Emergence of the Modern Middle East* című tanulmányát.

12 A pápai követ csak analóg értelemben követ, hiszen nem egy ország, hanem a katolikus közösség, különösen az adott országban élő katolikusok védelme a feladata.

követekre vonatkozó nemzetközi közjog szabályai szerint történik (362. k.) – csak „hasonlítható” más ország vagy főhatalom nagykövetéhez. A pápai követ a krisztushívők vonatkozásában ugyanis soha nem „idegen”, nem egy számos politikai és gazdasági kérdésben ellenérdekelt hatalom képviselője – hanem az egy és oszthatatlan katolikus egyház egyetemességének reprezentánsa a rész-egyház felé (URL6). A követküldési jogot az egyház elsősorban ezért teológiai elvre, a pápai primátusra, és csak másodsorban a nemzetközi közjog szabályaira vezeti vissza (Erdő, 1990). A *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű muto proprio is inkább teológiai elvre, a péteri primátusra alapozza a követküldési jogot¹³. A pápa akkor is jogosult a részegyházhoz követet küldeni, ha a Szent-szék és az adott állam között nem áll fenn nemzetközi, bilaterális egyezmény, amely biztosítaná, hogy a pápai követ az állami hatóságok előtt is képviselje a Szentszékét. Ez, amint láttuk, még nem jelenti azt, hogy csak a részegyházak-hoz delegált pápai követ ne mozdíthatná elő a regionális és globális biztonságot. A legkorábbi tág értelemben vett „követi” feladat is, amelyről az Apostolok cselekedeteiből értesülünk, egy „békemisszióhoz” kapcsolódik. A jeruzsálemi közösség elküldi Barnabást az antióchiai hívekhez, hogy valószínűsíthetően az eltérő etnikai szokásokból származó ellentéteket megoldja¹⁴. Az első századokban az egyetemes zsinatokra küldött pápai követek (például Nicea, 325) pedig a kereszténység alapjait meghatározó „vallási, teológiai” kérdések megnyugtató rendezésében vettek részt (Squicciarini, 2005). Tekintve, hogy a korabeli teológiai viták nem egyszer vezettek akár a keresztény közösségen belül is erőszakhoz, a követi tevékenység a legszorosabban kapcsolódott a regionális biztonság előmozdításához (Melichár, 1932). Mivel a vitás kérdések rendezésében Róma püspökének szava meghatározó jelentőséggel bírt, a követek is kulcsszerepet játszottak a konszenzus, és így a regionális béke megerősítésében (Walczak, 2016). A pápai diplomácia későbbi fejlődésének egyes sarokpontja-inál is szerepet játszott az egyetemes és a „regionális” egyház biztonsági helyzetének alakulása (Blet, 1982; Staffa, 1951).

Bár az Apostoli Szentszék nemzetközi jogalanyiságából fakadóan a pápai követ küldetése nemcsak szoros értelemben vett „lelkipásztori” feladatokra terjed ki, de az egyház missziós küldetése miatt minden tevékenysége valamelyest

13 „*Sane vero Iesus Christus per Apostolorum eorumque successorum, nempe Episcoporum cum Petri Successore Capite, fidelem Evangelii praedicationem sacramentorumque administrationem, et per gubernationem in dilectione, Spiritu Sancto operante, populum suum crescere vult eiusque communionem perficit in unitate.*” (VI. Pál, 1969).

14 „*Vélük volt az Úr segítsége: sokan hívők lettek, és megtértek az Úrhoz. Ennek a híre a jeruzsálemi egyházba is eljutott, ezért elküldték Barnabást Antióchiába. Amikor megérkezett és látta az Isten kegyelmét, boldog volt és mindenkit buzdított, hogy ragaszkodjék az Úrhoz szíve mélyéből. Mert derék ember volt, telve Szentlélekkel és hittel. Nagyon sokan az Úrhoz tértek.*” (Ap. Csel 11, 21–24.; Dillon, 2005).

kapcsolódik a lelkipásztori feladatokhoz (Arangio-Ruiz, 1996). Továbbá a követ hivatala a nemzetközi jogi dimenzió túl kánonjogi értelemben is egyházi hivatal (Miñambres, 1999). Mint ilyenre érvényes az egyházi hivatalokra vonatkozó általános kánoni előírás: „*a hivatal viselője hivatalát lelki cél érdekében gyakorolja*” (145. k.). A pápai követ legprofánabbnak tűnő ad extra feladatai is lelki célok szolgálatában állnak, amelyek között a béketeremtés és a háborúctikai kérdések értékelése az említett teológiai és szentírási alapok okán kitüntetett helyen szerepel.¹⁵

Amennyiben a hatályos Kódex által kategorikusan ad intra követi feladatokat vizsgáljuk, akkor is kiderül, hogy a lelkipásztori hasznosságon túl számos, a biztonság megteremtése és a válságkezelés szempontjából is rendelkezik relevanciával (364. k.).¹⁶ A követ szoros kapcsolatban áll a püspökökkel (364. k. 2, 365. k. 2. §), illetve a püspöki konferenciával. Nem tagja a konferenciának, de meghívást kell, hogy kapjon a püspöki konferencia általános üléseinek bevezető szekciójára, illetve meghívást kaphat a konferencia egészére is. A konferencián elhangzottakról és a döntésekről összefoglalót kap. A jogalkotó általános kérése, hogy a követ „*adjon meg minden segítséget és szoros kapcsolatot ápoljon a konferenciával*” (364. k. 3). Az általános kérés a tág értelemben vett társadalmi, etikai és biztonsági kérdésekre is kiterjed.¹⁷ A követnek szerepe van a helyi püspökkinevezésekben, minthogy a Szentszék előírásai alapján lefolytatja az információs eljárást (364. k. 4). Ennek a tisztán egyházi eljárásnak is jelentős etikai, társadalmi és biztonsági aspektusa lehet, minthogy az állami

15 Mindezen lelki célok megvalósításáért végzett fáradozások kiváló foglalatát adja II. János Pál 1980-ban, a jövőendő pápai követeknek mondott beszéde (EDB, 1982).

16 „*A pápai követ legfőbb feladata, hogy egyre erősebbé és hatékonyabbá tegye az egység kötelékét, mely az Apostoli Szentszéket és a részegyházakat összefűzi egymással. A pápai követre tartozik tehát illetékességi területén:*

1. *hogy értesítse az Apostoli Szentszéket azokról a körülményekről, amelyek közt a részegyházak élnek, továbbá mindarról, ami magát az egyház életét és a lelkek javát érinti;*

2. *hogy tevékenységével és tanácsával támogassa a püspököket, érintetlenül hagyva azok törvényes hatalmának gyakorlását;*

3. *hogy szoros kapcsolatot ápoljon a püspöki konferenciával és adjon meg neki minden segítséget;*

4. *hogy a püspökök kinevezésével kapcsolatban a jelöltek nevét az Apostoli Szentszéknek továbbítsa vagy javasolja, valamint hogy az információs eljárást a kinevezendő személyekről lefolytassa az Apostoli Szentszéktől adott szabályok szerint;*

5. *hogy igyekezzék előmozdítani azokat az ügyeket, amelyek a békét, a fejlődést és a népek együttműködését szolgálják;*

6. *hogy a püspökökkel együtt fáradozzék a katolikus egyház és a többi egyházak vagy egyházi közösségek, sőt nem keresztény vallások megfelelő kapcsolatának előmozdításán;*

7. *hogy azt, ami az egyház és az Apostoli Szentszék küldetésével kapcsolatos, a püspökökkel együttműködve az állam vezetőinél pártfogolja;*

8. *ezenkívül, hogy éljen azokkal a felhatalmazásokkal, és teljesítse azokat az egyéb megbízásokat, amelyeket az Apostoli Szentszéktől kap.”* (364. k.).

17 Ezt a feladatát Knut Walf erősen kritizálja (Walf, 2003).

hatóságoknak sem mindegy, hogy milyen karakterű személy tölti be a püspöki hivatalt (Ujházi, 2012). A válságövezetekben, ahol adott esetben vallási alapú konfliktusok is vannak, nem elhanyagolható, hogy mennyire valósul meg a püspökökkel szembeni jogalkotói kérés, mely szerint a püspök igyekezzen előmozdítani a vallásközi vagy felekezeti közötti párbeszédet (383. k. 3. §, 4. §). A válságövezetekben a pápai követ felelőssége hatványozottabban jelenik meg, hogy a személy kiválasztásánál az említett szempontok érvényesüljenek. A pápai követ kettős irányú információs küldetéssel is rendelkezik, amely ugyancsak bír biztonsági aspektussal. Lehetőségeihez mérten informálja a Szentszékét a helyi egyház körülményeiről (364. k. 1). A jogalkotó egy szóval sem mondja, hogy a Szentszék információigénye csak a „lelkipásztori” kérdésekre korlátozódik. Épp ellenkezőleg, kiterjed mindenre, ami „*az egyház életére és a lelkek javára*” vonatkozik (364. k. 1). A társadalmi és a biztonsági kérdések pedig jelentősen visszahatnak az egyház életére (364. k. 1). A pápai követ a Szentszék legfontosabb és hiteles informátora a helyi biztonsági helyzetről.¹⁸ A megbízható és átfogó információk beszerzése érdekében igénybe veheti a helyi klerikusok és laikusok segítségét. Ez különösen igaz a válság- és a háborús övezetekre, főképp ott, ahol a konfliktus valamilyen okból kihát a keresztény és a katolikus közösségek biztonsági helyzetére. A követ a pápa üzenetét tolmácsolja kül- és biztonságpolitikai kérdésekben.

Azonban még az egyház belső életére vonatkozó területek, mint a hagyományos hármass megszentelő, tanító, illetve kormányzó küldetés is rendelkezhet komoly biztonsági aspektussal a pápai követ munkája során. A pápai követek ugyanis az egyház saját jogában is bizonyos előjogokkal rendelkeznek, amelyeket VI. Pál szavaival élve azért kapnak, hogy feladataikat eredményesebben tudják végrehajtani (VI. Pál, 1969). A pápai követek előjogaira a Kódex csak röviden utal (366. k.). Alaposabban az *Index Facultatum Legatis Pontificiis tributarum*¹⁹, illetve missziós területeken az *Index Facultatum Legatis Pontificiis in territoriis missionum tributarum*²⁰ tárgyalja az előjogokat. A privilégiumok alapvetően az egyház belső életéhez kapcsolódnak. A szentségkiszolgáltatásra, püspökök beiktatására, fenntartott egyházkormányzati intézkedések engedélyezésére való előjogok a válságok idején azonban felértékelődnek. Sőt, az új típusú biztonsági kihívások rávilágítottak, hogy az egyház hármass küldetéséhez kapcsolódó

18 Keresztények szíriai helyzetéről a Zenari bíboros rendszeresen ad átfogó képet ([URL7](#); [URL8](#))

19 Hittani Kongregáció, Püspöki Kongregáció, Klérus Kongregáció, Megszentelt Élet Intézményeinek Kongregációja (1986). *Index Facultatum Legatis Pontificiis tributarum*. Città del Vaticano, Typis Polyglottis Vaticanis.

20 Népek Evangelizációjának Kongregációja (1999). *Index Facultatum Legatis Pontificiis in territoriis missionum tributarum*. Città del Vaticano, Typis Polyglottis Vaticanis.

privilegiumok jelentősebbek lehetnek, mint a követek számára a nemzetközi jog által biztosított előjogok.²¹ A nemzetközi aktorok ugyanis sok esetben nem tudják kikényszeríteni a nemzetközi jog által a diplomáciai testületek számára biztosított előjogok tiszteletben tartását az állam alatti szereplőkkel szemben (Oberleitner, 2005). Ezt jelzi, hogy az aszimmetrikus konfliktusok helyszínén a külképviseltek szinte soha nem maradnak szolgálati helyükön. Érthető, hiszen a terror- és állami szervezetekkel szemben jogaikat nem tudják érvényesíteni. A pápai követek azonban számos esetben (például Irak, Szíria) a fegyveres konfliktus helyszínén maradtak, amely önmagában is tanúságtétel az egyház békemissziója melletti elköteleződésükről.

A pápai követ ad extra feladatai és a béke szolgálata

A legtöbb országban a pápai követ nemcsak a részegyházak, hanem az állami hatóságok irányába is képviseli a római pápát. Ezáltal válik a követ sajátos kánonjogi és nemzetközi jogi alakzattá. Két független jogrendszer találkozási területe, miközben mindkettő megőrzi a saját függetlenségét (Buonomo, 2015). A II. Vatikáni Zsinat alapkonceptiója, hogy az állam és az egyház egymástól független entitás, de mindkettő feladata a közösség és a közjó előmozdítása, hiszen mindkettő ugyanannak az emberi személynek a szolgálatában áll (GS 70). Az érdemi és közös munka megvalósításához elengedhetetlen a folytonos párbeszéd, amelyet az állami akkreditációval is rendelkező pápai követ egyedülálló módon igyekszik előmozdítani (365. k. 1. §). Az államokhoz is akkreditált követek bemutatásánál a Kódex a pápai követ és az államok együttműködése kapcsán szűkszavú. Mindössze annyit mond, hogy „*mozdítsák elő és erősítsék az Apostoli Szentszék és az állam hatóságai közötti kapcsolatokat*” (365. k. 1. §. 1), és „*tárgyaljanak az egyház és az állam közötti viszonyral kapcsolatos kérdésekről, különösen pedig a konkordátumok és más hasonló megállapodások létrehozásáról és végrehajtásáról*” (365. k. 1. §. 2). A követek békeépítő tevékenysége a pápai követek elsődleges feladatát taglaló 364. kánonban kerül bemutatásra, amely a részegyházak és az egyetemes egyház közötti kapcsolat előmozdításának egyes területeit mutatja be. Itt kerül konkrétan említésre, hogy a pápai követ „*igyekezzék előmozdítani mindazokat az ügyeket, amelyek a békét, a fejlődést és a népek együttműködését szolgálják*” (364. k. 5). Hasonlóképpen itt kerül említésre a felekezeti és vallásközi párbeszéd szorgalmazása is (364. k. 6), amely jelentősen kapcsolódik a regionális és az egyetemes béke megteremtéséhez.

21 Különösen az 1961-es Bécsi Konvenció (Denza, 1976).

A II. Vatikáni Zsinatot követő katolikus „államelmélet” egyrészt nem az alá-fölérendeltség, hanem a kölcsönös tisztelet és az egymás felé való nyitottság, másrészt az állam és az egyház szétválasztásának elvére épült. Az egyház együttműködése minden olyan állammal és nemzetközi szervezettel, amely elkötelezett a béke előmozdításában evidenciának tekinthető. Ennek a „partneri” megközelítésnek a fényében logikusnak tűnt, hogy a külképviseletek ad extra feladataira vonatkozó alapelveket a végül a nem publikált *Lex Ecclesiae* fundamentalisba is be akarták iktatni (Dalla Torre, 1987). A Kódex végül az államokhoz és más „hatóságokhoz” tartós jelleggel küldött követek tekintetében rövid utalást tesz (362. k., 363. k. 1. §). Hasonlóképpen azokat is, akik pápai küldöttségben teljes jogú kiküldötti vagy megfigyelői minőségben nemzetközi tanácsokhoz, értekezletre vagy összejövetelekre kapnak kiküldetést (363. k. 2. §) a CIC éppen csak említi. Jogállásuk vonatkozásában a CIC a nemzetközi jog előírásainak a betartását irányozza elő (365. k. 1. §. 1)²², illetve a követ ad intra feladataihoz képest kiegészítő megjegyzéseket tesz.²³ Mélyebb teológiai és jogdogmatikai reflexiót a jogszabályhely már ez esetben sem bírt el. A zsinat megváltozott államelméleti koncepciója a pápai követekre vonatkozó *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű *motu proprio*-ban hangsúlyosabban jelent meg: Már a dokumentum szóhasználata is beszédes, hiszen a zsinat éveiben már háttérbe szorult tökéletes közösség, „*societas perfectát*” alkalmazza mind az állam, mind az egyház vonatkozásában. Az alapvetően az egyház állammal szembeni „szuverenitására”, és tökéletesebb lelki célokat megvalósító jellegére alkalmazott kifejezés mindkét entitásra való alkalmazása VI. Pál koncepciójából érthető. A pápa már úgy tekintett mindkettőre, mint amelyek a béke és a haladás, illetve az emberiség szolgálatában állnak, így a célok megvalósításában egymás szövetségesei. Knut Walf ennek kapcsán felhívja a figyelmet, hogy a *motu proprio* – a pozitív hangvételtől függetlenül – meglehetősen általánosan fogalmaz, ami az állam és az egyház együttműködését illeti (Walf, 2003). Ez igaz, de ez nem is lehet másképp, hiszen a pápai követek feladatai az

22 Ez egyben a kanonizáció – a világi törvények teljes joghatással történő átvételének – sajátos területe is, hiszen az egyházi jogalkotó nem a nemzeti, hanem a nemzetközi jog átvételét rendeli el. Egyben a nemzetközi jog más (nemzeti) jogrendszerbe való átvételkor alkalmazott monista és dualista elméletek érdekes és egyedi kombinációjáról van szó. Az egyházi jogalkotó ugyanis a követekre vonatkozó nemzetközi jogi szabályzók átvételét általánosságban elrendeli, amellyel egyben lemond a későbbi törvényhozói jogharmonizációs és jogi kontroll lehetőségéről. Természetesen a kanonizáció szabályai ez esetben határát jelentik a jogszabályok átvételének (Ujházi, 2010).

23 „1. §. Azoknak a pápai követeknek, akik egyszersmind a nemzetközi jog szabályai szerint az államok mellett követként működnek, sajátos feladatuk még:
1. hogy előmozdítsák és erősítsék az Apostoli Szentsek és az állam hatóságai közti kapcsolatokat;
2. hogy tárgyaljanak az egyház és az állam közti viszonytal kapcsolatos kérdésekről, különösen pedig a konkordátumok és más hasonló megállapodások létrehozásáról és végrehajtásáról.” (365. k. 1. §)

egy-
es államok és a nemzetközi szervezetek bi- és multilaterális megállapodásainak, és az aktuális biztonsági, illetve etikai kihívások fényében realizálódnak. Ferenc pápa éppen a követi szolgálat gyorsan változó biztonsági környezetnek való jobb megfeleltetése miatt állította fel a Szentszéki Államtitkárság harmadik szekcióját, amely a diplomáciai testület állományának személyi ügyeivel foglalkozik. 2017 karácsonyán ehhez kapcsolódóan kifejtette a Római Kúria vezető munkatársai számára, hogy a szentszéki diplomácia munkatársai úgy vegyenek részt a békeépítés és a válságkezelés folyamatában, hogy tartsák távol magukat a világi és anyagi érdekektől (URL9). Tiszteletteljes, de gyors beavatkozást vár a diplomáciától az emberiség és az „emberi személy” védelmében. Számít a szentszéki diplomácia szerepvállalására a nemzetekkel való kapcsolattartásban és a kitartó, őszinte békeépítésben (URL10). Elvárása nem alaptalan. Egyrészt az egyháznak – szemben a nemzetállamokkal – nincsenek nemzeti érdekei, semleges félként tud részt venni a konfliktusok elsimításában és a békemissziókban. Másrészt a szentszéki diplomácia valóban komoly sikereket ért el a modern-szekuláris államok közötti konfliktusok megoldásában, és ezáltal a nemzetközi béke megszilárdításban. A teljesség igénye nélkül: XIII. Leó 1885-ben Bismarck felkérésére a Karolina-szigetek hovatartozása vonatkozásában sikeresen közvetített Spanyolország és Németország között (Bihlmayer & Tüchle, 1987); 1890-ben Anglia és Portugália között a kongói határok kapcsán kialakult vitában; 1893-ban Peru és Ekvátor közötti határvitában ért el sikereket. Felajánlotta közvetítését a Szentszék 1895-ben is az Anglia és Venezuela között kialakult ghánai határvita kapcsán, illetve Haiti és a Dominikai Köztársaság közötti vita rendezésében. Szintén 1895-ben a pápa közbenjárt II. Menelik Etióp császárnál az olasz hadifoglyok érdekében. A Szentszék közbelépésének is köszönhető, hogy 1896-ban az Egyesült Államok és Spanyolország között nem tört ki háború Kuba kapcsán. 1900 és 1903 között az argentinai és chilei határvita rendezésében vállalt szerepet a Szentszék. De közvetítő szerepe volt a Kolumbia és Peru közötti megállapodás előkészítésében, illetve 1909 és 1910 között Brazília és Peru közötti vita rendezésében (Follo, 2020). II. János Pál apparátusa 1984-ben Argentína és Chile között a Beagle-csatorna kapcsán segédkezett elkerülni a fegyveres konfliktust (Lindsley, 1987; Ujházi, 2013). De meg lehet említeni a Szentszék erőfeszítéseit – amelyek kevesebb eredményt hoztak ugyan – a libanoni polgárháború (Ujházi, 2017), az iraki katonai intervenció (Ujházi, 2016) vagy a kelet-európai országok kommunista diktatúráinak felszámolására tett kísérletekben. Ezek a kevésbé sikeres kezdeményezések is demonstrálták a Szentszék elkötelezettségét a nemzetközi béke irányába (Kramer, 1980). Újabban az Egyesült Államok és Kuba elhidegült kapcsolatának javításában segített a Szentszék. De Dél-Szudán belpolitikai

krízisének megoldásában, és így az új független államban élő törzsek közötti fegyveres erőszak beszüntetésében is szerepet vállalt.²⁴ Az ilyen folyamatok előkészítésében és koordinálásában a pápai követek kulcsszerepet töltenek be (Rieck & Niebuhr, 2015). Pietro Parolin bíboros-államtitkár 2015-ben a Pápai Gergely Egyetemen a „*Szentszék diplomáciai tevékenysége a béke szolgálatában*” címmel tartott előadást. Az államtitkár kifejtette, hogy a Szentszék igyekszik sajátos mozgásterének és lehetőségeinek egyre jobb kihasználásával továbbra is a béke előmozdítását szolgálni. Kiemelte, hogy a megfelelő prevenció és konfliktus utáni válságkezelés hiányában a fegyveres konfliktusok előreláthatóan növekedni fognak (URL12). A bíboros azt várja a szentszéki diplomáciától, hogy jobban tűnjön ki a Szentszék valós súlya. Ebben a tekintetben is kulcsszerepe lesz a követeknek. Más alkalommal a bíboros államtitkár konkrétan felhívta a figyelmet az egyház szerepvállalására a kolumbiai békefolyamatok elindítása, a nicaraguai helyzet rendezése tekintetében, ahol a pápai megbízott megfigyelőként vett részt. Kiemelte az afrikai országok visszatérő kríziseinek, mint például a mozambiki helyzet, kezelését. A regionális béketeremtés mellett a pápai követek biztonsághoz kapcsolódó etikai kérdésekben is nyilatkoznak: a migrációs és menekültválság kezelése, a fegyverzet, különösen a tömegpusztító fegyverek leszerelése, szervezett bűnözés, fenntartható fejlődés stb. (URL13). Az államtitkár érzékeltette, hogy új típusú válságkezelésre van szükség, amelyben az egyházi diplomácia erőteljesebben részt vesz. Az államtitkár szerint ugyanis az elmúlt években a fegyveres erővel kikényszerített „békék” ingatagok, magukban hordják az újabb fegyveres konfliktusok csíráit. A kiengesztelődésre irányuló és párbeszédre alapuló válságkezelés képes egyedül a tartós béke megteremtésére, az egyház pedig ebben szerepet vállal (URL13). A pápai követek pedig, ahogy azt már XXIII. János 1966-ban megfogalmazta, a pápa „meghosszabbított kezei” a kül- és békepolitika megvalósításában (XXIII. János, 1966).

A pápai követ hivatala, kánoni értelemben egyházi hivatal, amely már az alapításkor is sajátos biztonsági kérdéseket vet fel (Mamberti, 2007). A római pápa, mint illetékes egyházi hatóság, az apostoli levél kibocsátásával alapítja a hivatalt²⁵, amelyre akkor kerül sor, ha azt a politikai és biztonsági helyzet lehetővé teszi. Ennek számos emberi jogi, vallási, köztük az egyház biztonsági helyzetéhez kapcsolódó aspektusa lehet. A Dél-Afrikai Köztársaság például – tekintve az ország holland protestáns orientációját – sokáig nem keresett diplomáciai

24 Ferenc pápa 2019-ben találkozott a dél-szudáni politikai vezetéssel és az ellenzékkel. A meghatározó gesztus, hogy a pápa megcsókolta a két politikai vezető lábát, mintegy kérve őket, hogy induljanak el a kiengesztelődés útján nem maradt eredménytelen (URL11).

25 Például II. János Pál, 1992.

kapcsolatot az Apostoli Szentszékkal. Amikor azonban az „*apartheid*” politika miatt számos ország megszakította a diplomáciai kapcsolatot az országgal, felértékelődött számára a szentszéki diplomácia. A Szentszék azonban ekkor már kivárta az alkalmasabb biztonsági és politikai környezetet a diplomáciai kapcsolatok kialakítására (Broglia, 2015). A pápai követi hivatal betöltéséről a pápa gondoskodik (146. k.) kiválasztja – az államtitkárság segítségével –, majd kinevezi az alkalmas személyt a feladatra (Braidia, 1979). Sem általános biztonsági, sem a katolikus közösség szempontjából nem elhanyagolható, milyen karakterű személyt neveznek ki. Ezek a szempontok a válságövezetekben még inkább felértékelődnek. A szegények, a háborúk és a fegyveres konfliktusok áldozatai iránti személyes elköteleződés sokat számít.²⁶ A követ nemzetisége is befolyásolhatja a választást. Attól eltekintve, hogy a követ nem a nemzetisége vagy az eredeti állampolgársága szerinti országot, hanem az Apostoli Szentszékot képviseli, az etnikai szempontokat is figyelembe kell venni. Segítség ebben a tekintetben a zsinat után szorgalmazott gyakorlat, mely szerint a szentszéki külképviseletben erőteljesebben jelenjen meg az egyház egyetemessége, és az olasz nemzetiségű diplomaták mellett ma már az egyes nemzetek katolikusai széles körben képviseltetik magukat a szentszéki diplomáciában.²⁷

Az első követek – ahogy azt fentebb említettük – egyházi küldetéssel rendelkeztek. A pápai állam létrejöttével azonban fokozatosan kialakult a pápai követek „uralkodó” vagy a későbbi területi „nemzetállamok” képviselőinek feladat-együtteséhez nagyon hasonló küldetése is. Ez a dolog természetéből adódott, amennyiben figyelembe vesszük, hogy a Pápai Állam a formálódó európai „nemzetállamok” között, földrajzi kiterjedéssel, a római pápa világi kormányzati hatalmának alárendelt lakossággal rendelkezett.²⁸ Ezért a realista értelemben vett *raison d'état* (államérdek) (Santamaria, 2005; Morris, 1989; Knubben, 1928) a pápai követ feladatai között is óhatatlanul megjelent. Bár a Szentszék a Pápai Államtól megkülönböztetve, a nemzetközi szokásjog alapján az európai államok közösségének tagja volt, de ez a „nemzetközi jogalanyisága” csak a Pápai Állam 1870-es katonai megszállása után értékelődött fel (Duchesne, 1908; Graham, 1959; Hanson, 1987; Arangio-Ruiz, 1996; Araujo, 2001; Barbato, 2013; Bathon, 2001; Morss, 2015). A Szentszék a római kérdés 1929-es rendezéséig is kötött nemzetközi megállapodásokat, és küldött, illetve fogadott követeket. Sőt,

26 Donato Squicciarini 75. születésnapja alkalmából kiadott ünnepi kötet számos tanulmánya bemutatja a nuncius személyes érzékenységét, amellyel az egyes szolgálati helyén a válságok áldozatai, illetve a válságot kiváltó okok kezelése irányába fordult (Kapellari & Schambeck, 2020).

27 „... továbbá a római pápa követeit is, amennyire csak lehetséges, az Egyház különböző tartományaiából válasszák ki, hogy a katolikus Egyház hivatali, illetve központi szervei valóban egyetemes jelleget mutassanak.” (CD 10).

28 Ez a kormányzati hatalom ma Vatikán Városra korlátozódik.

az első világháború után létrejövő új államalakulatok keresték a diplomáciai kapcsolat lehetőségét az Apostoli Szentszékkal. A terület elvesztésével nemcsak a Szentszék nemzetközi jogalanyiságára vonatkozó elméleti megalapozás jelentősége erősödött meg. Az egyház társadalmi és biztonsági kérdésekben adott nyilatkozatai is nagyobb súllyal estek latba. A háborús években XV. Benedek, XI. Pius, XII. Pius nyilatkozatai a békéről messze nem hangoztak volna olyan hitelesen, amennyiben a területi integritással és lakossággal rendelkező Pápai Állam még mindig ránehezedett volna a Szentszékre (Frivaldszky, 2020). Ezek a pápai üzenetek – mint ahogy a pápai megnyilatkozások általában – a pápai követek számára nemcsak jámbor ajánlások, hanem az egyes kül- és biztonságpolitikai, illetve etikai kérdésekben szoros értelemben vett feladatszabások. Így értelmezendő a zsinat „atyja”, XXIII. János *Pacem in terris* kezdetű enciklikája is, amely az egyház megváltozott hidegháborús biztonsági környezetben elfoglalt álláspontjának markáns összefoglalója (XXIII. János, 1963; Prélot, 1975). XXIII. János, aki követi küldetési alatt (Bulgária, Törökország, Görögország, Franciaország) maga is aktív szerepet vállalt a regionális béke előmozdításában, jól tudta milyen jelentőséggel bírhatnak a „terepen” dolgozó diplomaták a béke-missziókban (Kartaloff, 2014; Botrugno, 2014). Ugyanígy VI. Pál *Populorum progressio* kezdetű enciklikájának gazdaság-, kül- és biztonságpolitikai jellegű megjegyzései nemcsak szolid ajánlások a „jóakarátú embereknek”, hanem az egyházi diplomácia, és így a pápai követek számára feladatszabás is. II. János Pál pápa a 2000-es jubileumi évben kifejezetten a pápai követek számára intézett üzenetet, amelyben számos szempont mellett a követek állandó célkitűzésének nevezte a béke előmozdítását. Hozzátette, hogy a béke az igazságon, az igazságosságon, a szolidaritáson és a szabadságon alapul. Tehát ezeket a szempontokat is figyelembe kell venni a követeknek, mint a békemisszió elválaszthatatlan szegmensei. Ahogy a pápai követeknek mindent meg kell tenni a szegénységgel szembeni küzdelem, az alapvető emberi jogok, és az emberi személy integráns fejlődésének előmozdítása tekintetében is. Ezeknek az értékeknek az együttes védelme képes egyedül a népek közötti békét megalapozni (URL6).

Ferenc pápa 2019-ben a pápai követekkel való találkozás alkalmával tíz pontban foglalta össze, mit vár a pápai követektől. A pápai követ legyen 1) az Isten embere; 2) az egyház embere; 3) az apostoli buzgóság embere; 4) a kiengesztelődés embere; 5) a pápa embere; 6) a kezdeményezés embere; 7) az engedelmesség embere; 8) az imádság embere; 9) a tevékeny szeretet (*caritas*) embere; 10) az egyszerűség embere (URL14). Bár első ránézésre a pápai üzenet inkább jámbor elmélkedésnek tűnik, de a tíz pont alaposabb elemzéséből kiderül, hogy azok mind szoros, mind tág értelemben részét alkotják az új típusú biztonsági kihívások etikai értékelésének. A pápa aktív szerepet szán a pápai követeknek saját békemissziója

megvalósítása szempontjából. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy Ferenc pápa az egyes biztonsági kérdésekben – migráció, vallásszabadság, fenntartható fejlődés, terrorizmus, nukleáris fegyverek leszerelése stb. – milyen konkrét vízióval rendelkezik, egyértelmű, hogy a követeknek ezekben a kérdésekben a pápa konkrét elképzelését kell képviselni a béke jelentőségének általános hangoztatásán túl. A pápa azt várja, hogy ezeken a területeken a pápai követ – saját elképzeléseit félretéve – az egyház és különösen Szent Péter utódjának akaratát közvetítse (az idézett dokumentum 2. 5. 7. pontjai). Ezzel finoman jelezte a pápa, hogy elvárja a szentszéki külképviseletektől, hogy sorakozzanak fel az általa képviselt kül- és biztonságpolitikai irányhoz, még akkor is, ha nem mindenben értenek egyet az egyes célkitűzéseivel. Úgy tűnhet a kritikai megjegyzésekből, hogy voltak hiányosságok, hiszen az egyházi vezetők nem mindenben osztották a pápa markáns véleményét az említett biztonsági kihívások kapcsán. Azonban mind az egyház alkotmányos berendezkedésére vonatkozó teológiai és kánonjogi, mind a külképviseletre vonatkozó (nemzetközi) jogi alapelvek alapján elvárható, hogy a követ a küldő állam főhatalmát képviselje. Ez a főhatalom az egyházban mind teológia és kánonjogi, mind közjogi vonatkozásban a római pápa kezében összpontosul. Többségében azért a pozitív példák dominálnak, és a pápai követek felsorakoznak a pápa békemissziója mellett. A renitencia pedig kivételnek számít.²⁹

Ahogy a kánonjog a tisztán egyházi megbízatással rendelkező, úgy az államokhoz és nemzetközi szervezetekhez akkreditált követek elnevezésével is érzékelteti a megbízatás irányát. A nuncius, pronuncius, internuncius, chargé d'affaires en pied, chargé d'affaires ad interim, legátus a latere, „special envoy”, megfigyelő, képviselő vagy ablegatus, illetve régens elnevezések a szentszéki követ nemzetközi jogi karakterére utalnak. Az alkalmazott kifejezések egyben a követ feladat- és jogkörét, illetve a két fél, a Szentszék és az adott állam vagy nemzetközi szervezet diplomáciai kapcsolatának a szintjét is jelzik. Az elmúlt években részben a Szentszék nemzetközi közösségben és a tág értelemben vett „válságkezelésben” való részvételének köszönhetően némelyik forma jelentőségét vesztítette (vagy teljesen ki is kopott: pronuncius, internuncius, régens), amíg más követi formák jelentősége (például special envoy) felerősödött. Bár kánonjogi értelemben nem számítanak állandó diplomáciai képviseletnek, „pápai követeknek” azok a bíborosok, akik a pápa személyét képviselik, valamilyen ünnepségen

29 Például Kenya és Dél-Szudán Apostoli Nunciusa Charles Daniel Balvo az Észak-afrikai Püspökök Szövetségének (AMECEA) meghívására szentmisét mutatott be. Kifejtette, hogy mindenben segíti a Szentatyát az afrikai kontinens és különösen Dél-Szudán békéjének az előmozdításában ([URL15](#)). Szíriában Mario Zenari bíboros nuncius több alkalommal találkozott a helyi keresztény és katolikus vezetőkkel, ahogy a politikai vezetők előtt is megerősítette a Szentszék szándékát a regionális béke előmozdításában ([URL16](#)).

vagy gyűlésen, akár mint oldalkövet vagy mint különleges követ (missus specialis, missus extraordinarius, special envoy), de jelentőségük az elmúlt időszakban biztonságpolitikai szempontból felerősödött.³⁰ Küldetésük időleges és csak arra a feladatra vonatkozik, amellyel a pápai kinevező írat megbízza őket. A hatályos Kódex a klasszikus megközelítés szerint valamilyen lelkipásztori feladat teljesítését tekinti elsődleges küldetésüknek (358. k.), de éppen napjainkban az új típusú biztonsági kihívások kezelésében betöltött szerepük nem hagynak kétséget afelől, hogy feladatvégrehajtásuk nem korlátozódik csupán „lelkipásztori” területekre (Fürst, 2004). II. János Pál különmegbízottként küldte Pio Laghi, illetve Roger Etchegaray bíborosokat az amerikai, illetve az iraki elnökhöz 2003 tavaszán. Feladatuk kapcsolódott II. János Pál biztonságpolitikai célkitűzéséhez, amellyel szeretne volna megelőzni az amerikai katonai intervenciót. Fernando Filoni bíboros az Iszlám Állam térnyerése után kapott különleges követi megbízatást Ferenc pápától, hogy kifejezze a pápa közelségét az üldözött keresztény közösségek és a szenvedő iraki társadalom irányába. Bár küldetésüknek kétségtelenül van lelkipásztori hozadéka, de mind a kiváltó ok, mind a tevékenységi közeg biztonságpolitikai aspektussal is bírt (URL17). Ugyancsak különleges követi – special envoy – minőségben utazott Filoni bíboros a Srí Lanka-i terrortámadás után a régióba, hogy kifejezze a Szentatya szenvedőkkel való együttérzését (URL18). A klasszikus megkülönböztetés alapján a nuncius az adott országba akkreditált követek között tiszteletbeli rangelsőbbséget élvez, „doyen” (Navarro, 1987). A pronuncius ilyen rangelsőbbséggel nem rendelkezik. A Szentszék ma már elnevezésében nem tesz különbséget a nuncius és pronuncius között, de továbbra is számom tartja, hogy mely országokban rendelkezik a követ tiszteletbeli elsőbbséggel (Walczak, 2016).³¹ A pápai követek „doyeni” rangelsőbbsége nem az egykori Pápai Állam vagy a Vatikán politikai vagy katonai jelentőségéhez, hanem a Szentszék erkölcsi tekintélyéhez kapcsolódik (Longhitano, 2001). Az 1815-ös Bécsi Kongresszus ennek fényében deklarálta, hogy „*a szerződés semmiféle újítást nem vezet be a pápai követek vonatkozásában*”, akik számára a katolikus államok biztosíthatják, hogy a diplomáciai testület tiszteletbeli vezetői, „doyenjei” legyenek.³² A tiszteletbeli elsőbbség jelentősége a béke, az

30 Pápai követ (Diós, 2005).

31 Lásd még Libreria Editrice Vaticana, 2019.

32 „1. A képviseletek vezetőit az egyes osztályokon belül a rangsorelsőbbség annak a napnak és órának megfelelően illeti meg, amikor működésüket a 13. Cikknek megfelelően megkezdték.

2. A képviselet vezetője megbízólevelének a rangosztályt meg nem változtató módosítása a rangsorelsőbbségre nem hat ki.

3. Ez a cikk nem érinti a fogadó államban a Szentszék képviselőjének rangsorelsőbbsége tekintetében elfogadott gyakorlatot.” 1987. évi 13. törvényerejű rendelet a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről, 16. cikk.

emberi jogok, a háború és a biztonságtechnikai kérdések értékelése, illetve az üldözött kisebbségek védelme szempontjából sem elhanyagolható. A pápai követ ugyanis nemcsak egy adott állam politikai konszenzusa, hanem az egész katolikus egyház erkölcsi tekintélye és társadalmi tanítása alapján nyilatkozik biztonságához tartozó etikai, illetve a regionális és globális biztonsági kérdésekről. A rangelsőbbség biztosításával – elvileg – a Szentszék bizonyos morális elsőbbségét és tekintélyét is elismerik az adott országban (Fabris, 2006). A biztonsági kérdések pedig – legyenek azok a humán biztonság, a környezet biztonság vagy a fegyveres összeütközésekhez, háborúetikai kérdésekhez kapcsolódó területek – mindig rendelkeznek morális vetülettel (Hegedűs, 2009).

A szentszéki képviselő szerepe a béke előmozdításában a nemzetközi szervezetekben

A nemzetközi szervezetekhez küldött követekre a CIC csak röviden utal, mely szerint az Apostoli Szentszéket képviselik azok is, akik a pápai küldöttségben teljes jogú kiküldötti vagy megfigyelői minőségben nemzetközi tanácsokhoz, értekezletekre vagy összejövetelekre kapnak kiküldetést (363. k. 2. §). A kánon a képviselőt alatt érti mind az állandó, mind az ideiglenes küldötteket (akár szavazati joggal – kiküldött – vagy szavazati jog nélküli) (Hübler, 2004), jóllehet technikai értelemben a követi munka feltételezi, hogy tartós jelleggel képviseli a Szentszéket a fogadó politikai közösség előtt. A jogalkotó az új törvénykönyv kiadásakor már tisztában volt a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartás jelentőségével. Ezt jelzi, hogy a Kódex bevezető kánonjaiban a hagyományos területi államok mellett már külön említi a „*más politikai társulásokkal*” kötött megállapodásokat (3. k.). Továbbá a Szentszék tényleges „békepolitikájának” az előmozdításában a második világháború után kulcsszerepet kaptak a nemzetközi szervezetek, és az ott tevékenykedő szentszéki misszió munkatársai. A II. Vatikáni Zsinatot követően a Szentszék végleg és deklaráltnak is maga mögött hagyta a két háború között, a nemzetközi szervezetekkel, különösen a Népszövetséggel szemben kialakult tartózkodó álláspontját (Araujo & Lucal, 2004). Amíg az egyes globális és regionális nemzetközi szervezetekkel nem épült ki a diplomáciai kapcsolat, addig főszabály szerint, a székhelye szerint illetékes apostoli nuncius tartotta a kapcsolatot a nemzetközi szervezettel.

A *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű motu proprio a bevezető szakaszt lezáró résznél említi a követek békeépítő, nemzetközi közjót előmozdító tevékenységét. Ez a szakasz tárgyalja röviden az állami hatóságokkal, különösen

a nemzetközi szervezetekkel való együttműködést is.³³ A nemzetközi szervezetek kiemelése logikus, hiszen ez az a fórum, ahol a legátfogóbb lehetőség nyílik az egyetemes közjó és a nemzetközi béke előmozdítására. Olyan fórum, ahol a követ az egyes biztonsági kérdések kapcsán az egyház társadalmi tanítását megismertetheti. Így a szentszéki követ nyilatkozott a terrorizmusról, annak totális elutasításáról (URL19), nukleáris leszerelésről szóló pápai tanításról (URL20, URL21), a békefenntartó műveletekről (URL22)³⁴, a nők védelméről a fegyveres konfliktusok során (URL23), a vallásszabadság és vallási közösségekkel szembeni atrocitásokról, azok elítéléséről (URL24), a világűr békés célú felhasználásáról (URL25), a rasszizmus és a xenofóbia elítéléséről (URL26), a fenntartható fejlődésről (URL27). Ezek már most is, de a későbbiekben még inkább általános érdeklődésre igényt formáló biztonságpolitikai kérdéskörök, amelyekre vonatkozóan az egyháznak adekvát etikai válasza van. A nemzetközi fórumok akkor kínálnak igazi lehetőséget, ha a misszió munkatársai jól ismerik ezekben a kérdésekben az egyház hagyományát és tanítását. A misszió munkatársainak kiválasztásánál ezért evidencia, hogy olyan személyek segítsék a misszió vezetőjét, akik szakismeretük és az egyház tanítása felé való elkötelezettségük erre alkalmassá tesz.

A nemzetközi szervezetek közül létrejötté óta kitüntetett helyen szerepel a Szentszék szempontjából az ENSZ. A világszervezettel való kapcsolatot már XII. Pius, majd utódja XXIII. János is szorgalmazta (Walf, 2003). Pápaságuk alatt időnként a Szentszék már részt vett a világszervezet egyes ügynökségeinek vagy hivatalainak az ülésén. VI. Pál ismerte fel azonban igazán a világszervezet jelentőségét a béke megőrzése szempontjából, ezért is szorgalmazta a formális kapcsolat kiépítését, melynek eredményeképpen 1967-ben létesült a Szentszék állandó megfigyelői beosztása a világszervezet mellett. Jelenleg New Yorkban, Genovában, illetve a regionális ENSZ szakosított hivatalok mellett tevékenykedik misszió. Az ENSZ-ben való jelenlét nemcsak a biztonsági kérdések széleskörű etikai értékelésére ad lehetőséget, hanem hozzájárul a Szentszék nemzetközi bilaterális kapcsolatainak a fejlesztéséhez is, olyan országokkal, ahol nincs, illetve nem jelentős a keresztény vagy a katolikus jelenlét (Algéria, Örményország, Azerbajdzsán, Bahrein, Dánia, Észtország, Finnország, Irán, Japán, Jemen, Kuvait, Kirgizisztán, Litvánia, Líbia, Mongólia, Nepál, Norvégia, Svédország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Üzbegisztán).

33 „*Optatum autem omnium hominum bonae voluntatis, ut Nationum sit pacificus convictus et populorum progressio foveatur; nostris hisce diebus declarant etiam Instituta Internationalia, quae vocantur, quorum scientia, rerum usus, dignitas in promptu sunt omnibus, nulli cum pareant labori ut pax et progressio populorum in tuto ponantur.*” (VI. Pál, 1969).

34 A felszólalás jelentős részben azt a kérdést vizsgálja, hogy a civil lakosságot és a gyermekeket nagyobb védelemben kellene részesíteni a fegyveres küzdelmek során.

Szentszéki diplomataképzés az új típusú biztonsági kihívások fényében

A megváltozott biztonsági környezet és az eredményes békemisszió feltételezi a pápai követek megfelelő felkészítését is. Már a II. Vatikáni Zsinat hatvanadik általános ülésén, 1963. november 5-én felvetődött, hogy a pápai követek számára szervezett képzést kellene indítani, amely a fogadó ország kultúrájáról, történetéről és helyzetéről ad átfogó ismereteket. Továbbá a keleti filozófia és legalább egy keleti nyelv ismeretét irányozták elő (Caprile, 1966). Nyilvánvalóan ezek már olyan szempontok voltak, amelyeket a megváltozott biztonsági környezet és az egyház béketörekvéseinek a szempontjából is lehet értékelni. A pápai követek képzésének és feladatvégzésének 1909 és 1967 között bekövetkező professzionalizálásáról David Alvarez említett tanulmánya ad áttekintést. A szerző rámutat, hogy a második világháború után és a zsinat idejében milyen jelentős előrelépések történtek annak érdekében, hogy a pápai követek eleget tudjanak tenni küldetésüknek az „új világrendben” (Alvarez, 1989). A nunciusi (vagy az államtitkársági) beosztásokra való kinevezéseknél a karrierdiplomáttal szemben a „professzionizmus”, a diplomáciai szolgálatban eltöltött idő, az ott szerzett tapasztalat és képzettség, az egyház nemzetközi karakterének a figyelembevétele, a missziós és a keleti területeken a szerzetesek és a keleti sui iuris egyházak tagjainak a bevonása megerősödött (Alvarez, 1989). A diplomáciai akadémia képzési rendjében pedig markánsabban jelentek meg azok a tárgyak – diplomáciatörténet, közgazdaságtan, nyelvek, nemzetközi jog, földrajz –, amelyek ismerete az új típusú biztonsági kihívások etikai értékelése szempontjából nélkülözhetetlen a nemzetközi környezetben tevékenykedő diplomaták számára (Alvarez, 1989). A diplomáciai testületekben dolgozóknak a nunciatúrára való kihelyezésük előtt a pápai egyetemeken kell leginkább kánonjogi (vagy más szent tudományból) doktori fokozatot szerezni. A kánonjogi doktori (PhD) fokozat preferálása érthető, hiszen az átfogó kánon- és részben világi jogi ismeretekre a jelenlegi szabályozás értelmében csak a doktori kurzusban van lehetőség. A teológia és filozófiai alapképzés keretein belül mindössze a kánonjog egyes területeit kell elsajátítani (általában általános normák, szentségjog, házasságjog, egyházi „alkotmányjog”). Amennyiben a kiválasztott személy már rendelkezik kánonjogi doktorátussal rövidebb, mindössze kétéves belső képzéssel végezheti el a pápai diplomataképzőt (Walczak, 2016). Ez esetben diplomáciatörténetet, nemzetközi jogot, nemzetközi szervezetekhez, gazdasághoz, politikához kapcsolódó ismereteket, nagy európai világnyelveket kell tanulni. Jelenleg egyre nagyobb jelentőségre tesz szert az arab nyelv is. Ezen kívül a diplomáciában hasznos ismereteket is, mint például információvédelem,

sajátítanak el a jelöltek. Újabbban előtérbe került a diplomáciai szolgálat megkezdése előtt a lelkipásztori gyakorlat is (URL28).

Laikusok a szentszéki diplomáciában és a béke megszilárdítása érdekében vívott harcban

A II. Vatikáni Zsinat (LG 33–34, AA 20), és az azt követő egyházi jogalkotás célul tűzte ki, hogy a laikusok és a klerikusok között a „méltóság és a cselekvés” szempontjából a vélt és valós különbséget lebontsa (208. k.). A méltóság és a cselekvés tekintetében való egyenlőség később más egyházi dokumentumban mélyebb kifejtésre került (II. János Pál, 1988). Kényes kérdésként merült fel azonban a laikusok szerepe az egyházkormányzatban. Bár a főszabály tekintetében a Kódex egyértelműen fogalmaz: a tényleges egyházkormányzati tevékenység a szent rend papi fokozatát tételezi fel, de a laikusok együttműködhetnek, „coperare possunt” az egyházi hierarchiával. Az egyházkormányzati tevékenység valós tartalma nem kevés bizonytalanságot vetett fel a zsinat után. Később úgy tűnt, maguk a pápai dokumentumok is a laikusok kormányzatban való részvételének inkább kiegészítő jellegére helyezték a hangsúlyt (II. János Pál, 1988). Ami konkrétan a pápai követek intézményét illeti, a zsinat évei alatt szélsőséges megközelítések is megfogalmazódtak. Például, hogy a pápai követi rendszert a laikusoknak kellene dominálni, tekintve – ahogy arra már utaltunk – a pápai követek az egyház spirituális természetével szemben a politikai karaktert domborítják ki. Így jobb, ha abban a laikusok vállalnak szerepet (Caprile, 1966). Ez a megközelítés különböző vehemenciával, de több ízben előkerült a zsinat általános ülésein.³⁵ A zsinat végül a laikusok egyházkormányzatban való szerepvállalásával kapcsolatban mértéktartó álláspontot foglalt el. Az együttműködés alapelveként fogalmazódott meg, hogy a hívek akár maguk jelentkeznek, akár meghívják őket a munkára, és a hierarchikus apostolkodással való közvetlen együttműködésre, a hierarchia irányítása alatt cselekszenek, mely ezt az együttműködést kifejezett megbízással is szentesítheti (AA 20). Az Apostolicam actuositatem kezdetű határozat általánosságban utal arra, hogy számít a laikus Krisztushívők szerepvállalására az egyház „nemzetközi” kapcsolatai vonatkozásában, hiszen ez „*az apostolkodás mérhetetlen területe*” (AA 14. vagy konkrétan a társulások AA 21., apostoli művek AA 22., együttműködés a nem katolikusokkal és a nem keresztényekkel AA 27. tekintetében). A határozat számos olyan területet érint (közjó, társadalmi párbeszéd, nemzetközi szolidaritás előmozdítása AA 14.), amelyeket ma a szakirodalom és a gyakorlat

35 Így az 1963. november 9-én a hatvanadik általános ülésen, 1963. december 7-én a 63. általános ülésen, illetve 1964. október 8-án a 97. általános ülésen (Caprile, 1966).

is a válságkezelés szerves részének tekint (Pohl, 2007). Mindezek nemzetközi szintű kezelésében a határozat számít a laikusokra, mint „*Krisztus utazó követelire*” (AA 14.). A Christus Dominus kezdetű dekrétum pedig kifejezetten a laikusok szentszéki diplomáciában való szerepvállalása kapcsán kijelenti, hogy „*a zsinati Atyák nagyon hasznosnak ítélik, hogy ezek a hivatalok jobban hallgassák meg azokat a világiakat, akiket erényük, szakértelmük vagy tapasztalatuk ajánl, hogy így ők is megkapják az őket megillető szerepet az Egyház ügyeinek intézésében*” (CD 14.). A dolog természetéből adódóan a Szentszék nemzetközi szerepvállalása igényli is a laikusok sajátos szaktudását. VI. Pál 1975-ös Evangélii Nuntian-di kezdetű pápai buzdításában markánsabban megfogalmazódnak azok a területek, amelyekben a szentszéki diplomácia is hasznát veheti a laikusok tudásának: „*politikai, társadalmi, gazdasági élet; a kultúra világa, a tudomány, a művészetek, a nemzetközi kapcsolatok, a tömegkultúra eszközei, de sok minden egyéb terület*” (VI. Pál, 1976). A CIC „*alkotmányjogi része*” általánosan fogalmaz, ami a laikus krisztushívóket illeti, minthogy azok szakértelmükkel bekapcsolódnak az egyház nagy üdvözítő munkájába (225. k., 228. k.).

A Sollicitudo omnium ecclesiarum kezdetű motu proprio a nemzetközi szervezetek vonatkozásában külön említi, hogy a pápai követek, akiket a nemzetközi szervezetekhez küldenek, laikusok is lehetnek (VI. Pál, 1969). A Kódex ezt a kérdést már nagyvonalúan negligálja, hiszen csak annyit mond: „*akik*” (qui) az Apostoli Szentszéket képviselik. A laikusok szerepvállalása az egyház nemzetközi missziójában – az említett zsinati elvek és a krisztushívók általános missziós küldetése alapján – azonban így is evidenciának tűnik. A pápa követküldési joga egyébként is nemcsak a klerikusokra vonatkozik, hanem általánossága kiterjed a laikusokra is, akiket a pápa szabadon jelölhet ki a feladatra. Mind a történelmi példák, mind a jelenlegi gyakorlat is ezt támasztja alá. Az országokhoz és a részegyházakhoz küldött követek esetében, akik lelkipásztori feladatokat is ellátnak, logikus, hogy a követ a szent rend fokozatával rendelkezik (Erdő, 1997). Nyilván a missziót vezető nunciussok általában érseki rangban lévő püspökök. A nemzetközi szervezetekhez delegált állandó missziót szintén klerikus vezet. A New York-i székhelyű ENSZ-hez delegált állandó megfigyelő, mint a szentszéki misszió vezetője érseki rangban lévő nunciuss, de munkatársai között számos laikus található. Hasonló a helyzet a genovai ENSZ székhely esetében. Emellett az ENSZ egyes kisebb római, bécsi és párizsi székhelyű hivatalainál a szentszéki bizottságokat a szent rend pápi fokozatával rendelkező személyek vezetik.³⁶ Ezek lehetnek megfigyelők

36 Erről bővebben a minden évben megjelenő Annuario pontificio ad részletesebb eligazítást. XII. Pius nevezett ki utoljára négy olyan személyt, akik nem rendelkeztek a szent rend püspöki fokozatával (Broglio, 2015).

vagy küldöttek, attól függően, hogy az adott ENSZ szervezetben rendelkeznek-e vagy sem szavazati joggal. Munkatársaik között, különösen kül- és biztonságpolitikai kérdések területén számos laikus munkatárs található. A Regolamentoo per le Rappresentanze Pontificie dokumentum sem hagy kétséget afelől, hogy a nemzetközi szervezetekben laikusok segíthetik a misszió munkáját (Szentszéki Államtitkárság, 1993). Az is előfordulhat, hogy konkrét eseményre laikus küldött érkezik a Szentszék részéről. Ez logikus amennyiben figyelembe vesszük, hogy egyes esetekben olyan speciális kül- és biztonságpolitikai ismeretek szükségesek, amelyekkel laikus szakemberek rendelkeznek. A dokumentum egyébként már nem hagy kétséget afelől, hogy a misszió vezetője bevonhatja a laikusokat is a nemzetközi szervezet mellett dolgozó pápai misszió munkájába. Nyilván az ő esetükben is elvárás a katolikus értékek melletti feltétlen elköteleződés, a hivatástudat, a diszkréció, illetve mindazok az emberi és katolikus erények, amelyek a katolikus koncepció adott etikai és biztonságpolitikai megerősítését szolgálja (Szentszéki Államtitkárság, 1993).

Konklúzió

A Római Pápa – a Szentszék – követküldési joga régi hagyományra tekint vissza, amely elsősorban teológiai elvre, a pápai primátusra alapul. Idővel konkrét feladatok fogalmazódtak meg, majd markánsan elkülönítették a feladategyütteseket annak megfelelően, hogy azok ad extra – vagyis az állami hatóságok – vagy ad intra – vagyis a részegyházak – felé pozicionálják a pápai követet. Általában ez utóbbi volt a hangsúlyos, különösen a II. Vatikáni Zsinat fényében, amelynek konkrét teológiai koncepciója, hogy ezúton fejeződik ki a részegyház és az egyetemes egyház közötti kapcsolat, illetve a pápa legfőbb pásztori gondoskodását a követeken keresztül különleges módon gyakorolja. Bár a történelem folyamán a pápai követek tevékenyen részt vettek a béke előmozdításában, és ez a feladatuk említésre is kerül az egyházi joganyagban, de hogy ez mennyire eminens feladatuk az nem derül ki. Az egyes követi feladatok alaposabb vizsgálatából azonban – ahogy láttuk – kiderül, hogy azok szinte mindegyike rendelkezik biztonságpolitikai aspektussal. Ezért a béke előmozdítása „kohéziós” erő is a követi feladatvégrehajtás közben. Így nem túlzás azt állítani, hogy a pápai követ tevékenységének elengedhetetlen feltétele, hogy tevékenységi területén mozdítsa elő a békét. Ugyanakkor ez nem pusztán a jelenlegi nemzetközi szervezetek és meghatározó világpolitikai aktorok divatos retorikája, nem is pusztán tételes egyházi jogi megfogalmazás miatt van így, hanem egy sokkal mélyebb teológiai elvre megy vissza. Az alapító szándéka volt, hogy követői

az ő nevében „békességszerzők” legyenek. Ez minden krisztushívőre igaz, de tekintve, hogy a katolikus egyház hierarchikus közösség, a hierarchia szintjén ez sajátosan jelenik meg. A nemzetközi politikában a Szentszék (és a Vatikán) vesz részt, amelynek meghosszabbított kezei a pápai követek.

Ferenc pápa prófétai módon tapint rá a huszadik, illetve a huszonegyedik század nagy biztonságpolitikai kérdéseire. A követek „munkakörülményeit” igyekszik úgy alakítani, hogy a kül- és a biztonságpolitikai kérdésekre adekvát választ tudjanak adni. Nem hagy kétséget afelől, hogy a követek – többek között – a „pápa emberei”, akiktől elvárja, hogy az egyes biztonsági kérdésekben az ő békepolitikáját mozdítsák elő. Tekintve, hogy Ferenc pápának nemcsak elvont teológiai elképzelései vannak a békéről, hanem konkrétan reflektál az egyes biztonsági kérdésekre (migráció, nukleáris fegyverek, terrorizmus, szervezett bűnözés fenntartható fejlődés stb.), egyértelmű, hogy a követeknek konkrét feladatai lesznek ezeken a területeken. Mindez különösen igaz a válságövezetekben tevékenykedő és a nemzetközi szervezetekhez akkreditált követek esetében.

Felhasznált irodalom

- Alvarez, D. (1989). The Professionalization of the Papal diplomatic Service, 1909-1967. *The Catholic Historical Review*, 75(2), 233-248;
- Arangio-Ruiz, G. (1996). On the Nature of the International Personality of the Holy See. *Revue Belge de Droit International*, 29(2), 355-369.
- Arangio-Ruiz, G. (1996). On the Nature of the International Personality of the Holy See. *Revue Belge de Droit International*, 2, 355-369.
- Araujo, J. R. & Lucal, A. J. (2004). *Papal Diplomacy and the Quest for Peace. The Vatican and International Organization from the Early Years to League of Nations*. Sapientia Press.
- Araujo, R. J. (2001). The International Personality and Sovereignty of the Holy See. *The Catholic University Law Review*. 50(2), 292-336.
- Arrieta, J. I. (1997). *Diritto dell'Organizzazione ecclesiastica*. Giuffrè.
- Balvo, D. C. (2000). Legates of the Roman Pontiff. In Beal, P. J., Coriden, A. J. & Green T. (Eds.), *New Commentary on the Code of Canon Law* (pp. 490-500). Paulist Press.
- Balvo, D. Charles (2000). Legates of the Roman Pontiff. In Beal, P. J., Coriden, A. J. & Green, T. (Eds.) *New Commentary on the Code of Canon Law*. (pp. 490-493). Paulist Press.
- Barbato, M. (2013). A State, a Diplomat, and a Transnational Church. *Perspectives*, 21(2), 27-48.
- Bathon, M. (2001). The Atypical International Status of the Holy See. *Vanderbilt Journal of Transitional Law*, 34(3), 97-632.
- Benelli, G. (1972). Validità della diplomazia pontificia, *La Civiltà Cattolica*, 123(2), 268-278.
- Bihlmayer, K. & Tüchle, H. (1987). *Kirchengeschichte. Der Neuzeit und die neueste Zeit. III*. Paderborn.

- Binchy, D. (1946). The Vatican and International Diplomacy. *International Affairs*, 22(1), 47-56. <https://doi.org/10.2307/3017870>
- Blet, P. (1982). *Histoire de la Représentation diplomatique du Saint- Siège des origines à l'aube di XIX siècle*. Archivio Vaticano.
- Botrugno, L. (2014). La diplomazia pastorale di Mons. Roncalli tra Sofia e Istanbul. In De Leonardis, M. (Eds.), *Fede e diplomazia le relazioni internazionali della Santa Sede nell'età contemporanea*. (pp. 133-153). Educat.
- Braida, A. (1979). L'ufficio dei rappresentanti del Romano Pontefice. *Apollinaris*, 52, 175-179.
- Broglio, P. T. (2015). The Pastoral Dimension of the Office of Papal Representatives. *The Juris*, 75(2), 297-311. <https://doi.org/10.1353/jur.2015.0020>
- Buonomo, V. (2015). Considerazioni sul rapporto tra diritto canonico e diritto internazionale. *Anuario de derecho canónico: revista de la Facultad de Derecho Canónico integrada en la UCV*, (4), 13-70.
- Caprile, G. (1966). Il Concilio Vaticano II. Secondo periodo 1963-1964. *La Civiltà Cattolica*. (3), 98.
- Cardinale, I. (1962). *Le Saint-Siège et la diplomatie. Aperçu historique, juridique et pratique de la diplomatie pontificale*. Desclée.
- Cavalli, F. (1969a). Il motu proprio. Sollicitudo omnium ecclesiarum. Sull'ufficio dei rappresentanti pontifici. *La civiltà cattolica*, 120(3), 34-43.
- Cavalli, F. (1969b). Il motu proprio, Sollicitudo omnium ecclesiarum. Sull'ufficio dei rappresentanti pontifici. *La civiltà cattolica*, 120, 34-43.
- Congar, Y. (1964). Konzilsreden. *Gregorianum*, 45(4), 854-855.
- Convay J. (1979). Vatican diplomacy today: the legacy of Paul VI. *International Journal*, 34(3), 457-474. <https://doi.org/10.1177/002070207903400307>
- Corral, C. S., De Paolis, V. & Ghirlanda, G. (Eds.) (1993). *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*. San Paolo.
- Cortright, D. (2008). Peace: A History of Movements and Ideas. *Cambridge University Press*. 46(1), 148. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511812675>
- Dalla Torre, G. (1987). Il diritto pubblico esterno e la nuova codificazione canonica. In *Scritti in memoria di Pietro Gismondi*. 1. (pp. 419-421). Giuffrè.
- De Dreuzy, A. (2016). *The Vatican and the Emergence of the Modern Middle East*. Catholic University of America. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1d8hbkg>
- De Marchi, G. (1957). *Le Nunziature Apostoliche dal 1800 al 1956*. Libreria Editrice Vaticana. (A munkát újra kiadták 2006-ban). Filipazzi, G. A. (2006). *Rappresentanze e Rappresentanti Pontifici dalla seconda metà del s. XX*. Libreria Editrice Vaticana.
- De Rosa, G. (1998). Le nunziature apostoliche. Natura e fini della diplomazia pontificia. *La Civiltà Cattolica*, 149(1), 451-460.
- Denza, E. (1976). *Diplomatic Law Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oceana Publications.

- Dillon, J. R. (2005). Az Apostolok Cselekedetei. In Thorday A. (Szerk.), *Az Újszövetség könyveinek magyarázata. Szent Jeromos Katolikus Bibliakommentár* (p. 265). Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat.
- Diós I. (Szerk.) (2005). *Magyar Katolikus Lexikon X.* Szent István Társulat.
- Duchesne, L. (1908). *The Beginnings of the Temporal Sovereignty of the Popes.* Benziger.
- EDB (1982). *Enchiridion Vaticanum 7.* Documenti ufficiali della Santa Sede (1980-1981).
- Erdő P. (1990). A pápa képviselte. *Vigília*, 55(4), 259-262. [https://doi.org/10.1016/0039-128X\(90\)90041-9](https://doi.org/10.1016/0039-128X(90)90041-9)
- Erdő P. (1997). A római pápa követei. In *Egyházi Törvénykönyv.* Szent István Társulat.
- Esposito, B. (2006). Il rapporto del Codice di Diritto Canonico lationo con il Diritto internazionale. *Angelicum*, 83, 397-449.
- Fabris, C. (2006). La diplomazia pontificia come presenza della Santa Sede nella vita delle chiese locali, presso la comunità nazionale ed internazionale. *Angelicum*, 83(1), 177-178.
- Filoni, F. (2015). *La Chiesa in Iraq. Storia, sviluppo e missione, dagli inizi ai nostri giorni.* Libreria Editrice Vaticana
- Fischer, P. & Köck, H. (1980). *Allgemeines Völkerrecht.* Prugg.
- Follo, F. (2020). *La diplomazia pontificia, cioè del Papa e con il Papa. Diplomazia di Stato e Diplomazia di Chiesa.* https://www.assau.org/IMG/pdf/la_diplomazia_pontificia_mons_francesco_follo.pdf
- Frivaldszky J. (2020). Az igazságos háborútól a béke morálfilozófiája felé: az első világháború előzményei és első éve – katolikus szemmel. In Polh Á. (Szerk.), *Biztonság és honvédelem* (pp. 1773-1772). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Fürst, C. G. (2004). Kommentár a 358. kánonhoz. In Marzoa, Á., Miras, J. & Rafael, R. O. (Eds.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law II/1.* (p. 669). Wilson & Lafleur.
- Graham, R. (1959). *Vatican Diplomacy: A Study of Church and State on the International Plane.* Princeton University Press.
- Hanson, E. (1987). *The Catholic Church in World Politics.* Princeton University Press.
- Hegedűs H. (2009). A biztonság fogalmának tágabb és szűkebb értelmezése, a humánbiztonság, avagy egy konferencia tanulságai. *Hadtudományi Szemle*, 2(1), 64-75.
- Hertzke, D. A. (2005). Roman Catholicism and the Faith-based Movement for Global Human Rights. *The Review of Faith & International Affairs*, 3(3), 19-24. <https://doi.org/10.1080/15570274.2005.9523222>
- Hübler, F. P. (2004). Komentár a 362. kánonhoz. In Marzoa, Á., Miras, J. & Rafael, R. O. (Eds.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. II/1.* (p. 688). Wilson & Lafleur.
- II. János Pál (1988). Exhort. Post. Synod. *Christifideles laici.* 1988 XII. 30. (cfr. EV 11/ 1606-1900)
- II. János Pál (1992). Lettera Apostolica di erezione della Nunziatura Apostolica in Albania. *Acta Apostolicae Sedis*, 84(10).
- Kapellari, E. & Schambeck, H. (Eds.) (2020). *Diplomatie im Dienst der Seelsorge. Festschrift zum 75. Geburtstag von Nuntius Erzbischof Donato Squicciarini.* Styria.

- Kartaloff, K. P. (2014). La missione diplomatica di Mons. Roncalli in Bulgaria (1925-1934). In De Leonardis, M. (Eds.), *Fede e diplomazia le relazioni internazionali della Santa Sede nell'età contemporanea*. (pp. 113-133). Educat.
- Knubben, R. (1928). *Die Subjekte des Völkerrechts*. Kohlhammer.
- Kramer, M. J. (1980). The Vatican's „Ostpolitik. *The Review of Politics*, 42(3), 283-308. <https://doi.org/10.1017/S0034670500031818>
- Libreria Editrice Vaticana (2019). *Annuario Pontificio*.
- Lindsley, L. (1987). The Beagle Channel Settlement: Vatican Mediation Resolves a Century-Old Dispute, *Journal of Church and State* 3, 435-455. <https://doi.org/10.1093/jcs/29.3.435>
- Longhitano, A. (2001). *Il diritto nel mistero della chiesa*. Pontificia Università Lateranense.
- Mamberti, D. (2007). Considerazioni “non diplomatiche” sui rappresentanti pontifici, *Ius Ecclesiae*, 19(1), 183-189.
- Martin, I. (1970). The Church's Relations with Foreign Governments. *Concilium*, 8, 94-103.
- Melichár K. (1932). *A zsinatok*. Szent István Társulat.
- Melnyk, A. R. (2009). Pontifical legation to the United Nations. *Periodica de re canonica*, 98(3), 517-564.
- Migliore, C. (1999). Ways and Means of the International Activity of the Holy See. In Msgr. Chair, O. W. (Eds.) *Church and State Changing Paradigms* (pp. 31-41). Katolieke Universiteit Leuven.
- Miñambres, J. (1999). Considerazioni sulla praxis di uffici ecclesiastici per presentazione premessa nel codice del 1983. *Ius Ecclesiae*, 11, 407-418.
- Morris, C. (1989). *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*. Clarendon Press.
- Morss, R. J. (2015). The International Legal Status of the Vatican/Holy See Complex. *European Journal of International Law*, 26(4), 927–946. <https://doi.org/10.1093/ejil/chv062>
- Mucci, G. (1989). La diplomazia pontificia dopo il concilio. *La civiltà cattolica*, 140(2), 534-546.
- Musto, G. R. (1986). *The Catholic Peace Tradition*. Orbis Books.
- Navarro, B. (1987). El decanato del cuerpo diplomático y la precedencia de los legados pontificios. *Il diritto ecclesiastico*, 108, 867-893.
- Oberleitner, G. (2005). Human Security: A Challenge to International Law? *Global Governance*, 11(2), 185-203. <https://doi.org/10.1163/19426720-01102005>
- Oliveri, M. (1981). *The Representatives: The Real Nature and Functions of Papal Legates*. Gerard's Cross.
- Padányi J. & Tomolya J. (2017). Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változtalan. *Hadtudomány*, 27(1-2) 63-83.
- Paro, G. (1947). *The Right of Papal Legation*. Canon Law Studies.
- Pohl Á. (2007). Some Austrian and German solutions for peace support operations. *Academic and Applied Research in Military Science*, 6(1), 109-120.
- Prélot, M. (1975). *Storia del pensiero politico*. Mondadori (Oscar Studio).
- Rieck, W. C. & Niebuhr, D. (2015). Microstate and Superpower. The Vatican in International Politics. *Kas International Reports* 10.

- Rónay M. (2006). *Az egység elve a katolikus egyház külügyi tevékenységében*. PhD-értekezés. Corvinus Egyetem.
- Salát G. (2019). Christian persecution in North Korea. In Kaló J., Petruska F., & Ujházi L. (Szerk.), *Budapest Report on Christian Persecution* (pp. 109-126). Kapu Kiadó.
- Santamaría, J. A. F. (2005). *Natural Law, Constitutionalism, Reason of State, and War*. Peter Lang Publishing Inc.
- Squicciarini, D. (2005). Storia peculiarità e finalità della diplomazia della Santa Sede: impegno per la pace, da parte della Chiesa e dei papi dell'ultimo secolo. *Apollinaris*, 78(1-2) 499-515.
- Staffa, D. (1951). Legato. In Paschini, P. (Eds.), *Enciclopedia Cattolica* (p. 1027). Libreria Editrice Vaticana.
- Szentszéki Államtitkárság (1993). *Regolamento per le Rappresentanze Pontificie*. Libreria Editrice Vaticana.
- Szentszéki Államtitkárság (1994). *Regolamento per le Rappresentanze Pontificie*. Libreria Editrice Vaticana.
- Troy, J. (2018). 'The Pope's own hand outstretched': Holy See diplomacy as a hybrid mode of diplomatic agency. *The British Journal of Politics and International Relations*, 20(3). 521–539. <https://doi.org/10.1177/1369148118772247>
- Ujházi L. (2010). A világi törvények átvétele a kánonjogba– a kanonizáció intézménye (22. Kán.). *Iustum Aequum Salutare*, 4(3), 143–167.
- Ujházi L. (2012). Raccolta e conservazione delle informazioni prima della nomina dei vescovi cattolici. *Antoniano*, 87(4), 715-741.
- Ujházi L. (2013). A Katolikus Egyház és a vallási közösségek jelentősége Argentína biztonsága szempontjából. In Orosz A. L. & Ujházi L. (Szerk.), *A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században*. (pp. 29-39). L'Harmattan; Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola.
- Ujházi L. (2016). Safety State of Iraqi Christians, „Change of Era” in Vatican Diplomacy. *Logos: a journal of modern society & culture*, 15(4), 155-175.
- Ujházi L. (2017). A libanoni keresztények biztonsági helyzete. *Hadtudományi Szemle*, 10(4), 357-372.
- Ujházi L. (2019). Újabb módosítás a szentszéki struktúrában: a vatikáni Államtitkárság harmadik szekciója. *Acta Humana: Hungarian Centre For Human Rights Publications*, 6(4), 143-164.
- VI. Pál (1969). Motu proprio. Sollicitudo omnium ecclesiarum. *Acta Apostolicae Sedis*, 61(8) 473-484.
- VI. Pál (1976). Es. Ap. Evangelii Nuntiandi, *Acta Apostolicae Sedis*, 68(1), 5-76.
- Vukićević, B. (2015). Pope Francis and the Challenges of Inter-Civilization Diplomacy. *Revista Brasileira De Política Internacional*, 58(2), 65-79. <https://doi.org/10.1590/0034-7329201500204>
- Walczak, R. (2016). Papal Diplomacy – Characteristics of the Key Issues in Canon Law and International Law. *The Jurist*, 76(2), 489-529. <https://doi.org/10.1353/jur.2016.0027>
- Walf, K. (1966). *Die Entwicklung des päpstlichen Gesandtschaftswesens in dem Zeitabschnitt zwischen Dekretalenrecht und Wiener Kongress*, Max Hueber Verlag.

- Walf, K. (2003). The Nature of the Papal Legation: Delineation and Observations. *The Jurist*, 63, 85-105.
- XXIII. János (1963). Enc. *Pacem in terris*. 1963. III. 11. *Acta Apostolicae Sedis*, 55(3) 257–304.
- XXIII. János (1966). *Mission to France: Memoirs of a Nuncio 1944–1953*. McGraw-Hill Book Company.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Una diplomazia al lavoro della pace. 1 testo integrale della Lectio Magistralis tenuta dal cardinale Segretario di Stato Vaticano Pietro Parolin in occasione dell'inaugurazione dell'anno accademico dell'Università Cattolica del Sacro Cuore*. <https://www.cattolicanews.it/una-diplomazia-al-lavoro-della-pace>
- URL2: *Ferenc Pápa: Il desiderio di pace, Lettera al Gran Cancelliere della Pontificia Università Lateranense, 12 novembre 2018*. http://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2018/documents/papa-francesco_20181112_lettera-cardinale-dedonatis.html
- URL3: *Ferenc pápa: Discorso all'incontro con i Nunzi Apostolici, 13 giugno 2019*. http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/june/documents/papa-francesco_20190613_nunzi-apostolici.html
- URL4: *Ferenc pápa: Discorso al Corpo diplomatico, 9 gennaio 2017*. http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/january/documents/papa-francesco_20170109_corpo-diplomatico.html
- URL5: *Zenari: la pandemia sulle macerie siriane, una catastrofe inimmaginabile. Vatican News*. <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2020-04/zenari-pandemia-sulle-macerie-siriane-catastrofe-inimmaginabile.html>
- URL6: *II. János Pál: Giubileo dei rappresentanti pontifici discorso di giovanni paolo ii ai partecipanti al giubileo dei nunzi apostolici*. 16. settembre 2000. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2000/jul-sep/documents/hf_jp-ii_spe_20000915_jubilee-apost-nuncios.pdf
- URL7: *Crisi in Medio Oriente, cardinale Zenari: „L'Europa può fare di più”*. <https://www.rainews.it/tgr/veneto/video/2020/01/ven-Crisi-in-Medio-Oriente-cardinale-Zenari-nunzio-apostolico-Siria-Europa-puo-fare-di-piu-450041d5-b8e7-46be-a628-4de99a7c3ad1.html>
- URL8: *Vatican News. Il cardinale Zenari: la Siria attende ancora pace e ricostruzione*. <https://www.vaticannews.va/it/chiesa/news/2019-12/zenari-siria-pace-ricostruzione-consacrazione-chiesa-aleppo.html>
- URL9: *Curia reform may include an office for negotiations in the Secretariat of State*. <https://www.catholicnewsagency.com/news/curia-reform-may-include-an-office-for-negotiations-in-the-secretariat-of-state-13513>
- URL10: *Ferenc pápa: Audience of the Holy Father with the Roman Curia for the exchange of Christmas greetings. 2017. XII. 21*. <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/12/21/171221.html>

- URL11: *Sud Sudan: Dichiarazione di Roma per porre fine alle ostilità.* <https://www.vaticannews.va/it/mondo/news/2020-01/pace-sudsudan-santegidio.html>
- URL12: *“Lectio Magistralis” del Cardinale Segretario di Stato al “Dies Academicus” della Pontificia Università Gregoriana, 11.03.2015.* <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/03/11/0178/00402.html>
- URL13: *Una diplomazia al lavoro della pace. Aperto il 99° anno accademico dell’Ateneo.* <https://www.cattolicanews.it/aperto-il-99-anno-accademico-dell-ateneo>
- URL14: *Ferenc pápa: Incontro con i nunzi apostolici. Discorso del santo padre Francesco.* 2019. VI. 13. http://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/june/documents/papa-francesco_20190613_nunzi-apostolici.html
- URL15: *Apostolic Nuncio to Kenya calls for Peace in South Sudan.* <https://communications.amecea.org/index.php/2013/12/19/amecea-apostolic-nuncio-to-kenya/>
- URL16: *Apostolic Nuncio in Damascus: Syria will defeat terrorism.* <https://sana.sy/en/?p=98754>
- URL17: *Pope names, meets with special personal envoy to Iraq.* <https://www.catholicculture.org/news/headlines/index.cfm?storyid=22252>
- URL18: *Terror victims receive special blessing by Pope’s delegate.* <https://www.ft.lk/News/Terror-victims-receive-special-blessing-by-Pope-s-delegate/56-678705>
- URL19: *Sixth Committee Agenda Item 108: Measures To Eliminate International Terrorism.* <https://holyseemission.org/contents//statements/57f558d80d0fc.php>
- URL20: *Statement At High Level Meeting to commemorate and promote the International Day Against Nuclear Tests.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5f46a79ae262d.php>
- URL21: *General and Complete Disarmament (Nuclear Weapons).* <https://holyseemission.org/contents//statements/5daf5f814a376.php>
- URL22: *Peacekeeping Operations.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5dcdc9ab7085f.php>
- URL23: *Open Debate on Women, Peace and Security.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5dc0826be6771.php>
- URL24: *Persecution Of Christians. Remarks by H.E. Archbishop Bernardito Auza, Permanent Representative of the Holy See to the United Nations At the Conference on “The Persecution of Christians Globally: A Threat to International Peace and Security” United Nations, New York, 17 April 2015.* <https://holyseemission.org/contents//statements/55e34d37f218c6.81307306.php>
- URL25: *Statement on Peaceful Uses of Outer Space.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5dbc90f435d63.php>
- URL26: *The Elimination of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5db9dfc80c6ad.php>
- URL27: *Sustainable Development.* <https://holyseemission.org/contents//statements/5da749e4407b9.php>
- URL28: *Pope Francis: Future Holy See Diplomats Will Spend A Year On Mission – A Vatican Editorial On The Papal Letter: Ambassadors Of A Missionary Church.* <https://joansrome.wordpress.com/category/pontifical-ecclesiastical-academy/>

Alkalmazott jogszabályok

1987. évi 13. törvényerejű rendelet a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény kihirdetéséről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ujházi L. (2021). Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében. *Belügyi Szemle*, 69(SI2), 138-172. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.8>

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Sivadó Máté

Recenzió Mátyás Szabolcs „A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben” című munkájához

Review of Szabolcs Mátyás’s work “Fighting Drug Crime as a Strategic Challenge in Hungarian Law Enforcement”

Absztrakt

Érdeklődve vettem a kezembe Mátyás Szabolcs „*A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben*” című munkáját. Dr. Mátyás Szabolcs r. őrnagy, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Nyomozáselméleti Tanszék docense. A szerzőtől korábban kábítószer-témával kapcsolatos munkát kevésbé lehetett olvasni. A minőségre a garanciát megelőző kutatásai, azok eredményei, illetve publikációi jelentették, amelyek főként a kriminalisztika, a bűnözésföldrajz és a turizmusbiztonság témakörében íródtak.

Kulcsszavak: kábítószer-bűnözés, stratégia, bűnüldözés

Abstract

I was interested in the work of Szabolcs Mátyás entitled “*Fighting Drug Crime as a Strategic Challenge in Hungarian Law Enforcement.*” Dr. Szabolcs Mátyás police major, Associate Professor of the Department of Investigative Theory at the Faculty of Law Enforcement of the University of Public Administration. The author had not too many works on drugs. Warrants of high quality were his prior researches and their results, his publications, which were mainly written in the topics of forensics, criminal geography and tourism security.

Keywords: drug crime, strategy, law enforcement

Bevezetés

A kábítószerkérdés az egyik legsokoldalúbb, legtöbb tudományterület ismeretét igénylő téma. Ha felületesen is, de ismerni kell az orvostudomány, az addiktológia, a toxikológia, a vegyészet, a pszichiátria, a szociológia vonatkozó legújabb tudományos eredményeit. Mátyás Szabolcsnál ezen kívül szerencsére alapként megvolt a téma rendészettudományi, jogi, kriminalisztikai, kriminológiai ismerete is. Egy ilyen munka elkészítéséhez tehát mérhetetlen mennyiségű előtanulmány szükséges. Az eredményből kitűnik, hogy a szerző ezt a munkát előzetesen elvégezte, munkája széleskörű tájékozottságról tesz tanúbizonyságot.

Az első fejezet címe: A kábítószer-bűnözés Magyarországon 2010 előtt. Ebben a szerző a második világháború befejezését követően évtizedről évtizedre bemutatja a hazai kábítószer-fogyasztás és -függőség jelenségeit. Bár a korabeli sajtó és rendőrségi beszámolók azt mutatják, hogy Budapesten már marginálisan az 1920–1930-as években is jelen volt a kokain és az ópium rekreációs célú használata, mégis indokoltnak tűnik a jelenség bemutatását a második világháború lezárultával kezdeni. A kábítószerhelyzet bemutatása kapcsán általános korképet is fest a szerző annak bemutatásával, hogyan reagált automatikusan a diktatúra államapparátusa az elhallgatás taktikájával az 1960-as években megjelenő szórványos drogfogyasztásra. Tette mindezt arra való hivatkozással, hogy ez nem fér össze az úgynevezett szocialista erkölccsel. Majd igyekezett a jelenséget szőnyeg alá söpörni. Sok lelkiismeretes szakember munkája kellett ahhoz, hogy a hatalom kénytelen legyen foglalkozni a kérdéssel, ami természetesen jelentős késedelmet okozott a megoldást illetően. Ezt a mintát ismétli aztán meg az államhatalom húsz évvel később, mikor a korai szervezett bűnözés első csírái megjelentek az országban. A korabeli nyomozók számára nyilvánvaló volt akkor is, hogy a betörőbandák szervezettsége túlmutat a korábban tapasztaltaktól, de a helyzet kivizsgálására tett javaslataik süket fülekre találtak a vezetők körében. Ennek okán sikerült is megteremteni az 1990-es évek első komoly maffia szerveződéseit, akik éppen ezen szervezett betörőbandák tagjai közül kerültek ki.

Érdekes jelenségeként mutatja be a szerző azt a folyamatot is, ahogy az 1970-es években a tagadás kultúráját lassan áttörik azok a – döntően szociológiai – kutatások, melyek megmutatták, hogy a droghasználat nem idegen a szocialista társadalomtól, sőt, részben működésének szükségszerű következménye. Igaz ez még akkor is, ha ezek az otthontalan, céltalan, kilátástalan fiatalok elsősorban nyugtatót használtak alkohollal keverve, és nem klasszikus kábítószereket. Ez a helyzet változott meg az 1980-as évek beköszöntével, amikor a továbbra

is zárt határokon keresztül, csempészés útján megjelentek ezek a mindenki által jól ismert, azóta is jelentős mértékben használt szerek.

Így jut el a szerző a rendszerváltozástól a 2010-ig terjedő időszak bemutatásához. Itt a valódi újdonságot nem a jelenség maga, hanem annak mértéke jelentette. Miközben a kábítószerfogyasztás általánossá vált, a rendőrségnél az állomány nagyrésze kicserélődött, s hiányzott a jelenség kezeléséhez szükséges módszertani tudás, de igaz volt ez az igazságszolgáltatás többi szereplőjére is. A törvényhozás is késve követte a jelenséget. Ennek következményeként a rendszerváltozást követő első évtizedben nem történt hatékony reakció a drogjelenségre a közigazgatás egyetlen szintjén sem.

Az új pszichoaktív szerek 2010-től való megjelenését részletesen bemutatja a szerző. Érdekesség módon a rendszerváltozáskori helyzet ismétlődött meg kicsiben, amennyiben sem a szabályozás nem állt a jogalkalmazók rendelkezésére, sem az új szerekekkel kapcsolatos szaktudás. Ennek kialakulása ez alkalommal is több évet vett igénybe.

A szerző *„A kábítószer-bűnözés jelenkori kihívásai”* című fejezetében bemutatja a kriminalitás e speciális szepténeke legfőbb mutatóit, továbbá a mindennapi rendőri munkát is ismerteti *„Intézkedés a kábítószer fogyasztóval szemben”* című alfejezetében. A rendőrséget folyamatosan éri a kritika, miszerint miért foglalkozik a drogfogyasztóval, ahelyett, hogy a kábítószer-terjesztő bűnszervezeteket üldözné. Mátyás Szabolcs bemutatja, hogy a rendőr nem kerülheti el a kábítószer hatása alatt álló személlyel szembeni intézkedést, ha a fogyasztásról tudomást szerez, illetve azt észleli. Az új típusú szerek térhódításával jelentősen megnőtt azon intézkedések száma, amikor a fogyasztó önkívületi állapotban nem működik együtt a rendőrrel intézkedése során. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy milyen fontos az intézkedők folyamatos képzése a szerek hatása kapcsán. A munka nehézségeiről így ír a szerző: *„Az intézkedés sikeres lefolytatása kétirányú problémaként jelentkezik. Egyrészt az őrző ember megfélemlése során időnként előfordul, hogy az intézkedő rendőr maga is sérül fizikailag. Sok esetben vérző, hányadékkal, fekáliával és vizelettel szennyezett emberrel szemben kell intézkedni, ami komoly egészségügyi kockázatokkal járhat (pl. hepatitis, AIDS, tbc). Sajnos kijelenthetjük, hogy intézkedéstaktikai szempontból erre a legtöbb rendőr jelenleg nincs felkészülve (felkészítve). Másrészt pedig az intézkedés alá vont esetében is alapvető elvárás, hogy az intézkedés szakszerű és jogszerű legyen, hogy az intézkedés alá vont sérülésmentesen vagy a lehető legkisebb sérüléssel zárja az intézkedést.”*

A szerző bemutatja a nyomozati munka nehézségeit, a lassan teljesen a világhálóra, azon belül is a hatóságok számára láthatatlan darknetre költöző terjesztők elleni küzdelmet.

A harmadik fejezet az „*A nemzetközi és a hazai drogstratégia (kriminálpolitika) legfontosabb dokumentumai. A hazai drogpolitika megszületése*” címet viseli. Ebben Mátyás Szabolcs bemutatja a hazai drogstratégiákat, a rendőrség ebben a témában született belső szabályozóit.

A negyedik fejezet címe: „*A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem gyakorlata a megyei rendőr-főkapitányságokon.*” Ebben a szerző bemutat egy általa végzett reprezentatív kutatást, melyet a rendőrség hivatásos állományú tagjai között végeztek. A feltett kérdések részben az aktuális kábítószerhellyel, részben pedig a helyzet javításához szükséges módszerekkel, eszközökkel foglalkozik. A kutatás megállapításai figyelemreméltók, megszívlelendők.

Az igazi tudományos értelemben vehető új – a hazai szakirodalomból eddig teljességgel hiányzó – kutatási eredményt „*A hazai kábítószer-kereskedelem kriminálgeográfiai törvényszerűségei*” című fejezet jelenti. Itt a hazai szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedők tevékenységének földrajztudományi elemzését olvashatjuk. A vonatkozó bűnügyi adatok a nyilvánosság számára elérhetők, de a szerző szemléleti keretére volt szükség ezek feldolgozásához, bemutatásához.

A szerző stílusa olvasmányos, a téma iránt érdeklődők könnyen elolvashatják egyszerre. A mű megformálása, felépítése, szerkezete megfelelő, logikus, arányos. Megfelelő terminológiával dolgozott a szerző, munkája érthető, gondolatmenete következetes, a fejezetek szervesen kapcsolódnak egymáshoz. A kábítószer témában a rendészettudományi publikációk általában megállnak a mindennapi rendőri munka és a rendőrség belső kábítószer-témájú útmutatóinak elemzésénél. Mátyás Szabolcs munkája széles látószögénél és minőségénél fogva megkerülhetetlen lesz a rendészettudományon belül kábítószer témában publikálók számára. A szerző elkerülte a csapdát, hogy az egyre inkább politikai frontvonalakká alakuló kábítószerpolitikai értelmezési kereteken belül állást foglaljon. Mátyás Szabolcs bebizonyította, hogy egy előzetesen talán lerágott csontnak tűnő témában kutatói és írói igényességgel, a tudományos értelemben vett új eredmény megalkotása iránti elkötelezettséggel hogyan lehet maradandót alkotni.

Felhasznált irodalom

Mátyás Sz. (2020). *A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás a magyar bűn-
üldözésben.* Nemzeti Közszoigálati Egyetem.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sivadó M. (2021). Recenzió Mátyás Szabolcs „A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben” című munkájához. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 173-177.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.9>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

